

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ — Δ. ΧΑΤΖΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ - ΡΩΜΑΪΚΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1963

Μερίας Τού
Τού Γεν' Λεφαίν

I S T O R I A
ΕΛΛΗΝΙΚΗ-ΡΩΜΑΪΚΗ

ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ



— КТО ТЫ
И КАМЪ ВЪЛНУЕТЪ

1963
ΛΑΖ ΙΣΤ

Α. ΛΑΖΑΡΟΥ — Δ. ΧΑΤΖΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ - ΡΩΜΑΪΚΗ

ΑΠΟ ΤΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ Μ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ
ΤΩΝ ΕΞΑΤΑΞΙΩΝ ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ



ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ 1963

ΑΙΓΑΙΟΤΣΙ
Η ΙΔΑΜΩΤ-Η ΙΝΗΛΛΑ

ΟΥΛΙΑΣΕΑ Η ΤΟΤ ΥΠΑΓΓΕΛΜΑΤΟΣ ΟΙΚΟΥ
ΤΟΥ ΠΑΤΡΙΤΟΣ Η ΤΟΤ ΙΚΕΙ

ΙΩΑΝΝΑΣ ΤΗ ΜΕΛΛΟΝ
ΙΩΑΝΝΑΝΤΙ ΙΝΕΑΤΑΞΙΩΝ



ΧΙΛΙΑΙΡΙ ΕΘΝΙΚΗ ΛΑΪΟ ΚΕΝΤΡΟΛΟΓΟ ΣΩΜΑΤΙΤΣΟ
ΕΛΛΑΣ ΣΙΝΕΡΓΕΙΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΜΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΡΩΜΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

‘Ο κόσμος δὲν εἶχε συνέλθει ἀπὸ τὴν κατάπληξιν διὰ τὰ κατορθώματα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπότε ἐγνώσθη ἡ ἀπίστευτος ἀγγελία τοῦ προώρου θανάτου του. Τί θὰ ἐγίνετο μετὰ τὴν ἀπροσδόκητον ἔξαφάνισιν τοῦ δημιουργοῦ τόσον κολοσσιαίου καὶ πολυσυνθέτου οἰκοδομήματος;

Τὸ ἔργον τοῦ Ἀλεξάνδρου δὲν ἦτο ἀπὸ τὰ φαινόμενα, τὰ ὅποια παρασύρει καὶ ἔξαφανίζει ὁ θάνατος ἐνδεικόντων προσώπου. Μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὰς συνεπείας, αἱ ὅποιαι τὴν ἡκολούθησαν, ἥρχισε νέα φάσις τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας καὶ μία ἀπὸ τὰς ἐνδοξοτέρας περιόδους τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας. Ἡ τιμὴ τῆς διαδόσεως καὶ ἔξαπλωσεως τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, τὸ ὅποιον ἐφώτισε τὴν κατοπινὴν ἀνθρωπότητα, ἀνήκει ἐν πολλοῖς εἰς τὴν ἱστορικὴν περίοδον, τὴν ὅποιαν θὰ ἔξετάσωμεν.

‘Ο ἔξελληρισμὸς τῆς οἰκουμένης εἶχεν ἀρχίσει βεβαίως ἐνωρίτερα. Αἱ ἀποικίαι μετέδωσαν ἑλληνικὰ ἥθη καὶ ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Καὶ καθ’ ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου καὶ τοῦ 4ου αἰῶνος, οἱ ‘Ἐλλήνες δὲν ἔπαισαν νὰ διεισδύουν διαρκῶς πολυκριθμότεροι μεταξὺ τῶν ξένων καὶ διλγάτερον ἀνεπτυγμένων λαῶν. ‘Ἐμπόροι, μισθοφόροι, πολιτικοὶ πρόσφυγες, διπλωμάται, ιατροί, καλλιτέχναι καὶ αἰχμάλωτοι ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ περσικοῦ κράτους. ‘Ακόμη καὶ εἰς τὴν Φοινίκην συναντῶμεν φιλελληνικὰς δυναστείας. Εἰς τὴν Γάζαν κόπτουν τετράδραχμα, τὰ ὅποια ἀπομιμοῦνται τὰ ἀττικά.

Αἱ νῦναι ὅμως τοῦ Ἀλεξάνδρου κατέρριψαν τοὺς φραγμούς, οἱ ὅποιοι ἔχώριζον τοὺς βαρβάρους ἀπὸ τοὺς ‘Ἐλληνας. Μεγάλαι ἐκτάσεις γῆς διανόιγονται τώρα εἰς τὴν ἄμεσον ἐπίδρασιν τῶν ‘Ἐλλήνων καὶ ζωγονοῦνται ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Οἱ κάτοικοι των προσαρμόζονται εἰς τὰ ἑλληνικὰ ἥθη, ἔξελληρίζονται εἰς μεγαλύτερον ἢ μι-

κρότερον βαθμόν. Διὰ τοῦτο τὴν περίοδον τῶν τριῶν αἰώνων μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν 3ον, 2ον καὶ 1ον π.Χ. αἰῶνα, οἱ νεώτεροι ἴστορικοί, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰῶνος, ὡνόμασαν ἐλληνιστικούς.

Ἄλλα οἱ "Ελληνες καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔξηντλήθησαν μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος δὲν κατώρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν ἑνὸς νεαροῦ λαοῦ τῆς Ἰταλίας, τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι, λαὸς ἵνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς, ὁρμώμενοι ἀπὸ τὴν μικρὰν κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσάν των Ρώμην, ἰδρύουν τὴν μεγαλυτέραν αὐτοκρατορίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὑποτάσσουν τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Εἰσέρχονται δηλαδὴ εἰς τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὄποιαν εἶχεν ἀκμάσει ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμός.

Δέχονται τὴν ἐνεργητικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, διαμορφώνουν νέον τύπον αὐτῆς, τὸν λεγόμενον ἐλληνικὸν πολιτισμόν πολιτισμὸν καί, κυβερνήσαντες ἐπὶ μακροὺς αἰῶνας, διαδίδουν αὐτὸν μὲ δργανον τὴν ἰδικήν των γλώσσαν, τὴν λατινικήν, εἰς δλην τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας των, ἰδίως εἰς τὴν Δύσιν, δηλαδὴ τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν.

Ἀπὸ τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐβλάστησεν ὁ πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων λαῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου μας θὰ ἔξετάσωμεν τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους, εἰς τὸ δεύτερον τὴν ἀνάπτυξην τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

‘Ο αἰφνίδιος θάνατος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐδημιούργησε μεγάλην ἀναστάτωσιν εἰς τὸ κράτος του, διότι ὁ περίφημος κατακτητὴς δὲν εἶχε φροντίσει διὰ τὸν διάδοχόν του. Δικαιώματα ἔπι τοῦ θρόνου εἶχεν ὁ ἀδελφός του Φίλιππος. Ἀρριδαῖος, ἀπὸ ἄλλην μητέρα, ἀνθρωπὸς ἀδύνατος πνευματικῶς, καὶ τὸ ἀναμενόμενον τέκνον τῆς Ρωξάνης.

‘Η δύναμις περιῆλθε κατ’ οὐσίαν εἰς τοὺς ἴσχυροὺς Μακεδόνας, οἱ δόποιοι εἶχον ἀποκτήσει φήμην καὶ πλοῦτον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ’ αὐτοὺς ἦσαν ὁ Περδίκκας (συγγενὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, διακριθεὶς διὰ τὰς ἔξαιρετικὰς ὑπηρεσίας του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἔμπιστος τοῦ Ἀλεξάνδρου, εἰς τὸν δόποιον ἀποθνήσκων ὁ βασιλεὺς παρέδωκε τὸν δακτύλιον του, δηλαδὴ τὴν σφραγῖδά του), ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Λεσίνατος (ἀνήκοντες εἰς τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ βασιλέως), ὁ Ἀντίγονος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Εύμενης. Μεγάλην ἴσχυν εἶχον ἐπίσης ὁ διοικητὴς τῆς Μακεδονίας Ἀντίπατρος καὶ ὁ υἱός του Κάσσανδρος.

‘Ολοι ἐνεπνέοντο ἀπὸ ἀπειρόβιστον φιλοδοξίαν καὶ ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπικρατήσουν. Εὐθὺς λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἥλθον εἰς φῶς τὰ κακῶς μέχρι τότε κρυπτόμενα πάθη καὶ αἱ ἀντιζηλίαι καὶ ἡ σύγκρουσις ἥρχισεν ἥδη πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ. Ἀλλὰ πρὸς στιγμὴν κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. ‘Ο Φίλιππος Ἀρριδαῖος ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς μὲ τὸν δρόν νὰ συμβασιλεύῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ρωξάνης. Πλησίον του ἐτέθη ὡς ἐπίτροπος ὁ Περδίκκας μὲ τὸν τίτλον τοῦ χιλιάρχου. Μετὰ τρεῖς μῆνας, ἡ Ρωξάνη ἐγέννησεν υἱόν.

χρότερον βαθμόν. Διὰ τοῦτο τὴν περίοδον τῶν τριῶν αἰώνων μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον, τὸν 3ον, 2ον καὶ 1ον π.Χ. αἰώνα, οἱ νεώτεροι ἴστορικοί, ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ περασμένου αἰώνος, ὠνόμασαν ἐλληνιστικούς χρόνους.

Ἄλλα οἱ "Ελληνες καὶ οἱ ἄλλοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἔξηντλήθησαν μὲ τὸν καιρὸν καὶ ἀπὸ τοῦ 2ου π.Χ. αἰώνος δὲν κατάρθωσαν ν' ἀντισταθοῦν εἰς τὴν δύναμιν ἑνὸς νεαροῦ λαοῦ τῆς Ἰταλίας, τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι, λαὸς ἵνδοευρωπαϊκῆς καταγωγῆς, ὅρμωμενοι ἀπὸ τὴν μικρὰν κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσάν των Ρώμην, ἰδρύουν τὴν μεγαλυτέραν αὐτοκρατορίαν τῆς ἀρχαιότητος, ὑποτάσσουν τὴν Ἑλλάδα, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Εἰσέρχονται δηλαδὴ εἰς τὴν περιοχήν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀκμάσει ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμός.

Δέχονται τὴν ἐνεργητικὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας, διαμορφώνουν νέον τύπον αὐτῆς, τὸν λεγόμενον ἐλληνισμόν τον ἥκινον πολιτισμόν καί, κυβερνήσαντες ἐπὶ μακροὺς αἰώνας, διαδίδουν αὐτὸν μὲ δργανὸν τὴν ἰδικήν των γλώσσαν, τὴν λατινικήν, εἰς δῆλην τὴν ἔκτασιν τῆς αὐτοκρατορίας των, ἰδίως εἰς τὴν Δύσιν, δηλαδὴ τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλλίαν, τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν.

Ἀπὸ τὰ σπέρματα αὐτοῦ ἐβλάστησεν ὁ πολιτισμὸς τῶν νεωτέρων λαῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος τοῦ βιβλίου μας θὰ ἔξετάσωμεν τοὺς ἐλληνιστικούς χρόνους, εἰς τὸ δεύτερον τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ τοὺς χρόνους τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΔΙΑΔΟΧΗΣ

‘Ο αιφνίδιος θάνατος τοῦ Μ. ’Αλεξάνδρου ἐδημιούργησε μεγάλην ἀναστάτωσιν εἰς τὸ κράτος του, διότι ὁ περίφημος κατακτητὴς δὲν εἶχε φροντίσει διὰ τὸν διάδοχόν του. Δικαιώματα ἐπὶ τοῦ θρόνου εἶχεν ὁ ἀδελφός του Φίλιππος Ἀρριδαῖος, ἀπὸ ἄλλην μητέρα, ἀνθρωπὸς ἀδύνατος πνευματικῶς, καὶ τὸ ἀναμενόμενον τέκνον τῆς Ρωξάνης.

Ἡ δύναμις περιῆλθε κατ’ οὓσιαν εἰς τοὺς ἴσχυροὺς Μακεδόνας, οἱ ὅποιοι εἶχον ἀποκτήσει φήμην καὶ πλοῦτον κατὰ τὴν ἐκστρατείαν. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπ’ αὐτοὺς ἦσαν ὁ Περδίκκας (συγγενὴς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου, διακριθεὶς διὰ τὰς ἔξαιρετικὰς ὑπηρεσίας του κατὰ τὴν ἐκστρατείαν, ἔμπιστος τοῦ ’Αλεξάνδρου, εἰς τὸν ὅποιον ἀποθνήσκων ὁ βασιλεὺς παρέδωκε τὸν δακτύλιον του, δηλαδὴ τὴν σφραγίδα του), ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Λεοννάτος (ἀνήκοντες εἰς τὴν σωματοφυλακὴν τοῦ βασιλέως), ὁ Ἀντίγονος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Εύμενης. Μεγάλην ἴσχυν εἶχον ἐπίσης ὁ διοικητὴς τῆς Μακεδονίας Ἀντίπατρος καὶ ὁ υἱός του Κάσσανδρος.

“Ολοι ἐνεπνέοντο ἀπὸ ἀπεριόριστον φιλοδοξίαν καὶ ἀπὸ τὸν πόθον νὰ ἐπικρατήσουν. Εὔθυς λοιπὸν ἀπὸ τὴν πρώτην ἡμέραν ἥλθον εἰς φῶς τὰ κακῶς μέχρι τότε κρυπτόμενα πάθη καὶ αἱ ἀντιζηλίαι καὶ ἡ σύγκρουσις ἥρχισεν ἥδη πρὸ τοῦ νεκροῦ τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ. Ἄλλὰ πρὸς στιγμὴν κατώρθωσαν νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους. Ὁ Φίλιππος Ἀρριδαῖος ἀνεκρηύχθη βασιλεὺς μὲ τὸν ὄρον νὰ συμβασιλεύσῃ μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ρωξάνης. Πλησίον του ἐτέθη ὡς ἐπίτροπος ὁ Περδίκκας μὲ τὸν τίτλον τοῦ χιλιάρχου. Μετὰ τρεῖς μῆνας, ἡ Ρωξάνη ἐγέννησεν υἱόν.

Η ΕΞΕΓΕΡΣΙΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ

Οι Ἀθηναῖοι, οἱ ὄποῖοι ἥδη πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἔξυπνοῦσαν μὲ τὸ ἔρωτημα εἰς τὰ χείλη «τέθνηκε Φίλιππος»; , ἥτο ἀδύνατον ν' ἀκούσουν τὸ ἄγγελμα τοῦ θανάτου τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ νὰ μείνουν ἡσυχοι. Κατ' ἀρχὰς ἐδυσκολεύθησαν νὰ πιστεύσουν εἰς τὴν εἰδήσιν. Ὁ περιβότος δημαγωγὸς Δημάδης ἐφώναζεν: «Ἡ οἰκουμένη θὰ ἐγέμιζεν ἀπὸ τὴν ὀδυμήν του, ἀν ἀπέθνησκεν ὁ Ἀλέξανδρος!».

Ο Δημοσθένης ἀπουσίαζεν ἀπὸ τὰς Ἀθήνας ἔξοριστος. Ἄλλ? ἔως ὅτου φθάσῃ, ὑπῆρχεν ὁ φίλος του Ὑπερείδης. Μάτην ὁ γηραιός Φωκίων συνεβούλευσεν εἰς τὴν ἀμέσως συγκροτηθεῖσαν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου σύνεσιν.

Ἡ φιλοπόλεμος μερὶς ὑπερίσχυσεν. Ο Δημοσθένης καὶ οἱ φίλοι του ἐτέθησαν εἰς κίνησιν. Οἱ Αἰτωλοὶ καὶ πολλαὶ πόλεις ἤκουσαν τὴν πρόσκλησιν. Οἱ Ἀθηναῖοι ἔλαβον εἰς τὴν ὑπηρεσίαν των τὸν δραστήριον καὶ ἵκανον ἀρχηγὸν μισθοφόρων Λεωσθένην, τὸν ὄποιον εἶχον ὑποστηρίξει κρυφίως οἱ δημοκρατικοὶ νὰ διατηρῇ μισθοφόρους εἰς τὸ Ταίναρον.

Ο Λεωσθένης κατέλαβε τὰς Θερμοπύλας. Ο Ἀντιπάτρος, ὁ ὄποιος ἔσπευσε πρὸς συνάντησιν του μὲ 13.000 πεζοὺς καὶ 600 ἵππους, ἀπεκρούσθη καὶ ἡναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Λαμίαν, ὅπου ἐποικοκήθη. Διὰ τοῦτο ὁ πόλεμος ὠνομάσθη Λαμιακὸς πόλεμος. Σχεδὸν ὅλη ἡ μέση Ἑλλὰς καὶ πολλαὶ πολιτεῖαι τῆς Πελοποννήσου προσεχώρησαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους.

Ἄλλ? ὁ Λεωσθένης ἐφονεύθη εἰς ἐπίθεσιν κατὰ τῆς Λαμίας καὶ ἡ συνοχὴ τῶν συμμάχων ἤρχισε νὰ χαλαροῦται, ἐνῷ εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου ἔσπευδον ἀπὸ τὴν Ἀσίαν ὁ Λεοννᾶτος καὶ ὁ Κρατερός.

Πρῶτος ἔφθασεν ὁ Λεοννᾶτος. Οἱ Ἑλληνες ἔλυσαν τὴν πολιορκίαν τῆς Λαμίας, διὰ νὰ συναντήσουν αὐτόν. Εἰς πεισματώδη σύγκρουσιν εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔπεσεν ὁ Λεοννᾶτος, τὸ ἱππικόν του ὑπεχώρησε, τὸ πεζικόν του ὅμως ἐκράτησε τὴν θέσιν του καὶ τὴν ἐπομένην ἡγώθη μετὰ τοῦ ἔξελθόντος ἀπὸ τὴν Λαμίαν Ἀντιπάτρου.

Ο πόλεμος ἔλαβε κακὴν τροπὴν διὰ τοὺς Ἀθηναίους, ἰδίως εἰς τὴν θάλασσαν. Ο στόλος των ὑπέστη δεινὴν ἥτταν πρῶτον εἰς τὴν Ἀβυδον, ὑστερὸν παρὰ τὴν Ἀμοργόν, κατὰ τὴν μεγαλυτέραν ναυμαχίαν, ἡ ὄποια ἐδόθη εἰς τὰ ἐλληνικὰ ὅδατα μετὰ τὴν Σαλαμῖνα (ἄνοιξις τοῦ

322). Μὲ τὸ κτύπημα αὐτὸ «εσβησε διὰ παντὸς ἡ ναυτικὴ ὑπεροχὴ καὶ μετ' αὐτῆς τὸ πολιτικὸν μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν», δπως ἔγραψεν ὁ Γερμανὸς ιστορικὸς Μπέλοχ.

Τὸ θέρος ἔφθασεν εἰς βοήθειαν τοῦ Ἀντιπάτρου ὁ ~~Κρατερὸς~~ καὶ αἱ δυνάμεις τῶν Μακεδόνων ἀνῆλθον εἰς 50 περίπου χιλιάδας, ἐξ ὧν 5.000 ἵππεῖς. Εἰς μάχην παρὰ τὴν Κραννανα τῆς Θεσσαλίας, οἱ «Ἐλληνες 25 χιλ. πεζοί, 3.500 ἵπποις ἡττήθησαν (5 Σεπτεμβρίου 322).

Αἱ πόλεις ἐδέχθησαν κατὰ τὴν ἀπάίτησιν τοῦ Ἀντιπάτρου νὰ συνθηκολογήσουν χωριστά. Οἱ Αἰτωλοὶ ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ἀπόρθητα δῆρη των. Ἄλλ' αἱ Ἀθηναὶ εὑρέθησαν πρὸ ἐσχάτου κινδύνου. Οἱ Ἀντίπατρος ἔφθασε πρὸ τῆς πόλεως, ὁ μακεδονικὸς στόλος ἔκαμεν ἀπόβασιν εἰς τὰ περίχωρα. Τοιχερώθησαν νὰ δεχθοῦν μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Φωκίωνος καὶ τοῦ Δημάδου τοὺς σκληροὺς ὅρους τοῦ νικητοῦ: φρουρὰ μακεδονικὴ νὰ ἐγκατασταθῇ εἰς τὴν Μουνυχίαν, νὰ πληρώσουν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν, νὰ παραδώσουν τοὺς ἔχθρούς τῶν Μακεδόνων, νὰ περιορίσουν τὸ δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ νὰ παραδώσουν τὴν Σάμον. Οἱ Ἀντίπατρος ἐσχεδίαζε μάλιστα, ἐν συνεννοήσει μὲ τοὺς μακεδονίζοντας, νὰ ἐκτοπίσῃ εἰς τὴν Θράκην ἢ τὸν Πόντον δόλοκληρον «τὸν δημοκρατικὸν ὄχλον τῶν Ἀθηνῶν».

Οἱ Τυπερείδης, παραδοθεὶς εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ἐφονεύθη. Οἱ Δημοσθένης, καταφυγὼν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ (Πόρω) ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ ἀπειλούμενος ν' ἀποσπασθῇ ἐκεῖθεν ἀπὸ καταφθάσαντας «φυγαδοθήρας» τοῦ Ἀντιπάτρου, ἔπιε τὸ δηλητήριον, τὸ ὅποῦν εἶχε μεθ' ἔκυτοῦ, διὰ νὰ τὸ μεταχειρισθῇ ἐν ὅρᾳ ἀνάγκης.

Οἱ Ἀντίπατρος εἰσῆλθεν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐγκατέστησε φιλικὰ πρὸς αὐτὸν καθεστῶτα καὶ τὸ φινόπωρον τοῦ ἰδίου ἔτους (322) ἐπετέθη μετὰ τοῦ Κρατεροῦ κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, οἱ δποῖοι κατὰ τὰ ἔτη αὐτὰ ἔχον γίνει σημαντικὴ δύναμις εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἡπείρουν τὰ πλευρὰ τοῦ μακεδονικοῦ κράτους. Ἄλλ' εἰδήσεις ἐξ Ἀσίας ὑπεχέρωσαν τοὺς δύο στρατηγοὺς νὰ διακόψουν τὴν ἐπιχείρησιν, διὰ νὰ ἔτοιμασθοῦν κατὰ τῶν παλαιῶν ἐν ὅπλοις συναδέλφων των. Ἡρχίζεν ὁ ἔξοντωτικὸς ἀγών μεταξὺ τῶν διαδόχων.

ΑΓΩΝ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΩΝ ΔΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΝ

Τὸ χαρακτηριστικὸν τῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου χρόνων εἶναι οἱ πεισματώδεις καὶ καταστρεπτικοὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν

στρατηγῶν του διὰ τὴν ἐπικράτησιν. 'Η Μ. 'Ασία καθὼς καὶ ἡ 'Ελλὰς ἀνεστατώθησαν ἐπὶ πολλὰ ἔτη καὶ ὑπέστησαν μεγάλας καταστροφάς ἀπὸ τοὺς πολέμους. 'Εδημιουργήθη ἀστάθεια καὶ χάος, ἀπὸ τὸ ὅποῖν οὐδεὶς ἐγνώριζε τί θὰ προκύψῃ. Αἱ συμμαχίαι ἀντεστρέφοντο διαρκῶς, τολμηροὶ ἄνδρες ἀνεπήδων ἐκ τῆς καταστροφῆς καὶ ἐνεφανίζοντο μὲ νέαν δύναμιν καὶ νέας διεκδικήσεις.

Παριστάμεθα ἐπανειλημμένως πρὸ τοῦ ἔξης φαινομένου: Εἰς τῶν ἀρχηγῶν ἀποκτῷ μεγάλην δύναμιν καὶ προσπαθεῖ νὰ γίνη μόνος κύριος εἰς τὸ ἀχανὲς κράτος, ὑποτάσσων τοὺς ἄλλους. Κατ' αὐτοῦ συνασπίζονται οἱ ἄλλοι καὶ συντρίβουν τὴν δύναμιν του. Τοῦτο ἐπεγέλη ρησε κατ' ἀρχὰς ὁ Περδίκκας, ἀργότερον μετὰ περισσότερας πιθανότητος ὁ 'Αντίγονος.

Οἱ χρόνοι αὐτοὶ εἶναι περίοδος ἀναστατώσεως, ἀναρχίας καὶ θιλιβερῶν καταστροφῶν. Μαρτυροῦν δῆμως καὶ καταπληκτικὴν ζωτικότητα, παράτολμον σθένος, ἐφευρετικότητα καὶ ἀντοχὴν τῶν Μακεδόνων στρατιωτικῶν ἀρχηγῶν, ὑπερβαίνουσαν τὰ συνήθη μέτρα. 'Η παρουσία προσωπικοτήτων μὲ ἄκαμπτον φίλοδοξίαν καὶ φλογερὰν ὄρμὴν διὰ κυριαρχίαν χαρακτηρίζει περισσότερον ἀπὸ κάθε ἄλλο τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους. Ζωηρότατον μέρος ἔλαβον εἰς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἀντεκδικήσεις αἱ γυναικεῖς τῶν Μακεδόνων ἀρχηγῶν.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΔΙΚΚΑ

Πρὸς στιγμὴν ἐφάνη, ὅτι τὸ κράτος εἶχεν ὑπερνικήσει τὴν κρίσιν ἐκ τοῦ θανάτου τοῦ Μεγ. 'Αλεξάνδρου. Εἰς τὴν Εύρωπην ἐβασίλευσεν ἡσυχίᾳ μετὰ τὴν πτῶσιν τῶν 'Αθηνῶν, εἰς τὴν 'Ασίαν ὁ Εὐμένης μὲ τὴν βοηθείαν τοῦ Περδίκκα ὑπέταξε τὴν πρὸς τὸν Πόντον Καππαδοκίαν, ἡ ὑποταγὴ τῆς 'Αρμενίας ἔβαινεν ὀμαλῶς, ὁ Πτολεμαῖος εἰς τὴν 'Αφρικὴν κατέλαβε καὶ προσήρτησεν εἰς τὸ κράτος τὴν Κυρηναϊκήν. Αἱ ἀντιθέσεις τῶν ἀρχηγῶν ἐφαίνοντο ἐξομαλυνόμεναι διὰ τῶν μεταξὺ αὐτῶν συνοικεσίων. 'Ο Περδίκκας, ὁ Πτολεμαῖος καὶ ὁ Κρατερὸς συνεζεύχθησαν τρεῖς ἀδελφάς, θυγατέρας τοῦ γηραιοῦ 'Αντιπάτρου.

'Αλλὰ δὲν ἤργησαν νὰ φανοῦν τὰ προμηνύοντα τὴν θύελλαν νέφη. 'Ο Περδίκκας ἐδείκνυε καθ' ἐκάστην περισσότερον τὰς μοναρχικὰς του διαθέσεις.

Ἐπωφεληθεὶς τῆς συμφιλιώσεως, ἐφόνευσεν ὑπούλως τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ πεζικοῦ, οἱ δόποιοι ἐπρωτοστάτησαν εἰς τὸ κίνημα κατὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ αὐτὸν τὸν ἀρχηγὸν τοῦ πεζικοῦ Μελέα γρον, καταφυγόντα εἰς ναόν. Ἀπαλλαγεὶς τώρα τῶν ἀντιπάλων του, ἔγινε πραγματικὸς κύριος τοῦ κράτους, ἔχων δῆμουλον ὅργανον τὸν βασιλέα Ἀρριδαῖον. Οὕτω, ὡς ἀρχηγὸς τῶν βασιλικῶν στρατευμάτων καὶ αὐτοκράτωρ ἐπιμελητής, εἶχεν ὑπὸ τὰς διαταγάς του τὰς στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχάς, ἔφερε τὴν βασιλικὴν σφραγίδαν καὶ ἀπέβη παντοδύναμος κυβερνήτης τῆς αὐτοκρατορίας.

Ἐμπιστον συνεργάτην εἶχε τὸν Εὑμένη τὸν Καρδιανὸν (ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν τῆς Θράκης Καρδίαν), τὸν μόνον μὴ Μακεδόνα ἀπὸ τοὺς ἐπιτελεῖς τοῦ Ἀλεξάνδρου, γραμματέα κατὰ τὴν ἐκστρατείαν του, ὁ δόποιος ἀνέπτυξεν ἔξαιρετικὰς πολιτικὰς καὶ στρατηγικὰς ίκανότητας κατὰ τὴν θυελλώδη αὐτὴν ἐποχήν. Μετὰ τοῦ Περδίκκα συνειργάζετο καὶ ἡ αὐταρχικὴ καὶ φιλόδοξος μήτηρ τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὁλυμπίας. Ο Περδίκκας ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Κλεοπάτραν καὶ ἀπέπεμψε, κατ’ ἀξίωσιν τῆς μητρός της Ὁλυμπίαδος, τὴν θυγατέρα τοῦ Ἀντιπάτρου Νίκαιαν.

Οταν δομως ἐπεχείρησε νὰ συλλάβῃ τὸν σατράπην τῆς Φρυγίας Ἀντίγονον, ἐναντίον του συνησπίσθησαν ὁ Ἀντίγονος, ὁ υἱός του Δημήτριος, ὁ μετὰ ταῦτα περίφημος ὑπὸ τὸ ὄνομα Πολιορκητής, ὁ Ἀντίπατρος, ὁ Κρατερὸς καὶ εἰς τὴν συμμαχίαν προσεχώρησαν ὁ Λυσίμαχος τῆς Θράκης καὶ ὁ Πτολεμαῖος τῆς Αἰγύπτου.

Τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου εἰς τὴν Ἀσίαν ὁ Περδίκκας ἀνέθεσεν εἰς τὸν Εύμενη καὶ ὁ ἔδιος ἀνέλαβε μεγάλην ἐκστρατείαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου.

Ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ πολυαρθρίου στρατοῦ, τὸν ὅποιον συνώδευον καὶ οἱ βασιλεῖς Ἀρριδαῖος καὶ Ἀλέξανδρος (υἱὸς τῆς Ρωξάνης), ἔφθασε τὴν ἀνοιξίαν τοῦ 321 εἰς τὴν Δαμασκὸν καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὰ σύνορα τῆς σατραπείας τῆς Αἰγύπτου. Ἐκεῖ ἥθελησε κατὰ τὰ μακεδονικὰ ἔθιμα νὰ δικασθῇ καὶ νὰ καταδικασθῇ ὑπὸ τοῦ στρατοῦ ὁ Πτολεμαῖος διὰ τὴν ἀπειθείαν του εἰς τὰς βασιλικὰς διαταγάς. Ο στρατὸς δομως ἥθφωσε τὸν Πτολεμαῖον.

Οταν παρὰ ταῦτα ἐπέμεινε νὰ διαβῇ ὁ στρατὸς τὸν Νεῖλον καὶ εἰς τὴν ἀποτυχοῦσαν ἀπόπειραν ἐπνίγησαν πολλοὶ στρατιῶται, γενόμενοι βορὰ τῶν κροκοδείλων, οἱ ἀξιωματικοὶ ἐξήγγειρον τὸν στρατὸν καὶ ὁ Σέλευκος, εἰσελθὼν μετ’ ἄλλων εἰς τὴν σκηνήν του, ἐφόνευσαν τὸν

Περδίκκαν (321). Εἰς τὴν Ἀσίαν ὅμως ὁ μεγαλοφυῆς στρατηγὸς Εὔμενης, μένων πιστὸς εἰς τὴν οἰκογένειαν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ εἰς τὸν Περδίκκαν, ἀπέκρουσε τὴν κατ' αὐτοῦ ἐπίθεσιν. Εἰς τὴν μάχην ἐφονεύθη ὁ Κρατερός.

ΑΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ

Ἐκ τῆς καταστροφῆς τοῦ Περδίκκα ὡφελήθη πρωτίστως ὁ Ἄντιγονος, ἔλκων καὶ αὐτὸς τὸ γένος ἀπὸ βασιλικὴν οἰκογένειαν, ὄνομα-ζόμενος Μονόφθαλμος καὶ Κύκλωψ, ἐνεκα τῆς παθήσεως τοῦ ἐνδές δοφθαλμοῦ του. "Ἐγινεν ὁ γενάρχης τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῶν Ἀντιγονίδῶν, ὁ ὄποιος οἶκος βραδύτερον — ἀπὸ τοῦ 276 — ἐβασίλευσεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Οὗτος ἀνεδείχθη ἐκ τῶν δραστηριωτέρων διαδόχων τοῦ Ἀλεξάνδρου.

Ο Ἀντίγονος (382-301) εἶχε διακριθῆ ὡς εἰς ἐκ τῶν ἴκανωτέρων στρατηγῶν τῆς Μακεδονίας, ἥδη ἐπὶ Φιλίππου Β', πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Προσέφερεν ἀξιολόγους ὑπηρεσίας κατὰ τὴν ἐκστρατείαν καὶ διωρίσθη μετὰ τὴν ἐν ἀρχῇ τοῦ 333 κατάληψιν τῆς Μεγάλης Φρυγίας σατράπης αὐτῆς, κριθεὶς ὡς ὁ καταλληλότερος διὰ τὴν κυβέρνησιν τῆς περιστοιχίζομένης ἀπὸ ληστρικάς δρεινάς φυλάς χώρας.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Περδίκκα, οἱ Μακεδόνες στρατηγοὶ συνεκρότησαν τὸ 321 συνέλευσιν εἰς τὸν Τριπατρὸν, πόλιν τῆς Κοιλῆς Συρίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου, πρὸς νέαν διανομὴν τῶν ἀξιωμάτων καὶ σατραπειῶν, ἀφοῦ εἶχεν ἐκλείψει καὶ ὁ Κρατερός. Ἡ συνέλευσις ὑπῆρξε θορυβώδης. Ἡ πειλήθη πάλιν σύγκρουσις τῶν ἵππεών καὶ τοῦ πεζικοῦ. Ο συνέτος Πτολεμαῖος ἡρόνθη νὰ δεχθῇ τὸ ἀξίωμα τοῦ αὐτοκράτορος ἐπιμελητοῦ.

Εἰς τὴν διανομὴν τοῦ Τριπατροῦ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιμελητοῦ ἐδόθη εἰς τὸν πρεσβύτερον ἐκ τῶν στρατηγῶν Ἀντίπατρον. Ο δολοφόνος τοῦ Περδίκκα Σέλευκος ἔλαβε τὴν σατραπείαν τῆς Βαβυλῶνος. Ἡ ἔξουσία τοῦ Ἀντιγονού, τοῦ πραγματικοῦ ὑπευθύνου τῆς στάσεως κατὰ τοῦ Περδίκκα, αὐξάνεται. Εἰς αὐτὸν ἀνατίθεται ἡ τιμωρία τοῦ Εὔμενους. Οι παλαιοὶ ἐν δῆλοις σύντροφοι τοῦ κατακτητοῦ κηρύζτουν ἔνοχον καὶ ἐκτὸς νόμου τὸν μόνον, ὁ ὄποιος ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν δρόκον του.

ΕΥΜΕΝΗΣ

Τὰ ἐπόμενα τέσσαρα ἔτη (320 - 316) ἐπληρώθησαν ἀπὸ τοὺς πει-
σματώδεις ἀγῶνας μεταξὺ Ἀντιγόνου καὶ Εὐμένους, οἱ δόποιοι κατέλη-
ξαν εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ τελευταίου.

‘Ο Εὐμένης εἰς τὰς μάχας αὐτὰς ἀπέκτησε τὴν φήμην μεγάλου στρα-
τηγοῦ. Ἀλλ’ εἶχεν εἰς βάρος του τὴν καταγωγὴν του. Κατὰ τὴν κρίσιμην
στιγμὴν οἱ Μακεδόνες ἀξιωματικοὶ τὸν ἐγκατέλειψαν, διὰ νὰ προσχωρή-
σουν εἰς τὸν ἀντίπαλόν του. Αὐτὸς ἔγινεν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ὅταν ὁ Εὐ-
μένης μετὰ καταπληκτικὴν ἄμυναν ἐστράφη εἰς τὰς περὶ τὸν Εὐφράτην καὶ
Τίγρητα χώρας, διοικούσας στρατὸν καὶ ἐνίκησε τὸν ἐλόντα κατ’ αὐτοῦ
κατόπιν προσκλήσεως τοῦ Σελεύκου Ἀντίγονον. Ἀλλ’ εἰς νέαν σύγκρουσιν
ὁ Πεινέστας μὲν τοὺς ὑπὸ αὐτὸν 10.000 Πέρσας ηύτομάλησεν εἰς τὸν Ἀν-
τίγονον καὶ οἱ ἀργυράπιδες συνέλαβον τὸν Εὐμένην καὶ παρέδωσαν αὐτὸν
εἰς τὸν Ἀντίγονον, ὁ δόποιος τὸν ἐφόνευσεν.

‘Ο Ἀντίγονος κατεδίωξε καὶ ἔξωντωσεν ἀκόμη καὶ τοὺς βοηθή-
σαντας αὐτόν, ὃσους ἦτο δυνατὸν νὰ διεκδικήσουν πρὸς αὐτὸν τὴν ἀρχήν.
Κινδυνεύσας καὶ ὁ Σέλευκος, ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὴν σατραπείαν του,
τὴν Βαβυλῶνα.

ΕΠΙΚΡΑΤΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΝΤΙΓΟΝΟΥ

‘Ο Ἀντίγονος ἦτο κύριος τῆς Ἀσίας πλουσιώτατος, διότι κατέ-
λαβε τοὺς θησαυροὺς εἰς τὰ Σοῦσα καὶ τὰ Ἐκβάτανα. Οἱ πόροι του
ἀνήρχοντο εἰς 11.000 τάλαντα τὸ ἔτος καὶ εἶχεν ἀπόθεμα 40.000 τα-
λάντων. Διετήρει ἐμπειροπόλεμον στρατόν, ὁ δόποιος ἀνήρχετο εἰς 70.000.
Δικαιώς λοιπὸν ἀπέβλεπεν εἰς ἀποκλειστικὴν κυριαρχίαν ἐπὶ τῆς κλη-
ρονομίας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου.

‘Ο κατ’ αὐτοῦ συνασπισμὸς ἦτο ἀναπόφευκτος. ‘Ο Κάσσανδρος, ὁ
Λυσίμαχος, ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Σέλευκος συνηνώθησαν. Εἰς τὸν ἐπακολου-
θήσαντα τετραετὴν πόλεμον (315 - 311), ὁ Ἀντίγονος ἀναπτύσσει
θαυμαστὴν στρατηγικὴν καὶ διπλωματικὴν ἴκανότητα. Ἀλλ’ ὁ Πτο-
λεμαῖος τοῦ ἀφαιρεῖ τὴν μεσημβρινὴν Συρίαν, ὁ δὲ Σέλευκος μὲν 800
πεζοὺς καὶ 200 ἵππεis — τοὺς δόποιους δανείζεται ἀπὸ τὸν Πτολεμαῖον —
σπεύδει εἰς τὴν σατραπείαν του τῆς Βαβυλῶνος, βασιζόμενος εἰς τὴν
ἀγάπην τῶν κατοίκων.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ Ο ΠΟΛΙΟΡΚΗΤΗΣ (337-283)

‘Η τύχη φαίνεται στρεφομένη κατὰ τοῦ Ἀντιγόνου. Ὁ Πτολεμαῖος ἐδημιούργησε σπουδαίαν ναυτικὴν δύναμιν. Τὸ 309 ἐμφανίζεται εἰς τὰ παράλια τῆς Καρίας, τὸ 308 διασχίζει τὰς Κυκλαδας καὶ καταλαμβάνει τὴν Κόρινθον καὶ τὰ Μέγαρα. Ὁ Κάσσανδρος, υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου,



ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ὁ Πολιορκητής (337-283) ρεύς, μὲ τὰς ὥραιας φράσεις

Ἐπι τοιμίσματος. Φορεῖ τὸ βασιλικὸν στέμμα.

τοὺς πενιχρούς πόρους τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἀριθμεῖ μόλις 21 χιλιάδας πολίτας.

Τότε ἀπεκαλύφθη ἡ ἔξαιρετικὴ ἰδιοφυΐα τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου Δημητρίου, ὁ ὁποῖος μετ' ὀλίγον ἔλαβε τὸν τίτλον Πολιορκητὴς (πορθητὴς πόλεων) καὶ κατὰ τὴν πολυτάραχον εἰκοσιπενταετῆ δρᾶσιν του ἀνεδείχθη ὁ ἔξοχώτερος τῶν Επιγόνων, ὅπως ὠνόμασαν τοὺς υἱοὺς τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξανδρου.

‘Ο Δημήτριος ὁ Πολιορκητής ἀπὸ παιδικῆς ἡλικίας ἔζησεν εἰς στρατόπεδα καὶ μάχας. Τὴν στρατιωτικὴν του προπατείαν ἔκαμεν εἰς τοὺς πολέμους τοῦ πατρός του κατὰ τοῦ Εύμενου. Μόλις εἰκοσαετής ἔλαβε μέρος εἰς μάχην ὡς ἀρχηγὸς τῶν ἑταίρων καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (316) ὀδηγῆσε τὸ δεξιὸν κέρας. Ρωμαλέος, σοβαρός, μὲ παράστημα μεγαλοπρεπές, ἔγοήτευς μὲ τὴν γλυκεῖαν μορφήν του καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος. Παρουσίας μεγάλην δμοιότητα μὲ τὸν Μ. Ἀλεξανδρον. Πολλοὶ μάλιστα ἴσχυροι

σθησαν ότι είς μερικά χαρίσματα ήτο διάνωτερος έκεινου. Παρά τὴν ὁρμητικὴν φύσιν καὶ τὸν βίσιον χαρακτῆρα, ητο φιλόμουσος καὶ συνεπάθει τὴν ποίησιν καὶ τὴν τέχνην.

Ο ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΕΙΣ ΤΑΣ ΑΘΗΝΑΣ

'Ο Δημήτριος ἐδέχθη μ' ἐνθουσιασμὸν τὸ 307 τὴν ἐντολὴν τοῦ πατρός του νὰ ἀπελευθερώσῃ τὰς Ἀθήνας ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τοῦ Κασσάνδρου, ἐπειδὴ ἀπέδιδε μεγάλην σημασίαν εἰς τὸ νὰ ἔξυμνηθῇ ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων ὡς ἐλευθερωτῆς καὶ σωτῆρος. Τὴν δόξαν αὐτὴν προετίμα ἀπὸ τὰς δάφνας νικῶν εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὴν ἐπιχείρησιν εἶχε καταπληκτικὴν ἐπιτυχίαν. Μόλις ὁ στόλος του ἐφάνη πρὸ τοῦ Πειραιῶς, ἡ πόλις παρεδόθη.

'Ο Δημήτριος ἀπέπλευσεν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ἐφέσου μὲ 250 πλοῖα, ἔφθασεν εἰς τὸ Σούνιον καὶ μὲ 20 μόνον ἐκλεκτὰ πλοῖα κατέπλευσεν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Πειραιῶς, τὸν δόπον εἰρεν ἀκλειστὸν. Ἐπεφάνη τότε ἐν δόλῳ τῇ λάμψει τῆς πανοπλίας του ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τῆς ναυαρχίδος, ἀνεκοινώνωσε διὰ κήρυκος διὰ τὴν ἥρετον ν' ἀπελευθερώσῃ τὰς Ἀθήνας καὶ ν' ἀποδώσῃ εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὸ πάτριον πολίτευμα. 'Ο Δημήτριος ὁ Φαληρεὺς ἐδραπέτευσεν εἰς Θήβας καὶ ἐκεῖθεν διεπεραιώθη εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὸν Πτολεμαῖον, ἀντίπαλον τοῦ Πολιορκητοῦ. 'Η εἰσόδος τοῦ Δημητρίου εἰς Ἀθήνας ἔγινεν ἐν μέσω ἀπεράτων ἐπενθυμιῶν. Ἀπενεμήθησαν εἰς οὐτὸν θεῖαι τιμai. 'Ο δῆμος ἐψήφισε νὰ στηθῶσι χρυσᾶ ἀρματα μετὰ τῶν εἰκόνων τοῦ Δημητρίου καὶ τοῦ πατρός του Ἀντιγόνου παρὰ τοὺς ἀνδριάντας τῶν τυραννοκτόνων Ἀρμοδίου καὶ Ἀριστογείτονος καὶ νὰ ἰδρουθῇ βωμὸς εἰς αὐτοὺς μετὰ τῆς προστηγορίας τῶν «Σωτήρων» καὶ νὰ διορίζεται κατ' ἔτος λερεύς πρὸς λατρείαν αὐτῶν. 'Αλλὰ μὲ τὰς παρεκτροπὰς καὶ τὴν ἀσυγκρήτητον διαγωγὴν του ὁ Δημήτριος ἀπεγοήτευσε τοὺς θαυμαστάς του. (Πλούταρχος, Βίος Δημητρίου).

Τὸ 306 ἐνίκησεν εἰς μεγάλην μάχην τὰς δυνάμεις τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου· πρῶτον εἰς τὴν ἔηράν τὸν ἀδελφόν του Μενέλαον· ἔπειτα τὸν ἔδιον εἰς τὴν θάλασσαν, ὅταν μετὰ τοῦ στόλου ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν τοῦ ἀδελφοῦ του. Τὸ ὄνομα τοῦ Δημητρίου ἔγινεν ἔνδοξον καὶ ἀπὸ τότε ἔλαβε τὴν ἐπωνυμίαν «Πολιορκητής», διὰ τὴν τεχνικὴν ίκανότητα καὶ ἐφευρετικότητα εἰς τὴν πολιορκίαν.

ΤΟ ΒΑΣΙΛΙΚΟΝ ΣΤΕΜΜΑ

'Η εἰδησις τῆς μεγάλης νίκης ἔφθασεν εἰς τὸν Ἀντίγονον, ἐνῷ

ἔκτιζε παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ὁρόντου ποταμοῦ τῆς Συρίας τὴν πόλιν Ἀντιγόνειαν, καὶ ἐπανηγυρίσθη μὲν ζωηρὰς ἐκδηλώσεις. Ὁ Ἀντίγονος ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως καὶ ἐστέφθη μὲν τὸ διάδημα.

Ο γέρων βασιλεὺς ηὐχρίστησε τὸν νικητὴν υἱὸν δι' ἐπιστολῆς, ἡ ὁποία ἔφερε τὴν ἐπιγραφὴν « τῷ βασιλεῖ Δημητρίῳ » καὶ ἔστειλε μετ' αὐτῆς διάδημα βασιλικόν. (Πλούταρχος, Δημήτριος, ΙΙΙ). Ἐνθύμια τῆς νίκης εἶναι τὰ λαμπρὰ τετράδραχμα, τὰ ὅποια φέρουν ἐπὶ τῆς μιᾶς ὅψεως τὴν ἐπιγραφὴν « Δημητρίου Βασιλέως » καὶ τὸν Ποσειδῶνα μαχόμενον· ἐπὶ τῆς ὄλλης τὴν Νίκην ὅρθιαν ἐπὶ τῆς πρώφρας τριήρους, σαλπίζουσαν καὶ ὄρμωσαν πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὴν νίκην αὐτὴν παρέστησαν καὶ ὡς μαρμάρινον ἀγαλμα, τοῦ ὅποιου, ὅπως θὰ ἴδωμεν, σώζεται ἀντίγραφον, ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης.

Τὸν Ἀντίγονον ἀπεμιμήθησαν τὸ αὐτὸ ἔτος, 306, οἱ ἄλλοι στρατηγοί. Ο Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος, ὁ Σέλευκος καὶ ὁ Πτολεμαῖος ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ βασιλέως. Οἱ δύο διάδοχοι καὶ ὁλόκληρος ἡ οἰκογένεια τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἶχον ἔζοντωθῇ κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς αἰματηρᾶς πάλης τῶν διαδόχων. Ἡ διάσπασις τῆς αὐτοκρατορίας ἦτο ὄριστικη.

Η ΕΝ ΙΨΩ ΜΑΧΗ (301 π.Χ.)

Μετὰ τὸ κατόρθωμα τοῦ Δημητρίου, ὁ Ἀντίγονος ἐπίστευσεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ καταβάλῃ ὄριστικῶς τοὺς ἀντιπάλους. Ἄλλ' ἡ κατὰ τῆς Αἰγύπτου ἐκστρατεία, ἐπιχειρήθεισα μετὰ σημαντικῶν δυνάμεων, ἀπέτυχεν, ὅπως πρὸ 16 ἔτῶν τοῦ Περδίκκα. Ο δὲ Δημήτριος ἐσπατάλησε τὰς δυνάμεις του εἰς τὴν Ἀδικον καὶ ἀσκοπον ἐπίθεσιν κατὰ τῆς οὐδετέρας Ρόδου, τὸ 305. Η πολιορκία τῆς ἀκμαίας τότε ἐμπορικῆς πόλεως ἔγινεν δινομαστή, διότι ἀπέδειξε τὴν στρατηγικὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Πολιορκητοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀντοχὴν τῶν ὑπερασπιστῶν.

Μετὰ τὰς ἀποτυχίας αὐτάς, οἱ σύμμαχοι ἀπεφάσισαν νὰ πλήξουν τὸν Ἀντίγονον εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς τὰς σημαντικὰς δυνάμεις τοῦ Σελεύκου καὶ τοῦ Λυσιμάχου προσετέθησαν καὶ αἱ τοῦ Κάσσανδρου, ἀποσταλεῖσαι ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, ὅταν ὁ Ἀντίγονος ἐκάλεσεν ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα τὸν Δημήτριον, ὁ ὄποιος εἶχε περισφίξει τὸν Κάσσανδρον. Αἱ δυνάμεις τοῦ Πτολεμαίου εἰσέβαλον εἰς τὴν Συρίαν, ἀλλὰ ἀπὸ ὑπολογισμὸν δὲν ἔλαβον μέρος εἰς τὴν μάχην.

"Η ἀποφασιστικὴ μάχη ἐδόθη εἰς τὴν Ἰψὸν τῆς Φρυγίας τὸ 301. Οἱ ἡνωμένοι στρατοὶ τοῦ Σελεύκου, τοῦ Λυσιμάχου καὶ τοῦ Κασσάνδρου ἐνίκησαν κατὰ κράτος. 'Ο Ἀντίγονος, γέρων διδοηκοντούτης, ἔφονεύθη. 'Ο Δημήτριος μόλις διεσώθη μὲ τὰ ὑπολείμματα τοῦ στρατοῦ του. Τὴν νίκην ἔδωσαν κυρίως οἱ 400 ἐλέφαντες, τοὺς ὅποιους εἶχε κομίσει ὁ Σέλευκος ἀπὸ τὴν Βαθυλωνίαν.

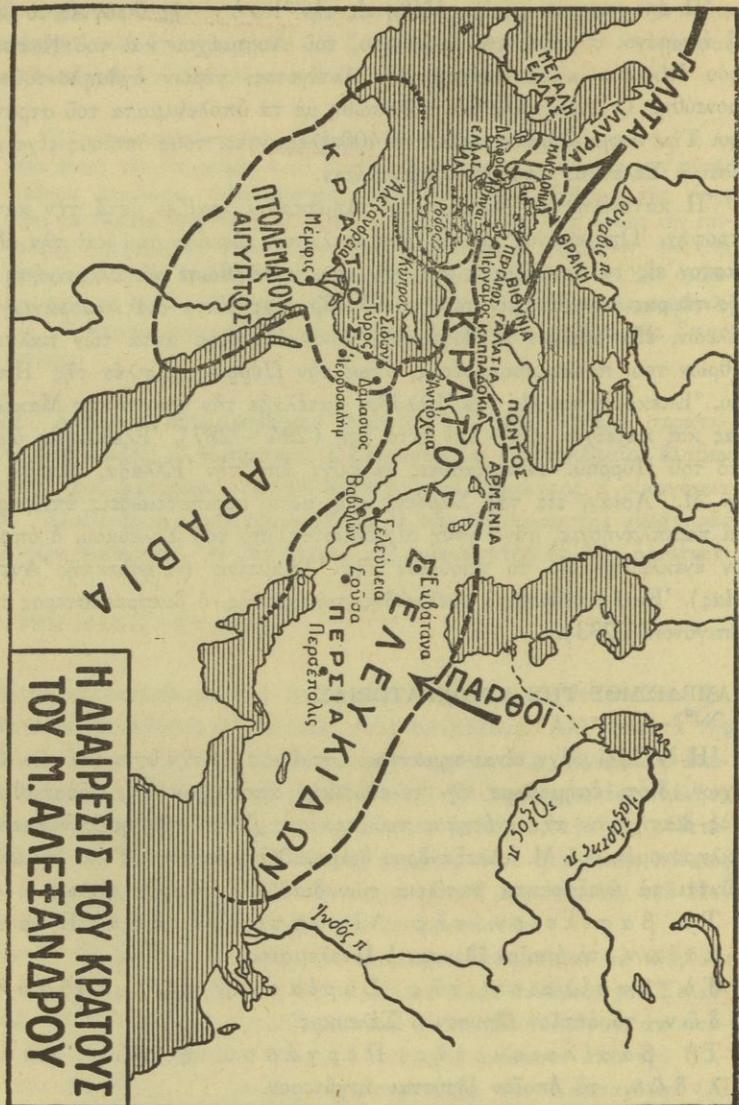
"Ἡ καταπληκτικὴ ἴστορία τοῦ Δημητρίου ἀρχίζει μετὰ τὴν καταστροφήν. 'Ωπλισμένος μὲ τὴν ἀνεξάντλητον εὐφύταιν του καὶ τὴν ἀδάμαστον εἰς τὰ ἀτυχήματα ἀντοχήν του, κατώρθωσε νὰ ἀναγεννήσῃ ἐκ τῆς τέφρας τὴν δύναμίν του, συναθροίζων χρήματα διὰ λαφυραγωγίας πόλεων, ἔξαγοράζων μισθοφόρους, συνεννοούμενος μετὰ τῶν παλαιῶν ἔχθρῶν του, προσελκύων νέους, ὅπως τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἡπείρου. 'Επεκράτησεν εἰς τὴν Ελλάδα, κατέλαβε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας καὶ κατεῖχεν αὐτὸν ἐπὶ ἐπτὰ ἔτη (294 - 287). 'Εξεδιώχθη ὅμως ὑπὸ τοῦ Πύρρου. 'Αναγκασθεὶς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ελλάδα, κατέβη εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, εἰς τὰς Σάρδεις καὶ, μετὰ περιπετειώδεις ἐπιδρομὰς καὶ περιπλανήσεις, συνελήφθη αἰχμάλωτος ὑπὸ τοῦ Σελεύκου, ὁ ὄποιος τὸν ἐνέκλεισεν εἰς τὸ φρούριον τῆς Απαμείας (πλησίον τῆς Ἀντιοχείας). 'Εκεῖ ἀπέθανεν ὁ θυελλώδης πολεμιστής, ὁ διαπρεπέστερος τῶν Ἐπιγόνων (283).

ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

"Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη εἶναι σημαντικὸς σταθμὸς εἰς τὴν ἴστορίαν τῶν διαδόχων, διότι ἐσήμειώσει τὴν τελειωτικὴν ἀποτυχίαν τῆς προσπαθείας πρὸς διατήρησιν τῆς ἐνότητος τοῦ κράτους. Ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἡ κληρονομία τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου διαμελίζεται ὁριστικῶς καὶ δημιουργοῦνται τὰ ἀνεξάρτητα βασίλεια τῶν διαδόχων. Ταῦτα εἶναι:

- 1) Τὸ βασίλειον τῆς Αἰγύπτου· ἢ τῶν Πτολεμαίων, τὸ ὄποιον ἐδρυσεν ὁ Πτολεμαῖος.
- 2) Τὸ βασίλειον τῆς Συρίας ἢ τῶν Σελευκιδῶν, τὸ ὄποιον ἐδρυσεν ὁ Σέλευκος.
- 3) Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου ἢ τῶν Ἀτταλιδῶν, τὸ ὄποιον ἐδρύεται ἀργότερον.
- 4) Τὸ βασίλειον τῆς Μακεδονίας.

Πλὴν τούτων δημιουργοῦνται ἐθνικὰ κράτη, ἐδρυθέντα ἀπὸ



**Η ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ**

έγγωρίους ήγεμόνας, τὰ λεγόμενα βαρβαρικὰ βασιλεια : τὸ βασιλεῖον τῆς Βακτριανῆς, τὸ βασίλειον τῶν Πάρθων (εἰς τὴν ἐνδοτέραν Ἀσίαν) καὶ τὰ μικρότερα βασιλεια τῆς Μ. Ἀσίας : τῆς Ἀρμενίας, τοῦ Πόντου, τῆς Βιθυνίας, τῆς Καπαδοκίας καὶ τῆς Γαλατίας.

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΤΩΝ ΔΙΑΔΟΧΩΝ

Τὰ κράτη, τὰ δύοια ἰδρύθησαν εἰς ξένας χώρας ὑπὸ τῶν στρατηγῶν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, διοικητικῶς ὡργανώθησαν κατὰ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Μακεδόνων. Ἀλλ' ὑπῆρχε ριζικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν βασιλείων τούτων τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Βασιλείου τῆς Μακεδονίας. Ἐκεῖ τὸ κράτος ἦτο ἔθνικόν, ἐστηρίζετο ἐπὶ ἑνὸς λαοῦ, τοῦ μακεδονικοῦ, ὁ δύοις ἔθνεσι τοιούτοις ἰδικόν του τὸ κράτος καὶ τὴν βασιλεύουσαν δυναστείαν. Ἀντιθέτως, εἰς τὰ κράτη τῶν διαδόχων δ λαὸς ἦτο ξένος καὶ οἱ Μακεδόνες μικρά μειοψήφια, ἡ δύοις ἐκράτει τὴν ἔξουσίαν μὲ τὴν στρατιωτικὴν δύναμιν. Οἱ Ἑλληνες ἐπεβλήθησαν μὲ τὴν δραστηριότητα, τὴν τόλμην, τὴν ἀνωτέρων εὐφύειαν των, ἀνέπτυξαν τὰς πηγὰς τοῦ πλούτου καὶ ἐδημιούργησαν τὴν οἰκονομικὴν εὐεξίαν τοῦ τόπου. Ἀλλὰ δὲν ἐπῆλθε στενωτέρα ψυχικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ τῆς κυριάρχου τάξεως καὶ τῶν ὑποτελῶν, μολονότι οἱ Μακεδόνες ἐφάνησαν ἐπιδέξιοι διπλωμάται καὶ περιεποιήθησαν τοὺς ἔγγωρίους, σεβασθέντες τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη των. Διὰ τοὺς λόγους τούτους, τὰ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος ἰδρυθέντα ὑπὸ τῶν διαδόχων κράτη δὲν εἶχον στερεὸς βάσεις, ὅπως τὰ καθαρῶς ἔθνικά.

Ἐν τούτοις διετηρήθησαν περίπου τρεῖς αἰώνας καὶ κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸ τὰ ἔλληνικὰ ἥθη καὶ ἡ ἔλληνικὴ παιδεία εἰσεχώρησαν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ ἔξελληνισμὸς δηλαδὴ τῆς Ἀνατολῆς ἐξηκολούθησεν ἐντονώτερον κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Διὰ τοῦτο ὠνόμασαν τοὺς χρόνους ἀπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου μέχρι τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ρωμαίων ἐλληνιστικούς χρόνους ἡ χρόνους τῶν διαδόχων ἐλληνιστικὰ κράτη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

1. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Η ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

‘Η εύδαιμων χώρα τοῦ Νείλου περιῆλθεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον, τὸν συνετὸν καὶ πεπειραμένον υἱὸν τοῦ Λάγου. Ἐνεκα τούτου οἱ Μακεδόνες βασιλεῖς τῆς Αἴγυπτου ὀνομάζονται Λαγίδαι. Ὄνομάζονται καὶ Πτολεμαῖοι, διότι ὅλοι φέρουν αὐτὸν τὸ ὄνομα.

Τὸ κράτος τῶν Πτολεμαίων περιελάμβανε, πλὴν τῆς Αἴγυπτου, τὴν Κυρηναϊκήν καὶ, κατὰ καιρούς, τὴν νότιον Συρίαν καὶ τὴν νῆσον Κύπρον, ἡ ὁποία ἦτο βάσις τῆς ναυτικῆς δυνάμεως αὐτῶν.

Οὐδὲν ἐκ τῶν κρατῶν, τὰ δόποια προσῆλθον ἀπὸ τὴν κληρονομίαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, δύναται νὰ συγκριθῇ μὲ τὴν Αἴγυπτον εἰς τὴν συνοχὴν καὶ σταθερότητα. Τὸ κράτος ἀπετέλει σύνολον κλειστόν, μὲ καθωρισμένα σύνορα. Οἱ ἔδιοι οἱ Πτολεμαῖοι εἶχον τὴν διορατικότητα νὰ μὴ ἐπιδιώξουν σχέδια μονοκρατορίας ἐπὶ τοῦ συνόλου τῶν κτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου. Περιωρίσθησαν κατ’ ούσιαν εἰς τὸ νὰ στερεάσουν καὶ νὰ προαγάγουν τὸ μερίδιόν των. “Ολοι σχεδὸν οἱ πόλεμοι, εἰς τοὺς ὁποίους περιεπλάκησαν, ἦσαν ὀμονυτικοί.

Οἱ κάτοικοι τῆς Αἴγυπτου μὲ τὸν πανάρχαιον πολιτισμόν των, τὸν σχεδὸν μυθικὸν καὶ ὀλίγον μεταβληθέντα διὰ τῶν αἰώνων, ἀπετέλουν μᾶζαν πειθαρχικὴν καὶ ἡ ἀπόλυτος μοναρχία καὶ ἡ θεοποίησις τοῦ προσώπου τοῦ ἄρχοντος ἦσαν βαθέως ριζωμέναι εἰς τὴν παράδοσίν των. Οἱ Πτολεμαῖοι περιεποιήθησαν μὲ πᾶν μέσον τοὺς ἐντοπίους, ἐσεβάσθησαν τὴν θρησκείαν των, ἐτίμησαν τοὺς Ἱερεῖς των.

Τὴν ἐξουσίαν του δ πρῶτος Πτολεμαῖος ἐστήριξεν ἐπὶ καλῶς ὥρ-

γανωμένου στρατοῦ καὶ στόλου. 'Η στρατολογία ξένων, τὴν ὅποιαν εῖχεν ἀρχίσει ὁ Ἀλέξανδρος, ἐσυνεχίσθη.' Άλλὰ οἱ Πτολεμαῖοι ἐστηρίχθησαν κυρίως εἰς τοὺς Μακεδόνας καὶ τοὺς ἑλαφρῶς ὀπλισμένους Θρᾷκας καὶ Κρῆτας, τοὺς ὅποιους ἐποιτογράφησαν καὶ ἐφωδίασαν κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα μὲν κλῆρον γῆς, διὰ νὰ ζήσουν οἱ Ἰδιοί καὶ νὰ τὸν ἀφήσουν εἰς τοὺς ἀπογόνους των, τοὺς ἐπιγόνους, ὅπως ὀνόμασαν καὶ αὐτούς.

'Η πολιτικὴ τῆς συγχωνεύσεως 'Ελλήνων καὶ βαρβάρων δὲν ἦτο συμπαθής εἰς τοὺς Πτολεμαίους, οὔτε ἦτο ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐστηρίχθησαν εἰς τὸ μακεδονικὸν καὶ τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον, ἀλλὰ ἔδειξαν μεγάλην ἀνεξιθρησκείαν ἀπέναντι τῶν ξένων, ὅπως λ.χ. ἀπέναντι τῶν 'Εβραιών, οἱ ὅποιοι ἀπετέλεσαν ἀκμαῖον στοιχεῖον τῆς χώρας.

'Ο φυσικὸς πλοῦτος τῆς χώρας, ἡ ἐξαιρετικὴ θέσις τῆς Ἀλεξανδρείας, ἡ συνετὴ πολιτικὴ τῶν ἡγεμόνων καὶ τὰ μακρὰ ἔτη εἰρήνης, ἐκαμάν τὴν Αἴγυπτον τῶν Πτολεμαίων γῆν τῆς ἐπαγγελίας, εἰς τὴν ὅποιαν ἔρριψε βαθείας ρίζας καὶ ἤνθησεν ὁ Ἑλληνιστικὸς πολιτισμός.

Οἱ Πτολεμαῖοι ἐβασίλευσαν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τρεῖς αἰώνας, μέχρι σχεδὸν τῶν χρόνων τοῦ Χριστοῦ.

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Πτολεμαῖος Α' ὁ Λάγου ἢ Σωτὴρ (323 - 285) — στενὸς συγγενῆς τοῦ βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας, θεωρούμενος νόθος ἀδελφὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου — ἐμεγάλωσεν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ Φιλίππου καὶ ἐξεπαιδεύθη μετὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου ὑπὸ τοῦ Ἀριστοτέλους. 'Η διδασκαλία τοῦ μεγάλου σοφοῦ ἐκαρποφόρησεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον περισσότερον, διότι εἶχε μακροτέραν ζωήν.

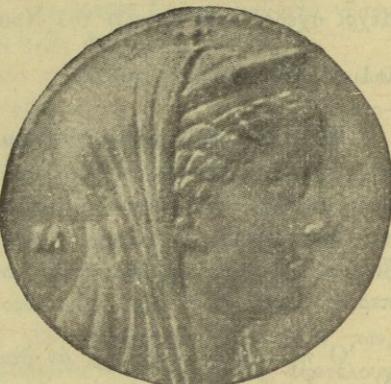
'Ο πρῶτος Πτολεμαῖος, ἀν δὲν ἦτο ὁ μεγαλοφυέστερος τῶν διαδόχων, ἦτο ὅμως ὁ ψυχραιμότερος καὶ συνετάτερος, ἀνθρωπος μὲ πρακτικὸν νοῦν καὶ δργανωτικὴν ικανότητα. Μόλις ἔγινε κύριος τῆς Αἴγυπτου, ἐπεδόθη εἰς τὴν δργάνωσιν τῆς χώρας. 'Ετακτοποίησε τοὺς κλάδους τῆς διοικήσεως, ἐξετέλεσε μεγάλα ἀρδευτικὰ ἔργα, διώρυγας πρὸς συγκοινωνίαν καὶ ἀρδευσιν, κατήρτισε μόνιμον καὶ ἀριστα ὡργανω-



Πτολεμαῖος Β' καὶ Ἀρσινόη

Μακεδόνος ἔχρησιμοποίησαν αὐτὸν ὡς τὴν σοβαρωτέραν πηγήν.

Πτολεμαῖος Β' ὁ Φιλάδελφος (285 - 247), ὁ διάδοχός του, κατέστησε τὴν Ἀλεξάνδρειαν κέντρον τοῦ παγκοσμίου πολιτισμοῦ. Αὐτός, κατὰ τὴν παράδοσιν, εἶχε τὴν ἔμπνευσιν νὰ μεταφρασθῇ ἢ Παλαιὰ Διαθήκη, τὸ ιερὸν βιβλίον τῶν Ἐβραίων, εἰς τὴν Ἑλληνικήν. Ἐπ' αὐτοῦ ἐκτίσθη ὁ περιφημός Φάρος. Ἐπωφελούμενος ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν καὶ στρατιωτικὴν ἀκμήν, τὴν δύοις ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του, ἐπεδίωξε κατακτήσεις ἐκτὸς τῆς Αἰγύπτου. Διὰ τοῦτο περιεπλάκη εἰς μακροὺς πολέμους πρὸς τὸν βασιλέα τῆς Συρίας Ἀγίοχον τὸν Β'. Κατέλαβε τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην, τὰ νότια παρά-



Ἀρσινόη Β'

Θυγάτηρ τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, σύζυγος τοῦ Λασιμάχου. (Ἐπὶ νομίσματος).

λια τῆς Μ. Ἀσίας, τὴν Κιλικίαν, τὴν Παμφυλίαν, βραδύτερον τὴν Λυκίαν καὶ τὴν Καρίαν, τὴν Ἐφεσον καὶ πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου. Μετὰ πρόσκαιρον διακοπὴν ὁ πόλεμος ἐπανελήφθη. Τέλος οἱ δύο βασιλεῖς εἰρήνευσαν, ἀφοῦ ὁ Ἀντίοχος Β' συνεζύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου Βερενίκην. Ὁ βασιλεὺς τῆς Αἴγυπτου διετήρησε μέρος τῶν κατακτήσεών του. Ἡ Αἴγυπτος εἶδε τότε ἡμέρας λαμπράς. Ἡ Ἀλεξάνδρεια κατέλαβε τὴν πρώτην θέσιν μεταξὺ τῶν ἐμπορικῶν πόλεων τῶν χρόνων αὐτῶν — τῆς Ρόδου, τῆς Κυζίκου, τοῦ Βυζαντίου — καὶ ἀνεμειγνύετο εἰς τὰς ὑπόθεσις τῆς Ἐλλάδος, κατέχουσα ναυτικὰ στηρίγματα εἰς τὸ Αἴγαιον. Ὁ Πτολεμαῖος ἐπεχείρησε μάλιστα νὰ συνάψῃ σχέσεις μὲ τὰς μεγάλας δυνάμεις τῆς Δύσεως: τὰς Συρακούσας, τὴν Καρχηδόνα καὶ ιδίως τὴν Ρώμην.

Π τολεμαῖος Γ' ὁ Εὔεργέτης (247 - 221) ἔξη-
κολούθησεν ἐπιτυχῶς τὴν πολιτικὴν τοῦ πατρός του καὶ ἤρχισε νέον πόλεμον εἰς τὴν Ἀσίαν, ἀφορμὴν λαβών τὴν δολοφονίαν τῆς ἀδελφῆς του Βερενίκης. Ὁ Πτολεμαῖος ἐπεχείρησε μεγάλην ἐκστρατείαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Διὰ τῆς εἰρήνης τοῦ 240 ἐκράτησε τὴν Παλαιστίνην, τὴν Κοίλην Συρίαν, τὴν Κύπρον καὶ ἀξιολόγους θέσεις εἰς τὰ παράλια τῆς Συρίας μέχρι τῆς Θράκης.

Ἐπὶ μακρῷ ἡ Αἴγυπτος διετήρησε τὴν πλεονεκτικὴν αὐτὴν θέσιν. Ἄλλ' ἥδη ὁ Π τολεμαῖος Δ' ὁ Φιλοπάτωρ (221 - 205) δὲν κατορθώνει νὰ διατηρήσῃ εἰς τὸ ὄψος τῆς τὴν αἰγυπτιακὴν δύναμιν. Ἐπὶ τοῦ ἀνηλίκου διαδόχου του Π τολεμαίου Ε' τοῦ Ἐπιφανοῦς (205 - 181) παρέλυσεν ἡ διοίκησις καὶ ἐπεκράτησαν οἱ αὐλοκόλακες. Ἐπωφελούμενοι ἀπὸ τὴν κατάστασιν αὐτὴν συνεμάχησαν ὁ βασιλεὺς τῆς Συρίας Ἀντίοχος ὁ Γ' καὶ ὁ Φίλιππος ὁ Ε' τῆς Μακεδονίας διὰ νὰ διαμοιράσουν τὸ αἰγυπτιακὸν κράτος. Τὸ 200 π.Χ. ὁ Ἀντίοχος ἐνίκησεν εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην τὸν αἰγυπτιακὸν στρατόν, παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Ἰορδάνου ποταμοῦ. Τὰ παράλια τῆς Συρίας, ἡ Ἰουδαία μετὰ τῆς Ἱερουσαλήμ μέχρι τῆς Γάζης περιῆλθον εἰς τὸν Ἀντίοχον καὶ τὰς μικρασιατικὰς κτήσεις τῶν Πτολεμαίων κατέλαβεν ὁ Φίλιππος.

Βραδύτερον, ἡγεμόνες ἀνίκανοι, σκληροὶ καὶ αἷμοχαρεῖς, ἐκάθησαν εἰς τὸν θρόνον τῆς Αἴγυπτου. Ὡ βασιλικὴ ἔξουσία ἐξησθένησε καὶ φιλονικία ἐτάραξεν τὸ κράτος. Ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε πολλάκις θέστρων βιαλών στάσεων. Τέλος, ἡ Ρώμη ὑπέταξε τὴν Αἴγυπτον τὸ 31 π.Χ.

Η ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΕΠΙ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

‘Ο πρῶτος Πτολεμαῖος ἔθεσε τὰς βάσεις τῆς κρατικῆς δργανώσεως, στηρίξας αὐτὴν ἐπὶ λισχυροῦ στρατοῦ καὶ στόλου καὶ ἐπιτυχοῦς φορολογικοῦ συστήματος. ‘Ο βασιλεὺς ἔχρει μέντοι ιδίως χρήματα, διότι δὲ αὐτῶν μόνον κατώρθωνε νὰ εὑρίσκῃ στρατιώτας καὶ νὰ κατασκευάζῃ πλοῖα. ‘Ο Πτολεμαῖος καὶ οἱ διάδοχοί του ἔξεμεταλλεύθησαν τὸν πλοῦτον τῆς Αἰγύπτου. ‘Η ἀρχή των ἦτο νὰ αὐξάνουν τὰς πηγὰς καὶ ὅχι νὰ τὰς ἔξαντλήσουν. Τὸ ταμεῖον των ἐγέμιζεν ιδίως ἀπὸ τὴν φορολογίαν τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας, ἐνῷ ἀπέφευγον νὰ βαρύνουν πολὺ μὲ φόρους τὸν ἐγχώριον πληθυσμόν, διόποιος ἦτο κυρίως γεωργικός. Διὰ τοῦτο οἱ Πτολεμαῖοι ὑπεστήριξαν μὲ δόλα τὰ μέσα τὸ ἐμπόριον. ‘Ἐπ’ αὐτῶν ἡ Ἀλεξάνδρεια ἔγινε κέντρον παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

Οἱ Πτολεμαῖοι δὲν ἤλλαξαν τὸ παλαιὸν διοικητικὸν σύστημα· ἔξηκολούθησαν νὰ διορίζουν εἰς τὰς περισσοτέρας θέσεις ἐγχωρίους καὶ μόνον τὰς ἀνωτάτας διοικητικὰς θέσεις ἔδιδον εἰς τοὺς “Ἐλληνας”. ‘Εσεβάσθησαν ἐπίσης τὴν θρησκείαν καὶ τὰ ἥθη τῆς χώρας. ‘Ἐπεσκεύασαν τοὺς παλαιοὺς αἴγυπτιακούς ναοὺς καὶ ἔκτισαν νέους.

‘Η Ἀλεξάνδρεια ἦτο ἡ κατ’ ἔξοχὴν ἐμπορικὴ πόλις. ‘Ο Ἀλέξανδρος, μὲ ἀπαράμιλλον ὁξυδέρκειαν, εἶχεν ἐκλέξει τὴν θέσιν τῆς. Προτοῦ παρέλθῃ αἱδὼν ἀπὸ τοῦ θανάτου του, ἡ πόλις ἀπέβαινεν ὁ μεγαλύτερος λιμὴν τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου, πρὸς μεγάλην ζημίαν τοῦ Πειραιῶς καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας. ‘Η κοιλάς τοῦ Νείλου ἦτο τὸ σημεῖον, εἰς τὸ ὅποιον συνηγοῦντο οἱ δρόμοι τῶν τριῶν ἡπείρων τῆς ἀρχαιότητος: τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Πολλαὶ μεγάλαι ἐμπορικαὶ ὅδοι κατέληγον ἐκεῖ. ‘Η Ἀλεξάνδρεια δὲν συνεκέντρωνε μόνον τὰ προΐντα τῆς Αἰγύπτου, ἀλλὰ εἰς αὐτὴν συνέρρεον, δύοις εἰς δύος τὰς μεγάλας ἀγορὰς τῆς ἀρχαιότητος, προϊόντα τῶν πλέον μακρινῶν χωρῶν, διότι ἐκεῖ εὑρίσκονται ἀγοραστάς. Τὸ ἐμπόριον ἔδωσε κυρίως τὸν πλοῦτον καὶ τὴν λαμπρότητα εἰς τὴν πόλιν καὶ ἦτο ἡ σταθερὰ βάσις τῆς μεγάλης πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἡ ὁποία ἐλάμπρυνε τὴν βασιλεία τῶν Πτολεμαίων.

2. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

Η ΦΥΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

"Ο πραγματικός διάδοχος τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Ἀλεξάνδρου εἶναι τὸ βασίλειον τῶν Σελευκιδῶν. "Εχει τὰς διαστάσεις ἐκείνης, τὴν τάσιν νὰ ἔξαπλώνεται εἰς τὸ βάθος τῆς Ἀσίας, νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ ποικίλων πληθυσμῶν καὶ νὰ ἐπιτυγχάνῃ τὴν συγχώνευσιν ἢ συνεννόησιν αὐτῶν μετὰ τῶν Ἑλλήνων. "Οπως ἐκείνη, δὲν ἔχει σύνορα καθωρισμένα μὲν ἀκρίβειαν. Εἰς πολλὰς περιφερείας τῆς ἡ κρατικὴ ἐπιφροὴ εἶναι χαλαρὰ ἢ μηδαμινή.

Τὸ εὐρύτερον αὐτὸ κράτος τῶν διαδόχων — τὸ Βασίλειον τῆς Ἀσίας, ὅπως ἔλεγον κατ' ἀρχάς, ἢ τὸ Βασίλειον τῆς Συρίας, ὅπως εἶπον ἀργότερον (διότι κέντρον αὐτοῦ ἦτο η Συρία) — τὸ ἰδρυσεν δι κυριώτερος νικητῆς τῆς ἐν Ἰψῷ μάχης Σέλευκος. Οἱ βασιλεῖς τοῦ κράτους δονομάζονται Σελευκίδαι ἢ ἀπὸ τὸν γενάρχην των καὶ φέρουν συνήθως τὸ δονομα Σέλευκος ἢ Ἀντίοχος.

Τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἦτο πολὺ ἐκτεταμένον. Ἐξηπλοῦτο ἀπὸ τοῦ Ἰνδοῦ μέχρι τῆς Μεσογείου καὶ ἀπὸ τοῦ Εὔξείνου Πόντου, τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν ἑρήμων τοῦ Τουρκεστάν μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου, τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης καὶ τῆς Ἀραβίας. Ἀλλὰ τὸ εὐρύτατον αὐτὸ κράτος παρουσίαζε τὰ μειονεκτήματα τοῦ κράτους τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Δὲν εἶχεν ἐσωτερικὴν συνοχὴν οὔτε πόλιν, ἢ δοπία νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρωτεύουσα τῶν ποικιλομόρφων περιφερειῶν. Τὰ πρός ἀνατολὰς σύνορα τοῦ κράτους ἔμειναν πάντοτε ἀκαθόριστα. Πολὺ ἐνωρίς οἱ Σελευκίδαι ἔχασαν τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας, καθὼς καὶ τὴν Μ. Ἀσίαν.

Διὰ νὰ θεραπεύσουν τὰ μειονεκτήματα αὐτὰ οἱ Σελευκίδαι, ἴδρυσαν σειρὰν πόλεων. Οἱ ιστορικὸς Ἀππιανὸς λέγει ὅτι δι Σέλευκος ἔκτισε 16 Ἀντιοχίες, τὰς δοπίας ὀνόμασεν ἐκ τοῦ ὀνόματος τοῦ πατρός του· 5 Λαοδικείας, αἱ δοπίδαι ἔσφερον τὸ δονομα τῆς μητρός του· 9 Σελευκείας, εἰς τὰς δοπίας ἔδωσε τὸ δονομά τοῦ τέλος 3 Ἀπαμείας καὶ 1 Στρατονίκειαν, εἰς ἀνάμνησιν τῶν γυναικῶν του. Κατ' ἀρχὰς πρωτεύουσα τοῦ κράτους ἦτο η Σελεύκεια ἢ Απαμεία, ἢ Στρατονίκειαν τὴν ἀνάγκην νὰ πλησιάσουν τὴν Μεσόγειον. Εἰς τὴν Συρίαν ἐπὶ τοῦ Ορόντου ποταμοῦ ἴδρυθη ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην ἡ

*Αντιόχεια, ἡ ὅποια ἀργότερον ἔγινε πρωτεύουσα τοῦ κράτους.

*Η πολιτικὴ ἐνότης τοῦ κράτους ἦτο, καθὼς εἴπομεν, τεχνητὴ καὶ πρόσκαιρος· ἐπὶ τινα χρόνον ὅμως ἀπέκτησε τοῦτο μεγάλην σπουδαιότητα διὰ τὴν ἀφθονίαν τῶν πρώτων ὑλῶν. Πολλαὶ ἀπὸ τὰς χώρας τῶν Σελευκιδῶν ἤσαν πλούσιαι καὶ πολυάνθρωποι, ὅσον δὲν δυνάμεθα σήμερον νὰ φαντασθῶμεν. *Η γεωργία ἀνεπτύχθη εἰς ἀφάνταστον σημεῖον· καὶ εἰς αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐρήμους τοῦ Τουρκεστάν ἡ γῆ ἀπέβη εὐφοριατάτη μὲ τοὺς ὑδροφόρακτας, τὰς διώρυγας καὶ ἄλλα ὑδραυλικά ἔργα, τῶν ὁποίων τὰ λείψανα εὑρέθησαν σήμερον καὶ κινοῦν τὸν θαυμασμόν. *Ἐπίσης, ἀπὸ τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν, ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του, διήρχοντο ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐμπορικοὶ δρόμοι τῆς Ἀνατολῆς, διὰ τοῦτο καὶ ἔχρησιμευσεν ὡς σύνδεσμος τῆς Ἀπωλεῖας καὶ τῶν χωρῶν τῆς Μεσογείου.

ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Σέλευκος Α' ὁ Νικάτωρ (321 - 281) ἦτο υἱὸς τοῦ Ἀντιόχου, στρατηγοῦ τοῦ Φιλίππου. Υπῆρξεν εἰς τῶν νεωτάτων στρατηγῶν, ὁμήλικος περίπου τοῦ Ἀλεξανδροῦ, τὸν ὅποιον ἡκολούθησεν εἰς τὴν ἐκστρατείαν, διακριθεὶς κατὰ τὴν διάβασιν τοῦ ποταμοῦ τῶν Ἰνδῶν. *Υδάσπου (326). "Εσωσε τὴν ζωὴν τοῦ Περδίκκα κατὰ τὴν πρώτην ἔξεγερσιν, διὰ τοῦτο οὕτος τὸν προήγαγεν εἰς διοικητὴν τῶν ἵππεων τῶν ἑταίρων, ἀξιωματέρα μέγα, τὸ ὅποιον κατεῖχεν ὁ Ἡφαιστίων καὶ ὁ Ἄριος ὁ Περδίκκας. *Ητο τότε 30 ἔτῶν, μὲν ὥραιον καὶ ἐπιβλητικὸν παράστημα, ψύχραιμος, διλιγόλογος καὶ πολὺ ρωμαλέος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ νίκην, τῆς ὅποιας ἦτο ὁ πρωτεργάτης, ἔγινε κύριος ἀπεράντου κράτους. "Εχων βάσιν τὴν Βαβυλῶνα, ἐκυρίευσεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὀλην τὴν Ἀσίαν μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Ἱαζάρτου. *Ἐπεχείρησεν ἐκστρατείαν εἰς τὰς Ἰνδίας. *Ἐπροχώρησεν ἵσως μέχρι τοῦ Γάγγον. Μετ' ὀλίγον ἐγκατέλειψε τὸ βάρος τῆς κατοχῆς τῶν Ἰνδικῶν ἐπαρχιῶν. *Εξηκολούθησεν ὅμως τὰς ἐμπορικὰς σχέσεις μὲ τὰς Ἰνδίας. *Εστειλε τὸν γραμματέα του Μεγασθένην εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Γάγγου αὐλὴν τοῦ Ἰνδοῦ βασιλέως Τσαντραγκούπτα, τὸν ὅποιον οἱ "Ελληνες ὀνόμαζον Σανδρόκοτον. *Ο Μεγασθένης ἔγραψε τὴν ἀφήγησιν τοῦ ταξιδίου του καὶ ἔδωσεν εἰς τοὺς "Ελληνας πρώτην φορὰν ἀκριβεῖς πληροφορίας διὰ τὰς Ἰνδίας.

‘Ο Σέλευκος ἵδρυσεν ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ μεγάλην πόλιν, τὴν Σελεύκειαν, τὴν ὅποιαν ἔκαμε πρωτεύουσαν.

‘Η πόλις ἦγινεν ἀγορὰ ἐμπορίου μὲ τὸν Εὔξεινον Πόντον. Τὰ ἀκάτια κατήρχοντο εἰς αὐτὴν διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀπὸ τῆς Ἀρμενίαν, κομίζοντα τὰ προύντα τῶν μεταλλείων τοῦ Καυκάσου καὶ τῶν Ἰνδιῶν, καθὼς καὶ τὰ σιτηρά τῶν μεγάλων πεδιάδων τῆς Ρωσίας.

Μίσα ὁδὸς καραβανίων ἔφερεν εἰς τὸν λεγόμενον Λίθινον Πύργον ἐπὶ τῶν πηγῶν τοῦ Ἰαζάρτου ποταμοῦ τοῦ Τουρκεστάν, τοῦ σημερινοῦ Σύρ-Ντάρια, ὅπου ἐπήγαιναν ν' ἀγοράσουν μεταξωτὰ ὑφάσματα τῆς Κίνας, τὰ ὅποια ἤρχοντο διὰ μέσου τῆς Ασίας.

Συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν περιπετειώδη καὶ ἀνησυχοῦντα τὸ κράτος του Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. ‘Οταν δὲ τὸ 281 ἐνίκησε τὸν Λυσίμαχον εἰς τὸ Κονοροπέδιον (ὅπου ἐφονεύθη ὁ Λυσίμαχος), ἔγινε πρὸς στιγμὴν κύριος ὅλων τῶν κτήσεων τοῦ Ἀλεξάνδρου, πλὴν τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Μακεδονίας. ‘Αλλὰ καὶ ὁ Ἰδιος ἐφονεύθη τὸ 281 ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Κεραννοῦ, ὅταν ἐπεχείρησε νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Μακεδονίας.

‘Ο Σέλευκος διετήρησε τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως τῶν βασιλέων τῆς Περσίας, διήρεσεν ὅμως τὸ κράτος εἰς πολὺ μικροτέρας σατραπείας, ἐν ὅλῳ 72. ‘Η Συρία μόνη εἶχεν 8 σατραπείας. ‘Εκάστη σατραπεία ὅμως ἔζη τὴν ἰδιαιτέραν ζωήν της. Μεταξὺ τῶν ποικιλωτάτων λαῶν, ὁ μόνος δεσμὸς ἦτο ὁ στρατὸς καὶ ἡ ἐλληνικὴ παιδεία, ἡ ὅποια βραδέως διεδίδετο εἰς τὰ ἐνδότερα. ‘Ο στρατὸς τοῦ Σελεύκου ἀπετελεῖτο ἀπὸ Μακεδόνας, ‘Ελληνας καὶ πολλοὺς Ασιάτας, διότι οἱ ‘Ελληνες δὲν ἐπήρκουν.

‘Ο Σέλευκος ζῶν ἀκόμη παρεγώρησε τὴν διοίκησιν τῶν πρὸς δυσμάδες τοῦ Τίγρητος σατραπειῶν εἰς τὸν νόν του Ἀντίοχον.

‘Αντίοχος Α’ ὁ Σωτὴρ (281 - 260) ἐξηκολούθησε τὴν πολιτικὴν τοῦ προκατόχου του, ἴδρυων νέας πόλεις. ‘Εκρινεν ὅμως φρόνιμον νὰ πλησιάσῃ τὴν Μεσόγειον. Μετέφερε τὴν ἔδραν του εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, εἰς τὴν βόρειον Συρίαν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου, ἡ ὅποια ἔκτοτε ἔγινεν ἡ λαμπρὰ πρωτεύουσα τῶν Σελευκιδῶν. Εύρεθεις πρὸ συνασπισμοῦ τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου μετὰ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων Ἡρακλείας (τοῦ Πόντου), Βυζαντίου καὶ Χαλκηδόνος, ἀπέδωκεν εἰς τὰς πόλεις τὴν αὐτονομίαν, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀνα-

γνωρίσει ὁ Μ. Ἀλέξανδρος. Ἡ πρᾶξις ὅμως, ἡ ὅποια ἐδόξασε τὸν Ἀντίοχον, εἶναι ἡ νίκη του κατὰ τῶν Γαλατῶν, οἱ ὅποιοι διαπεραιωθέντες ἐκ τῆς Εύρωπης ἐλεγλάτουν τὴν Μ. Ἀσίαν. Δι’ αὐτὴν ἔλαβε τὸν τίτλον Σωτήρ.

Οἱ ἀπόγονοι τοῦ Σελεύκου ἐβασίλευσαν δύο καὶ ἥμισυ αἰώνας. Τὸ κράτος των ἔχανε διαρκῶς ἔκτασιν. Αἱ πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Τίγρητος περιοχαὶ, κατοικούμεναι ἀπὸ λαοὺς διατηρήσαντας τὴν περσικὴν θρησκείαν, ἀπεσπάσθησαν ἐνωρίς. Ἐγασσαν ἐπίσης σχεδὸν καὶ ὅλην τὴν Μ. Ἀσίαν. Τὸ κράτος των περιωρίσθη εἰς τὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰς δὲν ἦτο στερεά ἡ ἔξουσία των. Αἱ παράλιαι πόλεις τῆς Φοινίκης ὑπήκουον δυσκόλως. Οἱ Ἐβραῖοι ἐπίσης, ἀποτελέσαντες πάλιν ἔθνος ὑπὸ τὸν Ἀρχιερέα τῆς Ἱερουσαλήμ, ἐζήτουν ἀνεξαρτησίαν. Οἱ Σελευκίδαι ὅμως διετήρησαν τὰς μακεδονικὰς ἀρετάς. Ἡσαν πόλεμικοὶ καὶ ὀργανωταὶ στρατῶν.

‘Ο Ἀντίοχος Β’ (261 - 246), ὁ ἐπιλεγόμενος Θεός, ἦτο μέθυσος καὶ παίγνιον τῶν εὑνοούμενών του.

‘Ἀλλ’ ὁ Ἀντίοχος Γ’, ὁ ὀνομασθεὶς Μέγας (223 - 187), ἦτο σημαντικὸς ἡγεμών. Ἐφιλοξένησε τὸν Ἀννίβαν, καταφυγόντα εἰς τὴν αὐλήν του καὶ κατὰ παρακίνησιν αὐτοῦ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Ρωμαίων.

Σημαντικωτάτη ὅμως ἦτο ἡ ἐκπολιτιστικὴ ἀποστολὴ τοῦ βασιλείου. Ὅπο τὴν ἐπίδρασιν αὐτὴν ἐκαλλιεργήθη ἵδιας ἡ Συρία καὶ εἰχεν ἴστορικῆς σημασίας ἐπίδοσιν βραδύτερον, ὅπως θὰ ἴδωμεν κατωτέρω.

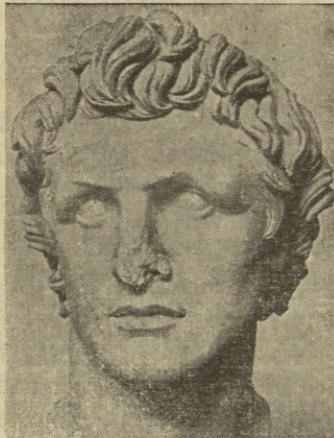
ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

‘Ολίγον βραδύτερον ἀπὸ τὰ μεγάλα βασίλεια ἰδρύθη τὸ μικρὸν κράτος τῆς Περγάμου εἰς τὴν δυτικὴν Μ. Ἀσίαν, τὸ ὄποιον προωρίζετο νὸ λάβῃ ἀξιόλογον θέσιν εἰς τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμὸν τῶν χρόνων αὐτῶν. Ἰδρυτὴς αὐτοῦ ὑπῆρξεν ὁ Φιλέτας οἱρος, ἀνθρωπὸς ταπεινῆς καταγωγῆς, ἀλλοτε ὑπηρέτης τοῦ Λυσιμάχου, ἀρχοντος τῆς Θράκης, ὁ ὅποιος εἶχε διορίσει αὐτὸν φρούραρχον τῆς ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου (βορείως τῆς Σμύρνης) καὶ φύλακα τοῦ σημαντικοῦ θησαυροῦ (9.000.

τάλαντα), τὸν ὁποῖον εἶχε κρύψει ἔκει. Μετὰ τὴν πτῶσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ κυρίου του ἔγινεν ἀνεξάρτητος καὶ, στηριζόμενος εἰς τὰ χρήματά του, ἔζετεινε τὴν ἔξουσίαν του εἰς τὴν περὶ τὴν πόλιν χώραν, ἰδρύσας τοιουτορόπως μικρὸν ἡγεμονίαν (281), τὴν ὁποίαν ἐκυβέρνησε μετ’ αὐτὸν ὁ Εὔμενης ὁ Α’ (263-241).

‘Αλλ’ ὁ κυρίως ἰδρυτὴς τοῦ περιγαμικοῦ κράτους εἶναι ὁ Α τταλος ὁ ὁποῖος, νικήσας τοὺς Γαλάτας, ἐστερέωσε τὸ κράτος του καὶ ἀνύψωσεν αὐτὸν εἰς βασίλειον. ‘Απ’ αὐτὸν οἱ βασιλεῖς τῆς Περγάμου ὀνομάζονται Α τταλος οἱ δαὶ καὶ φέρουν τὸ ὄνομα Ατταλος η Εύμενης.

Γίδες τοῦ Ατταλού ἦτο ὁ Εὔμενης ὁ Β’ (197-159), ὁ πιστὸς σύμμαχος τῶν Ρωμαίων. Μετὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Ατταλού τοῦ Β’ (159-138), ὁ τελευταῖος βασιλεὺς τῆς Περγάμου Α τταλος ὁ Γ’ ἀφήνει κληρονόμους τοῦ κράτους του τοὺς Ρωμαίους, οἵοις γίνονται κύριοι αὐτοῦ μετὰ τὸν θάνατόν του (133).



Ατταλος ὁ Α’ τῆς Περγάμου
Βερολίνον (Κρατικὸν Μουσεῖον)

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Η ΑΝΑΡΧΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Εἰς τὸν ἑλληνικὸν κόσμον, ὁ ὅποιος ἔλαβε τεραστίας διαστάσεις μὲ τὴν κατάκτησιν τοῦ Ἀλεξανδροῦ, ή κυρίως Ἑλλὰς ἔχει πάντοτε ἀξιόλογον θέσιν καὶ μεγάλην ἐπιβολήν. Δικτηρεῖ ἐπίσης ἀρκετὴν δημιουργικὴν δύναμιν εἰς τὴν λογοτεχνίαν, τὴν ἐπιστήμην καὶ τὰς τέχνας. Ἀλλ' ἔξακολουθεῖ νὰ πάσχῃ ἀπὸ τὴν πολαιὰν πληγήν, ἀπὸ τὴν ἀντιζηλίαν μεταξὺ τῶν πόλεων καὶ ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμὸν τῶν κομμάτων.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχῃ ἐπεκράτησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα σύγχυσις καὶ ἀναρχία. Ὁ θρόνος τῆς Μακεδονίας εἶχε πολλοὺς ἀπαιτητάς, οἱ ὅποιοι περιῆλθον εἰς πόλεμον καὶ ἐδημιούργησαν μεγάλην ταραχὴν, καὶ ἡ ἀτυχὴς χώρα ὑπέφερε πάλιν ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους.

Μεγίστην ἀναστάτωσιν προεκάλεσεν ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Ἑλλάδα τοῦ ἀνησύχου καὶ πολυμηχάνου υἱοῦ τοῦ Ἀντιγόνου, τοῦ περιφήμου Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ὁ ὅποιος ἔγινε πρὸς στιγμὴν κύριος τῆς Μακεδονίας, ἀλλ' ἔξεβλήθη ὑπὸ τοῦ Πύρρου, τοῦ βασιλέως τῆς Ἡπείρου.

Ὕπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς ἐκλονίσθη ἡ μακεδονικὴ κυριαρχία ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος καὶ πολλοὶ ἐφαντάσθησαν, ὅτι ἥτο δυνατὸν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὴν ἔξουσίαν τῶν Μακεδόνων. Τοιουτοτρόπως ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Δημοσθένους μέχρι τῆς κατακτήσεως τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, δηλαδὴ ἐπὶ δύο σχεδὸν αἰῶνας (323-146), ἡ Ἑλλὰς ἔκαμε πολλὰς προσπαθείας, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἀλλὰ καρμία ἀπὸ αὐτὰς δὲν ἐπέτυχε, διότι — ἐκτὸς δὲ λίγων ἰδεολόγων ἡ δημαγωγῶν — ὁ λαὸς ἔμεινεν ἀδιάφορος καὶ αἱ πόλεις δὲν κατώρθωσαν νὰ συνεννοήθουν.

Η ΕΠΙΔΡΟΜΗ ΤΩΝ ΓΑΛΑΤΩΝ

"Οτε τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἶχε καταλάβει ὁ υἱὸς τοῦ Πτο-

λεμαίου Α' τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Κεραυνὸς, τότε ἀκριβῶς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἐλλάδος ἐτάραξεν ἢ αἰφνίδια ἐπιδρομῇ τῶν Γαλατῶν. Οἱ Γαλάται ἀνῆκον εἰς τὴν μεγάλην κελτικὴν φυλὴν, ἡ ὁποία κατέκινε κατὰ τὴν ἀρχαιότητα τὴν βορειοδυτικὴν Εὐρώπην, ἰδίως τὴν σημερινὴν Γαλλίαν, καὶ ἦτο διηρημένη εἰς πολλοὺς λαούς. Κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ζου αἰῶνος, ἔγινε μεγάλη κίνησις γαλατικῶν φυλῶν. Οἱ Γαλάται προσέβαλον ἐπανειλημμένως τὴν Ἰταλίαν, ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ὑπὸ τῶν Ρωμαίων εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἀπ' ἐκεῖ κατῆλθον πολυάριθμα στίφη τὸ 280 νοτιώτερον καὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Πύρρος ἀπουσίαζεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ταραντίνων κατὰ τῶν Ρωμαίων, καὶ εἶχε παραλάβει μεθ' ἔαυτοῦ μέρος τοῦ μακεδονικοῦ στρατοῦ. Αἱ ἀσθενεῖς δυνάμεις τοῦ Κεραυνοῦ συνετρίβησαν, ὁ Ἰδιος ἐφονεύθη καὶ οἱ βάρβαροι ἐπλημμύρισαν τὴν χώραν. Οἱ "Ἐλληνες, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῶν Ἀθηναίων, ἐπεχείρησαν νὰ φράξουν τὰς Θερμοπύλας, ἀλλ' ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς διεσκορπίσθη, ὅταν οἱ Γαλάται εἰσέβαλον εἰς τὴν μέσην Ἐλλάδα διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Οίτης. "Οταν ὅμως ἀπόσπασμα αὐτῶν ἐπεχείρησε νὰ λαφυραγγήσῃ τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, προσεβλήθη ὑπὸ τῶν Φωκέων, Αἰτωλῶν καὶ ἄλλων Ἐλλήνων καὶ ὑπέστη καταστροφήν. Οἱ Γαλάται ὑποχωροῦντες ἐπροξένησαν μεγάλας ζημιας. Τότε ὁ 'Αντιγονος Γονατᾶς, υἱὸς τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς ἀποφασιστικὴν μάχην καὶ ἀπήλλαξε τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν Μακεδονίαν (277).

Οἱ Γαλάται μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις διέβησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν, ἐλεγάτησαν τὴν χώραν καὶ ἡπείλησαν τὸ κράτος τῆς Περγάμου. Ἀλλ' ἀφοῦ ἐνικήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀττάλου, ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν περὶ τὴν Ἀγκυραν χώραν, ἡ ὁποία ὠνομάσθη ἀπ' αὐτοὺς Γαλατία. Πρὸς αὐτοὺς ἀπευθύνει τὴν πρὸς Γαλάτας ἐπιστολὴν του ὁ ἀπόστολος Παῦλος.

Ο ΠΥΡΡΟΣ

Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς ἀποκτᾶσθαι σπουδαιότητα τὸ κράτος τῆς Ἡπείρου, τὸ ὅποῖον ἐπὶ τῆς βασιλείας ἰδίως τοῦ Πύρρου ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι θὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Ἐλλάδα. Ἡ Ήπειρος ἀπὸ παλαιοτάτους χρόνους εἶχε κατοικηθῆ ἀπὸ ἐλληνικὰς

φυλάξ, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν μικρὰ κράτη καὶ διετήρησαν τὴν πατρικὴν βασιλείαν. Τὸ ἴσχυρότερον κράτος ἦτο τῶν Μολοσσῶν, τῶν ὁπίων οἱ βασιλεῖς ἀνῆγον τὴν καταγωγὴν των εἰς τὸν Ἀχιλλέα. Ἀπὸ τὸ γένος αὐτὸν κατήγετο καὶ ἡ μήτηρ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ὁλυμπιάς. Οἱ βασιλεῖς τῶν Μολοσσῶν εἶχον κατορθώσει νὰ συνενάσουν ὑπὸ τὸ σκῆπτρον των ὅλην σχεδὸν τὴν Ἡπειρον. Ἀλλὰ κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Φιλίππου καὶ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἡ Ἡπειρος ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Μακεδόνας.

Outline

Ο Πύρρος (316-272) ἔζησε κατὰ τοὺς ταραχῶδεις χρόνους τῆς συγκρούσεως τῶν διαδόχων. Ἐπανεὐημένως ἔξεδιώχθη ἀπὸ τὸ κράτος του καὶ συνέδεσε τὴν τύχην του μὲ τὸν Ἀντίγονον καὶ τὸν υἱὸν του Δημήτριον τὸν Πολιορκητήν. Εἰς τὴν ἐν Ἰψῷ μάχῃ ἐπολέμησε παρὰ τὸ πλευρὸν των καὶ ἔδειξεν ἔξαιρετα στρατιωτικὰ προσόντα. Μετὰ πολλὰς περιπτετείας συνεζεύχθη τὴν θυγατέρα τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α' καὶ μὲ τὴν ὑποστήριξέν του ἀνέκτησε τὸν θρόνον καὶ τὸ βασίλειόν του. Ἀπὸ τότε ὁ Πύρρος ἀναμειγνύεται ἐνεργῶς εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Ἑλλάδος, διεξάγει διαρκεῖς πολέμους καὶ ἀποκτᾷ φήμην μεγάλου στρατηγοῦ. Μολονότι τὸ κράτος του δὲν ἔδιδε περισσοτέρους ἀπὸ 10 χιλ. στρατιώτας, ὁ Πύρρος ὀνειρεύετο νὰ κατακτήσῃ ὅλον τὸν κόσμον.

Αφοῦ ἔξετεινε τὸ κράτος του πρὸς βορρᾶν εἰς τὴν Ἰλλυρίαν καὶ πρὸς νότον εἰς τὴν Αιτωλίαν, ἐπεχείρησε νὰ κατακτήσῃ τὴν Μακεδονίαν. Προτοῦ ὅμως φέρη εἰς πέρας τὸ ἔργον τοῦτο, δέχεται τὴν πρόσκλησιν τῶν Ταραντίνων καὶ μὲ ἀξιόλογον δύναμιν ἀποβιβάζεται εἰς τὴν Ἰταλίαν (280), δινειρεύμενος νὰ ἰδρύσῃ μεγάλην αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Δύσιν, ὅπως ὁ Ἀλέξανδρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Παρ' ὅλας ὅμως τὰς σημαντικὰς ἐπιτυχίας του, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκμηδενίσῃ τὴν Ρώμην. Διακόπτει τὸ ἔργον του καὶ μεταφέρει τὸν στρατόν του εἰς τὴν Σικελίαν, ὅπου τὸν εἶχον προσκαλέσει οἱ Συρακούσιοι κατὰ τῶν Καρχηδονίων. Ἀλλὰ καὶ ἐκεῖ αἱ ἐπιτυχίαι του ἥσαν προσωριναὶ καὶ χωρὶς σοβαρὸν ἀποτέλεσμα. Μετ' ὀλίγον ἀναγκάζεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου τὸν εἶχον προσκαλέσει οἱ σύμμαχοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους. Τέλος, μετὰ περιπέτειαν πέντε ἔτῶν, ἀφοῦ ἀπέτυχεν ὄριστικῶς νὰ κάμψῃ τὴν δύναμιν τῆς νεαρᾶς Ρώμης, ἐπιστρέφει εἰς τὴν Ἡπειρον (280-275).

'Αλλ' ή ἀνήσυχος φύσις του τὸν ρίπτει εἰς νέας περιπετείας. Φαντάζεται δτὶς ήτο εὔκολον νὰ ἔξουσιάσῃ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ ἀποτυγχάνει καὶ τέλος εὑρίσκει ἄδοξον θάνατον εἰς τὸ "Αργος" (272).

ΑΙΤΩΛΙΚΗ ΚΑΙ ΑΧΑΪΚΗ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑ

'Ο Αντίγονος Γονατᾶς (276-240) μετὰ τὴν νίκην κατὰ τῶν Γαλατῶν ἀνεγνωρίσθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Τοιουτοτρόπως οἱ Αντιγονίδαι ἀνῆλθον εἰς τὸν θρόνον τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου καὶ ἐκυβέρνησαν τὴν χώραν ἐπὶ ἓνα περίπου αἰῶνα, μέχρι τοῦ 168, δηλαδὴ μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Μακεδονίας εἰς τοὺς Ρωμαίους.

'Ο Αντίγονος ήτο σοβαρὸς ἥγεμών, ἔφερε τὴν τάξιν εἰς τὴν χώραν του, διωργάνωσε τὸν στρατὸν καὶ ἐπεχείρησε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν μακεδονικὴν κυριαρχίαν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλα προσέκρουσεν εἰς τὴν ἀντίστασιν τῶν δύο πολιτικῶν δργανώσεων, αἱ ὅποιαι εἴκον σηματισθῆ κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς, δηλαδὴ τῆς Αἰτωλικῆς καὶ τῆς Αχαϊκῆς συμπολιτείας.

'Η Αἰτωλία καὶ ἡ Αχαΐα, καθὼς γνωρίζομεν, εἶχον μένει γεωργικαὶ καὶ καθυστερημέναι κατὰ τοὺς κλασσικοὺς χρόνους καὶ δὲν ἔλαβον σημαντικὸν μέρος εἰς τὸν βίον τοῦ Ἐθνους. Άλλα κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 4ου καὶ ίδίως τὸν 3ου αἰῶνα προώδευσαν οἰκονομικῶς, ὁ πληθυσμὸς ηγέθη, ἐδημιούργησαν πόλεις καὶ γενικῶς παρουσίασαν σημαντικὴν ἀνάπτυξιν. Αἱ πόλεις τῆς Αἰτωλίας καθὼς καὶ τῆς Αχαΐας ἤνωθησαν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος καὶ ἀπέτελεσαν δύο ὁμοσπονδίας ἢ δύο Συμπολιτείας, δπως ἔλεγον τότε. Η Αἰτωλικὴ καὶ ἡ Αχαϊκὴ Συμπολιτεία εἶχον σχεδὸν τὴν ίδίαν δργάνωσιν.

Τὴν ἀνωτάτην ἔξουσίαν ἔχει ἡ Γενικὴ Συνέλευσις τῶν πόλεων, εἰς τὴν ὅποιαν λαμβάνουν μέρος οἱ πολῖται ὅλων τῶν συμμαχικῶν πόλεων. Η Γενικὴ Συνέλευσις συνέρχεται μίαν ἢ δύο φοράς τὸ ἔτος καὶ ἐκλέγει ἓνα Διαρκές Συμβούλιον ἀπὸ 10 μέλη, ἓνα στρατηγόν καὶ ἓνα γραμματέα. Τὸ συμβούλιον μετὰ τοῦ στρατηγοῦ κυβερνᾷ τὴν Συμπολιτείαν. Μεγάλην ἔξουσίαν ἔχει ίδίως ὁ στρατηγός, ὁ ὅποιος εἴναι πρόεδρος τοῦ συμβουλίου καὶ ἀνώτερος ἀρχηγὸς τῆς Συμπολιτείας. Εἰς τὰς Συνελεύσεις ἐκάστη πόλις ἔχει ψῆφον καὶ ὅλαι ἵσα δικαιώματα· δὲν ὑπάρχει δηλαδὴ πόλις ἡγε-

μονεύοντας, ὅπως ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι τὸν παλαιότερον καιρόν. Αἱ πόλεις τῆς Συμπολιτείας ἐδέχθησαν τὰ ἔδια μέτρα καὶ σταθμά, καθὼς καὶ νομίσματα, ἀλλὰ διετήρησαν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐτοδικίην· εἰς τὰς τοπικὰς ὑποθέσεις. Τοιουτορόπως ἡ Ἑλλὰς μόνον πρὸς τὸ τέλος τῶν ἀρχαίων χρόνων ἐφθασεν εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ εὑρυτέρου κρά-



τους καὶ ἀνεκάλυψε πολιτικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον — ἀν ἐφηρμόζετο ἐγκαίρως — θὰ ἦτο ἵσως δυνατὸν νὰ τὴν σώσῃ ἀπὸ τὴν παρακμήν.

Κατ’ ἀρχὰς ἴσχυροτέρα ἦτο ἡ Αιτωλικὴ Συμπολιτεία. Ἐξουσίαζε τὴν κεντρικὴν Ἐλλάδα καὶ μερικὰς πόλεις τῆς Θεσσαλίας, ἦτο κυρία τῶν Δελφῶν καὶ τοῦ Ἀμφικτυονικοῦ Συνεδρίου καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῆς ἐφθανεν ἔως τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλὰ σημαντικότερον πρόσωπον διεδραμάτισεν ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία, ἡ ὁποία εἶχεν ἀνωτέρους

ἀνθρώπους ὡς ἀρχηγούς καὶ ἔφθασεν εἰς μεγαλυτέραν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν. Ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία, ίδρυθεῖσα τὸ 280 π.Χ., περιέλαβε σχεδὸν ὅλην τὴν Πελοπόννησον καὶ ἡ ἐπιρροή της ἔγινεν αἰσθητή εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι εἶχον ίδρυθη, κυρίως, διὰ νὰ ἀπαλλάξουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Μακεδόνων καὶ ἐπὶ τινα καιρὸν κατώρθωσαν νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Ἀλλὰ δὲν ἤργησαν νὰ περιέλθουν εἰς ἔριδας καὶ νὰ ἐπικαλεσθοῦν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας.

Ο ΑΡΑΤΟΣ ΑΡΧΗΓΟΣ ΤΗΣ ΑΧΑΪΚΗΣ ΣΥΜΠΟΛΙΤΕΙΑΣ

Ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία ἀπέκτησε μεγάλην ἐπιβολὴν ίδια ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ Ζου αἰῶνος, διότε τὴν διεύθυνσιν αὐτῆς ἔλαβεν ὁ Ἄρατος ὁ Σικυώνιος.

Ο Ἄρατος (272 - 213) κατήγετο ἀπὸ τὴν Σικυῶνα, τὴν παλαιὰν ναυτικὴν πόλιν, ἡ ὁποία εἶχε δώσει ἀξιολόγους καλλιτέχνας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Κατώρθωσε νεώτατος ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του ἀπὸ τὸν τύραννον, ὁ ὄποιος τὴν ἐπίεζεν, εἰσῆγαγεν αὐτὴν εἰς τὴν Συμπολιτείαν, τῆς ὁποίας ἔξελέγει στρατηγὸς (245) καὶ ἔγινεν ἡ ψυχὴ της ἐπὶ πολὺν καιρόν. Ο Ἅρατος ἦτο τολμηρός, φρόνιμος, πολὺ ἐπιδέξιος εἰς παρασκηνιακὴν πολιτικήν, ἀλλὰ στρατηγὸς μέτριος, ἐμπαθής πολλάκις καὶ στενῆς ἀντιλήψεως διπλωμάτης. Εἶχεν ἐννοήσει, ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν της ἀν δὲν ἦτο ἡ νωμένη. Προσεπάθησε λοιπὸν νὰ ὑπαγάγῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν. Εἶχε τάσεις ὀλιγαρχικάς, δηπως ὅλη ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία, καὶ ἐνόμιζεν ὅτι ἦτο δυνατὸν νὰ ἔνωση τὴν Ἑλλάδα, ἀν κατώρθωνε νὰ ἀνατρέψῃ τὰς δημοκρατίας καὶ τοὺς τυράννους, νὰ ἐκδιώξῃ τὰς μακεδονικὰς φρουρὰς καὶ νὰ ἀνορθώσῃ τὸ ὀλιγαρχικὸν πολίτευμα, τὸ ὄποιον ἐνόμιζεν ὡς τὸ μόνον σωτήριον διὰ τὰς τότε περιστάσεις.

Ο Ἅρατος διηγέρθην ἐπὶ μακρὸν τὴν Συμπολιτείαν, ἔξελέγη 16 φορὰς στρατηγὸς καὶ ἔξέτεινε τὴν ἐπιβολὴν της. Μὲ τολμηρὰς ἐπιχειρήσεις κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς τυράννους ἢ τὴν μακεδονικὴν φρουρὰν ἀπὸ πολλὰς πόλεις, δηπως ἀπὸ τὴν Κόρινθον καὶ βραδύτερον ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Ἡ Κόρινθος, τὰ Μέγαρα, ἡ Ἐπίδαυρος, ἡ Μεγαλό-

πολις, τὸ Ἀργος, ἡ Τροιζὴν εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν, ἡ ὅποια ἔγινε κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πραγματικὴ ὁμοσπονδία τῆς Πελοποννήσου.

ΑΓΙΣ ΚΑΙ ΚΛΕΟΜΕΝΗΣ

Εἰς τοὺς χρόνους αὐτοὺς συμπίπτει ἡ προσπάθεια τῶν δύο βασιλέων, τοῦ Ἀγιδος καὶ τοῦ Κλεομένου, νὰ μεταρρυθμίσουν τὸ πολίτευμα τῆς Σπάρτης.

Ἄπο μακροῦ ἡ Σπάρτη εἶχε παύσει νὰ εἰναι σημαίνουσα πόλις. Ἡ παλαιὰ πληγὴ της, ἡ διλγανθρωπία, ἐπροχώρησε βαθύτερον καὶ οἱ μακροὶ πόλεμοι εἶχον ἔξαντλήσει αὐτὴν τελείως ἀπὸ πάσης ἀπόψεως. Πτωχή, μὲ διαρκῶς ἐλαττούμενον πληθυσμόν, ἀποκλεισμένη εἰς τὴν στενὴν κοιλάδα τοῦ Εύρωτα, ἐτρέφετο μὲ τὰς ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος. Πολῖται μὲ πλήρη δικαιώματα ἔμειναν 700 καὶ ἀπ' αὐτοὺς 100 μόνον ἦσαν οἱ ἔχοντες γῆν καὶ περιουσίαν. Εἰς τὰς κεῖρας τῶν διλίγων αὐτῶν εἶχον περιέλθει ὅλα τὰ κτήματα καὶ ὅλη ἡ ἔξουσία, ἐνῷ οἱ λοιποὶ Σπαρτιάται ἔζων πτωχοὶ καὶ ταπεινοί, δινειρεύμενοι ἀνατροπὰς καὶ πολιτικὴν μεταβολὴν. Εὐνόητον διατὶ ὑπὸ τὰς περιστάσεις αὐτὰς εὑρῆκαν εἴσοδον εἰς τὴν Σπάρτην αἱ ἰδέαι περὶ βαθυτέρας κοινωνικῆς μεταρρυθμίσεως, αἱ ὅποιαι ἐκυκλοφόρουν τότε εἰς τὴν Ἑλλάδα. Πολλοὶ ἥρχισαν νὰ πιστεύουν διὰ αἰτία τῆς κακοδαιμονίας ἢτο ἡ ἀνισότης τῆς περιουσίας καὶ διὰ ἡ Σπάρτη θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπανεύρῃ τὸ παλαιὸν μεγαλεῖον, ἀν ἐγίνετο παραγραφὴ τῶν χρεῶν καὶ νέα, δικαιοτέρα κατανομὴ τῆς γῆς καὶ τῆς περιουσίας.

Ο νεαρὸς βασιλεὺς Ἀγις (ἀπὸ τοῦ 245 περίπου) ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῆς κινήσεως. Ἐπρότεινε κατάργησιν τῶν χρεῶν καὶ νέαν διανομὴν τῶν γαιῶν καὶ συγχρόνως, διὰ νὰ αὔξῃ τὸν ἀριθμὸν τῶν Σπαρτιατῶν, ἐπέτρεψε νὰ γίνουν δεκτοὶ εἰς τοὺς πολίτας οἱ ἀκμαιότεροι ἀπὸ τοὺς περιικους. Ο Ἀγις μὲ ζέσιν νεανικὴν ἐπεδίωξε τὴν ἐφαρμογὴν τῶν σχεδίων του. Ἀλλ' οἱ ἔφοροι συνησπίζησαν μετὰ τῶν πλουσίων καὶ παρεσκεύασαν τὴν πτῶσιν του. Ο Ἀγις συλληφθεὶς διὰ δόλου ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ ἄλλου βασιλέως, τοῦ Λεωνίδου.

Μετ' ὀλίγα ἔτη τὸ ἔργον τοῦ Ἀγιδος ἐπανέλαβεν ὁ Κλεομένης, ὁ υἱὸς τοῦ Λεωνίδου. Συζευχθεὶς παρὰ τοῦ πατρός του μετὰ τῆς χήρας τοῦ Ἀγιδος, κατηχήθη εἰς τὰς ἰδέας ἐκείνου. Πολιτικώτερος τοῦ

προκατόχου του, παρεσκεύασε στρατὸν ἀφωσιωμένον εἰς τὸ πρόσωπόν του καὶ ὀνειρεύετο νὰ ἐπιβάλῃ τὰς μεταρρυθμίσεις του καὶ νὰ ἀνυψώσῃ τὸ γόνητρον τῆς Σπάρτης. Διὰ τοῦτο ἤλθεν εἰς ρῆξιν πρὸς τὸν Ἀρατὸν, τὸν ὄποιον εἶχον ἀρχίσει νὰ ἀνησυχοῦν τὰ σχέδιά του. Ἐλλ' ὁ Κλεομένης ἐνίκησε τοὺς Ἀχαιοὺς (227), ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σπάρτην, ἐφόνευσε τοὺς ἐφόρους, ἔξωρισε τοὺς ἀντιδραστικοὺς καὶ ἐπέβαλε τὴν μεταρρύθμισιν, ἡ ὄποια ἐσήμαινε πραγματικὴν κοινωνικὴν ἐπανάστασιν. Ἐπανέφερε τοὺς νόμους τοῦ Λυκούργου, τὰ συσσίτια, τὸν αὐστηρὸν στρατιωτικὸν βίον, ἐδέχθη μέγαντας ὀριθμὸν περιοίκων εἰς τὴν τάξιν τῶν πολιτῶν καὶ προέβη εἰς νέαν διανομὴν τῆς γῆς. Ἐγινε τότε κάτι περίεργον. Ἡ παλαιὰ ὀλιγαρχικὴ Σπάρτη ἐφάνη τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὡς ἡ δημοκρατικῶτέρα πόλις τῆς Ἑλλάδος καὶ πρὸς αὐτὴν ἐστράφησαν αἱ συμπάθειαι τῶν πτωχοτέρων εἰς ὅλας τὰς πόλεις, ἐνῷ οἱ πλουσιώτεροι, περίτρομοι ἀπὸ τὴν μεταβολὴν τῆς Σπάρτης, ἔζητησαν στήριγμα εἰς τὸν Ἀρατὸν καὶ τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν.

Ἀνήσυχος ἀπὸ τὰς ἐπιτυχίας τοῦ Κλεομένους καὶ ἀνίκανος νὰ ἀντισταθῇ εἰς αὐτὸν ὁ Ἀρατὸς ἀπεφάσισε νὰ καλέσῃ εἰς βοήθειαν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονον τὸν Δώσωνα (229-220). Εἰς τὴν παρὰ τὴν Σελλασίαν μάχην (222), παρὰ τὴν εἰσοδον τῆς κοιλάδος τοῦ Εύρωτα, ὁ Κλεομένης ὑπέστη θλιβερὸν ἥτταν καὶ ἤναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον, ὅπου ἐφονεύθη μετὰ δύο ἔτη, ἐπιχειρήσας νὰ ἔξεγειρῃ εἰς ἐπανάστασιν τὴν Ἀλεξάνδρειαν κατὰ τοῦ Πτολεμαίου. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας κατέλαβε τὴν Σπάρτην καὶ ἀποκατέστησε τὴν ὀλιγαρχίαν.

Ἡ νίκη εἰς τὴν Σελλασίαν εἶχεν ὡς συνέπειαν νὰ κυριαρχήσουν πάλιν οἱ Μακεδόνες εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κόρινθος κατελήφθη ἀπὸ μακεδονικὴν φρουράν. Ἡ ἀντίζηλα τῶν Ἑλλήνων ἔφερε τὸ ἀποτέλεσμά της. Ὁ Ἀρατὸς ἀπὸ φθόνον πρὸς τὸν Κλεομένη κατέστρεψεν ἴδιοχείρως τὸ ἔργον του, προκαλέσας ὁ ἔδιος τὴν ἐπέμβασιν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ διάδοχός του, εἰς ἀμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν του, ἐφρόντισε νὰ τὸν δηλητηριάσουν (213). Ὁ Δώσων ἀπέθανεν εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφήν του εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ τὸν διεδέχθη ὁ ἀνεψιός του Φίλιππος ὁ Ε' (220-179), ἐπὶ τοῦ ὄποιου ἀρχίζει ἡ ἐνεργός ἀνάμειξις τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ο ΦΙΛΟΠΟΙΜΗΝ

Μετὰ τὸν Ἀρχτὸν, ὁ ἀξιολογώτερος στρατηγὸς τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας ὑπῆρξεν ὁ Φιλοποίμην ὁ Μεγαλοπόλιτης (253-183).

Ἄλλα κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο εἶχε γίνει σημαντικὴ μεταβολὴ εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Ἡ Ρώμη, ἡ ὁποίᾳ ἀνεπτύχθη εἰς μεγάλην δύναμιν, ἤρχισε νὰ ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος.

Ο συνετώτατος Φιλοποίμην, ποὺ ἐγνώριζε τὴν δύναμιν τῶν Ρωμαίων, ἀπέφυγε νὰ ἔλθῃ εἰς ρῆξιν πρὸς αὐτοὺς καὶ προσεπάθησε μὲ κάθε μέσον νὰ σώσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Διωργάνωσε τὰς δυνάμεις τῆς Συμπολιτείας καὶ κατώρθωσε νὰ ἐνώσῃ ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου, ἀκόμη καὶ τὴν Σπάρτην.

Τοιουτοτρόπως ὁ Φιλοποίμην ἔδωσε τὴν τελευταίαν λάμψιν εἰς τὴν Ἀχαικὴν Συμπολιτείαν, τὸν σημαντικώτερον συνασπισμὸν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς χρόνους του, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του. Πραγματικῶς ὁ Φιλοποίμην ἦτο ἔξαιρετικὸς ἀνθρώπως. Εἶχε λάβει ὡς ὑπόδειγμα τὸν Ἐπαμεινώναν καὶ προσεπάθησε νὰ δύοιασση πρὸς αὐτὸν εἰς τὴν ἀπλότητα τῆς ζωῆς, εἰς τὴν ἀνιδιοτέλειαν καὶ εἰς τὰς στρατιωτικὰς ἀρετάς. Διετήρει ζωηρὰν εἰς τὴν ψυχήν του τὴν ἑλληνικὴν παράδοσιν καὶ εἰργάσθη μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις του διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς πατρίδος του. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι βιογράφοι τὸν ὠνόμασαν τὸν τελευταῖον "Ἐλλήνα (ἔσχατον τῶν Ἐλλήνων)".

‘Αλλ’ οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὁποῖοι ἤθελον διηρημένην τὴν Ἑλλάδα, ὑπεκίνησαν τοὺς Μεσσηνίους εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Προσπαθῶν νὰ καταπνίξῃ τὴν ἔξεγερσιν ὁ Φιλοποίμην, συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ κατεδικάσθη εἰς θάνατον (183). Οἱ Ἀχαιοὶ ἐτίμησαν αὐτόν, τοῦ ἔκαμπαν μεγαλοπρεπῆ κηδείαν, καὶ ἐτιμώρησαν τοὺς Μεσσηνίους. ‘Αλλ’ ἡ Συμπολιτεία δὲν ἐπανέκτησε πλέον τὴν πρηγουμένην ἀκμήν.

Ο Πλούταρχος περιγράφει ὡς ἔξῆς τὴν ἐντύπωσιν ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Φιλοποίμενος :

“Οταν ἔφθασεν ἡ εἰδησις τοῦ θανάτου του εἰς τὰς πόλεις τῆς Ἀχαι-

κῆς Συμπολιτείας, ἐπεκράτησε παντοῦ γενικὴ κατήφεια καὶ πένθος... Ἐξέλεξαν στρατηγὸν τὸν Λυκόρταν, εἰσέβαλον εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἔβλαπταν τὴν χώραν... Ἀφοῦ ἔκαυσαν τὸ σῶμα του καὶ συνέλεξαν τὰ λειψάνα εἰς μίαν ὑδρίαν, ἤρχισαν νὰ προχωροῦν ὅχι ὅπως συνήθως, ὅπως τύχῃ καθεῖς, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐσχημάτισαν πομπῆν ἐπινίκειον μαζὶ καὶ ἐπικήδειον. Καὶ τοὺς ἔβλεπες νὰ φοροῦν στεφάνια καὶ μαζὶ νὰ δακρύσουν. Τὴν ὑδρίαν, ἡ ὁποία μόλις ἐφαίνετο ἀπὸ τὰς ταινίας καὶ τοὺς στεφάνους, τὴν ἐβάσταζεν διύδις τοὺς στρατηγούς τῶν Ἀχαιῶν Πολύβιος* καὶ γύρω του ἥσαν οἱ πρῶτοι ἀπὸ τοὺς Ἀχαιούς. Οἱ στρατιῶται ἤκολούθουν ὡπλισμένοι καὶ μὲ στολισμένους ἵππους, οὔτε κατηφεῖς ὅπως ἐπρεπεν εἰς τόσο μεγάλο πένθος, οὔτε χαρούμενοι ὅπως ἐπρεπε διὰ τὴν νίκην των. Ἀπὸ τὰς πόλεις καὶ τὰ χωρία, ἀπ’ ὅπου διήρχοντο, ἔτρεχον εἰς προύπαντησιν, ὡδῶν νὰ ἐγύριζεν ἀπὸ ἐκστρατείαν, ἔψυχον τὴν ὑδρίαν καὶ τὴν συνώδευσαν εἰς τὴν Μεγαλόπολιν. “Οταν δὲ ἀνεμείχθησαν μὲ αὐτοὺς οἱ γεροντότεροι, αἱ γυναικεῖς καὶ τὰ παιδία, ἐξεχύθη θρῆνος ἀπὸ δόλον τὸ στρατόπεδον εἰς τὴν πόλιν, ἡ ὁποίᾳ ἐπόθει τὸν ἄνδρα καὶ βαρέως ἔφερε τὴν στέρησιν του, διότι ἐνόμιζεν διτὶ μαζὶ του ἔχασε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Ἀχαΐαν.

(Πλούταρχος, Βίος Φιλοποίμενος, Κεφ. ΚΑ')

‘Η ‘Ελλὰς καὶ μετὰ τὸν Φιλοπόιμενα δὲν ἔπαισε νὰ ἀγωνίζεται μὲ τὰς ἀσθενεῖς δυνάμεις της διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν της. Ἄλλ’ ὁ ἀγών ἥτο ἄνισος καὶ μετ’ ὀλίγας δεκαετίας ὑπέκυψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους (146).

* Ο κατόπιν περίφημος ιστορικός, ὁ δοποῖος ἥτο τότε μόλις 22 ἔτῶν.

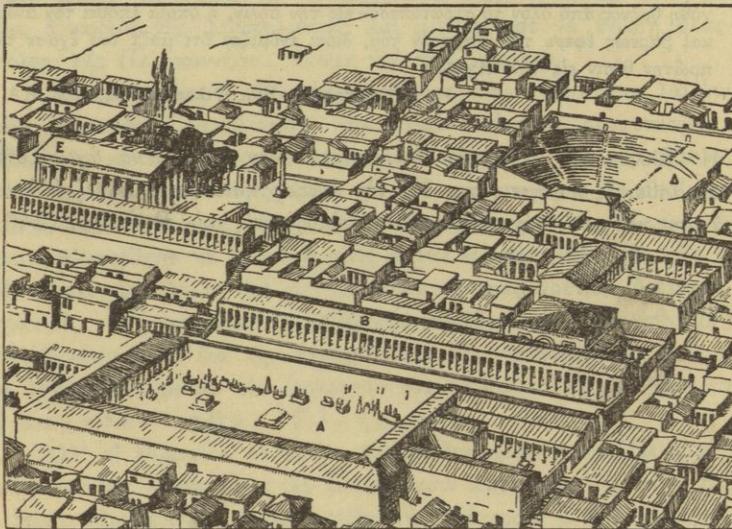
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Α' ΓΕΝΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Ο ΧΑΡΑΚΤΗΡ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Τὴν περίοδον τῶν 300 περίπου ἑτῶν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μ.
Ἀλεξανδρου μέχρι τῆς ὑποταγῆς τῆς Αἰγύπτου εἰς τοὺς Ρωμαίους



Πόλις τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων: ἡ Πριήνη (Ἀναπαράστασις)

Αρχαία πόλις τῆς Ἰωνίας, ἀκμάσασα κατὰ τοὺς χρόνους τῶν διαδόχων. Αἱ ἀνασκαφαὶ τῶν Γερμανῶν κατὰ τέλη τοῦ 19ου αἰώνος ἔφερον εἰς φῶς ὅλοκληρον τὴν ἐλληνιστικὴν πόλιν, κτισμένην κατὰ τὴν νέαν πολεοδομικὴν: πλατεῖς δρόμοι τερνόμενοι καθέτως, ὑδρευσις, φωτισμὸς τὴν νύχτα. Α) Ἀγορά, Β) Μεγάλη στάδιο (τόπος συναλλαγῶν), Γ) Γυμναστήριον, Δ) Θέατρον, Ε) Ναὸς τῆς Ἀθηνᾶς.

(323-31 π.Χ.) ὄνομάζουν ἐλληνιστικούς ἢ ἀλεξανδρινούς χρόνους.

Ο πολιτισμὸς τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι συνέχεια τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ. Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔπεσεν ὁ φραγμός, δὸς ὅποιος ἐχώριζε τοὺς “Ἐλληνας ἀπὸ τοὺς βαρβάρους, καὶ ἡ Μ. Ἀσία, ἡ Αἴγυπτος, ἡ Συρία καὶ ἡ Μεσοποταμία μέχρι τῶν Ἰνδῶν ἀνοίγονται εἰς τὸν ἑλληνισμόν. Οἱ Ἐλληνες μεταφέρουν εἰς τὰς χώρας αὐτὰς τὸν πολιτισμόν των. Οἱ λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς ἀφυπνίζονται καὶ ἀρχίζουν νέαν ζωήν.

Αλλὰ συγχρόνως οἱ “Ἐλληνες ὑφίστανται μοιραίως τὴν ἐπίδρασιν τῶν λαῶν, τοὺς ὅποιους εἶχον περιφρονήσει ἔως τότε ὡς βαρβάρους. Αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις, τὰ ἔθιμα, αἱ περὶ ζωῆς ἀντιλήψεις τῶν ἀνατολικῶν λαῶν ἀναμειγνύονται μὲ τὰς ἰδέας καὶ τὰς ἀντιλήψεις τῶν Ἐλλήνων.

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΖΩΗ

Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς χρόνους ἀκμάζουν ὅλοι οἱ κλάδοι τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ ἡ Μεσόγειος ἀποτελεῖ μίαν οἰκονομικὴν ἐνότητα, ἡ ὅποια διευκολύνει τὴν συναλλαγήν.

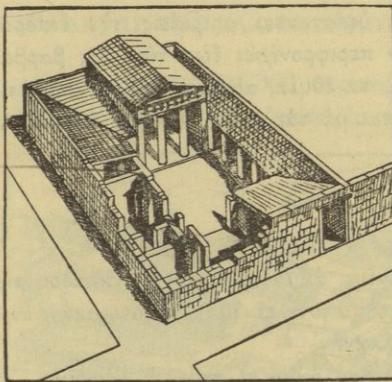
Εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀσίαν ἀκμάζει πολὺ ἡ γεωργία. Ἡ γῆ καλλιεργεῖται μὲ πολλὴν ἐπιμέλειαν, οἱ γεωργοὶ χρησιμοποιοῦν ἀρδευτικὰ ἔργα καὶ λιπάσματα καὶ παράγουν ἀφθονα δημητριακά. Ἐπίσης εὑδοκιμοῦν ἡ ἄμπελος καὶ ἡ ἐλαία. Ἐκ παραλλήλου προοδεύουν ἡ κτηνοτροφία καὶ ἡ βιομηχανία.

Πρὸ πάντων ἀκμάζει τὸ ἐμπόριον. Ἡ συγκοινωνία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔχραν. Ἐκ τῶν κυριωτέρων λιμένων—ἐκτὸς τῆς Ἀλεξανδρείας καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας—εἶναι ἡ Ρόδος, ἡ ὅποια εἶχε λάβει τὴν σπουδαιότητα τοῦ Πειραιῶς. Οἱ λιμένες τῆς κυρίως Ἐλλάδος παρήκμασαν καὶ μόνον ἡ Κόρινθος διατηρεῖ ἀξιόλογον κίνησιν, διότι εὑρίσκεται εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δρόμων. Εἰς τὴν ἔχραν ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Ἀσία ἔχουν πολλοὺς καὶ καλοὺς δρόμους.

Συνέπεια τῆς οἰκονομικῆς ἀκμῆς εἶναι ἡ δημιουργία μεγάλων πόλεων, ἡ Ἀλεξανδρεία, ἡ Ἀντιόχεια καὶ ἡ Σελεύκεια ἔχουν περισσότερον ἀπὸ 500 χιλ. κατοίκους ἐκάστη. Ἐχουν δρόμους μεγάλους καὶ εὐθεῖς καὶ οἰκίας πολυωρόφους μὲ ὑδραυλικάς ἐγκαταστάσεις, ὑπονόμους καὶ λουτρά καὶ εἶναι ἐπιπλωμέναι μὲ πολυτέλειαν ἀγνωστον ἔως τότε. Ο

κόσμος ἀγαπᾷ πολὺ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν τῶν πόλεων καὶ δι' αὐτὸ συγκεντρώνεται εἰς αὐτάς. Ἡ ἀστυφιλία, ὅπως λέγουν, ητο πολὺ ἀνεπτυγμένη εἰς τοὺς ἀλεξανδρινοὺς χρόνους καὶ διὰ τοῦτο ἡ ὑπαιθρος ἐρημώνεται, ἐνῷ γιγαντώνονται αἱ πόλεις.

ΤΑ ΚΕΝΤΡΑ



Οἰκία Πριήνης

Εἰς τὴν Πριήνην ενδέθησαν πολλαὶ ιδιωτικαὶ κατοικίαι εἰς καλὴν κατάστασιν. Εἶναι κτισμένα ἐπὶ εὐρέος οἰκοπέδουν, σχήματος δρθογωνίου τετραγάνουν, μήκους 47 μ., πλάτους 35 μ. Ἀποτελούν σύμπλεγμα οἰκοδομῶν, ἀλλὰ χωρίζονται ἀπὸ δρομούς. Εἶναι ἐστραμμέναι πρὸς μεσημβριάν, ὥστε νὰ είναι εὐήλιοι τὸν κειμόνα, καὶ εὖσκοι τὸ θέρος. Ὁπως δλαι αἱ οἰκίαι τῆς ἀρχαιότητος δὲν εἰλον παράθυρα πρὸς τὸν δρόμον. Εἰς τὴν ἐπὶ τῆς οδοῦ πλευράν εἰναι ή θύρα τὸ στενοῦ διαδόμον, εἰς τὸ βάθος τοῦ δροσίου ὑπάρχει ή καθαντὸ θύρα τῆς οἰκίας. Ἐξ αὐτῆς εἰσέρχεται τις εἰς ὑπαθύριον αὐλήν, ἐπὶ τῆς δύοτάς φωτίζονται καὶ ἀερίζονται τὰ δωμάτια. Εἰς αὐτὴν εἰναι τὰ παράθυρα. Ἀπέναντι τῆς εἰσόδου, εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευράν, εἶναι στοά, βασταζομένη ἀπὸ τρεῖς μαρμάρινος κίονας. Εἰς τὰς ἄλλας τρεῖς πλευράς εἶναι τὰ δωμάτια, ἀλλὰ διὰ τὸν ἀνδράς (ἀνδρωνίτης), ἀλλὰ διὰ τὰς γυναικας (γυναικωνίτης).

Οἱ ἐλληνιστικοὶ χρόνοι παρουσιάζουν ἀπὸ ἀπόψεως ἔστιῶν τοῦ πολιτισμοῦ ὅμοιότητα πρὸς τὴν πρὸ τῶν Μηδικῶν κατάστασιν τῆς Ἑλλάδος. Δὲν ὑπάρχει μία πνευματικῶς δεσπόζουσα πόλις, ὁ πως αἱ Ἀθῆναι τὸν 5ον καὶ 4ον αἰώνα. Ἡ πνευματικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δραστηριότης εἶναι κατεσπαρμένη εἰς πολλὰ κέντρα, ἀπομεμακρυσμένα τὸ ἐν ἀπὸ τὸ ἄλλο, καὶ διαφορῶς ἀνακύπτουν νέα. Ἐπανήλθομεν—κατ’ ἄλλον ἐννοεῖται τρόπον—εἰς τὸ σύστημα τοῦ ἀποκισμοῦ. Ὁπως τότε ἀπὸ τῆς μικρασιατικῆς Μιλήτου μέχρι τῆς Ἰταλικῆς Κύμης εἴχομεν τὴν ἀνθησιν εἰς πολυάριθμα κέντρα—Χαλκίδα, Αἴγιναν, Κόρινθον, Συρακούσας, Σύβαριν, Κρήτωνα, Κυρήνη—οὕτω καὶ τώρα ἡ βάσις ἐπλατύνθη ἀκόμη περισσότερον. Ἡ Αἴγυπτος καὶ ἡ Συρία ἤνοιχθησαν εἰς τὴν ἄμεσον ἐλληνικὴν ἐπίδρασιν. Ἡ Ἀλεξανδρεία καὶ ἡ Ἀντιόχεια, τὰ

κτίσματα τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν Σελευκιδῶν εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τῶν ἑλληνιστικῶν κρατῶν, καθὼς καὶ αἱ ἄλλαι Ἀλεξάνδρειαι καὶ αἱ Σελεύκειαι (μία ἐκ τῶν δόπιων εὑρίσκετο ἐπὶ τοῦ Τίγρητος ποταμοῦ) ἀκόμη δὲ καὶ αἱ πρωτεύουσαι τῶν βαρβαρικῶν κρατῶν — Βιθυνία, Καυσάρεια, Σινώπη — εἶναι ἔστιαι ἑλληνισμοῦ.

B' ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

Η ΕΞΑΣΘΕΝΗΣΙΣ

Τὰ μεγάλα ἀτυχήματα ἐπλήγωσαν τὴν εὐγενεστέραν πόλιν τοῦ κόσμου. Ἔχασε πολὺ αἷμα εἰς τοὺς πολέμους, εἰς ἐπανειλημμένας ἔξεγρεσις, διὰ νὰ ἀνακτήσῃ τὸ πάτριον πολίτευμα. Ὁ Πειραιεύς, μετὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ρόδου καὶ τῶν λιμένων τῆς Συρίας, ἔχασε τὴ σημασίαν του. Ὁ πληθυσμὸς τῆς πόλεως φθίνει. Ὁ λόκληροι συνοικίαι ἐγκαταλελειμμέναι, ίδιως ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ Ζου αἰῶνος, καταπίπτουν.

'Αλλ' ὁ ἔξαίρετος λαὸς τῆς δεικνύει ἀντοχήν. Αἱ Ἀθῆναι ἔξακολουθοῦν νὰ εἶναι πάντοτε ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ ἡ ἔστια τῆς λεπτοτέρας τέχνης καὶ τῆς λεπτοτέρας ἀγωγῆς. Μολονότι κατέχεται ὑπὸ μακεδονικῆς φρουρᾶς, ἔξακολουθεῖ γὰ διατηρῆ τὸν τύπον τῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἡ ἐκκλησία συνέρχεται τακτικά, ἐκλέγει ἀρχοντας, οἱ ὅποιοι ὅμως φροντίζουν κυρίως διὰ τὰ κοινοτικά. Αἱ ἑορταὶ τελοῦνται κανονικῶς, τὸ θέατρον συγκεντρώνει λαόν, ὁ ὅποιος ἔξακολουθεῖ νὰ εἶναι φιλόμουσος καὶ λεπτὸς ἐκτιμητὴς τοῦ ὀραίου.

Η ΙΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

'Εχουν ἀκόμη αἱ Ἀθῆναι παραγωγικούς καὶ κομψούς δραματικούς συγγραφεῖς, κυρίως τῆς νέας κωμῳδίας, τὸν Μένανδρον, τὸν Φιλήμονα κ.ἄ. Περὶ τὸν λεπτὸν καὶ εὐαίσθητον Ἐπίκονδρον, γνήσιον τέκνον τῆς Ἀττικῆς, συγκεντρώνονται ὅσοι διατηροῦν ζωηρὰν τὴν ἑλληνοαθηναϊκὴν παράδοσιν. Ἐξηντλημένοι καὶ αἰσθανόμενοι ὅτι δὲν ἡμποροῦν νὰ ἀντιπαλασίσουν εἰς τὴν βαναυσότητα τῆς ἐποχῆς, ζητοῦν νὰ συνεχίσουν τὴν ἀριδόζουσαν εἰς τὴν ἀττικὴν εὐαίσθησίαν ζωήν, μακρὰν τῆς πολιτικῆς τύρβης καὶ τῶν ἀναστατώσεων. Τὸν κύκλον τῶν λογίων ἀποτελοῦν μόνον "Ἐλληνες.

· 'Αλλ' ήδη εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν ἀναμειγνύονται ξένοι, καὶ ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν διαρκῶς αὐξάνει. 'Ο Ζήνων π.χ. εἶναι ἀπὸ τὸ Κίτιον τῆς Κύπρου, φοινικικῆς καταγωγῆς. 'Η πόλις τῆς Παλλάδος ὅμως παραμένει ἐστία φωτὸς καὶ παιδευτήριον πάσης τῆς Μεσογείου. Παρὰ τὴν οἰκονομικὴν πάρακμήν της εἶναι ἡ Πανεπιστημιούπολις, εἰς τὴν δόποιαν συναντῶνται "Ελληνες ἀπὸ διαφορετικῶν περιοχῶν : Σύροι, Καρχηδόνιοι καὶ Αἴθιοπες ἀκόμη. Τέσσαρες φιλοσοφικαὶ σχολαῖ, δηλαδὴ τέσσαρα πανεπιστήμια : ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία, τὸ Λύκειον, ἡ ἡ Περιπατητικὴ Σχολή, ὁ Κῆπος, δηλαδὴ ἡ σχολὴ τοῦ Ἐπικούρου, ἡ Στοὰ τοῦ Ζήνωνος, ἔκτὸς δὲ λόγων μικροτέρων, εὑρίσκονται καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων ἐν πλήρει λειτουργίᾳ, ἡ δόποια συνεχίζεται εἰς τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους.

'Επίσης ἄλλα κέντρα τῆς 'Ελλάδος δὲν ἔπαυσαν νὰ ἀναδεικνύουν σοφοὺς καὶ καλλιτέχνας καὶ δύναται νὰ λεγθῇ γενικῶς ὅτι τὸ γνήσιον ἐλληνικὸν ἔχει πατρίδα τὴν κυρίως 'Ελλάδα. 'Αλλ' εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἔχουν δημιουργηθῆ κέντρα—ὅπως ἡ Ἀλεξανδρεία, ἡ Ἀντιόχεια, ἡ Πέργαμος—τὰ δόποια ὑπερτεροῦν πολὺ τὰς ἐλληνικὰς πόλεις εἰς πλοῦτον καὶ λαμπρότητα.

Γ' Η ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Η ΚΤΙΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

'Η πρωτεύουσα τῶν Λαγιδῶν εἶναι ἡ λαμπροτέρα ἐστία πολιτισμοῦ τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Μὲ ἐξαιρετικὴν διορατικότητα εἰχεν ἐκλέξει τὴν θέσιν ὁ Ἀλέξανδρος.

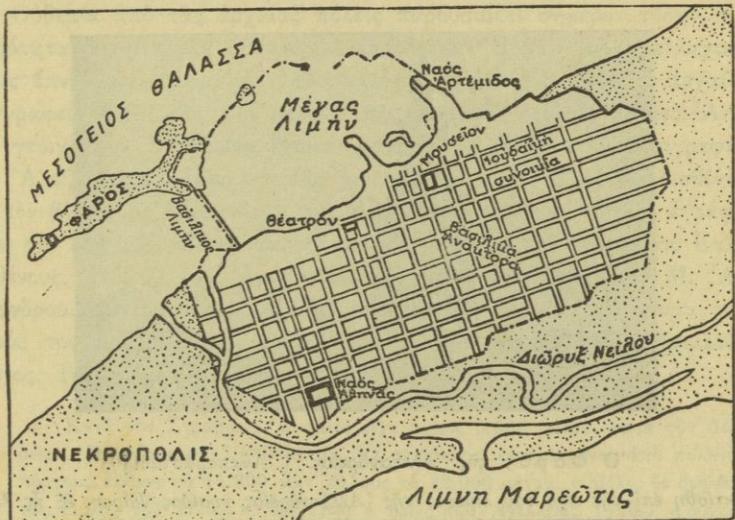
« Καὶ ἔδοξεν αὐτῷ », γράφει ὁ ιστορικὸς Ἀρριανός, « ὁ χῶρος κάλλιστος κτίσαι ἐπ' αὐτῷ πόλιν καὶ γενέσθαι ἀν εὐδαίμονα τὴν πόλιν. Πόθος οὖν λαμβάνει αὐτὸν τοῦ ἔργου, καὶ αὐτὸς τὰ σημεῖα τῇ πόλει ἔθηκεν, ἵνα τε (=δου) ἀγοράν ἐν αὐτῇ δείμασθαι ἔδει καὶ ιερά... καὶ ἐπὶ τούτοις ἔθυετο καὶ τὰ ιερὰ καλὰ ἐφαίνετο » ('Ἀρριανὸς [Ἀλεξανδρου Ἀνάβασις Γ', 1,5]).

'Ο ίδιος ὁ Ἀλέξανδρος διέγραψε μὲ δλφιτα (ζυμάρι) τὸ σχῆμα καὶ τὰ δριτα τῆς πόλεως.

'Υπὸ ἔποψιν στρατηγικὴν ἡ θέσις ἦτο ἀσφαλής, διότι δυσκόλως

τὴν ἔφθανεν ὁ ἐχθρός· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀπόψεως ὑγιεινῆς ἦτο ἐξαιρετική, διότι οἱ ἄνεμοι ἀπὸ τὴν θάλασσαν ἐμετρίαζον τὸν ἀφόρητον ἀφρικανικὸν καύσωνα.

«Καὶ τὸ εὐάρενον δέξιον σημειώσεως ἐστιν. Τότε δὲ καὶ οἱ ἐτησίαι πνέουν ἐκ τῶν βορείων καὶ τοσούτου πελάγους, ώστε κάλλιστα τοῦ θέρους οἱ Ἀλεξανδρεῖς διάγουσιν», γράφει ὁ γεωγράφος Στράβων, ὃ ὅποιος ἔγραψεν εἰς τὰ χρονιά τοῦ Χριστοῦ καὶ συνέταξε διεζοδικὴν περιγραφὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. (Στραβ. C. 793).



Σχεδιάγραμμα τῆς Ἀλεξανδρείας

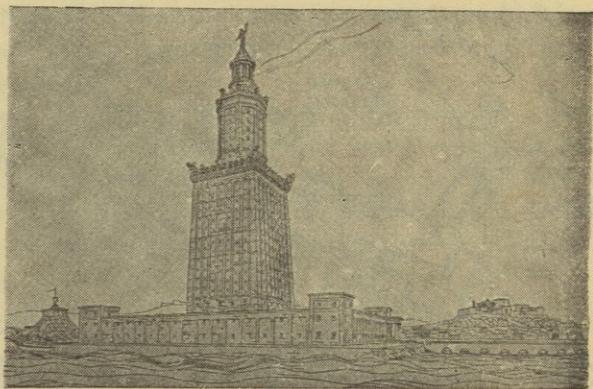
Μὲ δῆν τὴν ἐπίσπευσιν τῶν ἐργασιῶν, μόλις ἐπὶ τοῦ δευτέρου Πτολεμαίου (μέσα τοῦ 3ου αἰώνος) ἔλαβε μορφὴν πόλεως, ἡ ὥποια ἦν ξήθη εἰς «μέγεθος καὶ εὐδαιμονίαν» (Παυσανίας Η', 33, 3) καὶ ἐκίνησε τὸν θαυμασμὸν τοῦ τότε γνωστοῦ κόσμου.

Η ΜΕΓΑΛΗ ΠΟΛΙΣ

Ἐκτὸς τῆς ταχείας ἀνθήσεως ἔλαβε παγκόσμιον σημασίαν, ὅπως αἱ Ἀθῆναι, ἡ Ρώμη καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις, διότι ἐχρησίμευσεν καὶ ὡς σύνδεσμος μεταξὺ τοῦ ἀρχαίου κλασσικοῦ κόσμου καὶ τοῦ βυζαν-

τινοῦ, τῶν εἰδωλολατρικῶν καὶ χριστιανικῶν χρόνων. Ἐπὶ δέκα αἰώνας μέχρι τῆς καταλήψεως τῆς ὑπὸ τῶν Ἀράβων (332 π.Χ.-641 μ.Χ.) ἡ Ἀλεξάνδρεια ἦταν ἡ βασιλισσα τῆς Μεσογείου, ἡ μεγάλη πόλις τοῦ φωτὸς καὶ τῆς χαρᾶς, κληρονόμος τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου καὶ τῆς μυστηριώδους Αἰγύπτου τῶν Φαραώ.

Τοῦ κέντρου ἀνθοῦντος ἐμπορίου. Διετήρει σχέσεις μὲν ὅλα τὰ παράλια τῆς Μεσογείου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὰς μακρινὰς χώρας τῆς Ἀ-



‘Ο Φάρος τῆς Ἀλεξανδρείας. (‘Αναπαράστασις)

Ἐκτίσθη ἐπὶ τῆς ποδὸς τοῦ λιμένος τῆς Ἀλεξανδρείας νησῖδος Φάρον, ἐξ ἣς ἔλαβε τὸ δνομα, ἐπὶ τοῦ μεγαλοπράγμανος Πτολεμαίου Β' τοῦ Φιλαδέλφου (285-247) ὑπὸ τοῦ ὀνομαστοῦ Κυνίδιου ἀρχιτέκτονος Σωστράτου «Θεοῖς σωτῆροι ὑπὲρ τῶν πλωιζομένων», δπως ἔλεγεν ἡ ἐπιγραφή. Ο πύργος ἦτο πολυώρφος, ὕψους 120 - 150 μ., καὶ ἐφώτιζεν ἀπόστασιν 300 σταδίων ἀπὸ τὴν πυρὰν καιομένων ἔνθαν. Τὴν ἡμέραν διεκφίνετο ἀπὸ μεγαλυτέρων ἀπόστασιν ἐκ τοῦ καπνοῦ.

νατολῆς — τὴν Κεϋλάνην, τὰς Ἰνδίας καὶ τὴν Κίναν — διὰ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Ἔγινεν ἡ πόλις τῆς πολυτελείας, κομψὴ καὶ πλουσία, ἔζησε βίον εὔκολον καὶ τρυφηλόν, ἔγινεν ὀνομαστὴ διὰ τὴν ἀνήκουστον γλιδὴν τῶν ἑορτῶν καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν οἰκοδομῶν, ἀλλὰ καὶ ὡς πρωτεύουσα τῆς σοφίας καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς τελειώσεως.

‘Ως πόλις ἦτο ἐπὶ αἰώνας ἡ μεγίστη καὶ ὀραιοτάτη : « κορυφὴ τῶν πόλεων », « πολλαὶ πόλεις εἰς μίαν », δπως τὴν χαρακτηρίζουν οἱ

ἀρχαῖοι συγγραφεῖς. Τὴν ἐστόλιζον ὁδὸν μεγάλαι, πλατεῖαι ἀπέραντοι στοαὶ, κολοσσιαῖαι καὶ πολυτελῆ παλάτια, ναοί, ἵπποδροιμοι, γυμνάσια καὶ μνημεῖα ἀπὸ μάρμαρον καὶ πορφυρίτην μὲ ἀμύθητον πλοῦτον καὶ μεγαλοπρέπειαν. Ἐκεῖ συνέρρεον οἱ ἔμποροι ὅλου τοῦ κόσμου. Τὰ πλοῖα τῶν λαῶν τῆς Μεσογείου συνηντῶντο εἰς τὸν λιμένα τῆς μὲ τὰ καραβάνια τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς.

ΑΙ ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ

Οὐδεμία ἀπὸ τὰς ἀρχαίας πόλεις παρουσιάζει σήμερον τόσην πενιχρότητα εἰς μνημεῖα ὅσην ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ἡ νέα ἀριστοφελλαχικὴ πόλις ἔπινξε καὶ ἔξεφάνισε κάθε παλαιὸν μεγαλεῖον. Ἄλλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς διέσωσαν τὴν εἰκόνα τῆς λαμπρᾶς μεγαλοπόλεως. Ἀπὸ τὸν γεωγράφον Στράβωνα ἔχομεν μακρὰν καὶ ὄνομαστὴν περιγραφὴν τῆς Ἀλεξανδρείας. Πληροφορίας μᾶς ἔδωσεν καὶ ὁ Ψευδοκαλλισθένης εἰς τὸν βίον τοῦ Ἀλεξανδροῦ τοῦ Μακεδόνος, ἔργον τὸ ὅποιον ἐγράφη κατὰ τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα καὶ φέρεται μὲ τὸ ὄνομα τοῦ περιφήμου Καλλισθένους, ἀνεψιοῦ τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἴστοριογράφου τοῦ Μ. Ἀλεξανδροῦ. Σύντομον ἀλλ’ ὀραίαν περιγραφὴν θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ ἥρως τοῦ καὶ ὁ μυθιστοριογράφος τοῦ 5ου αἰῶνος μ.Χ. Ἀχιλλεὺς Τάτιος. Τὰς πληροφορίας αὐτὰς ἐπεκύρωσαν αἱ ἀνασκαφαί.

Κατὰ τὸν Στράβωνα, ἡ πόλις εἶχε μῆκος 5.500 μέτρα, κατὰ τὸν Διόδωρον δὲ ἔφθανε τὰ 7.400 μέτρα. Ὁ περίβολος, ἐνισχυμένος ἀπὸ πολλοὺς πύργους, ἔφθανε τὰ 14.800, κατ’ ἄλλους τὰ 22.000 μέτρα. «Μόλις δὲ διῆλθον τὰς Πύλας τοῦ Ἡλίου», διηγεῖται ὁ ἥρως τοῦ Ἀχιλλέως Τάτιου, «συνητάπτο εὐθὺς τῆς πόλεως ἀστράπτον τὸ κάλλος, καὶ μοι τοὺς ὀφθαλμούς ἐγέμισεν ἥδονῆς». (Τὰ κατὰ Λευκίππην καὶ Κλειτοφῶντα, Ε, 1).

Ἡ πόλις εἶχε κτισθῆ ἀπὸ τὸ τελειότερον σύστημα τῆς ἀρχαίας πολεοδομικῆς. Δύο μεγάλαι λεωφόροι, εὐθύταται καὶ πλατύταται, τεμνόμεναι καθέτως ἐχώριζον τὴν πόλιν εἰς τέσσαρας συνοικίας. Τὸ πλάτος αὐτῶν ἦτο 31 μέτρα. Εἰς τὰς δύο πλευράς καὶ εἰς μακρὰν συνέχειαν εἶχον σειρὰν ἀπὸ στοάς καὶ κίονας, ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν ἔως τὴν Δύσιν: «ἐκ τῶν Ἡλίου πυλῶν εἰς Σελήνης πύλας», διπλῶς λέγει ὁ Τάτιος. Εἰς τὴν διασταύρωσιν τῶν δύο λεωφόρων ὑπῆρχε μεγάλη πλατεῖα. Αἱ οἰκίαι λοιπὸν ἤσαν κτισμέναι εἰς κανονικὰ τετράγωγα, διπλῶς εἰς τὰς σημερινὰς ἀμερικανικὰς πόλεις.

Εἰς τὸ μέσον σχεδὸν τῆς πόλεως ἐπὶ λόφου ὑπῆρχεν ἄλσος, ιε-

ρὸν τοῦ Πανός, δι' αὐτὸν Πάγειον ὄνομαζόμενον, εἰς τὸ δύοιον ἀνέβαινε

κανεῖς διὰ κοχλίου, δηλαδὴ ἐλικοειδοῦς ὁδοῦ. «Ἀπὸ τῆς κορυφῆς

ἔστιν ἐπιδεῖν ὅλην τὴν πόλιν ὑποκειμένην αὐτῷ πανταχόθεν», γράφει

ὁ Στράβων.

'Ανάκτορα, δημόσιοι κῆποι, οἱ μεταξὺ αὐτῶν τόποι ἀναψυχῆς καὶ

ἄλση κατελάμβανον σημαντικὸν μέρος τῆς πόλεως, τὸ τέταρτον ἥ καὶ

τὸ τρίτον αὐτῆς : «Τεμένη τε κοινὰ κάλιστα καὶ βασίλεια, τέταρτον

ἥ καὶ τρίτον τοῦ παντὸς περιβόλου », λέγει ὁ Στράβων.

ΤΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

'Η σπουδαιοτέρα συνοικία εἶναι τὸ Βρύχιον, ἡ κυρίως ἐλ-

ληνικὴ συνοικία, ἐκτεινομένη μεταξὺ τοῦ Μεγάλου λιμένος καὶ τῆς πα-

ραλίας καὶ περιλαμβάνουσα τὰ μεγαλοπρεπέστερα μνημεῖα. Ἐκεῖ εἶναι

τὰ βασίλεια, σύμπλεγμα πολλῶν οἰκοδομῶν, αἱ δποῖαι ἔχουν « πολ-

λὰς καὶ ποικίλας διάλιτας (= τόπους διαμονῆς) καὶ ἄλση », κατὰ τὸν

Στράβωνα. Τύπαρχει ἐπίσης ὁ Ἰππόδρομος, τὸ Γυμνάσιον

καὶ τὸ Μουσεῖον.

Τὸ Μουσεῖον εἶναι μέρος ἥ συνέχεια τῶν πτολεμαϊκῶν

ἀνακτόρων, πλατύ μαρμάρινον οἰκοδόμημα, τὸ δύοιον οἱ Πτολεμαῖοι

ἴδρυσαν πρὸς θεραπείαν τῶν γραμμάτων, τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν τε-

χνῶν. Εἶναι δηλαδὴ ἀφιερωμένον εἰς τὰς Μούσας, « Μούσας ιερόν »,

ὅπως ἡ Πλατωνικὴ Ἀκαδημία.

Τὸ Μουσεῖον περιελάμβανε πρὸς τούτοις Βοτανικὸν καὶ Ζωο-

λογικὸν κῆπον, Ἀστεροσκοπεῖον, Ἀνατομεῖον, αἴθουσας συγκεντρώσεων

καὶ καταλύματα διὰ τοὺς λογίους : « ἔχον περίπατον καὶ ἔξεδραν καὶ

οἰκον μέγαν, ἐν ᾧ τὸ συσσίτιον τῶν μετεχόντων τοῦ Μουσείου φιλο-

λόγων ἀνδρῶν ». (Στράβων C. 794.).

'Η Ἀλεξανδρινὴ Βιβλιοθήκη ἦτο ἐντὸς τοῦ Μου-

σείου. Εἰς αὐτὴν ἐφιλοτιμήθησαν οἱ Πτολεμαῖοι νὰ συγκεντρώσουν

τὰ βιβλία ὅλου τοῦ κόσμου, ἐλληνικὰ καὶ ἔνα. Ο ἐκ παπύρου χάρ-

της παρεῖχε καλὸν ὑλικὸν διὰ τὴν βιομηχανίαν τοῦ βιβλίου, ἡ ὁποία

ἀνεπτύχθη πολὺ εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων. Η Ἀλεξάν-

δρεια ἀπέκτησε τὴν πρώτην μεγάλην βιβλιοθήκην τοῦ κόσμου, ἀριθμοῦ-

σαν 700 χιλιάδας τόμους. Επανευρίσκομεν εἰς αὐτὴν τὸ πνεῦμα τοῦ

μεγάλου σοφοῦ Ἀριστοτέλους. Τὴν ίδεαν τῆς βιβλιοθήκης (κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Λυκείου) ἔδωσεν εἰς τὸν Πτολεμαῖον ὁ Δημήτριος ὁ Φαληρεύς, μαθητὴς τῆς Περιπατητικῆς σχολῆς, φυγάς εἰς τὴν Αἴγυπτον μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ Πολιορκητοῦ.

Τὸ Σεραπεῖον ἢ Σεράπιον ἦτο μέγας ναός, ἀφιερωμένος εἰς τὸν ἑλληνοαιγυπτιακὸν θεὸν Σάραπιν. Ἐκτίσθη ἐπὶ ἀρχαιοτέρου ἱεροῦ ὑπὸ τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α', ἵσως ἐπὶ σημείου ὅριοθέντος ἥδη ἐπὶ τοῦ σχεδίου τοῦ Ἀλεξανδρου. Ὁ Ἀρριανὸς εἰς τὴν συνέχειαν τοῦ χωρίου, τὸ ὄποιον παρεθέσαμεν, λέγει, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρος ὥρισεν εἰς τὸ σχέδιον τῆς πόλεως τὰς θέσεις ναῶν διὰ τοὺς ἑλληνικοὺς καὶ αἰγυπτιακοὺς θεούς. Εἰς τὴν θέσιν ἐκείνην ἦτο ἀρχαῖον προσκύνημα αἰγυπτιακῆς θεότητος. Ὁ Πτολεμαῖος διετήρησε τὸν ὅβελισκον καὶ τὸ ἀρχαῖον ἔδανον. Ἀπὸ τὸν συνδυασμὸν τῆς αἰγυπτιακῆς θεότητος μὲ τὸν ἑλληνικὸν Πλαιστώνα προῆλθεν ὁ θεὸς Σάραπις, γένηνημα τῆς τάσεως, ἡ ὅποια ἔζητει νὰ συμβιβάσῃ τὰς ζένας δοξασίας μὲ τὰς ἑλληνικάς. Ἡ εἰσαγθεῖσα τοιοτοτρόπως νέα θεότης συνεδύαζε τὰς κυριωτέρας ιδιότητας τῶν ἑλληνικῶν καὶ αἰγυπτιακῶν θεῶν καὶ ἡ λατρεία τῆς ἔγινεν εὐπρόσδεκτος καὶ κοινὴ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Αἰγυπτίων. Εἰς παραστάσεις ἐπὶ νομισμάτων ὁ Σάραπις φέρει ἐπὶ κεφαλῆς τὸν κάλαθον τῆς Δήμητρος, τὸ κέρας τοῦ Ἀρμωνος, τὰς ἀκτῖνας τοῦ Ἡλίου, τρίαιναν τοῦ Ποσειδῶνος καὶ κέρας τῆς ἀφθονίας τοῦ Νείλου. Ἀρχαῖος συγγραφεὺς περιγράφων τὴν παράστασιν λέγει ὅτι ἔξεφραζεν ιδιάζουσαν γλυκύτητα μετά τινος μυστηριώδους ἐκφράσεως.

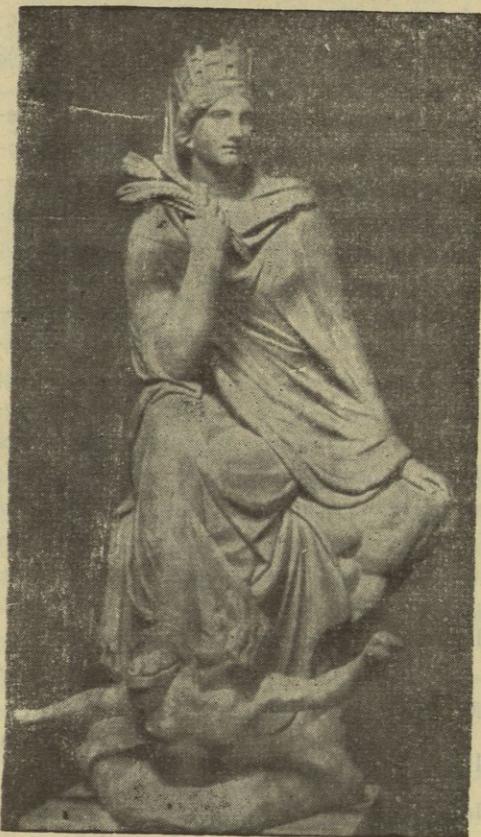
Δ' Η ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

Η ΚΤΙΣΙΣ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ

Ἡ Ἀντιόχεια ἡ ἐπὶ τοῦ Ὁρόντου ἡ ἡ ἐπὶ τοῦ Δάφνη ἡ σημαντικωτέρα ἀπὸ τὰς 28 πόλεις, τὰς ὅποιας ἔκτισαν ἡ μετανόμασαν εἰς τὴν Ἀσίαν οἱ Σελευκίδαι, ἐκ τῶν ὅποιων τὰς 6 ὁ Σέλευκος ὁ Α'. Ἐκτίσθη τὸ 300 ἀκριβῶς εἰς μνήμην τῆς ἐν Ἰψῷ νίκης ὑπὸ τοῦ κυριωτέρου τῶν νικητῶν Σελεύκου τοῦ Α' πρὸς τιμὴν τοῦ πατρός του Ἀντιόχου, εἰς τὴν Ἀνω Συρίαν, ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ Ὁρόντου, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἀπὸ τῆς Ἀλεξανδρέττας πρὸς Δαμασκόν, εἰς μικρὸν ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν θάλασσαν, ἀπέναντι τῆς Κύπρου. Σήμερον εἶναι μικρὰ κωμόπολις, μὲ ἀνατολικὸν χρῶμα, ὑπὸ τὸ δόνομα Ἀντέκια.

‘Ο ‘Αλεξανδρος ἥδη εἶχε σχεδιάσει τὴν ἔδρυσιν πόλεως εἰς τὴν περιοχὴν αὐτήν. Ταχέως ὀνταπτυχθεῖσα ἡ Ἀντιόχεια ἔγινε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας καὶ ἐνδοξοτέρας πόλεις τῆς ἀρχαιότητος, μητρόπολις τοῦ ἑλληνισμοῦ μαζὶ μὲ τὴν Ἀλεξανδρειαν ἐπὶ ἐξ αἰώνας, μέχρι τῆς κτίσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (330 μ.Χ.) καὶ ἐπὶ μίαν περίπου χιλιετηρίδα, μέχρι τῆς ὀλόσεως ὅπο τῶν Ἀράβων (638 μ. Χ.), ἔλαμψεν εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ ἐφριψε πολὺ μακρὰν τὴν λάμψιν τοῦ ἔξημερωμένου βίου, τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

Ολίγον μικροτέρα ἴσως ἀπὸ τὸ παρὰ τὸν Νεῖλον κτίσμα τοῦ Ἀλεξανδρου συνέβαλεν, δσον καὶ ἡ ἀντίζηλος τῆς, εἰς τὴν λάμψιν τοῦ ἑλληνιστικοῦ πολιτισμοῦ, εἰς τὴν διάδοσιν ὅνδε τὸν κόσμον τοῦ κοσμοπολιτικοῦ πνεύματος τῶν Ἀλεξανδρινῶν χρόνων, τῆς κοινωνικῆς κομψότητος καὶ εὐμαρείας. Ωνομάσθη ‘Αντιόχεια ἡ με-



Ἡ τύχη τῆς Ἀντιοχείας

(Μαρμάρων ἀντίγραφον. Ι'ώμη, Βατικανόν).

Τὸ πρωτότυπον ἦτο ἔργον τοῦ Ἐδτυχίδον, μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου. Ἡ Ἀντιόχεια παριστάνεται ὡς νεαρὰ γυνῆ καθημένη ἐπὶ βράχου. Κρατεῖ στάχεις, σύμβολον τῆς εὐτυχίας τῆς χώρας. Τὸ πυργωτὸν στέμμα συμβολίζει τὰ τείχη τῆς πόλεως, τὸ παιδάκι κάτω εἰς τοὺς πόδας τῆς τὸν ποταμὸν Ὁρόντην, πλησίον τοῦ δόποίου ἔκειτο ἡ πόλις.

γάλη, ἡ καλὴ, orientis apis pulcher (ώραια μέλισσα τῆς Ἀνατολῆς) καὶ ἀργότερον ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν Θεούπολης, διὰ τὴν σημασίαν τῆς εἰς τοὺς χρόνους τῆς ἐμφανίσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ. Μετὰ τὴν κτίσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐξηκολούθησε νὰ εἶναι ἡ «βασιλισσα τῆς Ἀσίας».

~~Τὸν πυρῆνα τῆς πόλεως ἀπετέλεσαν "Ελληνες, Μακεδόνες, Κρητες, Κύπριοι — ἀναφέρονται καὶ Ἀθηναῖοι — μετοικισθέντες ἀπὸ τὰ περίχωρα. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ὅμως ἐπολλαπλασιάσθησαν οἱ ἐγχώριοι.~~

Η ΤΕΤΡΑΠΟΛΙΣ

'Εκτίσθησαν τέσσαρες μεγάλαι συνοικίαι, αἱ ὅποιαι παρουσίαζον δψιν τεσσάρων χωριστῶν πόλεων. Διὰ τοῦτο ἡ Ἀντιόχεια ὠνομάσθη. Τετράπολις. "Οταν δὲ βραδύτερον ἐπὶ Ἀντιόχου τοῦ Ἑπιφανοῦς (174 - 164) ὅλαι ὁμοῦ περιεβλήθησαν διὰ κοινοῦ μεγάλου περιβόλου, ἐχρειάζετο πορεία πέντε ὥρῶν διὰ τὴν διαδρομὴν τῆς περιφερείας, ἡ ὅποια οὕτω μόνον τῆς Ρώμης ἦτο μικροτέρα.

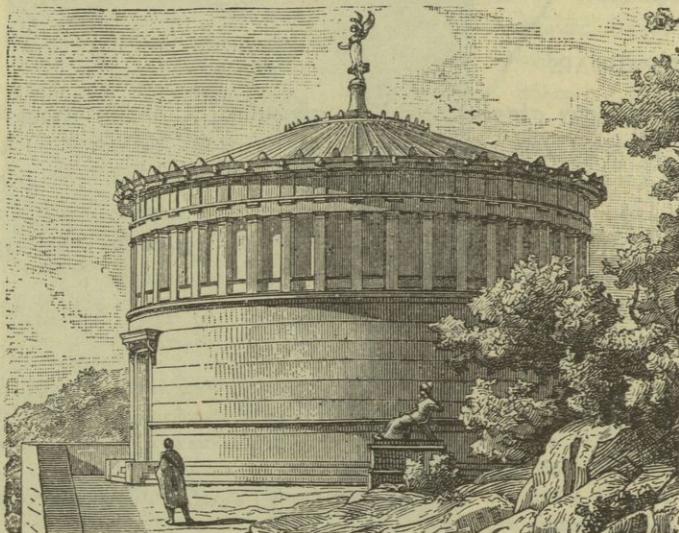
'Ο Σέλευκος καὶ διάδοχοί του ἐξωράϊσαν τὴν πόλιν καὶ διεκδιμήσαν αὐτὴν μὲ πολύνεργο θέμα καὶ μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα.

'Η πλέον πολυτελής ἀπὸ τὰς τέσσαρας πόλεις ἔκειτο ἐπὶ νησίδος τοῦ ποταμοῦ. Τὸ κέντρον αὐτῆς ἐκοσμεῖτο διὰ τετραγώνου στοάς μὲ τέσσαρας πύλας, ἀπὸ τὰς ὅποιας ἐξήρχοντο τέσσαρες μεγάλαι ὄδοι κεκοσμημέναι μὲ στοάς. 'Η πρὸς βορρᾶν ὄδος ὀδήγει πρὸς τὰ παλάτια τῶν Σελευκιδῶν, τὰ ὅποια (ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν) κατεῖχον μεγάλην ἔκτασιν, σχεδὸν τὸ τέταρτον τῆς νήσου.

Διὰ τοῦ κέντρου τῆς πόλεως ἐξετείνετο ὄδος ἐξαιρετικῆς μεγαλοπρεπείας, ἡ ὅποια ἐκοσμεῖτο ἀπὸ τέσσαρας σειρὰς κιόνων, τὴν λεγομένην στοάν τετράστιχον, καὶ εἶχε μῆκος τριῶν χιλιομέτρων. Μὲ αὐτὴν διεσταυροῦτο ἄλλῃ ἐγκαρσίᾳ ὄδος, κεκοσμημένη ἐπίσης μὲ στοάς. Αἱ τέσσαρες αὐταὶ ἀπέραντοι μὲ στοάς ὄδοι ἐχώριζον τὰς τέσσαρας πόλεις. Αἱ μακραὶ στοαί, αἱ ὅποιαι ἐπλαισιώνον τὰς ὄδούς, εἴχον σπανίαν μεγαλοπρεπείαν· ἥσαν «πανευπρεπεῖς», ὅπως γράφει μεσαιωνικὸς συγγραφεὺς.

'Ἐξαιρετικὴν χάριν ἔδιδον εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τὰ περίφημα προάστια τῆς, ὁ Πλατανῶν ἢ Πλάτανος (ἐπὶ τῆς ὄδοι πρὸς τὴν Κιλικίαν) καὶ ἡ Ἡράκλεια· κυρίως ὅμως ἡ Δάφνη.

"Η Δάφνη — τὸ ἔξαίσιον προάστιον, τὸ δόποιον μεγάλως διεφήμισεν εἰς τὸν κόσμον τὴν καλλονήν καὶ εὐδαιμονίαν τῆς Ἀντιόχειας καὶ συνεδέθη μὲ τὸ δνομα τῆς («'Αντιόχεια ἡ ἐπὶ Δάφνῃ») — ἐκτίσθη ὑπὸ τοῦ Σελεύκου τοῦ Νικάτορος μετὰ τῆς πόλεως. Ὁ τόπος περιερρέστο ἀπὸ ἀφθονον νερά. "Αλση κυπαρίσσων καὶ δάφνης ἐσκιάζουν αὐτὸν καὶ ἡ φύσις ἤδη πλήρης θελγήτρων διὰ τὴν ὥραιαν καὶ πλουσίαν βλάστησιν. Ἀφιερώθη εἰς Ἀπόλλωνα τὸν Πύθιον, τὸν μυθολογούμενον πρόγονον τῶν Σελευκιδῶν, καὶ ἀνέζησεν διὰ μῆδος τῆς νύμφης Δάφνης, ἡ ὁποία, καταδικομένη ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος, μετεβλήθη εἰς τὸ δύμώνυμον φυτόν.



Άρσινόειον τῆς Σαμοθράκης. (Αναπαράστασις.)

Χαρακτηριστικὸν οἰκοδόμημα τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων. Ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Ἀρσινόης, συζέγον τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυσιμάχου (θυγατρὸς τοῦ Πτολεμαίου τοῦ Α') μεταξὺ τῶν ἑτῶν 288 - 281. Τὸ σχέδιον συνεχίζει τὰς θολωτὰς οἰκοδομὰς τοῦ 4ου αἰώνος. Ἐπὶ ὑψηλοῦ κυκλικοῦ τοίχου ἐπικάθηται 44 τετραγωνικαὶ παραστάδες, αἱ ὅποιαι ὑποβαστάζουν θρηγοῦ δωρικοῦ ρυθμοῦ.

Εἰς τὸν ἔξαίρετον αὐτὸν τόπον ἐκτίσθησαν περίφημοι ναοὶ διὰ τοὺς ἐλληνικοὺς θεοὺς καὶ διὰ τὴν ἐλληνοιαγυπτιακὴν θεὰν "Ισιδα, δημόσια οἰκοδομήματα καὶ θέρμαι. Ἐπίσης ἐτελοῦντο ὄνομαστοὶ ἀγῶνες καὶ ποικίλαι ἔορται καὶ πανηγύρεις, τῶν ὅποιων ἡ φήμη διετηρήθη ἐπὶ αἰώνας.

Η ΕΥΔΑΙΜΩΝ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

‘Η Ἀντιόχεια, ἔγινε ταχέως κοσμόπολις μὲ πολυάριθμον καὶ σύμμεικτον πληθυσμόν, ὁ ὅποιος ἔφθανε τὰς 500.000. Εἰς αὐτὴν εἶχον ἐγκατασταθῆ ἔξι ἀρχῆς πολλοὶ Ἐβραῖοι, εἰς τοὺς ὅποιους ὁ ἰδρυτὴς Σέλευκος ἔδωσε ἵσα δικαιώματα μὲ τοὺς “Ἐλληνας. Τὸ κυριαρχοῦν στοιχεῖον εἰς τὴν διοικησιν καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον ἦσαν οἱ “Ἐλληνες, διὰ τοῦτο ἡ πόλις εἶχεν ἔντονον ἐλληνικὸν χαρακτῆρα.

‘Αντίοχος ὁ Φιλοπάτωρ (τέλος τοῦ 2ου αἰ. π.Χ.) ἐκτισε Βιβλιοθήκην καὶ ἱερὸν τῶν Μουσῶν, ἀμιλλώμενον πρὸς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας, ὁ δὲ ‘Αντίοχος ὁ Ἐπιφανῆς Βουλευτήριον καὶ διάφορα ἱερά.

‘Η πόλις προσωποποιεῖται ἀπὸ τὸ ἄγαλμα τῆς Τύχης τῆς ‘Αντιοχείας, ἔργον τοῦ ἀρίστου μαθητοῦ τοῦ Λυσίππου Εὔτυχίδου τοῦ Σικυωνίου.

‘Αλλ’ ἡ ‘Αντιόχεια δὲν εἶναι κυρίως τόπος συναντήσεως σοφῶν καὶ καλλιτεχνῶν, ἀλλὰ κέντρον κατ’ ἔξοχὴν πολυτελείας καὶ διασκεδάσεως. Μεγάλοι γαιοκτήμονες καὶ εὐκόλως πλουτίζοντες ἔμποροι ἐπεδείκνυν τὸν πλοῦτον καὶ τὴν χλιδήν των, ἡ δοπία ἐλάμβανε μορφὴν διαρκῶς ἀνατολικωτέραν. Οἱ Σύροι ἦσαν ἀνέκαθεν ἔξαιρετοι ἔμποροι, ἡ δὲ σχετικὴ ἀσφάλεια τῆς συγκοινωνίας καὶ ἡ συντήρησις τῶν ὁδῶν εἰς τὸ ἀγανάκτος κράτος τῶν Σελευκιδῶν ἡσφάλιζε μεγάλα κέρδη. ‘Η ἔμπορικὴ κίνησις συνετέλεσεν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν ἀξιολόγου βιομηχανίας.

Τὸ διαμετακομιστικὸν ἔμπόριον ἦτο ζωηρότατον. ‘Αρώματα, τάπητες, ἔργα ὑφαντουργίας καὶ μεταλλουργίας, πολύτιμοι λίθοι, μπαχαρικά ἀπὸ τὴν μακρινὴν Ἀσίαν, μετεκομίζοντα διὰ τῆς Ἀντιοχείας εἰς ὅλας τὰς ἀγορὰς τῆς Μεσογείου. ‘Ησαν ὀνομαστὰ τὰ πορφυρᾶ της ὑφάσματα, τὰ εἴδη ὑφαντουργίας καὶ ἡ λεπτὴ βιομηχανία τῆς.

Η AKTINOBOLIA

6γ8 ω γ

‘Η Ἀντιόχεια δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ κατὰ τοὺς ἐλληνιστικοὺς χρόνους ὄνόματα λογίων, ὅπως ἡ ‘Αλεξανδρεία. ‘Αλλ’ ἡ Συρία ἐδέχθη βαθύτερον τὴν ἐλληνικὴν ἐπίδρασιν καὶ διετήρησεν αὐτὴν μακρότερον. ‘Ο πληθυσμὸς ἐδῶ ἦτο δραστηριώτερος καὶ δεκτικώτερος ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους τῆς Αἰγύπτου. Οἱ Σύροι ἤγαπησαν τὴν ἐλληνικὴν ἐπιστήμην, μετέφρασαν τὰ ἔργα τῶν Ἐλλήνων σοφῶν εἰς τὴν γλῶσσαν των καὶ

τὰ μετέδωσαν βραδύτερον εἰς τοὺς "Ἀραβιαὶ καὶ εἰς τὸν ἴσλαμικὸν κόσμον. Τὸ λεγόμενον ἀραβικὸν κράτος εἶναι κυρίως συριακὸν καὶ ὁ λεγόμενος ἀραβικὸς πολιτισμὸς εἶναι κυρίως συριακός. Οἱ Σύριοι ἐδέχθησαν τὴν ἴσλαμικὴν θρησκείαν καὶ ὀμίλησαν ἀραβικά· ἀλλ' αὐτοὶ ἀπετέλεσαν τὸ κέντρον τῆς ἀραβικῆς δυνάμεως· αὐτοὶ μετέφρασαν τὰ ἔργα τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν ἀραβικὴν καὶ κατέστησαν αὐτὰ βάσιν τῆς μεσαιωνικῆς σοφίας καὶ τῆς ἀναγεννήσεως.

~~Ε' Η ΠΕΡΓΑΜΟΣ ΚΑΙ Η ΡΟΔΟΣ~~

~~Η ΠΕΡΓΑΜΟΣ~~

"Η Πέργαμος ήτο πρωτεύουσα μικροῦ κράτους, ἀλλ' ἀπὸ τὰς κομψοτέρας πόλεις τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων! Τὸ ὄνομα σημαίνει φρούριον ἢ ἀκρόπολις. Ἡ κυρίως ἱστορία τῆς Περγάμου ἀρχίζει ἀπὸ τοῦ ἔτους 293, ὅτε ὁ βασιλεὺς Λυσίμαχος ἀφῆκεν ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ὡς φρούριον καὶ ταμίαν τὸν στρατηγὸν Φιλέταυρον. Τὰ μνημεῖα κατεσκευάσθησαν βραδύτερον μετὰ τὰς νίκας τοῦ βασιλέως Ἀττάλου τοῦ Α' κατὰ τῶν Γαλατῶν (238 - 230).

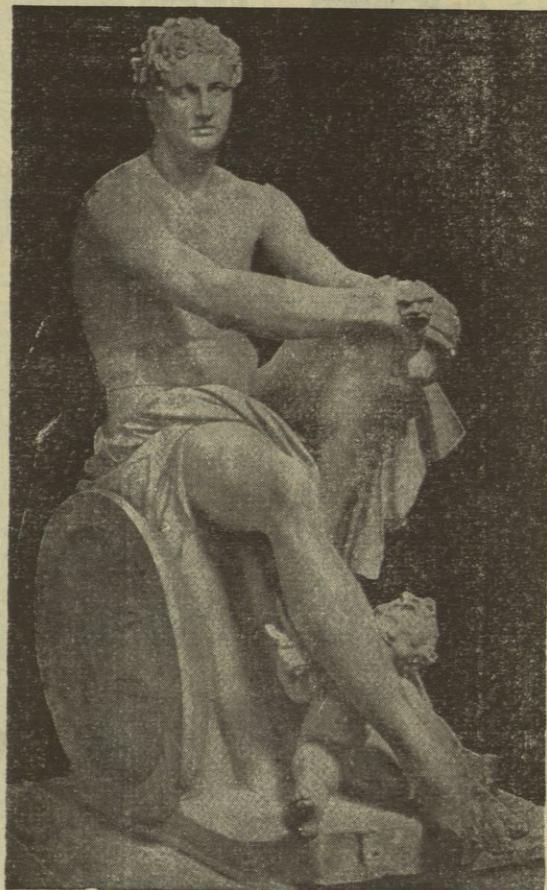
"Η πόλις ήτο κτισμένη ἐπὶ ωχυρωμένου ὑψώματος. Ὁλόκληρος δὲπ' αὐτοῦ χῶρος εἶχε καλλιωπισθῆ ὑπὸ τῶν Ἀτταλιδῶν, διὰ πλήθους μνημείων. Ἡ ἀγορὰ ήτο ὑπαίθριος, περιβαλλομένη ἀπὸ διωρόφους στοάς. Τὸ Γυμναστήριον τῶν παιδῶν εἶχεν ἐπίσης μακρὰς στοάς καὶ συναφῇ δωμάτια. Τοπεράνω αὐτοῦ εὑρίσκετο τὸ Γυμνάσιον τῶν ἐφήβων καὶ τῶν νέων, τὸ μεγαλοπρεπέστερον πάντων. Ὅπισθεν τοῦ Γυμνασίου ήτο τὸ Θέατρον, τοῦ ὁποίου ἡ σκηνὴ ήτο ἐνάντι φορητή. Ἀριστερόθεν τοῦ θεάτρου ὑψοῦτο ~~καὶ~~ ναὸς τοῦ Ἡρακλέους, ἀκόμη ἀριστερώτερον καὶ ὑψηλὰ τὸ μέγα τέμενος τῆς Δήμητρος, ὑψηλότερον δὲ πρὸς τὰ δεξιά ὁ ναὸς τῆς Ἡρας.

Ο ΒΩΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΟΣ – Η ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

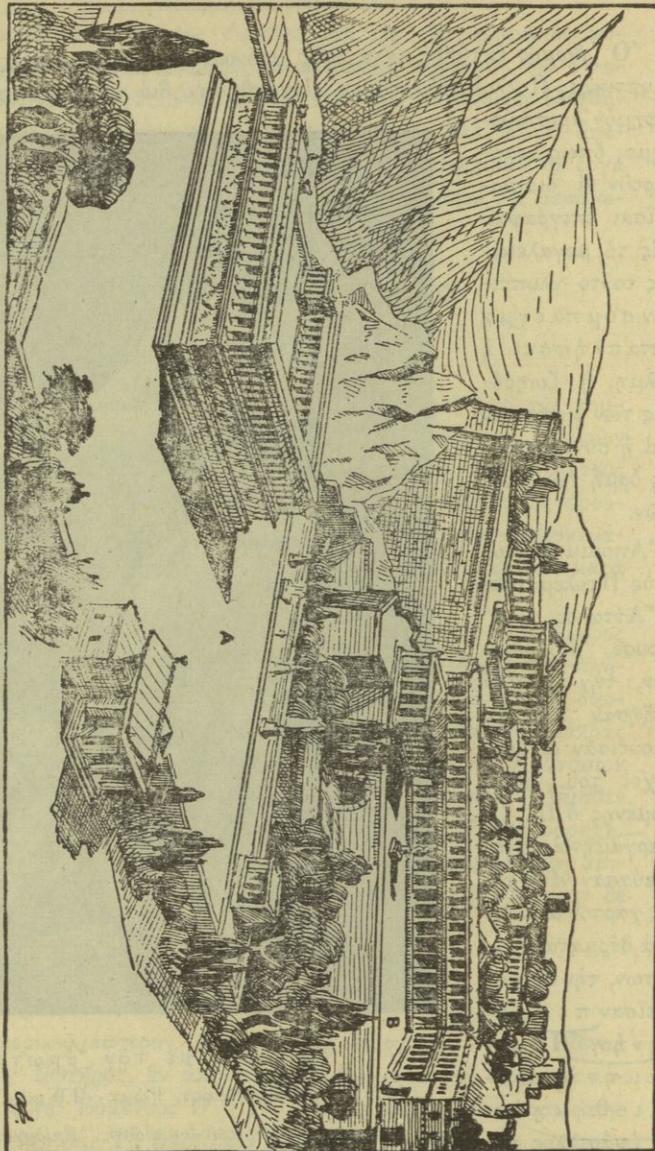
"Αλλὰ τὸ περικαλλέστερον μνημεῖον τῆς Περγάμου ήτο ὁ Μέγας βωμὸς τοῦ Διὸς Σωτῆρος, ἐν ἀπὸ τὰ ἐπτὰ θαύματα τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ὀνεγερθεὶς ἐπὶ Εὔμενους Β' (197 - 150) εἰς ἐπιφανέστατον στημεῖον τῆς ἀνω ἀγορᾶς. Τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον κατεῖχε τὴν κορυφὴν τῆς ἀκροπόλεως.

A black and white photograph of a classical Greek statue, likely a torso of a male figure, possibly Heracles, shown from the waist up, holding a club.

³ Απομικρύμενος τοὺς Πτολεμαίους ὁ Ἀτταλος ὁ Α' ἔδρυσε βιβλιοθή-
κην, τὴν ὅποιαν
ηγέρησαν καὶ ἐ-
πλούτισαν οἱ διά-
δοχοί του, ιδίως
Εὐμένης ὁ Β'. Οἱ
Περγαμηνοὶ κατε-
σκεύασαν νέον εἰ-
δος χάρτου ἀπὸ λε-
πτὰ δέρματα προ-
βάτων, τὴν ὄνομα-
σθεῖσαν περγα-
μηνήν. Η Περ-
γαμηνή. Βι-
βλιοθήκηνεν ἐφάμιλλος τῆς
Αλεξανδρινῆς.
Κατὰ τοὺς χρόνους



Ο "Αρης μὲ τὸν ἔρωτα
(Μαριάρινον ἀντίγραφον, Ρώμη, Ἐθνικὸν Μουσεῖον)
Ἐγον τὸν τέλους τοῦ άνων. Ἐπίδρασις τοῦ Σκόπα καὶ τὴν Λασίππον. Διασκενὴ Ἑλληνιστική. Ο "Ερως πρόσθετος. Αρχικῶς παρίσταντε τὸν θεὸν σοβαρὸν καὶ σύρνον, ἀναπανόμενον μετὰ τὴν μάγην.



Ακρόπολις τῆς Περγάμου. (Ανταρχέστας)

Η Πέργαμος εἶναι τὸ κύριο μέρος τῶν ἡλικιωτάτων ζεύγων. Οἱ Ἀτταλίδαι ἐσθίουσαν μὲ νησογαλαζία πήραν νονοσαρ, ἵστως τὴν Ἀκρόπολην. Εἰς τὴν εἰκόνα: A) Ο Βοϊός του Αἰδών, B) Το ιερὸν τῆς Ἀθηνᾶς καὶ δεύτερο εἰς τὴν σειρὰν τῶν κεφαλῶν ἡ δομομαστὴ βιβλιοθήκη Γ) Ναὸς τῶν δέοντων ἔκτισεν ὁ Τυκιανός.

της ἀκμῆς περιελάμβανε 200 χιλιάδας τόμους.

'Η Πέργαμος εἶχε τοὺς λογίους της, σχολὴν γραμματικῶν καὶ τὴν ἐπιστήμην τῆς. Ἀπὸ τὴν Πέργαμον κατάγεται ἡ διάσημος ἵατρὸς Γαληνός (131 - 201 μ.Χ.), τὸν ὅποιον θέτουν ἀμέσως μετὰ τὸν Ἰπποκράτην.

Η ΡΟΔΟΣ

'Η νῆσος ἔχει πολὺ παλαιοτέραν ιστορίαν. 'Αλλ' ἡ πόλις προῆλθεν ἐκ συνοικισμοῦ (407 π.Χ.) καὶ ἔχαράχθη ἀμφιθεατρικῶς, μὲ εὐρείας ὁδούς, ὑπὸ τοῦ περιφήμου πολεοδόμου Ἰπποδάμου τοῦ Μιλησίου. Τὸ τεῦχος τῆς εἶχε περιφέρειαν 15 περίπον χιλιομέτρων. Ταχέως αὐξηθεῖσα, ἀπέβη μία τῶν πλουσιωτέρων πόλεων τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου, κοσμουμένη ἀπὸ πλῆθος ναῶν, ιερῶν μνημείων καὶ ἀνδριάντων.

'Η ἐπικρατοῦσα γλῶσσα ἦτο ἡ δωρικὴ καὶ εἰς αὐτὴν ἐγράφοντο τὰ ψηφίσματα. 'Η πόλις εἶχε πέντε λιμένας, εἰς τοὺς ὅποιους ἐναυλόχουν αἱ νῆσοι ἔτοιμοι πρὸς ἔκπλουν. 'Η μεγάλη ἀγάπη τῶν Ροδίων εἰς τὰ ναυτικὰ ἔγινε παροιμιώδης. « Δέκα Ρόδιοι, δέκα νῆσοι », ἔλεγον.

Εἰς τὴν διπλωματικὴν ιστορίαν εἰσέρχεται ἡ Ρόδος μὲ τὴν ὄνομαστὴν ἄκμαν κατὰ τοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ (305 - 304). Εἰς τοὺς μετὰ ταῦτα χρόνους ἡ πόλις ἐπροχώρησε ταχέως, ὥφεληθεῖσα ἀπὸ τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καταστροφὴν τῆς Τύρου, μεγάλου ἐμπορικοῦ λιμένος τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

'Η Ρόδος κυβερνᾶται δημοκρατικῶς ὑπὸ μετριοπαθοῦς ἀριστοκρατίας ἐμπόρων καὶ τραπεζιτῶν καὶ φθάνει τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῆς. Τὰ νομίσματά της κυκλοφοροῦν εἰς τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης, διότι ἔχουν πραγματικὴν ἀξίαν.

Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν κάμνουν λογικὰς παραχωρήσεις εἰς τὸν λαόν. Οἱ πλούσιοι δέχονται ἐνίστε νὰ θρέψουν τοὺς πτωχοὺς καὶ δὲν γίνονται ποτὲ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Εἰς τὸ ἐξωτερικὸν συνετῇ καὶ σοφὴ πολιτικὴ ἐπιτρέπει εἰς τοὺς Ροδίους νὰ πάζουν πρόσωπον διαιτητοῦ εἰς τὰς συγκρούσεις Μακεδονίας, Αιγύπτου καὶ Συρίας. Ἐπιδιώκει τὴν ισορροπίαν μεταξὺ τῶν Μεσογειακῶν δυνάμεων, διότι εἰς αὐτὴν βλέπει

τὴν ἐγγύησιν τῆς εἰρήνης καὶ εἰς τὴν εἰρήνην τὴν ἐλευθερίαν τῶν θαλασσῶν. Εἶναι ἀρκετὰ πλουσία καὶ δυνατή, διὰ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν θέλησίν της. Τὰ 2%, τὰ ὅποια εἰσπράττει ἀπὸ τὰ εἰσαγόμενα καὶ ἔξαγόμενα ἐμπορεύματα, τῆς ἀποφέρουν τὸ 170 π.Χ. 1 ἑκατομμύριον δραχμάς



Σαρκοφάγος τῶν πενθουσῶν γυναικῶν. (Μουσεῖον Κωνσταντινουπόλεως).
Ἐνδέθη, ὅπως καὶ ἡ λεγομένη σαρκοφάγος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου εἰς τὴν Σιδῶνα. Τὸ μνημεῖον, εἶδος μονοπτέρου ἰωνικοῦ ναοῦ, περιβάλλεται ἀπὸ 18 πενθούσας γυναικείας μορφάς, αἱ ὅποιαι ἐκπροσωποῦν τὴν γυναικωνίτιδα τοῦ θαμμένου εἰς τὴν σαρκοφάγον Ἀσιάτου. Ἡ θλύψις ἐδηλοῦται μὲν σωφροσύνην καὶ μετριοπάθειαν, ὅπως εἰς τὰς ἀττικὰς ἐπιτυμβίους στήλας.

περίπου. Δὲν διατηρεῖ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν συγχρόνως περισσότερα ἀπὸ 50 πλοῖα, ἀλλὰ αὐτὰ εἶναι τοῦ πλέον συγχρονισμένου τύπου. Διατηρεῖ τὸ νεωτάτου τύπου ναυπηγεῖο, εἰς τὰ ὄπεῖα ἀπαγορεύει τὴν εἴσοδον ἐπὶ ποινῇ θανάτου εἰς ἐντοπίους καὶ ξένους.

Η ΠΑΙΔΕΙΑ

'Η Ρόδος ὅμως εἶναι συγχρόνως πόλις λογίων καὶ καλλιτεχνῶν. Εἰς τὴν νῆσον διέτριψε τὸν 4ον αἰῶνα (330 - 314) ἔξοριστος ὁ Ἀθηναῖος ρήτωρ Αἰσχύνης καὶ ἔδρυσεν ἐν καταφύτῳ τόπῳ ἐκτὸς τῆς πόλεως ῥητορικὴν σχολὴν, ἡ ὥποια διετηρήθη καὶ εἰς τοὺς μετὰ Χριστὸν χρόνους. Εἰς αὐτὴν ἐσπούδαζον 'Ελλήνες, Ασιάται καὶ Ρωμαῖοι. Οἱ ζωγράφοι Πρωτογένης καὶ Παράσσιος συνθέτουσι εἰς τὴν Ρόδον μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα ἔργα των. Κατὰ τὴν ίδιαν ἐποχὴν (τέλος 4ου αἰῶνος) κατασκευάζεται ὁ περίφημος Κολοσσὸς τῆς Ρόδου, χαλκοῦν ἔγχιμα τοῦ Ἡλίου, στημένον παρὰ τὸν λιμένα.

Πλάστης αὐτοῦ ἀναφέρεται ὁ Χάρης ὁ Λινδιός, μαθητὴς τοῦ Λυσίππου, ἢ ὁ συμπολίτης αὐτοῦ Λάχης. 'Ο Κολοσσὸς εἶχεν ὄψος 31 μέτρα περίπου. 'Η κατασκευὴ τοῦ διήρχεσεν, ὡς λέγεται, 12 ἔτη. Δὲν ήτο τοποθετημένος εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ λιμένος μὲν ἀνοικτὰ τὰ σκέλη, ὥστε νὰ διέρχωνται ὑπὸ αὐτὸν τὰ πλοῖα, ὅπως ἐφαντάσθησαν κατὰ τοὺς μεσαιωνικούς χρόνους. Πάρα τοὺς ὀγκολίθους, τοὺς ὅποιους ἔθεσαν ἐντὸς αὐτοῦ, ἐκρημνίσθη τὸ 225 πιθανῶς ὑπὸ τοῦ μεγάλου σεισμοῦ καὶ ἔκτοτε ἔκειτο κατὰ γῆς μέχρι τῆς κατακήσεως τῆς Ρόδου ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν (651 μ.Χ.), οἱ ὅποιοι ἐτεμάχησαν καὶ ἐπώλησαν αὐτὸν ὡς μέταλλον.

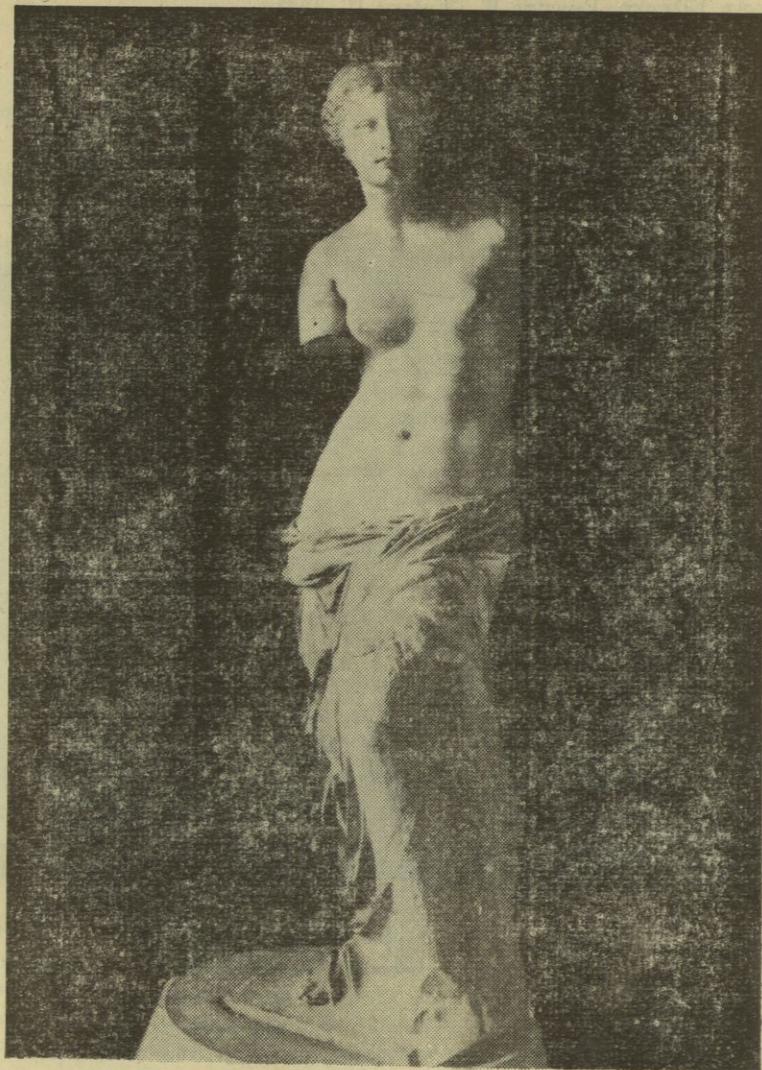
Εἰς τὴν ἑλληνιστικὴν ἐποχὴν ἤκμασεν ὁ νομαστὴ σχολὴ γλυπτῶν, τῆς ὥποιας ἡ παραγωγὴ μετέβαλεν τὴν Ρόδον εἰς μουσεῖον ἀγαλμάτων, ποὺ ἐπωλοῦντο μέχρι τῆς Μεσοποταμίας. Περίφημα ἀγάλματα θεῶν καὶ συμπλέγματα, τῶν ὅποιων ἀντίγραφα ἐσώθησαν, κατεσκευάζοντο εἰς τὴν Ρόδον. Ροδίων καλλιτεχνῶν ἔργον εἶναι τὸ σύμπλεγμα τοῦ Λαοκόντος (1ος αἰών.).

'Η Ρόδος εἶχε καὶ τὸ Πανεπιστήμιον τῆς. Εἰς αὐτὸ διδάσκει τὸν 2ον π.Χ. αἰῶνα ὁ πολυμαθὴς φιλόσοφος καὶ ιστορικὸς ὁ



Βιβλιοθήκη

Τὰ βιβλία τῶν ἀρχαίων ἦσαν κύλινδροι ἀπὸ πάτησον ἡ περγαμηνή, τοὺς ὅποιους ἔθετον εἰς ίδιαιτέρας θήρας. Ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον τοῦ κυλίνδρου ἐκρέματο πινακίς, ἐπὶ τῆς ὥποιας ἔγραφον τὸν τίτλον τοῦ βιβλίου. Εἰς τὴν εἰκόνα ὁ βιβλιοθέραριος τακτοποιεῖ τὰ βιβλία.



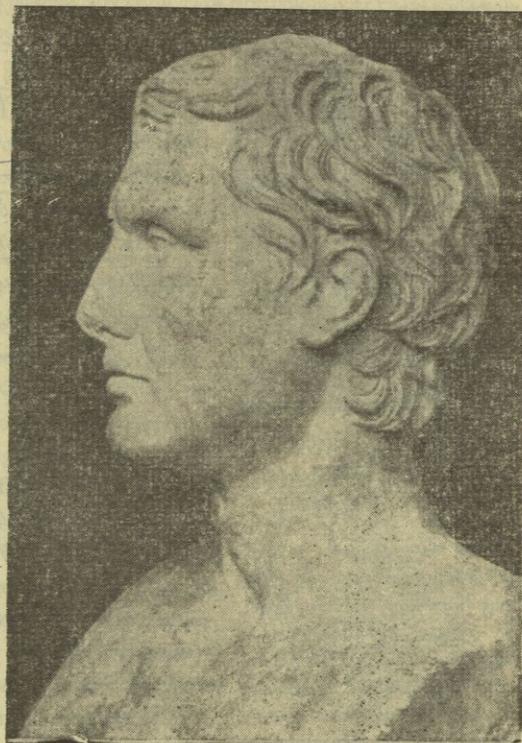
*Αφροδίτη τῆς Μήλου. (Μαρμάρινων ἄγαλμα. Παρίσιοι, Λούβρον).

*Από τὰ ώραιότερα ἔργα τῆς ἀρχαίτητος. Εέδεθη τὸ 1820 εἰς τὴν νῆσον Μήλον.
*Ο τεχνίτης είναι ἄγνωστος· πολλοὶ παραδέχονται ότι είναι τοῦ Σκόπα· ἀλλοὶ ὑπο-
στηρίζουν ότι είναι ἀντίγραφον ἔργου τῶν τέλοντων Ἑλληνιστικῶν χρόνων. Δέν
είναι δυνατὸν νὰ ουσιθῇ πᾶς παριστάνετο ἡ θεά καὶ τὶ ἐκράτει εἰς τὰς κεῖσα.
*Η ἐπεξεργασία τοῦ μαρμάρου είναι ἀπαραμέλλος· τὸ ποδόσπατον τῆς θεᾶς ἔχει ἔξαι-
ρετικὴν χάριν καὶ συγχρόνως θεῖκὸν μεγαλεῖον.

Ποσειδώνιος (135 - 50 π.Χ.), τὸν ὁποῖον ἐπεσκέφθη ὁ Ρωμαῖος στρατηγὸς Πομπήιος καὶ ἤκουσεν ὁ Κικέρων.

Εἰς τὴν Ρόδον
ἐμορφώθησαν τὰ
στοιχεῖα Λιεθροῦς
Δικαίου, τὰ ὅποια
ἐξεμεταλλεύθησαν
οἱ Ρωμαῖοι καὶ
τὰ ἐλεγχάτησαν οἱ
Βενετοί.

Ο μαρασμὸς
τῆς πόλεως ἐπῆλθεν,
ὅταν αὕτη ὑπετάχθη εἰς τοὺς
Ρωμαίους (43
π.Χ.).



Ο Μένανδρος

(Μαρμάρινον ἄγαλμα, 1ος π.Χ. αἰών. Βοστώνη)

Σ' ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

ΤΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Κατὰ τοὺς Ἀλεξανδρινοὺς χρόνους ἔγινε μεγάλη κίνησις εἰς τὰ γράμματα. Ἀπὸ ἀπόψεως μάλιστα ποσοῦ, ἡ παραγωγὴ βιβλίων εἶναι ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα ἀπὸ τοὺς κλασσικούς χρόνους, διότι καὶ τὸ ἀναγνωστικὸν κοινὸν εἶναι πολυπληθέστερον καὶ ἡ βιομηχανία τῶν βιβλίων ἐτελειοποιήθη. Ἀλλ’ οἱ συγγραφεῖς τοῦ 3ου καὶ 2ου π.Χ. αἰώνος δὲν

έχουν ούτε τὴν πρωτοτυπίαν ούτε τὴν λεπτήν χάριν τῶν συγγραφέων τῶν Ἀθηνῶν. Ἡ γλῶσσα, εἰς τὴν ὄποιαν γράφουν, εἶναι ἀττική, τροποποιημένη δὲ λίγον συμφώνως μὲ τὰς ἀνάγκας τῆς ἐποχῆς. Τοιουτοτρόπως δημιουργεῖται ἡ κοινὴ Ἑλληνικὴ γλῶσσα, ἀπὸ τὴν ὄποιαν προῆλθεν ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ. Εἰς τὴν γλῶσσαν αὐτὴν γράφουν ὅχι μόνον οἱ "Ἐλληνες ἀδιακρίτως φυλῆς καὶ διαλέκτου, ἀλλὰ καὶ οἱ λόγιοι ὅλων τῶν λαῶν ἀπὸ τῆς Σικελίας μέχρι τοῦ Περσικοῦ κόλπου. Αἱ ἐπιγραφαὶ τῶν ποικιλωνύμων λαῶν συντάσσονται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν καὶ τὰ νομίσματά των φέρουν Ἑλληνικάς ἐπιγραφάς.



Ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης

(Μαρμάρινον ἄγαλμα
Παρίσιοι, Λούβρον).

Ἡ θεά παρίσταται μὲ πλονσίαν ἐνδυμασίαν, μὲ τὰς ἀφθόνους καὶ κομψάς πτυχώσεις, εἰς στάσιν ἐπιδεικτικήν. Τὸ περίφημον ἄγαλμα είχε στήσει ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητής εἰς τὴν πρόμνην πλοίον, διὰ νὰ σαλπίσῃ τὴν νίκην του κατὰ τοῦ Πτολεμαίου παρὰ τὴν Σαλαμίνα τῆς Κύπρου. Παράβαλε τὴν παράστασιν ἐπὶ τοῦ νομίσματος.

Ἀπὸ τοὺς ποιητὰς τῆς αὐλῆς εἶδος λογίας ποιήσεως, ἡ ὄποια ἔχει ἀνάγκην σχολείων, διὰ νὰ ἐννοηθῇ. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὀνόμασαν ἀλεξινδρίσμον καὶ ὁ χαρακτηριστικώτερος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἶναι ὁ Καλλίμαχος, ὁ ποιητὴς τῶν ὅμνων.

Μόνον ἡ νοσταλγία τῆς φύσεως, τὴν ὄποιαν ἥσθιάνθη ἡ γενεὰ τῶν χρόνων αὐτῶν, ἡ ζῶσα εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν τύρβην τῶν

Η ΠΟΙΗΣΙΣ

Εἰς τὰς Ἀθήνας οἱ ποιηταὶ Μένανδρος (342 - 290) καὶ Φιλήμων (361 - 262) κ.ἄ. σατιοίζουν εἰς τὰς κωμῳδίας των ἐλαττώματα καὶ ἀδυναμίας τῶν ἀνθρώπων (τὸν φιλάργυρον πατέρα, τὸν ἄσωτον υἱόν, τὸν πονηρὸν δοῦλον κλπ.), ἀκολουθοῦντες τὸ πνεῦμα τῆς ἐποχῆς των. Τοιουτοτρόπως ἐδημιουργήθη ἡ λεγομένη νέα ἀττικὴ κωμῳδία, ἡ ὄποια ἐγρησίμευσεν ὡς πρότυπον εἰς τοὺς νεωτέρους κωμικούς, ἀπὸ τοῦ Πλαύτου μέχρι τοῦ Μολιέρου.

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἐκαλλιεργήθη

τὸν ἀντίτυπον τῆς αὐλῆς λογίας ποιήσεως, ἡ ὄποια ἔχει ἀνάγκην σχολείων, διὰ νὰ ἐννοηθῇ. Τὴν τάσιν αὐτὴν ὀνόμασαν ἀλεξινδρίσμον

καὶ ὁ χαρακτηριστικώτερος ἀντιπρόσωπος αὐτῆς εἶναι ὁ

Καλλίμαχος, ὁ ποιητὴς τῶν ὅμνων.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

πόλεων, ἐγένενησε γηησίαν ποιητικὴν συγκίνησιν. Κατὰ τοὺς ἑλληνιστικοὺς δηλαδὴ χρόνους ἀνεπτύχθη ἡ λεγομένη βουκολικὴ ποίησις, ἡ ὁποίᾳ περιγράφει τὸν βίον τῶν ποιμένων καὶ τῶν ἀγροτῶν καὶ ψᾶλλει τὰς ἀπολαύσεις τῆς ἀπλῆς ζωῆς εἰς τὴν ἔξοχήν. Οἱ τελειότεροι ἀντιπρόσωποι τοῦ εἰδούς αὐτοῦ εἶναι ὁ Θεόκριτος, γεννηθεὶς περὶ τὰ 300 π.Χ. εἰς τὰς Συρακούσας ἢ εἰς τὴν νῆσον Κῷ, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ Εἰδοῦλα του ἔχει πραγματικὴν ἔμπνευσιν καὶ ἀνύψωσε τὸ μικρὸν αὐτὸν εἰδος εἰς μεγάλη ποίησιν.

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

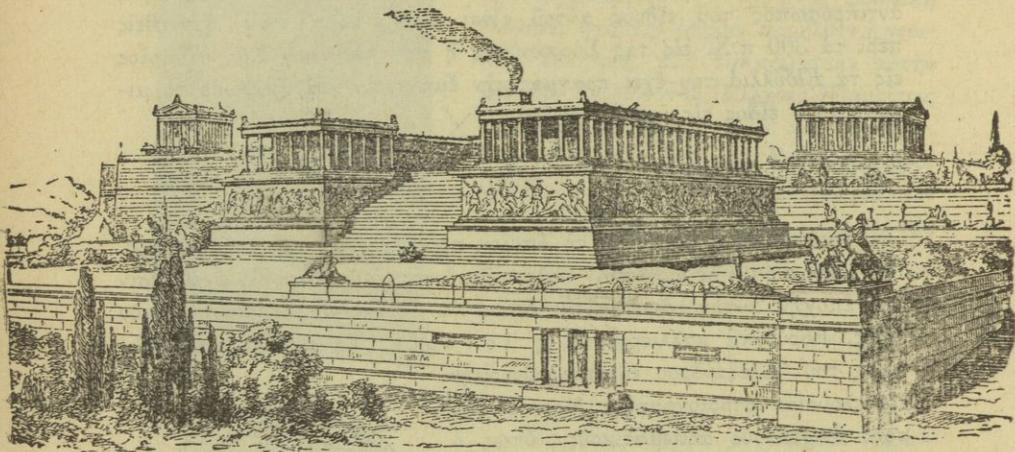
Τὸ λογοτεχνικὸν εἶδος, τὸ ὄποιον προεξέχει εἶναι ὁ πεζὸς λόγος. Ἡ ρητορικὴ, ὡς ὅπλον πολιτικῆς δραστηριότητος, δὲν ἔχει θέσιν τὴν ἐποχὴν αὐτήν· διατηρεῖται ὅμως τὸ δικανικὸν καὶ πανηγυρικὸν εἶδος. Εὑρύτατα καλλιεργεῖται ἡ Ιστορία. Τὰ μεγάλα κατορθώματα τοῦ Ἀλεξανδροῦ ἔδωσαν ἀφορμὴν εἰς πλουσίαν ιστοριογραφίαν. Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἀνωτάτους ἀξιωματικοὺς, ὅπως ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγον, ὁ Νέαρχος, διηγήθησαν τὴν ἐκστρατείαν ἢ ἐπεισόδιά της. Ἄλλ' ἀπὸ τὰ ἔργα των, τὰ ὄποια δὲν διεκρίνοντο διὰ τὴν τελειότητα τῆς μορφῆς, μόνον ἀποσπάσματα διεσώθησαν. Διὰ νὰ συναντήσωμεν ιστοριογράφον, δυνάμενον νὰ συγκριθῇ μὲ τοὺς ιστορικοὺς τοῦ Ἰου ἢ 4ου αἰώνος, πρέπει νὰ κατέλθωμεν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Αὐτὸς εἶναι ὁ Πολύβιος ὁ Μεγαλοπόλιτης (205 - 125), ὁ ὄποῖος ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους. Οὗτος συνέγραψε γενικὴν ιστορίαν τῶν χρόνων του, διὰ νὰ ἐξηγήσῃ εἰς τοὺς ὅμογενεῖς του τοὺς λόγους τῆς ἐπικρατήσεως τῶν Ρωμαίων καὶ διὰ νὰ νουθετήσῃ αὐτούς, ἐκθέτων τὰ σφάλματα τὰ ὄποια διέπραξαν.

Ἄλλ' οἱ Ἀλεξανδρινοὶ χρόνοι δὲν εἶναι κυρίως περίοδος παραγωγῆς πρωτοτύπων ἔργων, ὅσον περισυλλογὴς ἔκεινου, τὸ ὄποιον ἐδημι-



Η Νίκη τῆς Σαμοθράκης
Ἐπὶ νομίσματος Δημητρίου
τοῦ Πολιορκητοῦ.

ουργήθη εἰς τοὺς καλοὺς χρόνους. Τὸ τιμητικὸν διὰ τοὺς λογίους καὶ ποιητὰς τῆς ἐποχῆς εἶναι ὅτι, ἐνῷ οἱ ἔδιοι δὲν στεροῦνται ἀναγνωστικοῦ κοινοῦ καὶ πολυπληθῶν θαυμαστῶν τῶν ἔργων των, ἀναγνωρίζουν ἐν τού-



‘Ο Μέγας Βωμὸς τοῦ Διός (‘Αναπαράστασις).

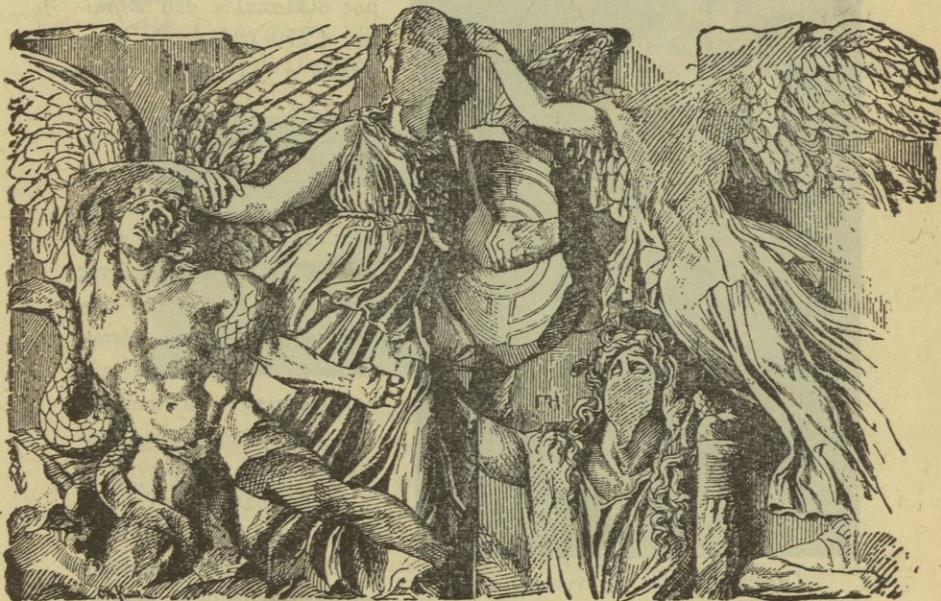
Τὸ περικαλλέστατον μνημεῖον τῆς Περγάμου, ὁ Βωμὸς τοῦ Διός, ἐν ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ ἀρχαίου κόσμου, ἀνηγέρθη εἰς ἐπιφανεστάτην θέσιν τῆς ἀγορᾶς ὑπὸ τοῦ Εὐμένους Β' περὶ τὸ 150 π.Χ. Τὸ δὲν κτίσιν ἦτο δρογγώνιον τετράπλευρον, ὑψους 9 μ., μήκους 36 μ. καὶ πλάτους 34 μ., διλόκληρον ἐκ μαρμάρου. Μεγαλοπρεπής κλῖμαξ 20 μ. πλάτος, ἐπὶ τῆς δυτικῆς πλευρᾶς, ἀνεβίβαζεν εἰς τὸν κυρίως βωμόν. Ἐστηρίζετο εἰς βάσιν ἡ κρηπίδωμα, κοσμούμενον πρὸς ὅλας τὰς πλευράς ἀπὸ παραστάσεις ἀναγλύφους, δηλαδὴ ἀπὸ μαρμάρου συνεχιζομένης ζωοφόρου ὑψους 1,67 μ., ἡ σποία παρίστανε τὴν Γιγαντομαχίαν, συμβολίζουσαν τὰς κατὰ τῶν Γαλατῶν νίκας τῶν Ἀτταλιδῶν. Ἡ μεγαλεύῳδης γλυπτικὴ σύνθεσις, συνεργασίᾳ πολλῶν καλλιτεχνῶν, κατέπλησσε μὲ τὴν τόλμην καὶ τὴν βιαιότητα τῶν κινήσεων καὶ τὴν συνταρακτικὴν ὁρμὴν τῶν παραστάσεων. Ἐπὶ τοῦ κρηπιδώματος ὑφοῦτο στοὰ ἱερικοῦ ρυθμοῦ, περιβάλλοντα ἀπὸ τὰς τρεῖς πλευρᾶς τὸν βωμόν.

τοις τὴν ἀνωτέραν πνοήν καὶ τελειότητα τῶν ἔργων τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Πολλοὶ ἔξικύτῶν, οἱ ὅποιοι ὠνομάσθησαν γραμματικοῖ, περισυλλέγουν μετὰ σεβασμοῦ καὶ ζήλου, ἀντιγράφουν καὶ σχολιάζουν τὰ ἔργα αὐτά. Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἰδίως, χάρις εἰς τὴν γενναίαν ὑποστήριξιν τῶν Πτολεμαίων, προοδεύει ἡ ἐργασία αὐτῆς. Κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς ἔζησαν οἱ ἔξοχώτεροι τῶν Ἑλλήνων σχολιαστῶν καὶ ἐρμηνευτῶν,

ἀπὸ τοὺς ὄποιους ὀνομαστότερος εἶναι ὁ Ἀρίσταρχος, καὶ ἔγιναν
ἀξιόλογα ἀντίγραφα τῶν κλασικῶν συγγραφέων. Οἱ σοφοὶ τῆς Περ-
γάμου ἐμελέτησαν ἴδιας τοὺς ρήτορας.

Η ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ

Οἱ χρόνοι μετὰ τὸν Ἀλέξανδρον σημειώνουν νέαν ἀκμὴν τῆς Ἑλλη-
νικῆς φιλοσοφίας. Προεξάρχουν τῷρα τὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, δηλαδὴ



Τὸ σύμπλεγμα τῆς Ἀθηνᾶς
(‘Απὸ τὴν Τιτανομαχίαν τοῦ βωμοῦ τῆς Περγάμου).

“Ἡ Ἀθηνᾶ, βεβαία διὰ τὴν νίκην, ἔχει ἀριστότερον εἰς ὄρμητικήν της κίνησιν ἐκ τῆς
κόμης ἔναν τεαρὸν Τιτάνα. Ἡ μορφὴ κάτω εἴραι ἡ Γῆ, ἡ μίτηρ τῶν Τιτά-
νων, ἡ ὅποια ἵκετενει διὰ τὰ τέκνα της.

τί ἀξίαν ἔχει ἡ ζωὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ ζήσῃ ὁ ἀνθρωπος, διὰ νὰ εἶναι
εὐτυχής. Ἡ φιλοσοφία γίνεται δηλαδὴ πρακτική εἴτε ἡθική. Εἰς τὰ ἀνω-

τέρω ἔρωτήματα διός αἰώνεων δύο ἀπαντήσεις. Ἡ μία ἀπὸ αὐτὰς εἶναι
ὅτι ἡ ζωὴ ἔχει μικρὸν ἀξίαν καὶ ὅτι διὸνθρωπος πρέπει νὰ εἶναι αὐτάρκης,
νὰ ζητήσῃ δηλαδὴ τὴν εὐτυχίαν εἰς τὸν ἔαυτόν του μόνον καὶ νὰ μὴ τὴν



Γαλάτης φονεύει τὴν γυναικά του
(Μαρμάρινον σύμπλεγμα, Ρώμη).

*'Αρτίγραφον χαλκίτον συμπλέγματος, ἀπὸ ἐκεῖ-
να τὰ ὄποια ἔστησεν διὸς Αἰταλος εἰς τὴν Ἀρρό-
ποιτην τῆς Περογάμου, εἰς ἀνάμνησιν τῆς νίκης κα-
τὰ τῶν Γαλατῶν. Ο Γαλάτης κρατεῖ τὸ σῶμα
τῆς γυναικός του, τὴν ὄποιαν ἐφόρευσε διὰ τὰ
μὴ πέση εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἐχθρῶν, ἐνῷ βυθίζει
τὸ ξίφος εἰς τὸ στήθος του.*

εἶναι τὸ ἀτελείωτα φαγοπότια, τραγούδια καὶ διασκεδάσεις, ἡ παραλυσία εἴτε
ἡ ἀπόλαυσις ψαριῶν καὶ τῶν ἄλλων, δσα σηκώνει πολυτελῆς τράπεζα, που

ἔξαρτήσῃ ἀπὸ ἐπίγεια ὁγα-
θό: ἀπὸ πλοῦτον, δόξαν, ἀ-
πολαύσεις. Ἡ τάσις αὐτὴ
διδάσκει αὐστηρὰν ἔγκρα-
τειαν. Αὐτὴ εἶναι ἡ περίφη-
μος διδασκαλία τοῦ Ζήνω-
νος (270), ἡ ὄποια δύνο-
μασθη στωικὴ φιλο-
σοφία. Αντιθέτως, διὸς Ε-
πίκουρος (341 - 270) ἀ-
ποδίδει μεγάλην ἀξίαν εἰς
τὴν ζωὴν καὶ τὴν εὐδαιμο-
νίαν εὑρίσκει εἰς τὴν ἀπό-
λαυσιν. Άλλὰ δὲν ἔννοεῖ τὰς
χυδαίας ἡ ἀπλῶς τὰς σω-
ματικὰς ἀπολαύσεις, ὅπως
ἐνόμισαν πολλοί, ἀλλὰ τὴν
καλλιέργειαν τοῦ πνεύμα-
τος, τὴν φιλίαν, τὴν ἀφο-
σίωσιν εἰς τὸ καθῆκον.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἐπικού-
ρειος φιλοσοφία, ἡ
ὄποια ἔχει ἐλληνικώτερον
χαρακτῆρα, ἐνῷ ἡ στωικὴ
προδίδει ἀνατολικὴν ἐπί-
δρασιν.

« Ὅταν λέγωμεν σκοπὸς
τῆς ζωῆς εἶναι ἡ ἡδονὴ », γρά-
φει διὸς Επίκουρος, « δὲν ἔνο-
οῦμεν τὰς ἡδονὰς τῶν ἀσώ-
των ἡ ὄσας προέρχονται ἀπὸ
τὴν ἀπόλαυσιν μόνον... Δὲν

κάμινουν εύχαριστον τὴν ζωήν, ἀλλὰ ὁ νηφάλιος στοχασμός, ὁ ὅποιος ἐρευνᾷ καὶ ἀνακαλύπτει τοὺς λόγους διατὸν προτιμῶμεν τοῦτο καὶ ἀποφέύγομεν τὸ ἄλλο, καὶ ἐκδιώκει τὰς πλανεράς δοξασίας, αἱ ὅποιαι εἰναι ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ψυχικῆς ταραχῆς».

('Επιστολὴ πρὸς Μενοικέα, Διογένης Λαζέρτιος Ι', 131).

Η ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Οι χρόνοι τῶν διαδόχων εἶναι ίδιως ἡ ἐποχὴ ἀναπτύξεως τῶν ἐπιστημῶν.

‘Η Γεωγραφία ἦτο φυσικὸν νὰ κάμη μεγάλας προόδους. Ή κατάκτησις τοῦ Περσικοῦ κράτους ἤνοιξεν εἰς τοὺς "Ελληνας τὸν δρό-



‘Η πληγωμένη Ἀμαζών τῆς Περγάμου

('Απὸ τὰ ἀναθήματα τοῦ Ἀττάλου Α' ἐπὶ τῆς Ἀκροπόλεως τῆς Περγάμου).
‘Απὸ τὰ ὡραιότερα ἔργα τῆς Ἑλληνιστικῆς γλυπτικῆς, ποὺ εἰκονίζει θαυμασίως τὴν ἐξαφάνισιν τῆς φύμης καὶ τῆς σφυζούσης νεότητος.

μον διὰ τὴν διερεύνησιν χωρῶν, τὰς ὅποιας οὐδόλως ἐγνώριζον ἢ ἐλάχιστα εἶχον ἀκούσει περὶ αὐτῶν.

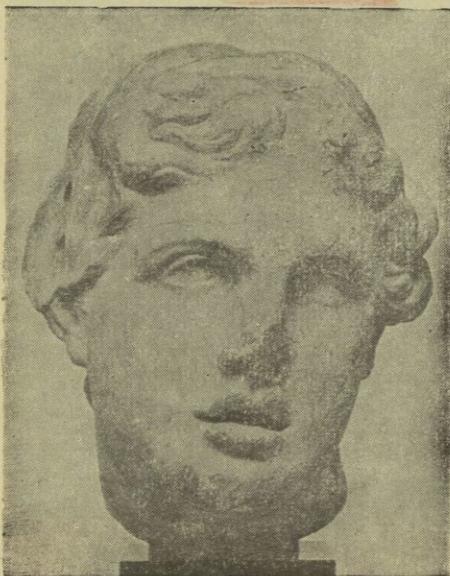
Κατὰ τοὺς χρόνους ἥδη τοῦ Ἀλεξάνδρου ὁ ναύαρχος Νέαρχος ἐξετέλεσε καὶ περιέγραψε περίπλουν τοῦ Ἰνδικοῦ Ὡκεαγοῦ, μὲ σκοπὸν τὴν ἀνακάλυψιν τῶν ἐκβολῶν τοῦ Ἰνδοῦ καὶ τοῦ Εύφρατου ποταμοῦ. ‘Ο Πυθέας ὁ Μισσαλίωτης, κατὰ τοὺς αὐτοὺς χρόνους, πλέων κατὰ μῆκος τῆς δυτικῆς παραλίας τῆς Εὐρώπης, ἔφθασε μέχρι τῆς βορειοτέρας ἄκρας τῆς Ἀγγλίας καὶ τῶν ἐκβολῶν τοῦ ποταμοῦ Ἐλβα. Αἱ πληροφορίαι του διὰ τὸ βόρειον σέλας καὶ τὸν παγωμένον ὠκεανὸν τοῦ βορρᾶ ἐθεωρήθησαν μᾶλλον φανταστικαὶ ἀπὸ τοὺς συγχρόνους του.

Χρησιμοποιῶν τὰς ἐργασίας ἄλλων ἐρευνητῶν καὶ τὰς ίδιας του

παρατηρήσεις διαγεγράφοις Ἐρατοσθένης συνέταξε παγκόσμιον χάρτην,
μὲ πολλὰς ἀτελείας φυσικά, καὶ διὰ τὰς περισσότερον ἀκόμη γνωστὰς
χώρας τῆς λεκάνης τῆς Μεσογείου· ὅπωσδήποτε σύμως κατόρθωμα διὰ
τὴν ἐποχήν του.

Τὸ σφαιρικὸν σχῆμα τῆς γῆς εἶναι διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν πεποι-
θησις γενική.

Η Ἀστρονομία συμβαδίζει μὲ τὴν Γεωγραφίαν. Κατὰ τὴν
ἐποχὴν αὐτὴν γίνονται ἀκριβέστερον γνωσταὶ εἰς τοὺς "Ελληνας οἱ ἀ-
στρονομικαὶ γνώσεις τῶν Χαλδαίων. Ο σπουδαιότερος τῶν ἀστρονόμων



Κεφαλὴ γυναικὸς
(Βερολίνον)

Μαρμαρίνη κεφαλή, προερχομένη
εκ Ηεργάμου.

τῆς ἐποχῆς Αρίσταρχος ὁ Σάμιος διετύ-
πωσε συφῶς τὴν θεωρίαν,
ὅτι ἡ γῆ σιρέφεται περὶ
τὸν ἄξονά της καὶ κινεῖται
περὶ τὸν ήλιον. Ἀνεκαλύψε
δηλαδὴ ὅσα ἀνεκαλύφθησαν
μετὰ 18 αἰώνας ὑπὸ τοῦ
Κοπερνίκου καὶ ἀπεδείχθη-
σαν ἀπὸ τῶν Γαλιλαίων καὶ
τῶν Κέπλερ, ἀφοῦ εἴχον τα-
φῆ ἐν τῷ μεταξύ ἀπὸ τὴν
παρακμὴν τῆς ἐπιστήμης.

Τὰ Μαθηματικὰ
καὶ ἡ Μηχανικὴ ὑ-
πῆρξαν προϋπόθεσις διὰ
τὰς ἀνακαλύψεις αὐτάς. Αἱ
ἀστρονομικαὶ ἀνακαλύψεις
θὰ ἥσαν ἀδύνατοι χωρὶς τὰς
λαμπρὰς προόδους τῶν Μα-
θηματικῶν. Κέντρον καὶ διὰ
τὰς σπουδὰς αὐτὰς ὑπῆρξεν
ἡ Ἀλεξάνδρεια. Ο Εὐκλεί-

δῆς, ζήσας κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πρώτου Πτολεμαίου, ἔγραψε τὰ «Στοι-
χεῖα τῆς Γεωμετρίας», τὰ δότια καθ' ὅλην τὴν ἀρχαιό-
τητα καὶ μετέπειτα ὑπῆρξαν τὸ μᾶλλον διαδεδομένον βιβλίον τῆς Γεω-
μετρίας.

*Ο Αρχιμάνδρης (287 - 212), γεννηθεὶς καὶ ἐργασθεὶς εἰς τὰς Συρακουσαῖς, ἀνεδείχθη ὁ μεγαλύτερος μαθηματικὸς τῆς ἀρχαιότητος. *Ανεκάλυψε τὴν ὑδροστατικὴν ἀρχήν, ἡ ὥποια φέρει τὸ ὄνομά του καὶ χρησιμοποιεῖται διὰ τὴν εὑρεσιν τοῦ εἰδικοῦ βάρους τῶν σωμάτων.

Τὸ «δός μου ποῦ νὰ στοθῶ καὶ θὰ κινήσω τὴν γῆν» (δός μοι πᾶ στῶ καὶ τὰν γάνην κινάσω) εἶναι φράσις, τὴν ὅποιαν λέγεται ὅτι εἴπεν, ὅταν ἀνεκάλυψε τὴν δύναμιν τῶν μοχλῶν ἀλλὰ πιθανῶς δὲν εἶναι ίδική του. Μαρτυρεῖ ὅμως τὸν θαυμασμόν, τὸν ὅποιον προεκάλεσεν εἰς τοὺς συγχρόνους ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μοχλοῦ.

Εἰς τὴν Μηχανικὴν ἐπετέλεσε σπουδαιοτάτας προόδους καὶ εἰς τὰς μηχανάς του ὀφείλεται ἡ μακρὰ ἀντίστασις τῶν Συρακουσῶν εἰς τὴν ἐπίθεσιν τῶν Ρωμαίων τὸ 213 - 212.

Εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν ἤκμασαν οἱ μηχανικοὶ Κτησίβιος καὶ Φίλων.

Η Ζωολογία καὶ ἡ Βιοτανικὴ μεγάλως ὠφελήθησαν ἀπὸ τὴν πρόδοιν τῆς Γεωγραφίας. Μὲ τὰς μεγάλας γεωγραφικὰς ἀνακαλύψεις ἐπληθύνθησαν αἱ ζωολογικαὶ καὶ φυτολογικαὶ γνώσεις τῶν ἀνθρώπων, χάρις εἰς παράξενα ζῷα καὶ ἔξωτικὰ φυτά, τὰ ὅποια εὑρέθησαν εἰς τὰς νέας χώρας.

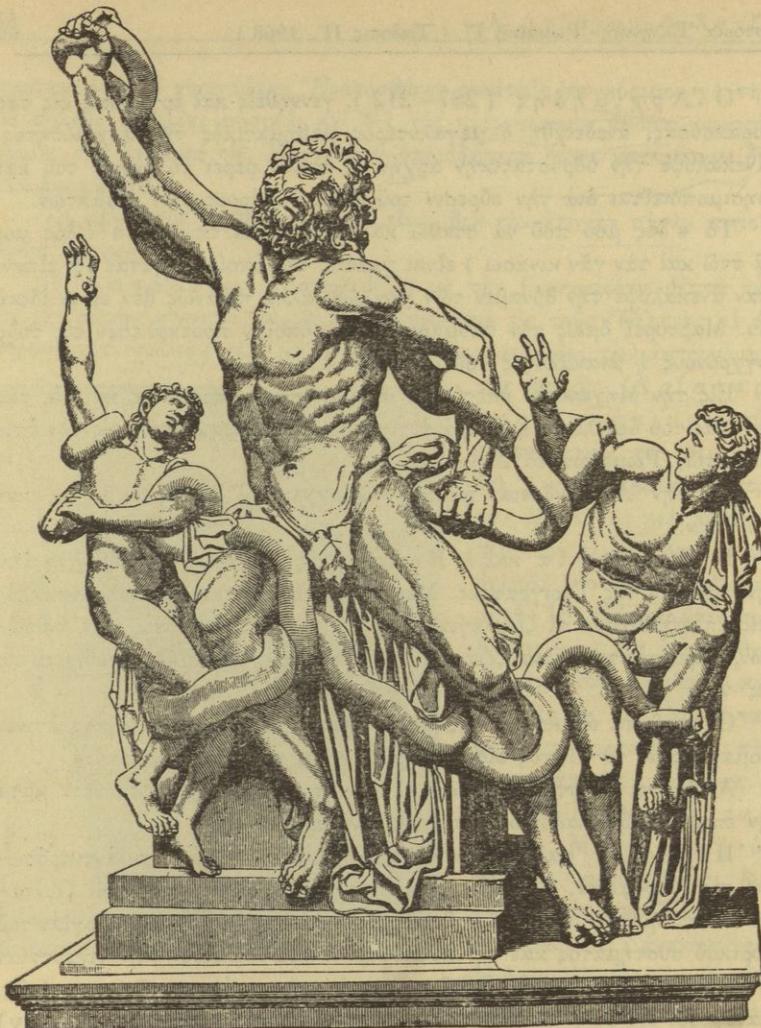
Ο παρὰ τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἀλεξανδρείας ζωολογικὸς κῆπος ἔγινεν δινομαστὸς μὲ τὰ παντὸς εἰδῶν σκγρια θηρία, πτηνὰ καὶ ἐρπετά.

Αξιόλογοι ἐπιστήμονες τῶν κλάδων τούτων δὲν ἀναφέρονται κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν διαδόχων, διόπει θά ἀνέμενε κανείς.

Η Βιολογία ἔγειρε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ σπουδαιότατον ἀντιπρόσωπον τὸν Ἡρόδιλον, ὁ ὅποιος, διὰ συνεχῶν παρατηρήσεων ἐπὶ ζώντων καὶ ἐπὶ πτωμάτων, ἐπέτυχε σοβαράς ἀνακαλύψεις διὰ τὴν λειτουργίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἷματος. Τὴν τελευτικάν αὐτὴν ἀνακάλυψιν, λησμονήθεισαν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς παρακμῆς, ἐπανέφερεν εἰς φῶς τὸν 17ον μ.Χ. αἰῶνα ὁ "Ἀγγλος Χάρβεϋ (Harvey) καὶ ἔγινεν ἔνδοξος.

Η Ιατρικὴ ἐπίσης σημειώνει ἀξιόλογον πρόδοιον. Αἱ ἀντιλήψεις τῶν ιατρῶν ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ πατρὸς τῆς Ἑλληνικῆς ιατρικῆς, τοῦ Ιπποκράτους, ὁ ὅποιος ἔζησε τὸν 5ον αἰῶνα. Τὰς νέας ἀντιλήψεις ἔσυστηματοποίησεν ἀργότερα ὁ δεύτερος μεγάλος "Ελλην ιατρὸς Γαληνός ὁ Περιγραμμός, ὁ ὅποιος ἔζησε κατὰ τοὺς Ρωμαϊκοὺς χρόνους (131 - 201 μ. Χ.).





‘Ο Λαοκόων καὶ τὰ τέκνα του

(Σύμπλεγμα τῶν Ροδίων Ἀγησάνδρου, Ἀθηνοδώρου καὶ Πολυδώρου.
Ρώμη, Βατικανόν).

Ἐργον προκεχωρημένων ἑλληνιστικῶν χρόνων (μέσα τοῦ Ιον π.Χ. αἰῶνος) ἀρακα-
λυφθὲν τὸ 1506 μ.Χ. Τὸ πάθος διαβαθμίζεται μὲ δεῖαιστικὴν τέχνην. Τὸ δεῖγμα
τοῦτο δψίμου φοδιαπῆς τέχνης ἐθαυμάσθη παρὰ τῷ ἀρχαίοις καὶ τῷν γεωτέροις.

Η ΤΕΧΝΗ

‘Η σημαντικωτέρα δύμας παραγωγή τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων εἶναι εἰς τὴν τέχνην. ‘Η πρωτοτυπία καὶ ἡ παραγωγικότης τῶν Ἑλλήνων καλλιτεχνῶν δὲν ἔξηγητή κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς καὶ ἡ ἑλληνιστικὴ τέχνη δὲν εἶναι παρακμή οὔτε μίμησις, ἀλλὰ νέα μορφὴ τῆς ἑλληνικῆς τέχνης.

‘Εστία τῆς ἑλληνιστικῆς τέχνης εἶναι πάντοτε ἡ κυρίως Ἐλάς, ὅπου διατηροῦνται ἀκμαῖα ἐργαστήρια καὶ οἱ καλλιτέχναι, οἱ ἐργασθέντες εἰς τὰς πρωτευόύσας τῶν ἴσχυρῶν ἡγεμόνων τῆς Ἀνατολῆς, προέρχονται γενικῶς ἀπὸ τὴν Ἐλλάδα. Μόνον εἰς τὴν Ρόδον καὶ τὴν Πέργαμον ἀνεπτύχθη ἰθαγενής τέχνη.

Οἱ καλλιτέχναι τοῦ 5ου αἰώνος εἶχον παραστήσει τὴν ἥρεμον ἴσχυν καὶ τὴν σεμνὴν αὐτοπεποίθησιν: ὁ Πραξιτέλης τὴν συναισθηματικὴν ἀνησυχίαν, ὁ Σκόπας τὸ πάθος. Οἱ τεχνῖται τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων προσπαθοῦν νὰ παραστήσουν ἴσχυρὰς κινήσεις τῆς ψυχῆς, τὸν φυσικὸν πόνον καὶ τὴν ἀγωνίαν καὶ ἀγαποῦν τὴν πολυτέλειαν. Πρότυπα τοιούτων ἔργων εἶναι ὁ περίφημος Λαοκόων, ὁ θνήσκων Γαλάτης ἀλπ. Εἰς τὴν ἴδιαν ἐποχὴν ἀνήκει ἡ Νίκη τῆς Σαμοθράκης. Τὴν πρώτην θέσιν ἔχει πάντοτε ἡ γλυπτική, ἀλλὰ κατασκευάζονται καὶ ἔργα ἀρχιτεκτονικῆς μεγάλα καὶ ἐπιβλητικά, ὅχι δύμας πάντοτε καλαισθητικά, πρὸς στολισμὸν τῆς πρωτευόνσης τῶν βασιλέων. Ἐπίσης ἀναπτύσσεται ἡ ζωγραφικὴ καὶ ἡ τέχνη τῶν ψηφιδωτῶν.



Τὸ παιδί μὲ τὴν χῆνα
(Μαρμάρινον ἀντίγραφον,
Ρώμη, Βατικανόν).

‘Η ἑλληνιστικὴ τέχνη εὑχαριστεῖται ρὰ παριστάνη ἀστεῖα ἐπεισόδια ἀπὸ τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Τὸ ἀνωτέρω παριστάνει μὲ πολλὴν χάσιν παιδάνι ποὺ παλεύει μὲ χῆρα. ‘Η κεφαλὴ τοῦ παιδιοῦ μὲ τὸ σοβαρὸν ὑφος προκαλεῖ θυμηδίαν.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ καλύτερα γλυπτικὰ ἔργα τῶν ἑλληνιστικῶν χρόνων κατεσκευάσθησαν εἰς τὴν Πέργαμον, ὅπου ὁ "Ατταλος" ἔδρυσε σειρὰν ἀφιερωμάτων εἰς τοὺς θεούς, μετά τὴν νίκην κατὰ τῶν Γαλατῶν. Ἀπὸ αὐτὰ ἀνευρέθη ὁ μέγας βωμὸς τοῦ Διός. Τὸ γλυπτικὸν σύμπλε-



Τὸ ψηφιδωτὸν μὲ τὰς περιστερὰς
(Ρώμη, Καπιτώλιον).

Λεξάνη μὲ περιστερὰς καθημέτρας εἰς τὰ χείλη της. Εἶται ἀντίγραφον δρομαστοῦ ἔργον τοῦ διασημοτέρου ψηφούθέντου τῆς ἀρχαίτητος Σόσον (2ος π.Χ. αἰών), ὁ ὄποιος ἐφιλοτέληνσεν εἰς δωμάτιον, πιθανώτατα τῆς κατοικίας τῶν βασιλέων τῆς Περγάμου «ἀσάριτον οἶκον», δηλαδὴ ψηφιδωτὸν δάπεδον, παριστάνον ἀπογόμματα δεῖτον κοὶ τὴν λεκάνην μὲ τὰς περιστερὰς. Ψηφιδωτὸν δάπεδον, ἡ μωσαϊκὴ ὁρομάζονται ψωματισταὶ εἰκόνες, κεκαλύψμεναι μὲ μικρὰ ἔγχρωμα πετράδια. Ἡ τέχνη ἐμφανίζεται ποσὸς τὰ τέλη τοῦ 4ου αἰώνος. Τὸν τότεν αἰώνα εἶναι τόσον διαδεδομένη, ὅστε ὁ βασιλεὺς τῶν Συρακουσῶν 'Ιερών' B' (266-215) ἐστόλισεν ὅλούκηρον τὸ δάπεδον πολυτελῶς πλοίον μὲ ψηφιδωτά, εἰς τὰ ὄποια εἰκονίζετο «πᾶς ὁ περὶ τὴν Ιλιάδα μῆθος».

γμα, τὸ ὄποιον κοσμεῖ τὸν βωμόν, παριστάνει συμβολικῶς τὸν πόλεμον τῶν θεῶν κατὰ τῶν Γιγάντων καὶ εἶναι ἀπὸ τὰ ἐπιβλητικώτερα γλυπτικὰ συμπλέγματα τῆς ἀρχαιότητος. Ἀπαράμιλλος ἐπίσης εἶναι ὁ γλυπτικὸς διάκοσμος τοῦ λεγομένου τάφου τοῦ M. Ἐλεξάνδρου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

Η ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

Η ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ

‘Η ιστορία τῶν Ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὅπως καὶ τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς, εἶναι κυρίως ιστορία τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον χωρῶν. Διὰ τῆς ἐκιστρατείας τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐπλάτυνεν δὲ χώρος, ἀλλὰ πρὸς Ἀνατολάς. Ἡ ιστορία τῆς Ρώμης μᾶς φέρει δυτικάτερον, εἰς τὴν Ἰταλίαν πρῶτον, ἡ δόπια ἀνήκει ἀκόμη εἰς τὸν μεσογειακὸν χῶρον· ἀργότερον διαρκῶς δυτικάτερον, πρὸς τὴν σημέρινὴν Γαλλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὰς Βρετανικὰς νήσους καὶ τὴν Γερμανίαν. Οἱ δρίζων αὐτὸς εὑρύνεται περισσότερον τὸν Μεσαίωνα καὶ περιλαμβάνει εἰς τὸν κύκλον του ἔκτασεις τῆς κεντρικῆς καὶ τῆς ἀνατολικῆς Εὐρώπης, καθὼς καὶ τὴν Σκανδιναվικὴν χερσόνησον.

Ἐπὶ τῶν Ρωμαϊκῶν ἥδη ἡ ιστορία γίνεται περισσότερον εὐρωπαϊκή. Λαοὶ τῆς Εὐρώπης δὲ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον εἰσέρχονται, ἀπὸ τοῦ τέλους ιδίως τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, εἰς τὴν σκηνὴν τῆς ιστορίας καὶ διαδραματίζουν διαρκῶς σημαντικάτερον μέρος ὡς ἐργάται τοῦ μεσαιωνικοῦ καὶ τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ἡ Εὐρώπη εἶναι ἡ προνομιούχος ἥπειρος, ἡ δόπια ἔχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ εἰς τὴν ιστορίαν τῆς.

Οἱ λαοὶ τῆς δυτικωτέρας πρὸς ἡμᾶς Εὐρώπης εἰσῆλθον εἰς τὴν ιστορικὴν ζωὴν πολὺ ἀργότερον ἀπὸ τοὺς “Ἑλληνας καὶ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς. Ἡ προϊστορία τῶν διήρκεσε πολὺ περισσότερον, μέχρι τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες ἐτάραξαν τὴν πρωτόγονον γαλήνην των.

Ἐπιβάλλεται λοιπὸν νὰ γνωρίσωμεν τὴν παλαιοτέραν κατάστασιν τῆς Εὐρώπης, τὴν προϊστορίαν τῆς καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῶν λαῶν της.

ΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

‘Η ὁνομασία Εὐρώπη εἶναι τόσου παλαιά, ὅσου καὶ ἡ ἴστορία. Ἐλλήνες δὲν ἐγνώριζον διάλογον τὴν Εὐρώπην. Ὁ Ηρόδοτος γνωρίζει μόνον ὅτι δὲν εἶναι νῆσος. Ἐξακόσια ἔτη βραδύτερον, τὸν καιρὸν τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων, ὁ Κλαύδιος Πτολεμαῖος, ὁ περιφημος ἀστρονόμος καὶ γεωγράφος, ἀκμάσας κατὰ τὰ μέσα τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος, εἰς τὸ ἔργον του « Γεωγραφικὴ οὐφήγησις » γνωρίζει ἐντελῶς ἀριστώς τὰ μεσημβρινὰ παράλια τῆς Σκανδιναυίας, τὴν ὁποίαν νομίζει νῆσον, καὶ τὴν Σαρματίαν, διὰ τῆς ὁποίας ἡ Εὐρώπη ἡνοῦτο μετὰ τῆς Ασίας. Ὁ ἀξιόλογος Ρωμαῖος ἴστορικος Τάκιτος, ζήσας πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος, περιέγραψε τὴν Γερμανίαν μὲ παρατηρητικότητα καὶ ἀκρίβειαν. Διὰ τοὺς ἀρχαίους ἡ Εὐρώπη ἐτελίσθινεν εἰς τὸν ποταμὸν Τάναον, τὸν σημερινὸν Δόν, ὁ ὁποῖος χύνεται εἰς τὴν Αζοφικὴν θάλασσαν. Ὁ εὐφύέστατος καὶ πολὺ μορφωμένος συγγραφεὺς Λουκιανὸς τὸν 2ον μ.Χ. αἰῶνα γράφει ὅτι ὁ ποταμὸς αὐτὸς εἶναι τὸ δρινὸν τῆς Ασίας καὶ τῆς Εὐρώπης.

‘Η Εὐρώπη ἤρχισε νὰ γνωρίζεται κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἥλθεν εἰς τὸ φῶς κατὰ τοὺς μέσους χρόνους. Αἱ πληροφορίαι λοιπὸν τῶν ἀρχαίων περὶ τῆς Εὐρώπης εἶναι πενιχρέσταται.

ΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΙ ΑΠΟ ΤΑΣ ΑΝΑΣΚΑΦΑΣ

‘Ἐπὶ μακρὸν οἱ Εὐρωπαῖοι περιωρίσθησαν εἰς τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων συγγραφέων διὰ τὴν παλαιοτέραν Εὐρώπην. Ἐλλὰ τὸν περασμένον αἰῶνα ἔγινε ζωηρὰ κίνησις διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἐδάφους τῆς Εὐρώπης, μὲ τὸν σκοπὸν ν' ἀνακαλύψουν τὰ ἵχνη τῶν παλαιοτέρων κατοίκων της. Αἱ ἀνακαλύψεις ἤσαν ἀξιόλογοι καὶ προεκάλεσαν ἐντύπωσιν. Οἱ ἐπιστήμονες ὑπέθεσαν, ὅτι δ' αὐτὸν θὰ λύσουν πολλὰ προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν προέλευσιν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δργανισμοῦ, τῆς διανοίας, τῆς τέχνης, τῶν ἰδεῶν του.

Αἱ ἔρευναι ἔδειξαν ὅτι εἰς τὴν Εὐρώπην ἔζησαν ἄνθρωποι εἰς πολὺ παλαιοτέρους χρόνους καὶ ὅτι ἡ Εὐρώπη ἔχει πλουσίαν προϊστορίαν. Προϊστορίαν ἡ προϊστορικὴν ἀρχαιολογίαν ὀ-

νόμασαν, καθώς γνωρίζουμεν, τὴν ἐπιστήμην, ἡ ὅποια μελετᾷ τὴν ἐμφάνισιν καὶ ἀνάπτυξιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸ τῶν ιστορικῶν χρόνων.

Οἱ ἀρχαιολόγοι συνηθίζουν νὰ διαιροῦν τὴν προϊστορίαν εἰς τρεῖς μεγάλας περιόδους, ἀναλόγως τοῦ ὑλικοῦ, τὸ ὅποιον μετεχειρίσθησαν οἱ ἀνθρώποι πρὸς κατασκευὴν ἐργασίων: τὴν παλαιολιθικήν, τὴν ἐποχὴν δηλαδὴ τοῦ ἀκατεργάστου λίθου, τὴν νεολιθικήν, τὴν ἐποχὴν τοῦ κατεργασμένου λίθου, καὶ τὴν ἐποχὴν τῶν μεταλλων. Ἐκάστη ἀπὸ αὐτάς, ἵδιως αἱ δύο πρῶται, διήρκεσαν πολλὰς χιλιετρίδας.

Η ΠΑΛΑΙΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Ἐκαποντάδες χιλιάδες χρόνια ἀπὸ σήμερον ~~χρειάζονται~~ μεγάλαι ἐκτάσεις εἰς τὸ βόρειον ἡμισφαίριον τῆς γῆς ἥσαν σκεπασμέναι ἀπὸ πάγους, οἱ ὅποιοι κατὰ παρούσας ἐπροχώρουν νοτιώτερον ἢ ἀπεσύροντο. Ἡλθεν ἐποχή, κατὰ τὴν ὅποιαν τὸ κλῖμα τῆς Εὐρώπης ἦτο ἀρκετὰ θερμόν, ὥστε ~~έζησαν~~ ἔκειται ζῷα, τὰ ὅποια συναντῶμεν σήμερον εἰς τὰς θερμάς χώρας. ἐλέφαντες, ρινόκεροι καὶ τεράστιαι τίγρεις μὲ μακροὺς καὶ κοπτερούς κυνόδοντας.

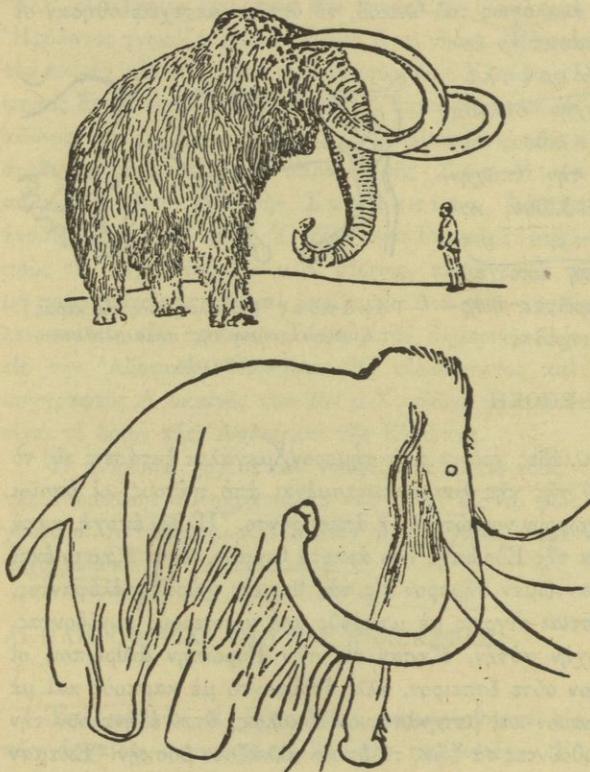
Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ~~έζησαν~~ εἰς τὴν Εὐρώπην ἀνθρώποι, οἱ ὅποιοι οὔτε ἐφύτευον οὔτε ἐσπειρον, ἀλλ᾽ ἐτρέφοντο μὲ καρποὺς καὶ μὲ ζῷα, τὰ ὅποια ἐφόνευον καὶ μετηνάστευον εὐκόλως, δταν ~~έζησαν~~ τὴν τροφήν των, ἀκολουθοῦντες τὰ ζῷα, τὰ ὅποια ἀλλάζουν βοσκήν. Ἐκαμψιν δύο σημαντικάς ἐφευρέσεις: ἐγγάριζον νὰ ἀνάπτουν φωτιὰν καὶ νὰ σπάζουν τὸν πυριτόλιθον, δ ὅποιος χωρίζεται εὐκόλως εἰς τεμάχια, καὶ τὸν μετεχειρίζοντο διὰ νὰ κατασκευάζουν ὅπλα καὶ ἐργαλεῖα. Δὲν ~~έζευραν~~ δύμως ἀκόμη νὰ τὸν κατεργάζωνται. Ἐπέραρασαν χιλιάδες χρόνια, τὸ κλῖμα ἔγινε ψυχρότερον καὶ οἱ πάγοι κατέβησαν εἰς τὰς πεδιάδας. Νέα εἶδη ζῷων τῶν ψυχρῶν κλιμάτων (βόνασοι μεγάλοι, ἔλαφοι, ἵπποι, φαίαι δροπτοί καὶ ἀγριόχοιροι) ~~έζηπλοῦντο~~ εἰς τὴν Εὐρώπην. Τὰ χαρακτηριστικώτερα δύμως ζῷα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης είναι τὰ μαμούθ (εἶδος ὑψηλοῦ ἐλέφαντος μὲ παχὺ τρίχωμα) καὶ ὁ



Τάρανδος (Σκαλισμένος εἰς κέρας).
Κομφοτέχνημα τῆς παλαιολιθικῆς
ἐποχῆς.

τάρανδος, ειδος ἐλάφου, δόποιος ζῆση σήμερον εἰς τὰς πολικὰς χώρας. Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἔζησαν εἰς τὴν Εύρωπην ἀνθρώποι περισσότερον ἀνεπτυγμένοι. Ἐπειδή, ἔνεκα τοῦ ψύχους καὶ τοῦ φόβου τῶν θηρίων κατοικοῦσαν εἰς σπήλαια, τοὺς ὀνόμασαν ἀνθρώπους τῶν σπηλαίων.

Oἱ νέοι ἀνθρώποι εἶναι ἔξυπνότεροι καὶ διακρίνονται πρόπαντων διὰ τὴν καλλιτεχνικὴν ἴδιοφυΐαν. Σκαλίζουν ἐπάνω εἰς τὰ κόκκαλα τοῦ ταράνδου καὶ εἰς τὸν χαυλιόδοντα τοῦ μαμούθ ἀνθρώπους καὶ ζῷα καὶ σκεπάζουν τοὺς τοίχους καὶ τὴν ὄροφὴν τῶν σπηλαίων μὲλέκόνας τῶν ζῷων τὰ δόποια κυνηγοῦν. Τοιαῦτα σπήλαια εὑρέθησαν εἰς τὴν Νότιον Γαλλίαν.



Μαμούθ

Ἐπάνω: ὁ φυσικός, ἀποκαλυγμένες ἐκ τῶν πάγων τῆς Σιβηρίας (Μουσεῖον Πετρούπολεως). Κάτω: ἵγρογράφημα παλαιολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τοῖχον σπηλαίου τῆς N. Γαλλίας.

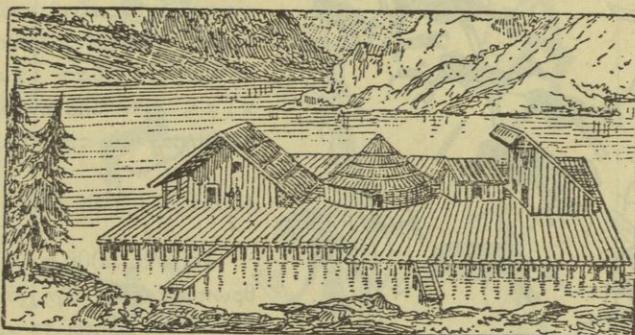
καὶ τὴν Βόρειον Ισπανίαν. Ἐξακολουθοῦν δύμας καὶ αὔτοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν τὸν ἀκατέργαστον λίθον πρὸς κατασκευὴν ἐργαλείων.

“Ολην αὐτὴν τὴν μακρὰν περίοδον, κατὰ τὴν ὄποιαν ὁ ἀνθρώπος με-

ταχειρίζεται τὸν ἀκατέργαστον λίθον, διὰ τὴν κατασκευὴν ὅπλων καὶ ἐργαλείων, τὴν ὠνόμασαν παλαιολιθικὴν ἐποχὴν ἢ ἐποχὴν τοῦ ἀκατεργάστου λίθου.

Η ΝΕΟΛΙΘΙΚΗ ΕΠΟΧΗ

Αργότερον οἱ πάγοι ἀποσύρονται εἰς τοὺς πόλους, ἡ Εὐρώπη ἀποκτᾷ τὸ εὔκρατον κλῖμα, τὸ ὅποιον ἔχει σήμερον, ὁ μακρούθ καὶ αἱ ἀρκτοὶ



Λιμναῖαι κατοικίαι ('Αναπαράστασις).

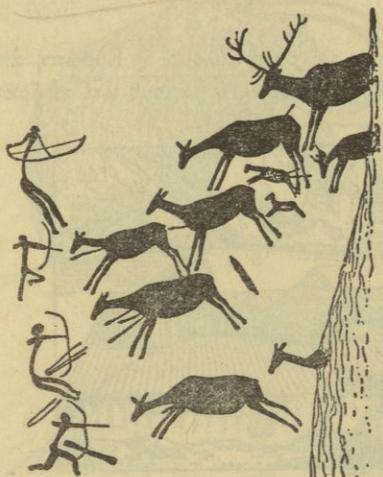
Ἄπο συνοικισμὸν τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς εἰς τὸ ἄκρον μᾶς λίμνης τῆς Ελβετίας.

ἔξαφανίζονται καὶ οἱ ἀνθρωποι τῶν σπηλαίων ἐκλείπουν ἢ ὀλιγοστεύουν. Τὴν θέσιν των καταλαμβάνουν ἀνθρωποι ὀλιγώτερον καλλιτεχνικοί, ἀλλὰ μὲ πρακτικώτερον νοῦν. Ἀνήκουν εἰς μίαν μεγάλην φυλήν, ἡ ὅποια ἔζησε κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἰς τὰς γύρων ἀπὸ τὴν Μεσόγειον θάλασσαν χώρας. Κυνῆγοι καὶ ἀρχὰς καὶ νομάδες, ἐγκαθίστανται εἰς τὰς πεδιάδας καὶ γίνονται γεωργοί. Ἐμαθον νὰ ἀροτριοῦν τὴν γῆν, νὰ καλλιεργοῦν τὸ σιτάρι καὶ τὸ κριθάρι διὰ νὰ παράγουν ἀλεύρι, ὅπως καὶ τὸ λινάρι διὰ νὰ κατασκευάζουν ἐνδύματα. Ἐχουν ποίμνια ἀπὸ ἀγελάδας, αἴγας, πρόβατα καὶ χοίρους καὶ ἔξημέρωσαν τὸν ὄνον καὶ τὸν σκύλον. Κατεσκεύαζον ἐργαλεῖα ἀπὸ ἄργιλον, τὰ ὅποια ἔψηνον.

Τὸ χαρακτηριστικώτερον διὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἶναι, ὅτι οἱ ἀνθρωποι ἔμαθον νὰ κατεργάζωνται τὸν λίθον. Τὸν λειαίνουν, τὸν τρυποῦν καὶ κατασκευάζουν ἀξίνας, πρίονια, ἐγχειρίδια καὶ βέλη, τὰ ὅποια πολλάκις κάμνουν ἐντύπωσιν διὰ τὴν ἐπιμελῆ ἐπεξεργασίαν. Διὰ τοῦτο τὴν

ἐποχὴν αὐτὴν ὡνόμασαν νεολιθικὴν ἐποχὴν ἢ ἐποχὴν τοῦ κατειργασμένου λίθου.

Εἰς τὴν Εύρωπην συνήντησαν μεγάλας διυσκολίας, διότι ἡ χώρα ἦτο σκεπασμένη ἀκόμη ἀπὸ ἔλη καὶ λίμνας, τὰ ὅποια ἦσαν λείψανα τῶν



πάγων, καὶ διότι τὰ ἀπέραντα δάση ἔκαμνον τὸ κλῖμα ὑγρόν. Εἰς πολλὰ μέρη ἤναγκαζόντο νὰ στήνουν τὰς κατοικίας των εἰς τὰς ὅχθας τῶν λιμνῶν ἐπάνω εἰς τὰ νερά. Αὕταν εἶναι αἱ λιμναῖαι κατοικίαι, τῶν ὅποιων λείψανα εὑρέθησαν εἰς τὴν Ἐλβετίαν.

Η ΕΠΟΧΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΩΝ

Οἱ ἄνθρωποι τῶν σπηλαίων κυνηγοῦνταράνδους.

(Τοιχογραφίαι εἰς σπήλαιον τῆς Ισπανίας).

Ἄμεσως κατόπιν ἔμαθον νὰ ἀναμειγνύουν τὸν χολκὸν καὶ τὸν καστιτερὸν καὶ κατεσκεύασαν τὸν ὁρείχαλκον, οὐσίαν πολὺ στερεωτέραν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ μετάλλου ἀρχίζει κυρίως ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησιν τοῦ ὄρειχαλκου.

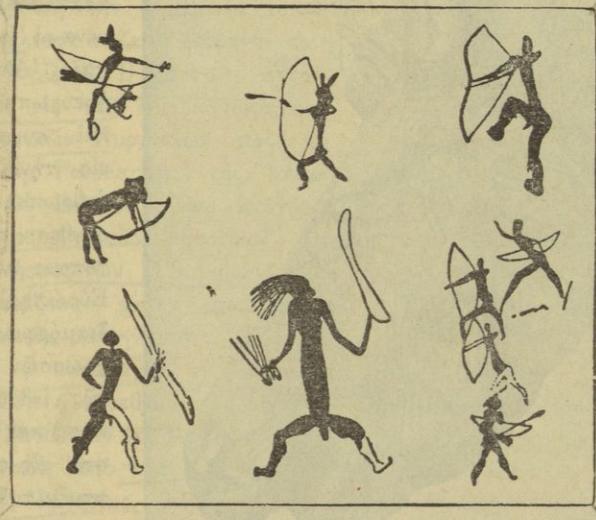
Ἡ χρῆσις τοῦ ὄρειχαλκου σημειώνει μεγάλην πρόοδον. Ὁ ἄνθρωπος ἔχει τώρα στερεώτερα ἔργαλεῖα, τὰ ὅποια τὸν βοηθοῦν νὰ καλλιεργῇ καλύτερα τὴν γῆν, νὰ ἀναπτύξῃ τὰ τεχνικὰ μέσα καὶ γενικῶς νὰ καλυτερεύῃ τὴν ζωήν του. Ἐπίσης ἔχει στερεώτατα ὅπλα, τὰ ὅποια ἐπιτρέπουν εἰς μερικοὺς λαοὺς νὰ ὑπερισχύσουν. Μὲ τὴν χρῆσιν τοῦ ὄρειχαλκου καὶ τὴν ἐπικράτησιν ὠρισμένων λαῶν ἀρχίζουν οἱ ιστορικοὶ χρόνοι (5000 π.Χ.).

Πολὺ ἀργότερα, κατὰ τοὺς ιστορικοὺς χρόνους καὶ εἰς χώρας τῆς Β. Εύρωπης (2000 π.Χ.), ἀνεκάλυψαν τὸν στόδηρον, ὁ ὅποιος ἔφερεν

ἀληθῆ ἐπανάστασιν εἰς τὴν συγκοινωνίαν, τὴν βιομηχανίαν καὶ τὴν πολεμικήν τέχνην.

Η ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΙΣ ΛΑΩΝ

'Η ἐπιστήμη δὲν γνωρίζει τὴν ἀρχικὴν κοιτίδα τοῦ ἀνθρώπου, ἔχει δύμας πρὸ αὐτῆς τὴν ἐμφανῆ κοιτίδα τῆς ἀνωτέρας διαμορφώσεως τῆς



Τοξόται

Τοιχογραφία εἰς σπήλαιον τῆς Ἀράτ. Ισπανίας. Τέλος τῆς ἐποχῆς τῶν πάγων. Προχωρημένη τέχνη, ἡ οποία ζητεῖ ρά παραστήση ψυχικὰς διαθέσεις. 'Η σηηή παριστάται κυνήγιον ἡ χορὸν ἡ μαγικὴ τελετὴν διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ κυνήγου

ἀνθρωπότητος εἰς τὴν Εύρωπην. Φυλαὶ ἀνώτεραι καὶ κατώτεραι ἐκ τῆς φύσεως δὲν ὑπάρχουν. 'Αλλ' ἡ Εύρωπη παρουσίασε τὰς εὔνοϊκὰς συνθήκας διὰ τὴν ἐξαιρετικὴν ἀνάπτυξιν τῶν κατοίκων τῆς.

'Απὸ φυλετικὴν ἄποψιν ἡ Εύρωπη παρουσιάζει κατὰ τοὺς προϊστορικοὺς χρόνους τὴν ἐξῆς εἰκόνα :

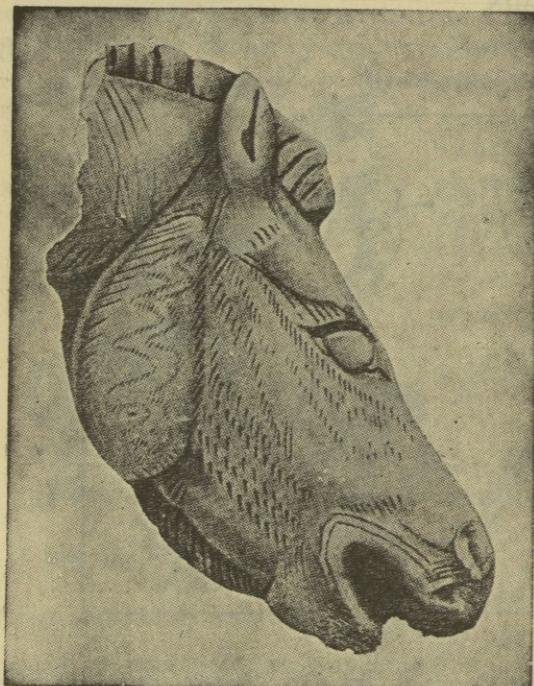
'Ακόμη κατὰ τοὺς πρώτους νεολιθικοὺς χρόνους, ἡ σύνθεσις τῶν λαῶν τῆς Εύρωπης εἶναι σκοτεινὴ καὶ συγκεχυμένη. Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν μετάλλων, τὰ ἀνώνυμα ἔκεινα φῦλα διαμορφώνονται εἰς λαούς. 'Αλλὰ καὶ αὐτοὶ παρουσιάζουν μεγάλην ποικιλίαν, κατάτμησιν καὶ ἀνά-

μειξιν. Αἱ ὁμάδες ὅμως εἶναι πλέον εὐδιάκριτοι, προθάλλουν καὶ ὠρισμένα δύναματα. Αἱ ὁμάδες αὐταὶ ἡ φυλὰὶ εἶναι αὐτόχθονες καὶ ἀπετέλεσαν τὸ ὑπόστρωμα, ἐπὶ τοῦ ὄποιον ἔζηπλώθησαν βραδύτερον

τὰ φῦλα ἵνδοευρωπαϊκῆς γλωσσικῆς οἰκογενείας. Ἐπεκράτησαν κατάκανόνα οἱ Ἰνδοευρωπαῖοι. Ἀλλὰ αἱ ἵνδοευρωπαϊκαὶ φυλαὶ συμμετέσχον εἰς τὴν φυσικὴν ἀνθρωπολογικὴν σύνθεσιν τῶν κατά τόπους λαῶν τῆς Εὐρώπης, εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν γλωσσῶν (χλάδων τῆς ἵνδοευρωπαϊκῆς) καὶ τὰ μέγιστα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν ἵνδοευρωπαϊκῶν δύμάδων.

Αἱ γνώσεις μας

περὶ τῶν παλαιοτέρων, τῶν προϊδοευρωπαϊκῶν αὐτοχθόνων φυλῶν τῆς Εὐρώπης, εἰ-



Κεφαλὴ Ἰππου

(Σκαλιστὴ ἐπὶ ὁστοῦ, Ν. Γαλλία).

Ἐξαίσθετον δεῖγμα τῆς τέχνης τῶν ἀνθρώπων τῶν σπηλαίων. Κάμρει ἐντύπων μὲ τὴν φυσικότητα καὶ τὴν ἔκφρασιν.

ναι ἀνεπαρκεῖς. Στηρίζονται εἰς τὰ φυσικὰ ὑπολείμματα (σκελετούς, κρανία), εἰς ἀρχαίας παραδόσεις καὶ εἰς ὑπολείμματα τέχνης, γλώσσης, θρησκείας, τοπονυμιῶν κλπ. Καὶ αὐτὰ εἰς ὠρισμένα μόνον μέρη τῆς Εὐρώπης. Διὸ τὰς ἐλληνικὰς π.χ. χώρας γνωρίζομεν ἀπὸ τὰς ἀφθόνους παραδόσεις καὶ ἀπὸ ὑπολείμματα μὴ ἐλληνικά, διτὶ κατωκήθησαν χιλιετηρίδας πρὸ τῆς ἀφίξεως τῶν ἵνδοευρωπαίων (Ἀχαιοϊώνων, Δωριέων)

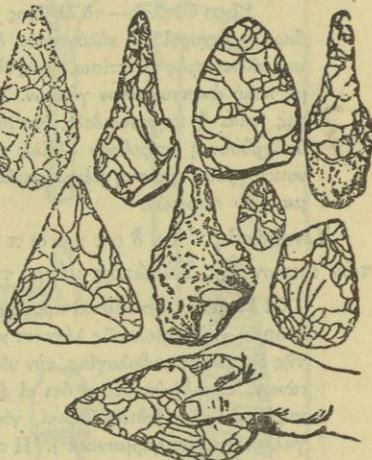
ἀπό προελληνικά φῦλα, γνωστά μὲ διάφορα ὄνόματα (Κρῆτες, Πελλαὶ σγοὶ καὶ κλπ.). Εἰς τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον εὑρίσκομεν ὅμοια, ἀλλὰ ἀσφαρέστερα ἔχην λαῶν προϊνδοευρωπαϊκῶν, ἀναφερούμενων μὲ διάφορα ὄνόματα : Τυρρηνοί, Λίγυορες. Τὸν ἔδιον καὶ εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν. Εἰς τὴν Ἰβηρικὴν χερσόνησον, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Ἰσπανίαν, μάλιστα σώζεται λείψανον τοιούτου λαοῦ, οἱ Βάσκοι, κατοικοῦντες εἰς τὰς δύο κατωφερέας τῶν δυτικῶν Πυρηναίων, πρὸς τὸ μέρος τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ἰσπανίας. Οἱ Βάσκοι εἶναι ἀπόγονοι προϊνδοευρωπαϊκῶν κατοίκων τῆς Χερσονήσου, τῶν Ἰβήρων, καὶ παρουσιάζουν τύπον σωματικῆς κατασκευῆς καὶ γλώσσης μὴ δυνάμενον νὰ καταταχθῇ εἰς καμμίαν τῶν Ἀλιών ὁμοεθιῶν τῆς Εὐρώπης. Ἄποθέτουν δὲ ὅλοι οἱ παλαιότεροι λαοί, ἀπό τῆς Ἑλλάδος μέχρι τῆς Ἰσπανίας, ἀνήκον εἰς τὴν μεσογειακὴν φυλὴν (*homo mediterraneus*).

Τέλος, εἰς τὴν κεντρικὴν καὶ βόρειον Εὐρώπην μέχρι τῶν Βρετανικῶν νήσων, εὑρίσκομεν ἐνδείξεις γλώσσης καὶ τοπωνυμιῶν κυρίως, ἀλλὰ καὶ ὑπολειμμάτων πολιτισμοῦ γενικῶς, αἱ ὅποιαι μαρτυροῦν τὴν παρουσίαν προϊνδοευρωπαϊκῶν φυλῶν, μὴ δυναμένων νὰ καταταχθοῦν μὲ ἀκρίβειαν.

Τὴν ὄψin αὐτὴν τῆς παλαιοτέρας, μόλις ἀντιληπτῆς εἰς ἡμᾶς, ἀραιοτάτης ἀσφαλῶς, οἰκήσεως τῆς Εὐρώπης, ἥλλαξεν ἡ ἐμφάνισις τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν.

ΒΟΡΕΙΑ Ἡ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΦΥΛΗ

‘Ινδοευρωπαῖοι εἶναι μία ἴσχυρὰ φυλή, ἡ ὅποια τὸν ὄρι-



Παλαιολιθικὰ ἔργαλεια

Τύπον ἔργαλειων, μὲ τὰ δύοια ὁ παλαιότατος ἄνθρωπος ὥπλιος τὴν κεῖρα τού. Εἶδος ἔργαλείον δι' ὅλας τὰς κοίσεις: νὰ τρωπήῃ, νὰ συβλίσῃ, νὰ σκάψῃ καὶ νὰ ξύσῃ. Ἀπὸ τὴν ἀνάποδη πάλιν, καταφέρει δυνατὰ κινητήματα.

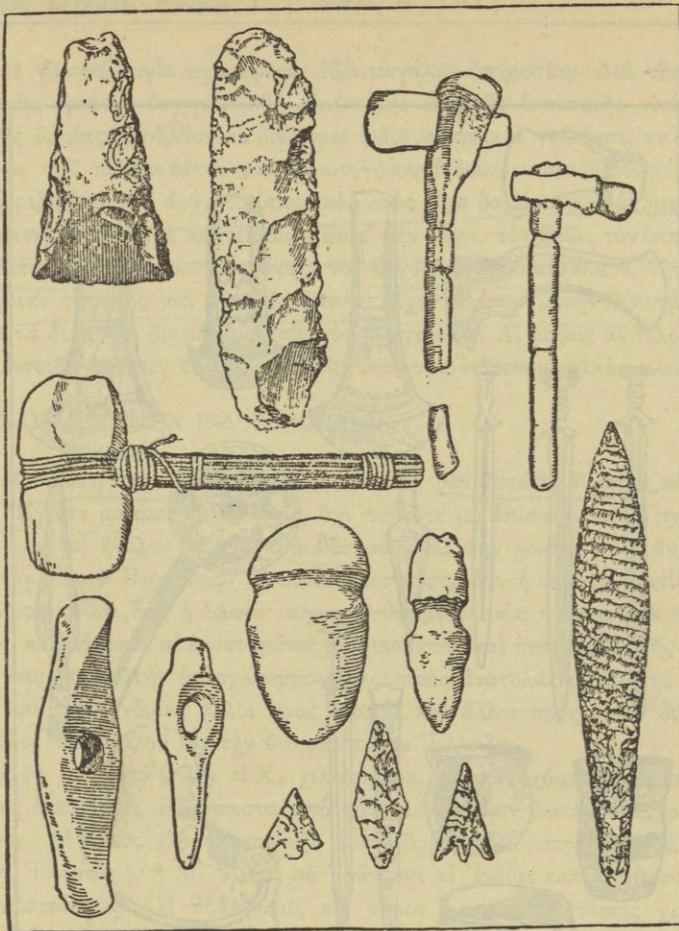
στικὸν τύπον της ἔλαχθεν ἐκ τῆς μακρᾶς διαβιώσεως εἰς τὰ βορειότερα τῆς Εὐρώπης. Δι' αὐτὸν δονομάζονται καὶ βορεία φυλὴ (*homo nordicus*).³ Ανήκουν εἰς τὴν λευκὴν φυλὴν καὶ ἔχουν ἔκδηλα χαρακτηριστικά.

Εἶναι ὑψηλοὶ — τὸ δὲ ὑψός (μέσος ὅρος 1,74 μ.) δοφεῖλεται εἰς τὰ κάτω ἄκρα — ἰσχυροὶ καὶ εὐλύγιστοι, δολιχοκέφαλοι καὶ λεπτοπρόσωποι. Τὸ μέτωπον κλίνει πρὸς τὰ διπίσω, ἡ ρίζη εἶναι ὑψηλὴ καὶ λεπτή. Ἡ κάτω σιαγῶν λεπτὴ μὲ πολὺ ἀνεπτυγμένον γένειον. Χελὴ λεπτά, σχισμὴ βλεφάρων εὐθεῖα. Τρίχες λεῖαι ἢ κυματοειδεῖς, λεπταὶ, μαλακαὶ, ἀνοικτοῦ χρώματος, ξανθοὶ μὲ ὑπόχρυσον ἢ ὑπέρυθρον (ἰδίως τοῦ γενείου) τόνον. Ἡ Ἱρις τοῦ δοφθαλμοῦ ἀνοικτόφρους, γαλανὴ μέχρι φαιδρᾶς. Τὸ χρῶμα ροδόλευκον καὶ εὔκολον ἐρύθημα τῶν παρειῶν.

³ Ονομάσθη³ Ινδοευρωπαῖος μέχρι τῶν Ιγδιῶν.

Οἱ Γερμανοὶ θύμικισται προτιμοῦν τὸν ὄρον Ινδοευρωπαῖος (Indogermanen). Συμβολικῶς λέγεται καὶ ἡ πετικὴ φυλὴ, ἀπὸ τὸν Ἰαπετὸν τῆς ἐλληνικῆς μυθολογίας, τὸν υἱὸν τοῦ Κρόνου καὶ τῆς Γῆς, ἀρχηγὸν τῶν Τιτάνων. Ἐπειδὴ ὑπέθεσαν ὅτι οἱ ἀρχαιότεροι πρόγονοι τῶν ἡσαν οἱ κατακτηταὶ κυρίαρχοι τῶν Ινδῶν⁴ Αριοῖ, γίνεται χρῆσις καὶ τοῦ ὄρου Αριοί (Argens γαλλικά, Arier γερμανικά).⁵ Η στρατιωτικὴ ἀριστοκρατία τῶν Ιγδιῶν ὠνόμαζεν ἑαυτὴν Αρυάς (Aryas), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν καταφρονούμενήν τάξιν τῶν ὑποτεταγμένων παλαιῶν κατοίκων. Ἡ λέξις ἔχει σχέσιν μὲ τὴν ἐλληνικὴν ἀρουραῖ (χωράφι), ἀρτρον. Αἱ Αριοὶ ἐπέρχασαν δέ οἱ γηγενώτεροι, οἱ πλέον καθαρότεροι Ινδοευρωπαῖοι καὶ εἰς τὰς ἡμέρας μας ἔγινε μεγάλη κατάχρησις τοῦ ὄρου.

Η σημασία τῶν Ινδοευρωπαίων διὰ τὴν ἴστορίαν χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ γεγονός, ὅτι ὁ σημερινὸς πολιτισμὸς εἰς τὸ σύνολόν του ἔχει σφραγίδα Ινδοευρωπαϊκὴν καὶ οἱ Ινδοευρωπαῖοι λαοὶ ἔχουν τὴν κυριαρχίαν τοῦ μεγαλυτέρου μέρους τῆς οἰκουμένης. Ινδοευρωπαῖοι εἶναι οἱ σημαντικώτεροι λαοὶ τῆς ἴστορίας : Ἐλληνες, Ρωμαῖοι, Κέλται, Γερμανοί, Σλάβοι, καὶ εἰς τὴν Ασίαν οἱ Ινδοί, οἱ Ιράνιοι (Μῆδοι, Πέρσαι) κ.ἄ. Απὸ τὴν πρώτην ἐμφάνισην τῶν παρουσιάζονται χωρισμένοι ἥδη εἰς λαούς. Άλλ' ἡ συγκριτικὴ μελέτη τῶν Ινδοευρωπαϊκῶν ἡ ἴαπετικῶν γλωσσῶν — ίδίως τῆς σανσκριτικῆς (γλώσσης τῶν ἀρχαίων Ινδῶν) καὶ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς — γενομένη ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ παρελθόντος αἰώνος, ἀπέδειξε τὴν στενὴν συγγένειαν αὐτῶν τῶν γλωσσῶν καὶ τὴν προέλευσιν τῶν ἀπὸ μίαν ἀρχικὴν γλῶσσαν. Οὕτως ἀπεδείχθη, ὅτι οἱ λαοὶ αὐτοὶ ἀποτελοῦν μίαν ὁμοεθνίαν καὶ αἱ γλῶσσαι τῶν ἐπίσης μίαν ὁμοεθνίαν γλωσσικήν.



Ἐργαλεῖα τῆς νεολιθικῆς ἐποχῆς

Ἄπο τὰ ἀριστερά καὶ ἄνω πρὸς τὰ δεξιά: 1) κοπίδι, 2) σκαπάνη ἀπὸ πέτρας, 3) καὶ 4) πέλεκυς καὶ σφνοὶ ἀπὸ πέτρας μὲ λαβήν ἀπὸ κέρατα. Πρόσσεις τὴν διαφορετικὴν προσαρμογὴν. — Εἰς τὸ μέσον: δεῖγμα τοῦ τρόπου κατὰ τὸ ὅποιον δένονται οἱ Ἰνδιάροι τῆς Ἀμερικῆς τὸν πέλεκυν εἰς τὴν λαβήν. — Δεξιά: δύο βαρειές ἀπὸ πέτρας. — Κάτω: δύο πελέκεις ἀπὸ δον λευμενην πέτραν, μὲ διπλὴν εἰς τὸ μέσον, τρεῖς αἰχμαὶ βέλους ἀπὸ πυριτόλιθον. — Εἰς τὸ ἄκρον δεξιά: μάχαιρα ἀπὸ πυριτόλιθον.



Ἐργαλεῖα τῆς ἐποχῆς τοῦ δρειχάλκου

Ἐπάρω ἀριστερά : δύο πελένεις ἀπὸ χαλκοῦ· δεξιά : τρεῖς πελένεις ἀπὸ δρείχαλκον. Εἰς τὸ μέσον : τρία ξίφη, ἐν ἔγχεισίδιον καὶ μία αἰχμὴ βέλους.
Κάτω : τρία ἀγγεῖα, θήκη ξίφους καὶ σάλπιγξ ἀπὸ δρείχαλκον.

"Η γλωσσόλογία προσέφερεν έδω μεγάλην ύπηρεσίαν. Διὰ τῆς συγκριτικῆς ἔρευνης ἐσχηματίσθη εἰκὼν τῆς ἀρχικῆς ἵαπετικῆς γλώσσης, ἐκ τῆς ὅπους προῆλθον αἱ διάφοροι ἴνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι, καὶ συγχρόνως τοῦ παλαιοτάτου καὶ πρωτογόνου ἴνδοευρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ἐξηριβώθη ὅτι ὁ ἀρχικὸς ἵαπετικὸς λαὸς εἶχε δαμάσει καὶ ἐξημερώσει καὶ μετεχειρίζετο τὰ κατοικίδια ζῷα : τὴν αἶγα, τὸν βοῦν, τὸν ἵππον, τὸ πρόβατον καὶ τὸν κύνα. Ἔγνωρίζετο τὸν ἄργυρον, τὸν ὀρείχαλκον, τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς καὶ τὴν πλεκτικήν· εἴχεν ἀνεπτυγμένην οἰκογένειαν, ὥστε νὰ διακρίνῃ διαφόρους βαθμοὺς συγγενείας. Αἱ λέξεις αἱ δηλωτικαὶ τῶν ἐννοιῶν τούτων εἶναι κοιναὶ εἰς ὅλας τὰς ἴνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας.

Η ΕΞΑΠΛΩΣΙΣ ΤΩΝ ΙΝΔΟΕΥΡΩΠΑΙΩΝ

"Η πρώτη πατρὶς τῶν ἴνδοευρωπαίων, δὲν ἐστάθη δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ. Ἔγιναν μακρὰ συζητήσεις, ὅχι πάντοτε μὲ ἐπιστημονικὸν πνεῦμα. Οἱ Γερμανοὶ θήλεον νὰ τὴν τοποθετήσουν εἰς τὴν χώραν των, ἀν εἶναι δυνατὸν εἰς τὸ Βερολίνον. Ἀλλοτε ἐπιστεύετο ὅτι ἡ πρώτη κοιτὶς τῶν ἴνδοευρωπαίων ήτο ἡ Ἀσία· σήμερον θεωρεῖται ὡς πιθανωτέρα ἡ Εὐρώπη, καὶ μάλιστα αἱ ἐκτεταμέναι βορειοανατολικαὶ πεδιάδες αὐτῆς. Ὁρμηθέντες ἀπὸ αὐτὴν ἐπροχώρησαν ἄλλοι πρὸς δυσμάς καὶ ἄλλοι πρὸς νότον διὰ τῆς κοιλάδος τοῦ Ἀξιοῦ εἰς τὴν δύνομασθεῖσαν Ἐλλάδα.

"Ηδη κατὰ τὴν 3ην π.Χ. χιλιετηρίδα, τὸ κατεχόμενον ὑπ' αὐτῶν ἔδαφος ἐκτείνεται ἀδιάσπαστα ἀπὸ τὸν Ἀτλαντικὸν ὥκεανὸν μέχρι τῶν Ἰνδιῶν. Αἱ τρεῖς χερσόνησοι τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης (Ἐλλὰς, Ἰταλία, Ἰσπανία), ἡ Μ. Ἀσία, τὸ Ἰράν καὶ αἱ Ἰνδίαι κατελήφθησαν διὰ μεταναστεύσεως. Ἡ ἐξάπλωσις εἰς τόσον μεγάλας ἐκτάσεις χωρίζει τοὺς ἴνδοευρωπαίους εἰς τὴν δυτικὴν ὁμάδα ("Ελληνες, Ἰταλοί, Κέλται, Γερμανοί, Ἰλλυροί) καὶ εἰς τὴν ανατολικὴν (Ἰνδοί, Ἰράνιοι, Θράκες, Φρύγες, Ἀρμένιοι, Λεττο - σλάβοι). Πάντως οἱ Ἰνδοὶ καὶ οἱ Ἰράνιοι ἀπέτελεσαν χωριστὴν ὁμάδαν, γνωστὴν μὲ τὸ ὄνομα Ἀριοὶ καὶ πολὺ πιθανὸν εἶχον ὡς ἀρχικὴν ἔδραν τὰς ὁρεινὰς χώρας περὶ τὸ ὄρος τῆς κεντρικῆς Ἀσίας Παμίρ.

Κατὰ τὴν δευτέραν χιλιετηρίδα, οἱ Ἀριοὶ καὶ οἱ Ἐλληνες ἔρχονται εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς ἀρχαιοτάτους πολιτισμένους λαοὺς τῆς Ἕγγρης Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγαίου περιοχῆς καὶ ἐμφανίζονται εἰς τὸ φῶς τῆς ιστορίας. Τοιουτο-

τρόπως, κατὰ τὸ πρῶτον ἡμισυ τῆς 2ας π.Χ. χιλιετηρίδος, στίφη Ἀρίων προχωροῦν εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Μεσοποταμίαν καὶ τὴν Συρίαν καὶ φέρουν εἰς τοὺς Σημίτας τὸν ἄγνωστον ἔως τότε εἰς αὐτούς ἵππον. Εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἴδιας χιλιετηρίδος οἱ Ἑλληνες, ὡς πειραταὶ κατ' ἀρχὰς, καὶ ὡς ἀποικοὶ βραδύτερον, ἐμφανίζονται εἰς τὴν Κρήτην, εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου καὶ εἰς τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας.

Περὶ τὸ 1000 π.Χ. οἱ Ἀριοὶ εἶναι κύριοι τῶν βορειοδυτικῶν Ἰνδιῶν, οἱ Ἑλληνες τῆς νοτίου Βαλκανικῆς, οἱ Θρᾷκες καὶ οἱ Ἰλλυριοὶ τῆς βορείου. Οἱ Ἰταλοὶ καὶ Ἰλλυριοὶ καταλαμβάνουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Ἰταλίας, Κέλται καὶ Γερμανοὶ τὴν Γερμανίαν καὶ τμήματα τῆς Γαλλίας καὶ Σκανδιναντας. Περὶ τὸ 600 π.Χ. οἱ κυματισμοὶ τῶν Ἰνδοευρωπαίων ἔξακολουθοῦν ἀκόμη. Οἱ δλιγώτερον σταθερῶς ἐγκατεστημένοι ἀπ' αὐτούς οἱ Κιμμέριοι, ιράνοι νομάδες, οἱ Σκύθαι, οἱ Σαρμάται, καμνουν ἐπιδρομάς πρὸς διαφόρους κατευθύνσεις, εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν κινοῦνται οἱ Κέλται.

Ἡ ἀνάμειξις μὲ τοὺς κατακτηθέντας λαούς, ἐκ τῶν ὅποιων πολλοὶ εἴχον ἀνάτερον πολιτισμὸν καὶ ἡ προσαρμογὴ εἰς νέας συνθήκας τῆς ζωῆς ἐδιαφοροποίησαν τοὺς Ἰνδοευρωπαίους τόσον πολύ, ὥστε δὲν ἀνεγνώριζον ἕαυτούς πλέον ὡς συγγενεῖς.

Κατὰ τὸν 3ον π.Χ. αἰώνα, ἡ ἔξαπλωσις τῶν Ἰνδοευρωπαίων εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν ἐγγύς Ἀσίαν ἔκλεισε κατ' οὐσίαν. Αἱ μεταβολαὶ κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη γίνονται τοῦ ἐνδὸς εἰς βάρος τοῦ ἀλλού. Οἱ κυριώτεροι Ἰνδοευρωπαῖοι λαοί, τοὺς ὅποιους θὰ συναντήσωμεν κατὰ τὴν πορείαν τῆς Ρωμαϊκῆς Ἰστορίας, εἶναι οἱ Κέλται καὶ οἱ Γερμανοί.

Οἱ Κέλται η Κελτοί, πολυάριθμος καὶ ἰσχυρὸς φυλή, ἔξηπλώθη κατ' ἀρχὰς εἰς ὅλην τὴν κεντρικὴν Εὐρώπην, περιωρίσθη βραδύτερον εἰς τὴν Γαλατίαν, Ἰσπανίαν καὶ τὰς Βρεταννικὰς νήσους. Ὁ κεντρικὸς κορμὸς αὐτῆς ἦσαν οἱ Γαλάται, κατοικοῦντες εἰς τὴν βορείως καὶ νοτίως τῶν "Αλπεων πεδιάδα, τὴν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῦθεν τῶν "Αλπεων Γαλατίαν, ὅπως ἔλεγον οἱ Ρωμαῖοι. Γαλάτας ὡνόμασαν (καὶ Γαλατίαν τὴν πατρίδαν των) οἱ Ἑλληνες τοὺς Κελτικοὺς λαούς, οἱ ὅποιοι τὸν 3ον π.Χ. αἰώνα ἐπέδραμον κατὰ τῆς Ἑλλάδος καὶ τὸ 279 ἐληγλάτησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν καὶ διεπεραιώθησαν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ἴνομαζον αὐτοὺς Galli καὶ τὴν χώραν των Gallia.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'
ΑΡΧΑΙΑ ΙΤΑΛΙΑ — ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΑΤΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Κατά τούς ἑλληνιστικούς χρόνους, δηλαδή τὸν 3ον καὶ 2ον π.Χ. αἰῶνα, αἱ πόλεις τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἦσαν πολὺ ἔξηντλημέναι. Ἀλλὰ καὶ τὰ κράτη τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἔξησθένησαν βαθμηδόν. Γενικῶς οἱ Ἑλληνες δὲν ἔχουν πλέον τὴν παλαιὰν ἀκμήν. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἀκριβῶς ἐμφανίζονται οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀρχίζουν νέαν περίοδον τῆς Ἰστορίας. Ἐνῷ εἰς τὴν ἀρχὴν ἦσαν ἕνας μικρὸς λαὸς τῆς Ἰταλίας, κατώρθωσαν νὰ προκόψουν γρήγορα. Ἐνίκησαν τὸ ἔνα κατόπιν τοῦ ἄλλου τὰ κράτη τῶν χρόνων των, ἰδρυσαν μεγάλην αὐτοκρατορίαν, ἐκυβέρνησαν αὐτὴν πολὺ καλά, ἔθεσαν σοφοὺς νόμους, ἔλαβον τὸν ἑλληνικὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν ἑξήπλωσαν ἀπὸ τὴν μίαν ἔως τὴν ἄλλην ἀκραν τῆς αὐτοκρατορίας των. Κυρίως ἥτο πολὺ μεγάλη ἡ ἐπιδρασίς των εἰς τοὺς λαούς τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης. Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Γερμανοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔλαβον τὸν πρῶτον πολιτισμὸν καὶ γενικῶς οἱ Εὐρωπαῖοι ἐδιδάχθησαν πολλὰ ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους.

Η ΙΤΑΛΙΑ

Οἱ Ρωμαῖοι εἶναι ὁ δεύτερος μετὰ τοὺς Ἑλληνας μεγάλος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἔχουν σημαντικωτάτην θέσιν εἰς τὴν Ἰστορίαν.

Οἱ Ρωμαῖοι ἔζησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ μεσαία ἀπὸ τὰς τρεῖς μεγάλας χερσονήσους, αἱ ὅποιαι προβάλλουν ἀπὸ τὸν κορυμὸν τῆς Εὐρώπης εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν. Ἡ θέσις της ἥτο ἔξαιρετικῶς εύνοϊκή. Πρὸς βορρᾶν συνώρευε πρὸς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, μὲ τὸ νοτιώτατον ἀκρον τῆς ἐπλησίαζε πολὺ τὴν Ἀφρικήν, ἐνῷ τὸ στενὸν τῆς Ἀδριατικῆς θαλάσσης τὴν ἔφερεν εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὴν ἄλλην Ἀνατολήν. Κατεῖχε δηλαδὴ κεντρικὴν θέσιν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον καὶ ἥτο πρωτοισμένη νὰ παίξῃ σημαντικώτατον ρόλον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.



‘Η Ἰταλία εἶναι χώρα ὁρεινή, ὅπως ἡ Ἑλλάς. Μία μεγάλη ὁροσειρά, τὰ Ἀπέννινα, διατρέχει τὴν χερσόνησον ἀπὸ βορρᾶ ἕως τὸ νοτιώτερον ἄκρων καὶ χωρίζει αὐτὴν εἰς δύο ἀνισα μέρη. Ἡ ἀνατολικὴ παραλία εἶναι πολὺ στενή. Ἐκεῖ τὰ ὅρη χαμηλῶνουν ἀποτόμως καὶ ἀφήνουν μόνον στενὰς κοιλάδας κατὰ μῆκος τῶν μικρῶν ὀρμητικῶν ποταμῶν, οἱ διοῖοι καταβαίνουν ἀπὸ τὰ Ἀπέννινα καὶ χύνονται εἰς τὴν Ἀδριατικήν. Ἡ μόνη σημαντικὴ πεδιάς εἰς τὴν πλευρὰν αὐτὴν εἶναι ἡ πεδιάς τῆς Ἀπουλίας. Ἀντιθέτως, ἡ δυτικὴ πλευρὰ παρουσιάζει ἀρκετὰ μεγάλας καὶ εὐφόρους πεδιάδας, ὅπως τῆς Τυρρηνίας, τοῦ Λατίου καὶ τῆς Καμπανίας. Εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν εἶναι ἡ σημαντικότερα τῶν ἵταλικῶν πεδιάδων, ἡ πεδιάς τοῦ Πάδου. Τὴν χώραν διατρέχουν ἀρκετὰ μεγάλοι ποταμοί, διότι τὸ Λάτιον, διὸ τὸ Πάδος μὲ τοὺς παραποτάμους του πλημμυρεῖ κυριολεκτικῶς τὴν ἄνω Ἰταλίαν.

‘Ἐπίσης τὸ κλῖμα τῆς Ἰταλίας εἶχε μεγάλην ὁμοιότητα μὲ τὸ κλῖμα τῆς Ἑλλάδος. Τὸν χειμῶνα ἦτο μᾶλλον γλυκύ, ἐνῷ τὸ θέρος ἦτο ξηρὸν καὶ θερμὸν. Ἄλλη ἡ θερμοκρασία ἐμετριάζετο ἀπὸ τὸν δροσερὸν ἔνεμον τῆς Ἀδριατικῆς καὶ τοῦ Τυρρηνικοῦ πελάγους.

‘Η Ἰταλία διέφερε πολὺ ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν εὐφορίαν τῆς γῆς. Αἱ πεδιάδες τῆς παρῆγον ἄφθονον σῖτον, κριθήν καὶ ἄλλα δημητριακά. Εἰς τοὺς λόφους ἤκμαζεν ἡ ἄμπελος καὶ εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν Ἀπεννίνων ἡ ἔλαια. Ἡ Ἰταλία εἶχεν ὄνομαστοὺς οἴνους καὶ ἔλαια. Εἰς τὴν ἀνατολικὴν πλευρὰν καὶ εἰς τὰ ὁρεινὰ διαμερίσματα ἤκμαζεν ἡ κτηνοτροφία.

‘Η μεγάλη ὅμως διαφορὰ τῆς Ἰταλίας ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα συνίσταται κυρίως εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς παραλίας. Ἡ ἀνατολικὴ ἀκτὴ εἶναι σχεδόν ἀπρόσιτος εἰς τὰ πλοῖα, διότι τὰ Ἀπέννινα κατέρχονται ἀποτόμως εἰς τὴν θάλασσαν καὶ δὲν σχηματίζουν κόλπους καὶ ὀρμους. Μόνον ἡ νότιος Ἰταλία ἔχει ἔνα μεγάλο κόλπον, τὸν κόλπον τοῦ Τάραντος. Εἰς τὴν δυτικὴν ὅμως ἀκτὴν ὑπῆρχον λιμένες καὶ ἡ παραλία ἦτο περισσότερον φιλόξενος εἰς τὰ πλοῖα.

‘Ἐπίσης ἡ Ἰταλία στεφανώνεται, ὅπως ἡ Ἑλλάς, ἀπὸ συμπλέγματα νήσων. Μόνον εἰς τὴν δυτικὴν πλευρὰν ὑπάρχουν τρεῖς μεγάλαι νῆσοι, ἡ Σικελία, ὁ νόμαστὴ διὰ τὴν εὐφορίαν της, ἡ Σαρδηνία καὶ ἡ Κορσική. Ἀπὸ τὰς νήσους αὐτὰς ἡ Σικελία εἶχε μεγάλην σημασίαν, διότι ἔκειτο εἰς θέσιν ἐπικαιροτάτην, ἔξουσίας τὸ στενόν,

τὸ δόποῖον ἐνώνει τὸ Τυρρηνικὸν μὲ τὸ Ἰόνιον πέλαγος, καὶ μὲ τὴν εὐφορίαν τῆς ἥτο ὁ σιτοβολὼν τῆς Ἰταλίας.

Η ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἰταλία ἦτο κυρίως μόνον ἡ χερσόνησος. Σύνορά της πρὸς βορρᾶν ἦτο ὁ μικρὸς ποταμὸς Ρουβίκων, ὁ ὄποῖος χύνεται εἰς τὴν Ἀδριατικήν.



Κατοικία τῶν παλαιῶν Ρωμαίων

Νεκροὶ εἰνὴ ν δρία εἰς σχῆμα οἰκίας τῶν παλαιοτάτων κατοίκων τῆς Ἰταλίας. Δεξιά, καλύβη τῶν σημερινῶν μαύρων τῆς Ἀφρικῆς. Εἶναι φαερὰ ἡ δμοιότης.

Τὴν Ἰταλίαν λοιπὸν αὐτὴν τὴν ἔχωρζον εἰς τρία μέρη : εἰς τὴν Ἀνω, τὴν Μέσην καὶ τὴν Κάτω Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Ἀνω Ἰταλίαν ἦτο ἡ Τυρρηνία, εἰς τὴν Μέσην ἡ Ρώμη καὶ εἰς τὴν Κάτω αἱ ἐλληνικαὶ ἀποικίαι.

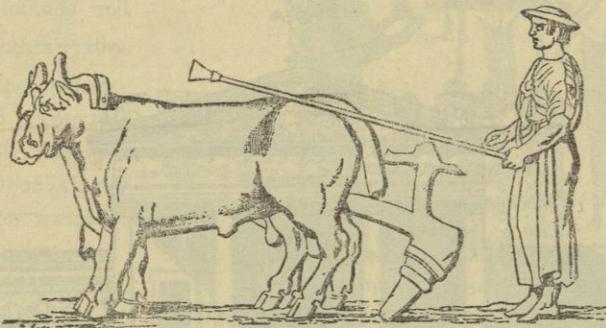
Ἐκεῖνο τὸ δόποῖον σήμερον λέγομεν βόρειον Ἰταλίαν, δηλαδὴ τὴν χώραν μεταξὺ τῶν Ἀπεννίνων καὶ τῶν Ἀλπεων, οἱ ἀρχαῖοι τὴν ὠνόμαζον Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλαταῖς, ἔνας λαός, ὁ ὄποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν σημερινὴν Γαλλίαν.

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΟΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

~~+~~ Αἱ ἀνασκαφαὶ, αἱ ὄποῖαι ἔγιναν κατὰ τὰς ἡμέρας μας, ἀπέδειξαν ὅτι

εἰς τὴν Ἰταλίαν ὑπῆρχον ἀνθρώποι κατὰ τὴν λιθίνην ἐποχήν. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ ἀνήκουν εἰς τὴν μεσογειακὴν φυλήν, ἡ ὁποία, καθὼς ἡξένυρομεν, ἔζη εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου κατὰ τοὺς προϊστορικούς χρόνους. Κατεσκεύαζον καλύβας στρογγυλάς ἢ κωνικάς, ἐγνώριζον τὴν κατεργασίαν τοῦ λίθου καὶ ἔθαπτον τοὺς νεκρούς των. Οἱ πρῶτοι αὐτοὶ κάτοικοι τῆς Ἰταλίας ὄνομάζονται Λίγουρες, ὅπως οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος Πελασγοί.

Απὸ τὸ 2000 π.Χ. ἀρχίζει ἡ κάθισδος τῶν Ἰνδοευρωπαίων εἰς τὴν Ἰταλίαν. "Οταν οἱ πρῶτοι "Ελληνες, δηλαδὴ οἱ Ἀχαιοί, ἔλαβον τὸν δρό-



Τυρρηνὸς γεωργὸς ('Ορευχάλκινον σύμπλεγμα).

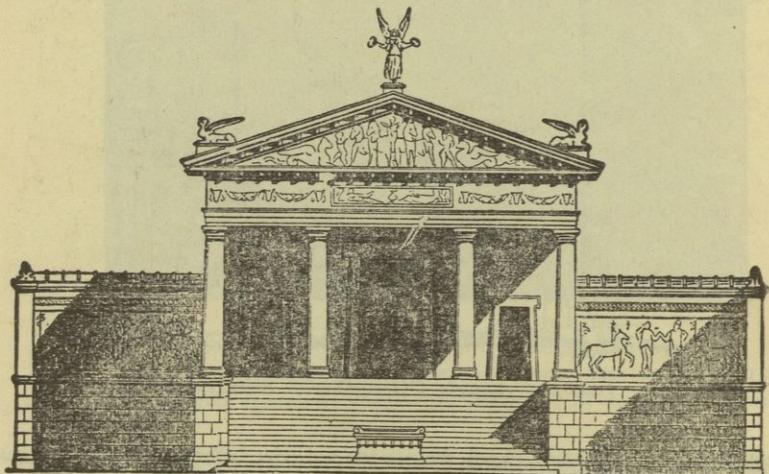
μον πρὸς τὴν Ἑλλάδα, λαοὶ ἀνήκοντες εἰς τὴν Ἰνδοευρωπαϊκὴν ὄμοφυλίαν, συγγενεῖς τῶν Ἑλλήνων, κατέβησαν ἀπὸ τὰς ἀνατολικὰς καὶ κεντρικὰς Ἀλπεis εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου. Ἡσαν ἀρκετὰ πολιτισμένοι. Εἶχον ἐξημερώσει τὸν σκύλον, τὸν βοῦν, τὸν χοῖρον, τὸ πρόβατον, τὸν ἵππον καὶ ἀλλα κατοικίδια, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ ἐγνώριζον τὴν κατασκευὴν τοῦ δρειχάλκου. Οἱ ἐπιδρομεῖς ἐξήπλωσαν τὸν πολιτισμόν των ἀπὸ τὴν βόρειον Ἰταλίαν μέχρι τοῦ νοτιωτάτου ἀκρου τῆς χερσονήσου, μέχρι τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος.

Αργότερον, σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν ἐπιδρομὴν τῶν Δωριέων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ 1000 π.Χ. περίπου, νέοι ἐπιδρομεῖς, καὶ αὐτοὶ Ἰνδοευρωπαῖοι, κατῆλθον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Οἱ νέοι λαοὶ ἐγνώριζον τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου καὶ ἐξηπλώθησαν πρὸς νότον μὲ διάφορα ὄνόματα : "Ο μετριοί, Σαμνῖται, Λουκανοί, Βρούττιοι κ.λ.π.

"Ολους αύτοὺς τοὺς ἴνδοευρωπαϊκούς λαούς, οἱ ὅποιοι εἰς δύο ἐποχὰς ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὀνομάζουν μὲ τὸ κοινὸν ὄνομα 'Ιταλιώτας. Ἀλλ' ἡ Ἰταλία ἐδέχθη τὸν πολιτισμὸν ἀπὸ ἄλλους λαούς, τοὺς Τυρρηνούς καὶ τοὺς "Ελληνας.

ΟΙ ΤΥΡΡΗΝΟΙ

Οἱ Τυρρηνοὶ ἦσαν, ὅπως ὀνομάζουν αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι, Ἐτροῦσκοι, εἶχον ἐγκατασταθῆναι εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Αρνου, βορειο-



Τυρρηνικός ναός

Ομοιότης καὶ διαφορὰ ἀπὸ τὸν Ἑλληνικόν.

δυτικῶς τῆς Ρώμης, καὶ ἡ χώρα ἀπὸ τότε ὀνομάσθη Τυρρηνία (σημ. Τοσκάνα). Δὲν γνωρίζομεν πολλὰ πράγματα περὶ τῆς καταγωγῆς, τοῦ χρόνου τῆς ἐγκαταστάσεως εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ περὶ τῆς γλώσσης τοῦ ἰδιορρύθμου αὐτοῦ λαοῦ. Σήμερον παραδέχονται ὅτι ἡσαν Αἴγαιοι, ὅτι ἔζων τὸν 13ον - 12ον αἰώνα εἰς τὰς νήσους καὶ εἰς τὰ παραλια τοῦ Αἰγαίου καὶ ὅτι ἡγαγάσθησαν νὰ φύγουν ἀπὸ ἔκει κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δωρικῆς μεταναστεύσεως (1200 - 1000). Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐγνώρισαν τοὺς Τυρρηνούς ὡς τολμηρούς πειρατάς.

Οι Τυρρηνοί έδρυσαν εἰς τὴν Ἰταλίαν ἐκτεταμένον ἀλλ' ἐφήμερον κράτος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 7ου αἰώνος ἐκυρίευσαν τὸ Λάτιον καὶ ἐπροχώρησαν ἔως τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας Κύμην καὶ Νεάπολιν. Ἐξουσίασαν τὴν Θάλασσαν, ἡ δόπια ἀπὸ τὸ δόνομά των ὠνομάσθη Τυρρηνική, καὶ ἀργότερον κατέλαβον δῆλην τὴν κοιλάδα τοῦ Πάδου. Ἡ ἀκμή των δύμως δὲν διήρκεσε πολὺ. Εἰς διάστημα δύο αἰώνων (500 - 300 π.Χ.) τὸ κράτος των διελύθη. Τὸ 524 "Ελληνες καὶ Λατῖνοι συνεννοήθησαν καὶ ἐξεδίωξαν τοὺς Τυρρηνούς

ἀπὸ τὸ Λάτιον, ἐνῷ

εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ

Πάδου ἐγκατεστάθη-

σαν διάφοροι γαλατι-

καὶ φυλαί. Τοιουτο-

τρόπως οἱ Τυρρηνοί

περιωρίσθησαν εἰς τὴν

μικράν τῶν πατρίδα,

τὴν Τυρρηνίαν.

Οἱ Τυρρηνοὶ ἤσκη-

σαν μεγάλην ἐπίδρα-

σιν εἰς ὅλους τοὺς λα-

οὺς τῆς Ἰταλίας καὶ

πρὸ πάντων εἰς τοὺς

Ρωμαίους. Ἐφεραν

εἰς αὐτοὺς πολλὰ στοιχεῖα ἀνωτέρου πολιτισμοῦ. Πρῶτοι ἐδίδαξαν τοὺς

Ιθαγενεῖς λαοὺς νὰ μεταχειρίζωνται εἰς τὰς οἰκοδομὰς τὸν λίθον ἀντὶ

τοῦ ξύλου ἀπεξήρανταν ἔλη, ἔκοψαν δάση, ἐκανόνισαν τὸ ρεῦμα τῶν πο-

ταμῶν καὶ κατέρθωσαν νὰ ἐκμεταλλευθῶσιν τὸν φυσικὸν πλοῦτον τῆς χώ-

ρας. Οἱ Τυρρηνοὶ ἐπίσης προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχα-

νίαν. Ωραιότατα ἄγγεῖα, ἐπιτραπέζια σκεύη καὶ ἀλλα κομψοτεχνήματα

μαρτυροῦν πολιτισμὸν λεπτὸν καὶ πολὺ προωδευμένον. Ἐπίσης πολὺ

ἀνεπτυγμένη, ἀλλὰ ἴδιορρυθμος καὶ σκοτεινή, ἥτο ή θρησκεία των. Τοὺς

θεούς των ἐφαντάζοντο τερατώδεις. Ιδίως ἐλάτερευν πολὺ τοὺς νεκρούς,

διὰ τοὺς ὄποιούς κατεσκεύαζαν μεγάλους ὑπογείους τάφους καὶ ἐκ-

σμουν αὐτοὺς μὲ τουχογραφίας καὶ κίονας καὶ ἐγέμιζον μὲ πλῆθος ἀντι-

κειμένων.



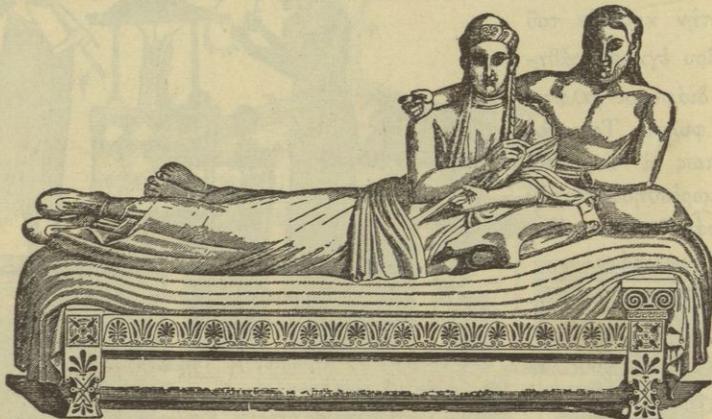
Τυρρηνικός βωμός

(Παράστασις ἐπὶ ἄγγειον, Παρίσιοι, — Λούβρον).

Ἐτις τὸ μέσον ὁ βωμός μὲ τὴν φλόγα. ἀριστερά ὁ ἵερον μὲ στέφανον εἰς τὰς χεῖρας· πλησίον ὁ μικρὸς ὑπηρέτης μὲ στολήν, ὁ πλιστὸς τὸ πρόσωπον ζῷον, δεξιὰ αὐλιτής.

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ

Πολὺ μεγαλυτέρα ἦτο ἡ ἐλληνικὴ ἐπίδρασις εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ ἐγκατάστασις τῶν Ἐλλήνων εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τὸν 8ον π.Χ. αἰῶνα. Αἱ σημαντικώτεραι ἀπὸ τὰς ἐλληνικὰς ἀποικίας τῆς νοτίου Ἰταλίας ἦσαν: ὁ Τάρρας, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ Κρότων εἰς τὸν κόλπον τοῦ Τάρραντος, τὸ Πήγιον εἰς τὴν Καλαυρίαν καὶ ἡ Κύμη εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Καμπανίας. Εἰς τὴν Σικελίαν ἦσαν αἱ Συρακοῦσαι, ὁ Σελινοῦς καὶ ἡ Κατάνη. Βραδύ-



Τυρρηνικὴ σαρκοφάγος

(Περὶ τὸ 500 π. Χ., Παρίσι—Λούβρον).

**Ἀπὸ ἄργιλον. Εἰκονίζονται ἐπ' αὐτῆς οἱ δύο σύζυγοι, καθήμενοι ἐπὶ τῆς κλίνης.*

τερον ἡ Κύμη ἔδρυσε τὴν Νεάπολιν καὶ δι' αὐτῆς μετέδωκε τὸ ἀλφάβητον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀργότερον, αἱ ἀποικίαι ἔδρυσαν νέας πόλεις καὶ τοιουτοτρόπως ὅλη ἡ παραλία τῆς κάτω Ἰταλίας καὶ Σικελίας ἐκάλυψθη ἀπὸ ἐλληνικὰς ἀποικίας.

**Ἡ ἐπίδρασις τῶν ἐλληνικῶν ἀποικιῶν εἰς τὸν ἐκπολιτισμὸν τῶν λαῶν τῆς Ἰταλίας εἴναι μεγάλη. Οἱ Ἐλληνες μετέφερον ἀπὸ τὴν πατρίδα των τοὺς νόμους, τὴν γραφήν, τὴν θρησκείαν, τὰς τέχνας, τὰς ἔορτὰς καὶ παινηγύρεις, τοὺς ἀγῶνας καὶ ὅλην τὴν εὐθυμον ζωήν, ἡ ὁποίᾳ διέκρινε τὴν ἐλληνικὴν φυλήν. Ἐκεῖ ἐπλούτησαν ἀπὸ τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, καὶ αἱ χῶραι, τὰς ὁποίας εί-*

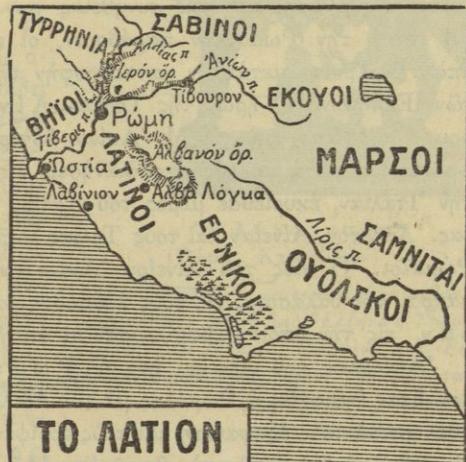
χον κατοικήσει, μετεμορφώθησαν διά του ἑλληνικοῦ πνεύματος. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι δικαίως ὠνόμαζον τὴν νότιον Ἰταλίαν καὶ τὴν Σικελίαν Μεγάλην Ἐλλάδα.

Απὸ τὸν 5ον αἰῶνα ἀρχίζει ἡ παρακμὴ τῶν ἑλληνικῶν ἀποικιῶν. Οἱ λόγοι, οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν εἰς τὴν ἔξασθένησιν τῶν Ἐλλήνων γενικῶς ἥσαν αἱ πολιτικαὶ φιλονικίαι. Αὕται ἔφθειραν μὲ τὸν καιρὸν τὴν δύναμιν τῶν ἀποικιῶν καὶ τὰς ἐκαμπαν εὔκολον λείαν εἰς τοὺς πολεμικούς Ρωμαίους.

ΟΙ ΛΑΤΙΝΟΙ

Απὸ δόλους τοὺς λαοὺς τῆς Ἰταλίας ἀνεπτύχθησαν περισσότερον καὶ διεδραμάτισαν σημαντικὸν μέρος εἰς τὴν ἴστορίαν οἱ κάτοικοι τῆς μικρᾶς χώρας τοῦ Λατίου, οἱ Λατῖνοι. Οἱ Λατῖνοι προῆλθον ἀπὸ τὴν ἀνάμειξιν τῶν διαφόρων λαῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον ἐγκατασταθῆ ἐις τὴν Ἰταλίαν. Ἐπεκράτησεν δόμως τὸ ἵνδοευρωπαϊκὸν στοιχεῖον καὶ τοιουτοτρόπως διεμορφώθη μία ἀπὸ τὰς ἴσχυροτάτας φυλάς, οἱ Λατῖνοι.

Εἰς τὸ Λάτιον πολὺ ἐνωρίς ἐκτίσθησαν μικροὶ συνοικισμοί: ἡ "Αλβα Λόγγα, τὸ Τούσκοντον, τὸ Λαβίνιον, τὸ Τίβιον κ.λ.π. Αἱ μικραὶ αὕται κῶμαι εἶχον συνδεθῆ μὲ ἔνα εἶδος θρησκευτικῆς ἀμφικτιονίας, διότι ὅλαι ἐλάττευον τὸ κοινὸν ἱερὸν τοῦ Διὸς εἰς τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν τοῦ Ἀλβανοῦ ὄρους. Μὲ τὸν καιρὸν δόμως ἡ ἀμφικτιονία ἔγινε πολιτικὴ ὁργάνωσις. Ἀργότερον οἱ Λατῖνοι ἐξεπολιτίσθησαν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν Τυρρηνῶν καὶ τῶν Ἐλλήνων περισσότερον ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἰταλιώτας. Εἰς τὴν μικρὰν αὐτὴν χώραν ἔμελλε νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ Ρώμη, ἡ ὅποια ἦτο πεπρωμένον νὰ ἔξουσιάσῃ τὸν ἀρχαῖον κόσμον.



X

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ — ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

ΟΙ ΡΩΜΑΪΚΟΙ ΜΥΘΟΙ

Οι Ρωμαῖοι εἶχον λησμονήσει τὴν παλαιότεραν ἴστορίαν τῶν καὶ διηγοῦντο διαφόρους μύθους, διὰ νὰ ἔξηγήσουν τὴν καταγωγὴν τῶν, τὴν κτίσιν τῆς Ρώμης καὶ τὰς συνηθείας τῶν.

Κατὰ τὴν Ρωμαϊκὴν παράδοσιν, οἱ παλαιότεροι Ρωμαῖοι ἦλθον ἀπὸ τὴν Τροίαν μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πόλεως τοῦ Πριάμου ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων. Ὁ ἥρως τῆς Τροίας Αἰνείας ἦν εἰς αὐτὸν μὲ πολλοὺς συντρόφους του ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Μ. Ἀσίαν, ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴν τῆς Τροίας καὶ μετὰ πολλὰς περιπλανήσεις εἰς τὴν Θάλασσαν, ἔφιασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐκυρίευσε μέρος τοῦ Δατίου καὶ ἔγινε βασιλεὺς τῆς χώρας. Ἀπὸ τὸν Αἰνείαν καὶ τοὺς Τρῆψας λοιπὸν λέγεται ὅτι κατάγονται οἱ Ρώμαῖοι. Ὁ υἱὸς τοῦ Αἰνείου Ἀσκάνιος ἦν Ιουλος ἔκτισε μακρὰν τῆς θαλάσσης, εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ὄρους Αλβανοῦ, τὴν "Αλβανίαν", εἰς τὴν ὄποιαν ἐβασίλευσαν οἱ ἀπόγονοί του.

Ἀπόγονος τοῦ Αἰνείου ἦτο ὁ Ρωμαῖος μέλος. Οἱ Ρωμαῖοι ἔλεγον ὅτι, ὅταν ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος μὲ τὸν ἀδελφὸν του Ρῶμον, ὁ θεῖός των ἡθέλησε νὰ τοὺς ἔξαφανίσῃ καὶ τοὺς ἔρριψεν εἰς τὸν Τίβεριν ἐντὸς καλαθίου, διὰ νὰ ἔχῃ αὐτὸς τὴν βασιλείαν. Ἀλλὰ τὰ ὄντα τοῦ ποταμοῦ εἶχον πλημμυρίσει, παρέσυραν τὸ καλάθι καὶ τὸ ἔφεραν εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ Παλατίνου λόφου. Ἐκεῖ μία λύκαινα ἐθήλασε τὰ δίδυμα καὶ τὰ ἔσωσεν ἀπὸ τὸν θάνατον. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸ ἔλαβεν ἔνας βοσκός, ὁ ὄποιος τὰ υἱοθέτησεν. "Οταν ἐμέγαλωσαν οἱ δύο ἀδελφοί, ἐφόνευσαν τὸν ἄγριον θεῖον τῶν καὶ ἀπεφάσισαν νὰ κτίσουν ιδικήν των πόλιν. Τοιουτοτρόπως ἐκτίσθη ὁ Ρωμαῖος. Τὸ γεγονός αὐτό, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἔγινε τὸ 753 π.Χ.

Ἡ Ρώμη ὅμως δὲν εἶχεν ἀρχετούς κατοίκους. Διὸ τοῦτο ὁ Ρωμύλος ἐκήρυξεν αὐτὴν ἄσυλον, καὶ τοιουτοτρόπως κατέψυγον εἰς αὐτὴν πολλοὶ τυχοδιώκται καὶ κακοῦργοι. Δὲν ὑπῆρχον ὅμως γυναῖκες. Ὁ Ρωμύλος τότε ἐκαμε μεγάλην πανήγυριν, εἰς τὴν ὄποιαν ἦλθον αἱ γυναῖκες καὶ τὰ κορίτσια τῶν Σαβίνων, οἱ δόποιοι ἦσαν γειτονικὸς λαός.

Κατά τὴν διάρκειαν τῆς ἑορτῆς, οἱ Ρωμαῖοι ἥρπασαν τὰς γυναικας καὶ τὰς θυγατέρας τῶν Σαβίνων.³ Άλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ ἔδωσεν ἀφορμὴν εἰς πόλεμον. Αἱ Σαβῖναι ὅμως ἐρρίφθησαν εἰς τὸ μέσον καὶ τοὺς συνεβίβασαν καὶ ἀπὸ τότε ἀπεφάσισαν νὰ βασιλεύῃ μὲ τὴν σειρὰν ἓνας Ρωμαῖος καὶ ἓνας Σαβῖνος.

Μετὰ τὸν Ρωμύλον ἐβασίλευσαν ὁ Νοῦμ μᾶς Πομπίλιος, Σαβῖνος, ὁ Τύλλος.⁴ Ο στίλλιος, Ρωμαῖος καὶ ὁ Ἀχυρός Μ' ρκιος, Σαβῖνος, εἰς τοὺς ὄποιους ἡ παράδοσις ἀποδίδει πολλὰς κατακτήσεις καὶ σημαντικὰς πολιτικὰς πράξεις. Ο Νοῦμᾶς κυρίως ἐφημίσθη ὡς εἰρηνικὸς καὶ συνετὸς βασιλεύς. Μετ' αὐτοὺς τὴν Ρώμην ἐκυβέρνησαν βασιλεῖς καταγόμενοι ἀπὸ τὴν Τυρρηνίαν: ὁ Ταρκύνιος ὁ Πρεσβύτερος, ὁ Σέρβιος Τύλλιος καὶ ὁ Ταρκύνιος ὁ Υπερήφανος. Εἰς τοὺς βασιλεῖς αὐτοὺς οἱ Ρωμαῖοι ἀπέδωσαν πολλὰ ἔργα εἰρηνικὰ καὶ πολεμικά.

Ο τελευταῖος βασιλεὺς ἐκυβέρνησε, κατὰ τὴν παράδοσιν, τυραννικῶς. Ιδίως κατέδίωξε τοὺς εὐγενεῖς, οἱ δόποιοι τέλος ἐξηγέρθησαν καὶ ἡ νεφρήνασαν τὸν Ταρκύνιον νὰ φύγῃ τὸ 509 π.Χ. Απὸ τότε ἔληξεν ἡ βασιλεία.

ΑΙ ΑΡΧΑΙ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ

"Ολα αὐτὰ εἶναι μῦθοι, τοὺς δόποιους ἐπλασαν οἱ Ρωμαῖοι διὰ νὰ ἐξηγήσουν τὴν ἀρχὴν τῆς πόλεως καὶ τοῦ κράτους των. Άλλ' εἰς τὸ βάθος τῶν μύθων κρύπτεται συνήθως ἡ ιστορικὴ ἀλήθεια, τὴν δόποιαν θὰ προσπαθήσωμεν νὰ διευκρινήσωμεν.



Η λύκαινα

(Ρώμη, Καπιτωλίου)

Απὸ δοσίγαλκον κατεσκεύασθη τὸν δον ἡ τὸ πολὺ τὸν δον αἴσθα ἀπὸ Ἐλλῆνα ἡ Τυρρηνὸν τεχνίτην. Οἱ δίδυμοι Ρωμύλος καὶ Ρέμρος προσετέθησαν βραδύτερον. Ἡ λύκαινα ἦτο πιθανότάτα τὸ ίερὸν ζῷον, ὁ ὑποθετικὸς γενάρχης τῶν Ρωμαίων.

· Η Ρώμη ἐκτίσθη εἰς θέσιν σπουδαιοτάτην. Ἐπτὰ λόφοι ἐκ φύσεως ὁχυροὶ ἀπετέλουν ἔνα ἴσχυρὸν σύμπλεγμα, τὸ ὅποῖον ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη προστατεύεται ἀπὸ φυσικὰ ὁχυρώματα, τὸν Τίβεριν, τὴν θάλασσαν καὶ ἀπὸ τὰ πρὸς ἀνατολὰς καὶ νότον δρη. · Η παράδοσις λέγει ὅτι ἡ Ρώμη ἐκτίσθη τὸ 753 π.Χ.· φαίνεται δύμας δὲ τοὺς λόφους αὐτοὺς εἶχον κατοικηθῆ πολὺ ἐνωρίτερον.

· Αργότερον, περὶ τὸ 600 π.Χ., οἱ Τυρρηνοὶ κατέκτησαν, καθὼς εἴδομεν, τὸ Λάτιον καὶ ἔφεραν εἰς αὐτοὺς τὸν ἀνώτερον πολιτισμὸν των. Αὐτοὶ συνήνωσαν τὰς κώμας τῶν λόφων εἰς μίαν πόλιν καὶ κατεσκεύασαν μὲ διγκάδεις λίθους τεῖχος τετράγωνον. Οἱ Τυρρηνοὶ ἔκαμψαν καὶ ἀλλα σημαντικὰ ἔργα. · Απεξήραναν τὰ μεταξὺ τῶν λόφων ἔλη, κατασκευάσαντες μεγάλας ὑπονομόμους. Μεταξὺ τῶν λόφων Καπιτωλίνου καὶ Παλατίνου ἐγκατέστησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἀγορὰν (Forum Romanum). · Η παράδοσις αὐτὴ σημαίνει δὲ Τυρρηνοὶ βασιλεῖς ἐκυβέρνησαν τὴν Ρώμην.

Σύμφωνα λοιπὸν μὲ αὐτά, ἡ Ρώμη ἐκτίσθη εἰς χρόνους παλαιότερους τοῦ 753 π.Χ., ἡ δὲ λεγομένη εἰς τοὺς μύθους κτίσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τοῦ Ρωμύλου είναι ἵσως συνένωσις τῶν μικρῶν κωμῶν εἰς μίαν πόλιν, ἔνα εἴδος συνοικισμοῦ, δῆτας εἶχε κάμει δὲ Θησεὺς εἰς τὴν Ἀττικήν.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς βασιλείας, ἡ κοινωνία τῆς Ρώμης ἀποτελεῖται ἀπὸ τρεῖς τάξεις: 1) τοὺς πατρικίους, 2) τοὺς πελάτας καὶ 3) τοὺς πληγείους.

Πατρίκιοι οἱ ἥσαν οἱ γνήσιοι Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν τὰς μεγάλας ρωμαϊκὰς οἰκογενείας. Εἰς τὴν Ρώμην ὅλοι, δοσοὶ κατήγοντο ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα, ἥσαν μέλη μιᾶς οἰκογενείας, ἡ ὅποια δὲν περιελάμβανε μόνον τὸν πατέρα, τὴν μητέρα καὶ τὰ τέκνα, ἀλλὰ πολὺ περισσότερα ἀτομα. · Η οἰκογένεια αὐτὴ ὄνομάζεται γένος καὶ τὰ μέλη πατρίκιοι, διότι κατάγονται ἀπὸ τὸν αὐτὸν πατέρα. "Ολα τὰ μέλη ἀνεγνώριζον ὡς ἀρχηγὸν τὸν γεροντότερον τοῦ γένους, δὲ ὅποιος ἦτο δὲ θρησκευτικὸς ἀρχηγός, δὲ ἀνώτατος δικαστής, δὲ ἀρχηγός ἐν καιρῷ πολέμου καὶ εἶχε δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπὶ τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας.

Πελάται, δηλαδή οπήκοοι, ήσαν οι ἀπόγονοι τῶν παλαιῶν κατοίκων τοῦ Λατίου, τῶν Λιγυώρων, τοὺς ὄποιος ὑπέταξαν οἱ κατακτηταὶ Λατίνοι καὶ τοὺς ἔκαμψαν δουλοπαροίκους. ⁷ Ήσαν, δηλαδή, ὅπως οἱ εἴλωτες τῆς Σπάρτης. ⁸ Αργότερον οἱ πελάται ἀπετέλεσαν μέρος τῶν γενῶν καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεχωνεύθησαν μὲ τοὺς πατρικίους.

Πληθεῖσι ήσαν οἱ γεώτεροι κάτοικοι τῆς Ρώμης, οἱ ὄποιοι ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτὴν κατὰ διαφόρους τρόπους. Οἱ Ρωμαῖοι, δταν κατέστρεφον μίαν γειτονικὴν πόλιν, ὑπεχρέων τοὺς κατοίκους νὰ μετοικήσουν εἰς τὴν Ρώμην. ⁹ Εκτὸς τούτου, εἰς τὴν Ρώμην ἤλθον πολλοὶ ἐμπόροι καὶ τεχνῖται καὶ πολλοὶ τυχοδιώκται. "Ολοὶ αὐτοὶ οἱ νεώτεροι κάτοικοι ἀπετέλεσαν ἐντελῶς ἴδιαιτερον λαόν, ὁ ὄποιος δὲν εἶχε κανένα δεσμὸν μὲ τοὺς πατρικίους· καὶ τοὺς πελάτας καὶ ὀνομάσθησαν πληθεῖσι οἱ πλῆθειοι δὲν εἶχον δικαιώματα νὰ νυμφεύωνται μὲ γυναῖκας ἐκ τῶν πατρικίων καὶ ἐστεροῦντο τῶν πολιτεικῶν δικαιωμάτων.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ

Τὸ πρῶτον πολίτευμα τῆς Ρώμης ἦτο, ὅπως εἰς ὅλας τὰς παλαιὰς πολιτείας, ἡ πατρικὴ βασιλεία. "Οπως εἰς τὸ γένος ὁ πατήρ, τοιουτοτρόπος· καὶ εἰς τὴν πολιτείαν ὁ βασιλεὺς ἦτο δ ἀνώτατος θρησκευτικὸς ἀρχηγός, δ ἀνώτατος δικαστής καὶ ἀρχηγὸς εἰς τὸν πόλεμον. Τὴν δύναμιν ὅμως αὐτὴν τοῦ βασιλέως εἰς τὴν πολιτείαν περιώριζον δύο σώματα, ἡ ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ σύγκλητος.

"Η ἐκκλησία τοῦ λαοῦ καὶ ἡ σύγκλητος ἦτο συνάθροισις ὅλων τῶν πατρικίων μετὰ τῶν πελατῶν. ¹⁰ Επειδὴ συνήρχοντο διηρημένοι εἰς 30 τμῆματα, φράτρας, ὅπως ἔλεγον, ἡ πρώτη αὐτὴ ἐκκλησία ὀνομάζετο φρατρική. ¹¹ Η ρωμαϊκὴ ἐκκλησία ὡμοίαζε μὲ τὴν ὁμηρικήν. Δὲν ἀπεφάσιζεν, ἀλλ' ἐνέκρινεν ἡ ἀπέρρηπτε τὰς προτάσεις τοῦ βασιλέως διὰ βοῆς « ναι » ή « ὅχι ». ¹² Η ἐκκλησία ἐξέλεγε τὸν βασιλέα καὶ ἀπεφάσιζε περὶ εἰρήνης καὶ περὶ πολέμου.

"Η σύγκλητος εἶχεν 100 καὶ ἀργότερον 300 μέλη. Τὴν ἀπετέλουν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν γενῶν καὶ ὡμοίαζε μὲ τὸν ¹³ Αρειον Πάγον τῶν Αθηνῶν καὶ τὴν Γερουσίαν τῆς Σπάρτης, δηλαδή ἦτο τὸ συμβούλιον τοῦ βασιλέως. ¹⁴ Η σύγκλητος ἐπεκύρωντε τὰς ἀποφάσεις τῆς ἐκκλησίας καὶ πρὸ πάντων ἐπέβλεπε τὴν διαφύλαξιν τῶν παραδόσεων τῆς πόλεως.

Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ ΤΟΥ 509

Τὸ 509 π.Χ. ἔγινε σημαντικώτατον γεγονός εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πατρίκιοι ἐξεθρόνισαν τὸν τελευταῖον βασιλέα Ταρκύνιον, κατήργησαν τὴν βασιλείαν καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ Ἰδιοί. Τὸ πολίτευμα λοιπὸν ἔγινε ἀριστοκρατικόν. Συνέβη δηλαδὴ καὶ εἰς τὴν Ρώμην, ὅτι εἶχε συμβῇ πολὺ ἐνωρίτερον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς πολιτείας, ὅπου οἱ εὐγενεῖς ἐξεδίωξαν τοὺς βασιλεῖς καὶ ἐκυβέρνησαν οἱ Ἰδιοί.

Τὴν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας περίοδον ὄνομάζουν οἱ Ρωμαῖοι δημοκρατίαν.

11 Μαΐου 1926
Πανεπιστήμιο
Επίκλησης
για την παραχώρηση
της αρχαιότητας
της Ελλάδας

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΙΣΩΣΙΣ

ΤΟ ΝΕΟΝ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

‘Η ἐπανάστασις τοῦ 509 ἡτο ἔργον τῶν πατρικίων, οἱ ὁποῖοι κατέλυσαν τὴν βασιλείαν, διότι ἐκινδύνευσαν ἡ δύναμις καὶ τὰ προνόμια τῶν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοῦ Ταρκυνίου. Τὸ νέον πολίτευμα οἱ Ρωμαῖοι ὀνόμασαν δημοκρατίαν. Κατ’ οὓσιαν ὅμως ἡτο κυβέρνησις δημιορχική, διότι ὅλη τὴν ἐξουσίαν εἶχον οἱ πατρίκιοι. Ή δημοκρατία διήρκεσε πεντακόσια περίπου χρόνια (501 - 31 π. Χ.).

Εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν δημοκρατίαν ἀνώτατοι ἀρχοντες εἶναι δύο ὑπατοι, οἱ δόποιοι ἔλαβον ὅλην τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων. Ἡσαν ἀνώτατοι ἀρχῆγοι τοῦ στρατοῦ, πρόεδροι τῆς συγκλήτου καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἀνώτατοι θρησκευτικοὶ λειτουργοὶ καὶ ἀνώτατοι δικασταί. Επίσης διετήρησαν ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ ἐμβλήματα τοῦ βασιλέως· τὴν περιπόρφυρον τήβεννον, τὸν ἐλεφάντινον θρόνον, τοὺς δώδεκα ραβδούχους. Ἀλλ’ ἡ ἀρχὴ τῶν ὑπάτων διέφερεν ἀπὸ τὴν βασιλικὴν ἐξουσίαν σημαντικῶς, διότι ὑπεβλήθη εἰς πολλοὺς περιορισμούς. Ή ἐξουσία διεμοιράσθη εἰς δύο καὶ ἡ ἐνστασις τοῦ ἐνὸς ἡδύνατο νὰ ματαιώσῃ πᾶσαν πρᾶξιν τοῦ ἄλλου. Ἐκτὸς τούτου ἐξελέγοντο μόνον δι’ ἐν ἔτος, ἐνῷ ὁ βασιλεὺς ἦτο ἴσοβιος.

Εἰς στιγμὰς ὅμως κρισίμους, οἱ Ρωμαῖοι ἐξέλεγον ἔνα μόνον ἀρχοντα, τοῦ ὁποίου ἡ ἐξουσία δὲν εἶχε κανένα περιορισμόν. Αὐτὸς ἦτα δικτάτωρ. Τὸν δικτάτορα ἐξέλεγον οἱ ὑπάτοι καὶ ἡ ἀρχὴ του διήρκει μόνον ἐφ' ὅσον ὑπῆρχεν ὁ κίνδυνος, ἀλλὰ ποτὲ περισσότερον ἀπὸ ἐξ μῆνας.

Εἰς τὸ νέον πολίτευμα ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν ἡ σύγκλητος, ἡ δορία κατ’ οὓσιαν ἐκυβέρνησεν τὸ Ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐδειξε μεγάλην σταθερότητα καὶ σύνεσιν καὶ δικαιίως θεωρεῖται ὁ κυριώτερος δημιουργὸς τοῦ Ρωμαϊκοῦ μεγαλείου.

ΟΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΠΛΗΒΕΙΟΙ

Τὸ νέον πολίτευμα ὠφέλησε κυρίως τοὺς πατρικίους, οἱ δόποιοι

κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν δληγη τὴν δύναμιν καὶ δλον τὸν πλοῦτον εἰς χεῖράς των. Οἱ πληρεῖοι δὲν ἐλάμβανον μέρος εἰς τὰ δημόσια ἀξιώματα, δὲν ἡδύναντο νὰ γίνουν οὕτε ὑπατοι οὕτε συγκλητικοί. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἶχον θέσιν μειονεκτικὴν καὶ εἰς τὰς δίκαιας ἥσαν ἐκτεθειμένοι εἰς τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πατρικίων.

Κυρίως ὅμως ὑπῆρχε μεγάλη ἀντίθεσις οἰκονομικὴ μεταξὺ τῶν δύο τάξεων. Οἱ πληρεῖοι ἥσαν μικροκτηματίαι γεωργοὶ καὶ ἔνεκα τῶν μακρῶν πολέμων παρημέλησαν τὰ κτήματά των.³ Εκτὸς τούτου περιῆλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δανεισθοῦν, διὰ νὰ συντηρήσουν τὰς οἰκογενείας των.⁴ Άλλα οἱ νόμοι τοῦ δανεισμοῦ τότε ἥσαν σκληρότατοι.⁵ Ο δανειστής εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ πωλήσῃ τὸ κτήμα τοῦ χρεώστου καὶ τὸν ἵδιον νὰ κάμη δοῦλον.⁶ Η θέσις τῶν πληρείων τοιουτορόπως ἔγινεν ἐλεεινή, πολλοὶ κατήντησαν δοῦλοι καὶ σχεδὸν δλοι ἔζων βίον ἄθλιον.⁷ Η σκληρότης τῶν πλουσίων δανειστῶν πρὸς τοὺς πτωχούς πληρείους ἦτο παροιμιώδης.⁸ Ιδού πῶς περιγράφει τὴν θέσιν ἐνὸς πτωχοῦ πληρείου ὁ Ρωμαῖος ἴστορικὸς Λίβιος:

Παρουσιάσθη κάποιος γέρων εἰς τὴν ἀγορὰν φέρων καταφανῆ τὰ σημεῖα ἀπὸ τὰ μαρτύρια του. Τὰ ἐνδύματα του ἥσαν ρυπαρώτατα, τὸ πρόσωπό του ωχρὸν καὶ ἀδύνατον. Η μεγάλη του γενειάς καὶ ἡ μακρὰ κεφὴ προσέδιδον εἰς αὐτὸν δψιν ἀγριού. Άλλ' δλοι τὸν ἀνεγνώριζον. Ήτο ἐκατόνταρχος καὶ ἔγινετο πολὺς λόγος διὰ τὰς τιμάς, τὰς δποίας εἶχε λάβει κατὰ τὸν πόλεμον ἔνεκα τοῦ θάρρους του. Ο ἵδιος ἐδείνεινεν ἐπὶ τοῦ στήθους του τὰ τραύματα, δείγματα τῆς ἀνδρείας του... Τὸν ἡρώτησαν διατὶ φορεῖ αὐτὰ τὰ ράκη καὶ πῶς κατήντησεν εἰς αὐτήν τὴν τρομερὰν δυστυχίαν. Υπηρέτει, εἶπεν, εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τῶν Σαβίνων, ὅπότε οἱ ἐπιδρομεῖς ἤπασαν τὴν ἐσοδείλιν του, τοῦ ἔκαυσαν τὴν οἰκίαν καὶ τὰ ἐπιπλα καὶ ἀπήγαγον τὰ ποίμνια του. Διὰ νὰ πληρώσῃ τοὺς φόρους ἐδανεισθη. Άλλὰ τὸ χρέος μὲ τοὺς τόκους ἐμέγάλωνε⁹ τοῦ ἀφήρεσαν τὸν ἀγρόν, τὸν ὄποιον εἶχε κληρονομήσει ἀπὸ τὸν πάππον του, καὶ δλα τὰ ὑπάρχοντά του. Αργότερον ἔκαμψαν δοῦλον καὶ τὸν ἔδιον, ὃ δὲ δανειστής δὲν ἦτο κύριός του, ἀλλὰ δεσμοφύλαξ, δλήθης δῆμος.¹⁰ Εδειξε τότε τὴν ράχιν του αὐλακωμένην καὶ πληγωμένην ἀπὸ τὸ μαστίγιον...

Διὰ τοῦτο οἱ πληρεῖοι ἀνέλαβον ἀπεγνωσμένον ἀγῶνα κατὰ τῶν πατρικίων, ὃ ὄποιος διήρκεσε 200 περίπου ἔτη (500 - 300) καὶ κατέληξεν εἰς πλήρη νίκην τῶν πληρείων, διότι ἥσαν περισσότεροι καὶ ἀπετέλουν τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ.

Η ΔΗΜΑΡΧΙΑ

Η αὐθαιρεσία καὶ αἱ καταπιέσεις τῶν πατρικίων ἐγέννησαν πολ-

λάς πικρίας εἰς τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο τὸ 493 π.Χ., ἀφοῦ ἐπέστρεψαν ἀπὸ ἔνα νικηφόρον πόλεμον, ἥθελήσαν νὰ ἐπιβάλλουν τὰς ἀπαιτήσεις των. Ἐπεσύρθησαν εἰς ἔνα λόφον βορείως τῆς πόλεως, εἰς τὸ λεγόμενον Ἱερὸν ὅρος, καὶ ἡπεῖλησαν δτὶ θὰ κτίσουν ἴδιακήν των πόλιν, διὰ νὰ ζήσουν ἐλεύθεροι. Αὐτὸνομάζεται ἀποχώρησις τῶν πληθείων. Οἱ πατρίκιοι ἐταράχθησαν πολὺ καὶ ἡναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν. Ἡλευθέρωσαν δόλους ἐκείνους, οἱ ὄποιοι εἶχον γίνει δοῦλοι, καὶ τοὺς ἀπήλαξαν ἀπὸ τὰ χρέα.

Οἱ πληθεῖοι ἐζήτησαν τότε νὰ διορισθοῦν δύο ἴδιαίτεροι ἀρχοντες, διὰ νὰ τοὺς προστατεύουν ἀπὸ τὴν αὐθαιρεσίαν τῶν πατρικίων. Οἱ ἀρχοντες αὐτοὶ ὠνομάσθησαν δῆμαρχοι. Ἡ δύναμις τῶν δημάρχων ἦτο πολὺ μεγάλη. Εἶχον τὴν δύναμιν νὰ ἐμποδίζουν τὴν ἐκτέλεσιν τῆς διαταγῆς τῶν ὑπάτων καὶ τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Αὐτὸνομάζεται τὸ περίφημον δικαίωμα τοῦ Veto, τὸ ὄποιον σημαίνει ἀπαγορεύω. Ἐπροστάτευον μὲ δόλα τὰ μέσα τοὺς πληθείους κατὰ τῆς ἀδικίας καὶ τῆς αὐθαιρεσίας τῶν πατρικίων. Τὸ πρόσωπον τῶν δημάρχων ἦτο ἰερὸν καί, ἐὰν κανεὶς ἐπειραζε τὸν δῆμαρχον, κατεδίκαζετο εἰς θάνατον. Οἱ δῆμαρχοι ἦσαν 2, κατόπιν 5 καὶ τελευταῖον 10, ἐξελέγοντο μόνον ἀπὸ τὴν τάξιν τῶν πληθείων καὶ ἡ ἀρχή των διήρκει ἐν ἔτος.

Ἄργοτερον οἱ Ρωμαῖοι ἐπλασαν ἔνα μῦθον. Διηγήθησαν δηλαδὴ δτὶ οἱ πατρίκιοι ἐστειλαν εἰς τοὺς πληθείους τὸν Μενήνιον Ἀγρίππαν, ὁ ὄποιος τοὺς διηγήθη τὸν μῦθον τοῦ στομάχου καὶ τῶν μελῶν τοῦ σώματος. "Οτι δηλαδὴ τὰ μέλη ἐβαρύνθησαν νὰ ἐργάζωνται διὰ τὸν στόμαχον καὶ ἐστασίασαν· ἀλλά, προτοῦ πάθῃ δ στόμαχος, ἤρχισαν νὰ ἀδυνατίζουν αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες. Μὲ τὸν μῦθον ἤθελε νὰ δεῖξῃ δτὶ οἱ πατρίκιοι καὶ οἱ πληθεῖοι εἶναι ἀπαραίτητοι ὁ ἔνας διὰ τὸν ἄλλον καὶ δτὶ ἀπὸ τὰς φιλονικίας κινδυνεύουν νὰ πάθουν περισσότερον οἱ πληθεῖοι. Οἱ πληθεῖοι ὅμως ἐγρύπισαν εἰς τὴν πόλιν, ὅχι διότι ἐπείσθησαν ἀπὸ τὸν μῦθον τοῦ Ἀγρίππα, δσον διότι ἔγιναν δεκτὰ δσα ἐζήτουν.

Η ΕΞΙΣΩΣΙΣ ΤΩΝ ΤΑΞΕΩΝ

Οἱ πληθεῖοι ἔχοντες τώρα ἐπὶ κεφαλῆς τοὺς δημάρχους ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγώνα, διὰ νὰ ἀποκτήσουν πλήρη ἴσστητα κοινωνικήν καὶ πολιτικήν.

Πρῶτον ἐζήτησαν γραπτοὺς νόμους, διότι οἱ πατρίκιοι ἐδίκαζον

σύμφωνα μὲ τὰ ἀγραφα ἔθιμα, τὰ ὅποῖα ἡρμήνευον πάντοτε πρὸς τὸ συμφέρον τῆς τάξεως τῶν. Τὸ 450 π.Χ. λοιπὸν ἔγιναν οἱ παλαιότεροι γραπτοὶ νόμοι τῆς Ρώμης, ἡ Δωδεκάδελτος. Ὡνωμάσθησαν τοιουτορόπως διότι ἐχαράχθησαν ἐπάνω εἰς δώδεκα χαλκᾶς πλάκας — «δέλτους», ὅπως ἔλεγον.

Τὸ 455 οἱ πληβεῖοι ἐπέτυχον νὰ καταργηθῇ ὁ νόμος, ὁ ὅποῖς ἀπηγόρευε τοὺς γάμους μεταξὺ πατρικίων καὶ πληβείων. Ἀπὸ τότε οἱ πληβεῖοι ἡδύναντο ἐλευθέρως νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν πατρικίων καὶ καμμία πλέον κοινωνικὴ διαφορὰ δὲν ἐχώριζε τὰς δύο τάξεις.

Οἱ πατρίκιοι ὅμως ἐφάνησαν ἀνένδοτοι εἰς τὴν ἀπαίτησιν τῶν πληβείων ὁ ἕνας ἀπὸ τοὺς ὑπάτους νὰ εἶναι πληβεῖος. Ὁ ἄγων ὑπῆρξε μακρός καὶ ἐγρειάσθη αἰώνων δόλοκληρος διὰ νὰ ἐπιτύχουν οἱ πληβεῖοι τὴν πολιτικὴν ἴσοτητα. Τέλος ὅμως οἱ πατρίκιοι ὑπεγώρησαν καὶ ἔδωσαν εἰς τοὺς πληβείους τὸ δικαίωμα τῆς ὑπατείας.

Τὴν τελειωτικὴν νίκην ἐκέρδισαν οἱ πληβεῖοι τὸ 309 π.Χ., ὅτε ἐλαβον τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγωνται μέγιστοι ἀρχιερεῖς. Τοιουτορόπως ἀπέκτησαν καὶ θρησκευτικὴν ἴσοτητα μὲ τοὺς πατρικίους. Ἀπὸ τότε ἥνωμένοι πλέον προχωροῦν εἰς τὰς μεγάλας κατακτήσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Η ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΕΙΤΟΝΙΚΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Μετά μακρούς και αίματηρούς ἀγῶνας, οἱ ὅποιοι διήρκεσαν περίου τρεῖς αἰῶνας (μέχρι τοῦ 272), οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ ὑποτάξουν εἰς τὴν ἔπουσίαν τῶν ὅλην τὴν Ἰταλικὴν χερσόνησον.

Οἱ πρῶτοι πόλεμοι τῆς Ρώμης ἦσαν ἵσως δυσκολώτεροι, διότι ἡ ρωμαϊκὴ δύναμις εὑρίσκετο ἀκόμητείς τὰ σπάργανα καὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς Ἱταλίας ἦσαν πολεμικοί. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπολέμησαν πρῶτον μὲ τοὺς γείτονάς των. Οἱ σημαντικώτεροι ἀπὸ αὐτούς ἦσαν οἱ Λατῖνοι, ἔπειτα οἱ Σαβῖνοι, οἱ Αἴκουνοι, οἱ Οὐδόλσκοι καὶ εἰς ὀλίγων χιλιομέτρων ἀπόστασιν ἀπὸ τὴν Ρώμην εὑρίσκετο ἡ Τυρρηνικὴ πόλις Βίημοι.

Οἱ Ρωμαῖοι κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 5ου αἰῶνος καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 4ου διεξάγουν πόλεμον καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὴν ἱστορίαν τῶν πολέμων αὐτῶν, διότι ἡ παράδοσις ἀνέμειξε πολλοὺς μύθους, διὰ νὰ κολακεύσῃ τὴν ρωμαϊκὴν φιλοτιμίαν. Μὲ τοὺς πολέμους π.χ. πρὸς τοὺς Αἴκουνος συνέδεσαν τὸν μῦθον τοῦ Κιγκινάν ἀτού, ὅτι δηλαδὴ διωρίσθη δικτάτωρ ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ, ἀφοῦ ἐνίκησε τοὺς ἐχθρούς, ἐπεστρέψε πάλιν εἰς τὸν ἄγρόν του. Οὐ περήφανος παταρίκιος Κοριολανός, ἐπειδὴ ἥλθεν εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς δημάρχους, ὀδήγησε κατὰ τῆς Ρώμης τοὺς Οὐόλσκους. Περὶ τῆς πόλεως τῶν Βηίων διηγήθησαν ὅτι ἐχρεάσθη νὰ τὴν πολιορκήσουν οἱ Ρωμαῖοι ἐπὶ 10 ἔτη, δπως ἀλλοτε οἱ "Ἐλληνες τὴν Τροίαν. Εἰς τὸν πόλεμον αὐτὸν ἐδόξασθη Ἰδίως ὁ Φούριος Κάμιλλος.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς ἔδειξε μεγάλην ἀντοχὴν καὶ κατώρθωσε νὰ ὑπερισχύσῃ καὶ νὰ ἐπιβάλῃ τὴν κυριαρχίαν του ἐπὶ τῶν γειτονικῶν λαῶν (396).

ΟΙ ΓΑΛΑΤΑΙ (390)

Μετὰ τὰς ἐπιτυχίας αὐτὰς οἱ Ρωμαῖοι ἡθέλησαν νὰ γίνουν κύριοι τῆς Τυρρηνίας. Ἀλλὰ βλέψεις ἐπ' αὐτῆς εἶχον οἱ Γαλάται, οἱ κάτοι-

κοῦντες εἰς τὴν σημερινὴν βόρειον Ἰταλίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Ρωμαῖοι, καθὼς εἴδομεν, ὀνόμαζον Ἐντεῦθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν.

Τὸ 390 οἱ Γαλάται ἐποιέρχησαν τὴν ὄχυρὰν τυρρηνικὴν πόλιν Κλούσιον, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι ἐζήτησαν τὴν βοήθειαν τῶν Ρωμαίων. Οἱ Γαλάται, ἀφοῦ ἐνίκησαν τὴν ρωμαϊκὴν ἐπικουρίαν, ὅρμησαν κατὰ τῆς Ρώμης. Οἱ δύο στρατοὶ συνεκρούσθησαν εἰς τὸν Ἀλλίαν, παραπόταμον τοῦ Τιβέρεως. Οἱ ξανθοί καὶ μεγαλόσωμοι Γαλάται μὲ τὰς κραυγάς των διέσπειραν τὸν πανικὸν εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁλίγοι μόνον Ρωμαῖοι ἐσώθησαν καὶ αὐτοὶ μετέδωσαν τὸν τρόμον εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ Γαλάται εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν χωρὶς μάχην, διότι οἱ κάτοικοι εἶχον σκορπισθῆνεις τὰ περίχωρα. Οἱ συγκλητικοὶ ὅμως καὶ οἱ ἄρχοντες μὲ ἀρκετοὺς πολεμιστὰς ἐκλείσθησαν εἰς τὸ Καπιτώλιον, δηλαδὴ τὴν ἀκρόπολιν τῆς Ρώμης, τὴν ὁποίαν οἱ ἀπειροὶ εἰς τὴν πολιορκητικὴν τέχνην Γαλάται δὲν κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν ἐπὶ ἐπτὰ μῆνας. Μολαταῦτα οἱ Ρωμαῖοι ἡναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ ἔδωκαν πολὺν χρυσὸν εἰς τοὺς Γαλάτας, οἱ ὁποῖοι μόνον τοιουτοτρόπως ἐπεισθῆσαν νὰ φύγουν.

Ἐπεφελούμενοι ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς Ρώμης ἐξηγέρθησαν οἱ Οὐόλσκοι, οἱ Αἴκουοι καὶ οἱ Τυρρηνοί καὶ τούτους ἡκολούθησεν ἐπικίνδυνος ἐξέγερσις τῶν λατινικῶν πόλεων (340). Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν πάλιν νὰ ἐπιβληθοῦν. Ὑπέταξαν δριστικῶς τὰς πόλεις τοῦ Λατίου (338) καὶ ἐξέτειναν τὴν κυριαρχίαν των εἰς τὴν Καμπανίαν. Αἱ πόλεις τῆς συνῆψιν φιλικούς δεσμούς πρὸς τὴν Ρώμην καὶ ὑπερχρέωθησαν νὰ παρακολουθοῦν τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν εἰς τοὺς πολέμους ὃς σύμμαχοι.

ΟΙ ΣΑΜΝΙΤΙΚΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ (343 - 290)

Μετ' ὀλίγον οἱ Ρωμαῖοι εὑρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ παλαίσουν πρὸς τὸν πολεμικώτατον λαὸν τῶν Σαμνιτῶν. Οἱ Σαμνῖται ἦσαν τραχεῖς ὀρεινοί, κατοικοῦντες εἰς τὰς ἀποκρήμνους πλαγιὰς τῶν Ἀπεννίνων, νοτιοανατολικῶς τῆς Ρώμης, μεταξὺ τῆς Ἀπουλίας καὶ Καμπανίας, ἐπικίνδυνοι διὰ τὰς ἐπιδρομάς των εἰς τὰς γειτονιάς πεδιάδας.

Ἄφορμὴ τοῦ πολέμου ἦτο κυρίως ἡ πλουσία πεδιάς τῆς Καμπανίας. Ρωμαῖοι καὶ Σαμνῖται ἐπάλαισαν περισσότερον ἀπὸ ἥμισυ αἰώνα. Ἀριθμοῦν τρεῖς σαμνιτικούς πολέμους, κατὰ τοὺς ὁποίους ἡ τύχη ἤλ-

λαζεν ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Ρωμαίων καὶ ἄλλοτε ὑπὲρ τῶν Σαμνιτῶν. Τὸ 321 ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ὑπέστη μεγάλην ἥτταν εἰς τὰ λεγόμενα Κανδιανὰ στενά, μεταξὺ Καπύλης καὶ Βενεβέντου, καὶ ὑπεχρεώθη νὰ περάσῃ κατώ ἀπὸ τὸν ζυγόν, δηλαδὴ κατώ ἀπὸ ὅριζόντιον ἀκόντιον, τὸ ὄποιον εἰς τὰ ἄκρα ἐστηρίζετο ἐπὶ δύο ἄλλων καθέτων ἐπὶ τῆς γῆς. Τοῦτο ἐθεωρεῖτο πολὺ ταπεινωτικόν

Κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ πολέμου, τοὺς Σαμνίτας ὑπεστήριζαν διάφοροι λαοὶ τῆς κεντρικῆς καὶ βορείου Ἰταλίας — Τυρρηνοί, "Ομ-



Σαμνίται πολεμισταί
(Τοιχογραφία Παιστοῦ, Νεάπολις).

Διακρίνονται ἀπὸ τὰ μεγάλα πτερὰ εἰς τὴν περικεφαλαίαν. Αἱ ἀσπίδες των εἶναι σχετικῶς μικραὶ καὶ στρογγυλαί. Ἐπιστρέφοντιν ἀπὸ ἐπιτυχῆ πόλεμον.

Βροι, Ἐρνίκοι, Σαβῖνοι, Λουκανοί καὶ Γαλάται — καὶ ὁ ἀγὼν ἔλαβες χαρακτῆρα ἔθνικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Ἰταλιωτῶν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας. Ἡ Ρώμη περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Εἰς τὸ τέλος ὅμως ὑπερίσγυσε πάλιν ἡ ἀντοχὴ τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ κατὰ τῶν μεμονωμένων ἐνεργούντων ἀντιπάλων καὶ τὸ 282 ἡ Ρώμη ἤτοι κυρία τῆς κεντρικῆς Ἰταλίας. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐκτείνεται τώρα ἀπὸ τὸν Ρουβίκωνα μέχρι τῆς νοτίου Ἰταλίας, περιλαμβάνει δηλαδὴ τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ἵταλικῆς χερσονήσου.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΙΚΕΛΙΑΣ

Αἱ ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας εἶχον, καθὼς

Ταραντίνοις
γνωρίζομεν, περίοδον μεγάλης ἀκμῆς, ἵδιως τὸν δον καὶ δον αἰῶνα. Ἀλλ' ἥδη ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ δον αἰῶνος ἤρχισεν ἡ παρακμὴ τῶν ἀποικιῶν, ἡ ὅποια ὀφείλεται εἰς πολλοὺς λόγους.

Οἱ ἀποικοι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ διεξάγουν μακρούς καὶ διαρκεῖς ἀγῶνας πρὸς τοὺς κατοίκους τοῦ ἐσωτερικοῦ, τοὺς δόποίους εἶχον ἀποκλεῖσει ἀπὸ τὴν θάλασσαν. Οἱ ἀγῶνες αὐτοὶ ἔφειραν τὰς δυνάμεις τῶν ἀποικιῶν. Ἀλλ' ἵδιως τοὺς ἀποικους ἔβλαψαν οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι. Οἱ Καρχηδόνιοι δὲν ἔπαιναν νὰ ἔχουν βλέψεις ἐπὶ τῆς Σικελίας. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὁ περίφημος τύραννος τῶν Συρακουσῶν Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405 - 367), ἀφοῦ ἀπέκρουσεν ἐπικίνδυνον ἐπίθεσιν τῶν Καρχηδόνιων, ἐπιχειρεῖ νὰ ἰδρύσῃ μέγα κράτος, ἐκτεινόμενον εἰς τὴν Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν. Ἔγινε τότε κύριος τοῦ στενοῦ τῆς Μεσσήνης, κατέλαβεν εἰς τὸ Τυρρηνικὸν πέλαγος τὴν νῆσον Ἐλβαν καὶ ἰδρυσεν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἀδριατικῆς τὸν Ἀγκῶνα καὶ τὸν Ἀδραν. Ὁ υἱός του Διονύσιος ὁ νεώτερος (367 - 344) ἐξηρτούθησεν ἐπιτυχῶς τὰς προσπαθείας τοῦ πατρός του. Ἀλλὰ τὸ ἔργον τῶν Διονυσίων κατέρρευσε μετὰ τὸν θάνατόν του.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κυρίως ἀρχίζει ἡ ἀκμὴ τοῦ Τάραντος. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ δον αἰῶνος ὁ Τάρας διεξάγει σπουδαιότατον ἐμπόριον, ἔχει στόλον καὶ χρήματα καὶ εἶναι ἀξιόλογος στρατιωτικὴ δύναμις, διαθέτοντας 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 3 χιλ. ἵππεῖς. Οἱ Ταραντῖνοι ἔβλεπον τὴν διαρκὴ ἐξάπλωσιν τῶν Ρωμαίων μὲν ἀνησυχίαν καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἴταλικὸν πόλεμον ἐβοήθησαν μὲν χρήματα τοὺς συμμάχους. Ἡ Ρώμη ἐν τούτοις τὸ 303, ἐκ φόβου μήπως ἐξεγείρη ἐναντίον τῆς τοὺς Ἐλληνας τῆς Μεγ. Ἐλλάδος, συγκατένευσε νὰ ὑπογράψῃ συνθήκην μὲ τοὺς Ταραντίνους, κατὰ τὴν δόποιαν ἀπηγορεύετο εἰς τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα νὰ πλέουν πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Βρουττίας Λακινίου, δηλαδὴ ἀπεκλείσοντο ἀπὸ τὴν Ἀδριατικήν. Ἀλλ' ὅταν οἱ Ρωμαῖοι ἐνίκησαν τοὺς συμμάχους λαούς, κατῆλθον εἰς τὰ σύνορα τῆς Μεγ. Ἐλλάδος. Οἱ Θούριοι, οἱ Λοκροί, ὁ Κρήτων καὶ τὸ Ρήγμον ἐδέχθησαν ρωμαϊκὰς φρουράς. Ἡ μοιραία σύγκρουσις μεταξὺ τῶν δύο πόλεων δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐπέλθῃ.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΤΑΡΑΝΤΙΝΩΝ (281 - 275)

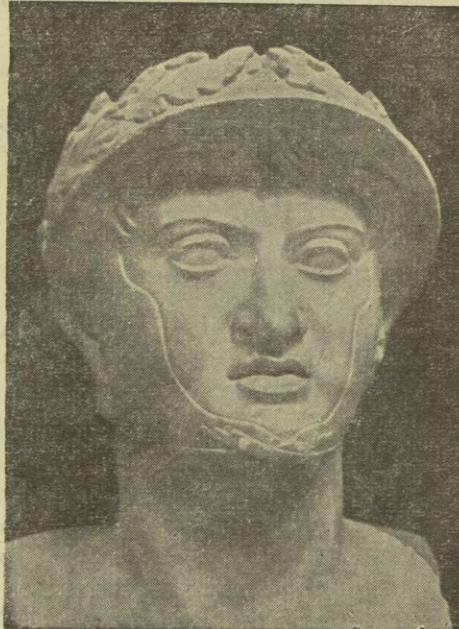
Ἄφορμὴν εἰς τὸν πόλεμον ἔδωκε τυχαῖον ἐπεισόδιον. Δέκα ρωμαϊκὰ πλοῖα διέβησαν τὸ ὑπὸ τῆς συνθήκης τοῦ 303 καθορισθέν δριον

καὶ ἔπλεον πρὸς ἀνατολάς. Ὁ στόλος τῶν Ταραντίνων προσέβαλεν αὐτά, ἐβύθισε τέσσαρα καὶ συνέλαβεν ἔν. Οἱ Ταραντῖνοι, ἐπειδὴ ἐγνώριζον ὅτι δὲν ἦσαν εἰς θέσιν νὰ ἀντιμετωπίσουν μόνοι τοὺς Ρωμαίους, προσεκάλεσαν τὸν περίφημον βασιλέα τῆς Ἡπείρου Πύρρον.

‘Ο Πύρρος ἀπεβιβάσθη εἰς τὸν Τάραντα ἐν μέσῳ γενικοῦ ἐνθουσιασμοῦ μὲ 20 χιλ. στρατόν, 3 χιλ. ἵππεῖς καὶ 20 πολεμικούς ἐλέφαντας. Παρὰ τὴν Ἡράκλειαν (280) πρώτην φορὰν ἡ ρωμαϊκὴ λεγεὼν εὑρέθη ἀντιμετωπος πρὸς τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Τὸ θεσσαλικὸν ἵππικὸν καὶ οἱ ἐλέφαντες μετέδωσαν τὸν τρόμον εἰς τὰς τάξεις τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ὁ Πύρρος ἐνίκησεν, ἀλλ’ ἔχασε 4 χιλ. στρατιώτας καὶ δρωματίκος στρατός ὑπεχώρησεν ἐν τάξει εἰς τὴν Ἀπουλίαν.

“Ολη ἡ νότιος Ἰταλία προσεχώρησεν εἰς τὸν Πύρρον, δό όποιος ἐπροχώρησε πρὸς τὴν κεντρικὴν Ἰταλίαν διὰ τῆς παραλίας τῆς Τυρρηνικῆς θαλάσσης. Δὲν ἐτόλμησεν δύμας νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Ρώμης, διότι δὲν διέθετε τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς κατάληψιν πόλεως ὁχυρᾶς.

Τὴν ἄνοιξιν τοῦ 279 ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν διὰ τῆς Ἀδριατικῆς παραλίας. Εἰς τὸ “Α σκουλόν τῆς Ἀπουλίας ἐδόθη ἡ δευτέρα μάχη πρὸς τοὺς Ρωματους. Ὁ Πύρρος ἐνίκησεν, ἀλλ’ ὑπέστη πάλιν ὀδυνήρας ἀπωλείας (3.500, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι ἔχασαν 6 χιλ.). Ἀντελήφθη δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνεχίσῃ τὴν πορείαν του καὶ ὑπεχώρησεν εἰς Τάραντα.



‘Ο Πύρρος
Μαρμάρινον ἄγαλμα
(Νεάπολις, Ἐθνικὸν Μουσεῖον).

‘Ο Πύρρος περιήλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Ἐδέχθη λοιπὸν τὴν πρόσκλησιν τῶν Συρακουσίων ἐγαντίον τῶν Καρχηδονίων καὶ ἀπεχώρησεν εὐσχήμως ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὴν Σικελίαν ἔμενεν ἀρκετὰ ἔτη, εἶχεν ἐπιτυχίας, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ τοὺς Καρχηδονίους ἀπὸ τὴν νῆσον καὶ ἡ ναγκάσθη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου οἱ σύμμαχοί του ἐκινδύνευον. Παρὰ τὸ Βενεβέντον (275) τοῦ Σα-



‘Ο Πύρρος ἐπὶ νομίσματος

μνίου ἔδωκε τὴν τελευταίαν μάχην καὶ ἡττηθεὶς εἶδε τὰ ὄνειρά του νὰ ματαιώνωνται ὁριστικῶς. Ἀφοῦ ἀφῆσε φρουρὰν εἰς τὸν Τάραντα, ἀπῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ μετὰ τὸν θάνατόν του ὁ ἀρχηγὸς τῆς φρουρᾶς Μίλων παρέδωκε εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸν Τάραντα (272).

‘Η ὑποταγὴ τοῦ Τάραντος ἐσήμαινε τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης ἐφ’ ὅλοκλήρου τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου. ‘Η Ἰταλία ἐντὸς ὀλίγου, ὑπὸ τὴν κυβέρνησιν τῆς Ρώμης, ἀποβαίνει κράτος ἴσχυρὸν καὶ λαμβάνει θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῆς Μεσογείου, τῆς Μακεδονίας, τῆς Αιγαίου, τῆς Συρίας καὶ τῆς Καρχηδόνος.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

‘Η Ἰταλία ἥνωθη ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῆς Ρώμης, δὲν διωργανώθη ὅμως εἰς κράτος ἐνιαῖον ὑπὸ τὴν σῆμερινὴν ἐννοιαν. ‘Η Ρώμη ἔμεινε κυριαρχος πόλις καὶ ἡ λοιπὴ χώρα ὡς ὑποτελής εἰς αὐτήν. ‘Αλλ’ ἡ σχέσις τῶν ὑποτεταγμένων πρὸς τὴν Ρώμην δὲν ἦτο ἡ αὐτὴ δὲν ὅλους.

Εἰς μερικούς ἀπ' αὐτούς ή σύγκλητος ἔδωκε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, εἰς ἄλλους μόνον τὸ δικαίωμα γὰρ ἀποκτήσουν κτήματα εἰς τὴν Ρώμην καὶ νὰ νυμφεύωνται Ρωμαίας, εἰς ἄλλους ἐπέτρεψεν ἀπλῶς νὰ αὐτοδοτοῦνται καὶ εἰς ἄλλους, τέλος, διώρισε Ρωμαίους διοικητάς. Τὴν ποικιλίαν αὐτὴν ἐδημιούργησε φατίμως, διὰ νὰ διατηρῇ ἀντίθεσιν καὶ ἀντίζηλίαν μεταξὺ τῶν υποτελῶν, φέτος νὰ καταστῇ ἀδύνατος πᾶσα μεταξύ των συνενόησις.

ΑΙ ΑΠΟΙΚΙΑΙ – ΑΙ ΟΔΟΙ

Τὰ πολιτικά αὐτὰ μέτρα συνεπλήρωσεν ἡ σύγκλητος μὲ τὰς ἀποικίας καὶ τὰς στρατι-
ωτικὰς ὁδούς.

Εἰς στρατηγικάς θέσεις τῶν χωρῶν, τὰς δύοις ὑπέταξαν οἱ Ρωμαῖοι, ἐγκατέστησαν παλαιοὺς στρατιώτας, εἰς τοὺς δύοις ἔδωσαν κλῆρον γῆς. Οἱ ἀποικοὶ ὥχυρων τὴν θέσιν, ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν καὶ πρὸ πάντων ἐπετήρουν τοὺς ὑπηκόους. Εἰς τὰς ἀποικίας αὐτὰς ὀφείλεται ἡ σωτηρία τῆς Ρώμης κατὰ τοὺς πολέμους πρὸς τὸν Πύρρον καὶ ἀργότερον πρὸς τὸν Ἀντίνοον, οἱ δύοις ματαίως ἐπετήρουν τῆς Ρώμης.



‘Η σημασία τῶν ἀποικιῶν ηὔξηθη περισσότερον μὲ τὰς μεγάλας στρατιωτικάς δόδους. Τὸ σύστημα τῆς ρωμαϊκῆς ὁδοποιίας ἦτο ἔξαιρετον. Αἱ δόδοι ἐκτίζοντο μὲ μεγάλους λίθους καὶ ἀσβεστον καὶ κατόπιν ἐστρώνοντο, ἥσαν πλατεῖαι καὶ στερεώταται. Καὶ σήμερα ἀκόμη σώζονται ἔχη τῶν ρωμαϊκῶν δόδῶν, εἰς τὰ δόποια θυαμάζομεν τὴν στερεότητα τῆς κατασκευῆς. Αἱ δόδοι προσέφεραν μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τοὺς Ρωμαίους. ‘Ο στρατὸς ἦτο δυνατόν νὰ διατρέξῃ δόλακληρον τὴν Ἰταλίαν ἐντὸς 10 ημερῶν, ἐβοήθει τὰ ἀπειλούμενα σημεῖα καὶ κατέπινγε τὰς στάσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ο ΡΩΜΑΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ο ΡΩΜΑΙΟΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΗΣ

‘Ο ρωμαϊκός στρατός ἀνεδείχθη ἀνώτερος ἀπὸ ὅλους τοὺς στρατούς τῶν ἀρχαίων χρόνων. Ἐνίκησε τὸν ἔνα κατόπιν τοῦ ἄλλου τοὺς στρατούς ὃλων τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς του καὶ ἀφῆσε μεγάλην φήμην εἰς τὴν ἴστορίαν.

‘Ο στρατός αὐτὸς ἀπετελεῖτο κυρίως ἀπὸ τὴν μεσαίαν τάξιν, ἀπὸ τοὺς μικροκτηματίας γεωργοὺς τῆς ὑπαίθρου, τοὺς ὅποιους ἡ ἐργασία τῶν ἀγρῶν εἶχε σκληραγγήσει καὶ εἶχε κάμει ρωμαλέους. ‘Ολοὶ οἱ Ρωμαῖοι πολεῖται ἀπὸ τοῦ 17ου μέχρι τοῦ 60οῦ ἔτους ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ὑπηρετήσουν εἰς τὸν στρατόν, μέχρι τοῦ 45ου ὡς τακτικοὶ στρατιῶται καὶ ἀπὸ τοῦ 46ου ὡς ἔφεδροι. Ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν ὑποχρέωσιν ἡσαν ἀπηλλαγμένοι οἱ προλετάριοι, δηλαδὴ ὅσοι δὲν εἶχον διόλου περιουσίαν, διότι οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἥδυναντο νὰ ἐννοήσουν καλὸν στρατιώτην, ἀν δὲν εἴχεν ἀγρὸν ἢ οἰκίαν νὰ ὑπερασπίσῃ. ‘Ωστε ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὸν στρατὸν δὲν ἐσήμαινεν εὔνοιαν τῆς πολιτείας, ἀλλὰ κοινωνικὴν ταπεινότητα.

‘Ο ρωμαϊκός στρατός δὲν ἦτο μόνιμος. Οἱ στρατιῶται ἐκαλούντο εἰς τὰ ὅπλα, ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐκστρατεύσουν, καὶ ἐπέστρεφον εἰς τὰς ἐργασίας των, μόλις ἐτελείωνεν ἡ ἐκστρατεία.

Η ΛΕΓΕΩΝ

‘Ο ρωμαϊκός στρατός εἶχεν ἴδιαιτέραν ὀργάνωσιν, τὴν ὅποιαν ὀνομάζουν λεγεώνα. Ἡ λεγεών ἀπετελεῖτο ἀπὸ 4.200 πεζούς, οἱ ὅποιοι ἡσαν παρατεταγμένοι εἰς τρεῖς γραμμάς. Εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν παρετάσσοντο οἱ νεώτεροι, εἰς τὴν δευτέραν οἱ ἔχοντες ὥριμον ἥλικιαν καὶ εἰς τὴν τρίτην οἱ παλαιότεροι. Ἐκάστη γραμμὴ ἦτο διηρημένη εἰς 10 τμήματα, τὰς λεγομένας σπείρας, ἐκάστη δὲ σπείρα εἰς 2 λόχους. Τοιουτοτρόπως, ἡ λεγεών εἶχεν 30 σπείρας καὶ 60 λόχους. Αἱ γραμμαὶ τῆς λεγεώνος δὲν ἐσχημάτιζον συνέχειαν, ἀλλὰ αἱ σπείραι ἀφηνον μεταξύ των κενὸν ὅσον ἡ ἐκτασίς μιᾶς σπείρας.

Ἐκτὸς τῶν πεζῶν, ἡ λεγεών εἶχε 300 ἵππους, οἱ διποῖοι ἥσαν διηρημένοι εἰς 10 ὥλας ἀνὰ 30 ἄνδρας. Ἡ λεγεών ἀπετελεῖτο ἀπό Ρωμαίους



Λεγεωνάριος ('Από ἀνάγλυφον).
Φορεῖ περισκελῆδα ἀπὸ καρὲ ὑφασμα,
μαρῷὸν χιτῶνα (tunica) μὲ κοντὰ μα-
νίκια, εἰς τὰ πόδια σαρδάλια (caligae)
μεταλλίνην περικεραλαῖαν (cassis),
λαοίᾳ ἀπὸ γάλυβα σὺν τῷ στῆθος καὶ
τοὺς ὕμους (lorica). Εἰς τὴν δεξιὰν
κρατεῖ τὸ δόρυ (pilum), εἰς τὸ δεξιὸν
τὸν κρέμεται τὸ βραχὺ ξίφος (gla-
dius), εἰς τὴν ἀριστερὰν κείσα ἔχει
ἀσπίδα (scutum) μὲ προεξοχὴν εἰς
τὸ μέσον (umbo).

ἥσαν οἱ λεγόμενοι σύμμαχοι. Ἐπίσης μετεχειρίζοντο ξένους μισθοφό-
ρους, ὡπλισμένους ἐλαφρῶς μὲ τόξα καὶ μὲ σφενδόνας, οἱ διποῖοι ὀνο-

Ἐκατόνταρχος (Centurio).
('Από ἀνάγλυφον τῆς ἐποχῆς τοῦ
Καίσαρος).

Φορεῖ χιτῶνα μὲ μετάλλινα ἐλάσματα καὶ
παράσημα. Εἰς τὴν δεξιὰν κρατεῖ ράβδον
ἀπὸ κλῆμα, ἐμβλημα τοῦ βαθμοῦ του.

πολίτας. Πολὺ ἐνωρὶς δμως οἱ Ρω-
μαῖοι ἐστρατολόγησαν τοὺς κατοί-
κους τῶν ἴταλικῶν πόλεων καὶ ἐσχη-
μάτισαν ἀπ' αὐτοὺς ἰδιαίτερα σώμα-
τα πεζῶν καὶ κυρίως ἵππεων. Αὐτοὶ

μάζοντο ἐπίκονυροι. Οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ ἦσαν οἱ περίφημοι χιλιαρχοὶ καὶ ἑπάτονταρχοὶ, ἄνθρωποι μὲν μεγάλην στρατιω-



Τοξότης (Sagittarius).



Σηματοφόρος
('Ανάγλυφον ἐπιτυμβίου στήλης.
Βόνη, Γερμανία).

τικὴν πεῖραν, τολμηροὶ καὶ ἀποφασιστικοὶ εἰς τοὺς πολέμους. Εἰς αὐτοὺς χρεωστεῖ κατὰ μέγα μέρος τὴν δόξαν του ὁ ρωμαϊκὸς στρατός.

Ἄρχηγὸς ὅλου τοῦ στρατοῦ ἦτο συνήθως ὁ Ὀπατος.

ΤΑ ΟΠΛΑ — ΑΙ ΜΗΧΑΝΑΙ

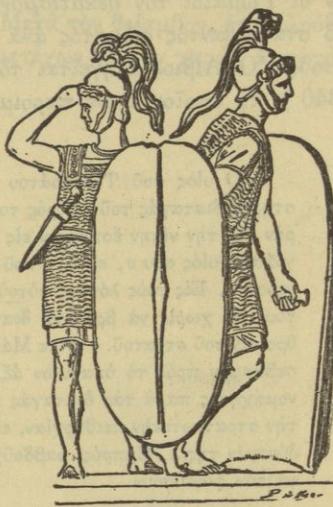
Οἱ Ρωμαῖοι στρατιῶται εἶχον ἐπιθετικὰ ὅπλα τὸ ξίφος, τὸ δάρδυν καὶ τὸ ἀκόντιον, τὸ ἔθνικὸν ὅπλον τῶν Ρωμαίων, τὸ δόποντὸν ἔφερον' οἱ ἀνδρες τῶν δύο πρώτων γραμμῶν. Ἀμυντικὰ ἦσαν ἡ περικεφαλαῖα, ὁ θώραξ, ἡ ἀσπὶς καὶ αἱ κνημῖδες.

Οἱ Ρωμαῖοι διεκρίθησαν πολὺ εἰς τὰς πολιορκίας. Διὰ τοῦτο ἐδη-

μιουργήθη πλῆθος μηχανῶν, οἱ ξύλινοι πύργοι, οἱ ὅποιοι ἔφθανον εἰς τὸ ὄψος τοῦ τείχους καὶ ἐχρησίμευον νῦν ἀπομακρύνοντες τοὺς ἔχθρούς ἀπὸ



Ρωμαῖος ἵππεύς
('Ἐπιτυμβία στήλη').



Ρωμαῖοι στρατιῶται
Φέρουν τὴν μακρὰν ἀσπίδα
(scutum).

τὰς ἐπάλξεις. Ἐπίσης ὁ ὄντας, ὁ καταπέλτης, ὁ σκορπιός, ὁ κριός κ.λ.π. Οἱ Ρωμαῖοι, ὅταν ἐστρατοπέδευον εἰς ὀνοικτὴν πεδιάδα, κατεσκεύαζον στρατόπεδον, τὸ ὅποῖον ἦτο πραγματικὸν φρούριον.

Η ΠΕΙΘΑΡΧΙΑ

Τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν ἔκαμνε πρὸ πάντων ἀνώτερον ἀπὸ ὅλους τοὺς συγχρόνους στρατοὺς ἡ σιδηρᾶ πειθαρχία.

Ἡ παράβασις τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας ἐτιμωρεῖτο σκληρῶς. Εἰς τὰς ἐλαφρὰς ἀπειθείας ἐπέβαλλον τὸν ραβδίσμὸν ἢ ἐξέθετον τοὺς στρατιώτας ἐπὶ πολλὰς ὥρας μὲ σίδερα εἰς τοὺς πόδας. Εἰς βαρύτερα σφάλματα ἀπέπεμπον τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς πατρίδας των, τὸ ὅποῖον ἐθεωρεῖτο ἀτιμωτικώτατον καὶ ἴσοδυνάμει μὲ τὴν σημερινὴν στρατιωτικὴν καθαίρεσιν. Συνηθέστατα ἐπέβαλλον τὴν ποιηὴν τοῦ θανάτου. Ὁ

καταδικαζόμενος ἐδένετο εἰς πάσσαλον, ἐραβδίζετο ὑπὸ τῶν ραβδούχων καὶ κατόπιν ἀπεκεφαλίζετο μὲν πέλεκυν. Εἰς ὁμαδικὰς ἀπειθείας ἀπέβαλλον οἱ Ρωμαῖοι τὸν δεκατησμόν. Ὁ στρατηγὸς δηλαδὴ ἐκλήρωνεν ἐκ τοῦ στασιάσαντος σώματος ἀνὰ ἔνα μεταξὺ δέκα ἀνδρῶν καὶ ἐφόνευεν αὐτούς. Ὁ Λίβιος διηγεῖται τὸ ἐπεισόδιον τοῦ Μανλίου Τουρκοάτου (340), τὸ ὅποῖον ἔγινε παροιμιῶδες εἰς τὴν ἀρχαιότητα.

Οὐδές τοῦ Τουρκοάτου ἐμονομάχησε μὲν ἔνα ἔχθρὸν παρὰ τὰς αὐτηρὰς διαταγάς τοῦ πατέρος του, δὸποῖς ἥτο ὑπατος, καὶ γεμάτος ἀπὸ χαρᾶν διὰ τὴν νίκην ἐσπευσεν εἰς τὸν πατέρα του. « Διὰ νὰ ἀποδείξω ὅτι εἴμαι γνήσιος υἱός σου », εἶπε, « σοῦ φέρω τὰ λάχυρα ἔνδις ἵππεως, τὸν δὸποῖον ἐφόνευσ». Εἰς τοὺς λόγους αὐτούς δὲ ὑπατος γυρίζει τὸ πρόσωπον ἀπὸ τὸν υἱὸν του καὶ χωρὶς νὰ βραδύνῃ διατάσσει τοὺς σαλπιγκτὰς νὰ σαλπίσουν συνάθροισιν τοῦ στρατοῦ. « Τίτε Μάνλιε », εἶπε εἰς τὴν συνέλευσιν, « ἐπειδὴ χωρὶς σεβασμὸν πρὸς τὸ ὑπατικὸν ἀξιωμα καὶ τὴν προγονικὴν μεγαλειότητα ἐμονομάχησες παρὰ τὰς διαταγὰς μου καὶ, δοσον ἐξηρτάτο ἀπὸ σέ, κατέστρεψες τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, εἰς τὴν δόποιαν μέχρι τοῦδε ἡ Ρώμη διέλει τὴν δύναμίν της... Ἐμπρός, ραβδούχε, δέσε τον εἰς τὸν πάσσαλον ». Καὶ διέταξε νὰ τὸν φονεύσουν.

Ο ΘΡΙΑΜΒΟΣ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔδιναν πλουσίας ἀμοιβᾶς εἰς τοὺς καλοὺς στρατιώτας: ὅπλα πολύτιμα, παράσημα, στεφάνους, χρηματικὰς δωρεὰς καὶ μέρος ἀπὸ τὰ λάφυρα. Ἀλλ' ἡ μεγαλυτέρα τιμὴ διὰ τοὺς νικητὰς στρατιώτας καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸν στρατηγὸν ἥτο ὁ θρίαμβος.

Ο θρίαμβος ἥτο μεγάλη πομπή, ἡ δόποια ἐξεκίνει ἀπὸ τὸ πεδίον τοῦ "Αρεως. Προηγκοῦντο οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ συγκλητικοί, ἥκολούθει ἡ μουσικὴ καὶ μετ' αὐτὴν ἀμπαξαι μὲ τὸ λάφυρα, οἱ αἰχμάλωτοι καὶ τὰ πρὸς θυσίαν ζῷα. Κατόπιν ἡρχετο ὁ στρατηγὸς καθήμενος ἐπὶ ἐλεφαντίνου θρόνου ἐν σχήματι ἀμάξης, ἡ δόποια ἐσύρετο ὑπὸ τεσσάρων ἵππων. Ἐφόρει πορφυρᾶν ἐσθῆτα καὶ εἰς τὴν κεφαλὴν ἔφερε στέφανον δάφνης. Πρὸ αὐτοῦ ἐβάδιζον οἱ ραβδοῦχοι. Τὴν πομπὴν ἔκλειον οἱ νικηταὶ στρατιώται, ψάλλοντες διάφορα ἐμβατήρια.

Ἡ συνοδεία παρήλαυνεν ἀργὰ διὰ μέσου τῆς πόλεως, ὅπου οἱ οἰκίαι ἥσαν καταστόλιστοι, ὁ λαὸς ἐπευφήμει τοὺς νικητὰς καὶ οἱ ναοὶ τῶν θεῶν, μετέχοντες τρόπον τινὰ εἰς τὴν κοινὴν χαράν, παρέμενον ἀνοικτοί.

Κατόπιν ἡ πομπὴ ἀνέβαινεν εἰς τὸ Καπιτώλιον, ὅπου ὁ στρατηγὸς ἔθυσταζεν εἰς τὸν Δία, καθ’ ἥν στιγμὴν εἰς τὰ ὑπόγεια τοῦ ναοῦ ἐστραγγαλίζοντο οἱ ἀρχηγοὶ τῶν αἰχμαλώτων. Μετὰ τὸν θρίαμβον, ἐπηκολούθει συμπόσιον τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ λαός, συμμετέχων εἰς τὴν χαράν, ἐπανηγύριζε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑ· Ι· ΚΟΥ ΛΑΟΥ

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ

Οι Ρωμαῖοι εἶναι μετά τοὺς "Ελληνας ὁ δεύτερος μέγιστος λαὸς τῆς ἀρχαιότητος, ἀλλὰ διαφέρουν πολὺ ἀπὸ ἐκείνους. Εἶχον ἀνάστημα μέτριον καὶ μᾶλλον μικρόν, σῶμα εὔρωστον καὶ ρωμαλέον. Ἔκαλλιέργουν μὲν ἀφοσίωσιν τοὺς ἀγρούς των, περιεφρόνουν τοὺς κόπους καὶ ὅνειρόν



Ρωμαῖος

(Μουσείον Βελιγραδίου).

"Ἡ δοεικαλκίη πεφαλή, ὃνομαζομένη
«παῖς τοῦ Τραϊανοῦ», παρουσιάζει
ἔντονα τὰ χαρακηριστικά τοῦ Ρωμαίου.



Ρωμαία

'Η Λιβία Φλωρεντία.

Kαροκικαὶ γραμμαὶ. Ἐρθυμίζει
εὐλητικὸν τίποτ.

των ἦτο νὰ καλυτερεύσουν τὸ κτῆμά των. Ἡγάπων τὰς φιλονικίας καὶ δὲν ἔκουράζοντο ἀπὸ τὰς μακρὰς δίκας, ὅταν ἐγνώριζον ὅτι κινδυνεύει ἡ περιουσία των.

Οι Ρωμαῖοι χωρικοὶ ἦσαν ἀνθρωποι συντηρητικοί, δυσπίστουν εἰς τοὺς νεωτερισμοὺς καὶ πολὺ δυσκόλως ἥλλασσον τὰς παλαιάς των συνηθείας.

Εἶχον πρακτικὸν πνεῦμα, ἀλλ᾽ ἐστεροῦντο φαντασίας, ἥρκοῦντο μόνον εἰς τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζωήν των, καὶ ἐθεώρουν ὡς

περιττήν πολυτέλειαν τὴν ἐνασχόλησιν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὴν φιλοσοφίαν.

Εἶχον δύμας οἱ Ρωμαῖοι μεγάλα προτερήματα. Ἡσαν λαὸς πειθαρχικός, υπήκουον εἰς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν γενῶν, εἰς τοὺς ἀρχοντας, καὶ εἰς τὴν σύγκλητον. Διὰ τοῦτο ἦσαν δριστοὶ στρατιῶται, κατάλληλοι δχι μόνον δι' ἡρωϊκὰ κατορθώματα, ἀλλὰ καὶ διὰ βαρυτάτας ἐργασίας. Σημαντικώτατον ἐπίσης χάρισμα τοῦ Ρωμαίου ἦτο ἡ διοικητικὴ ίκανότης. Οἱ Ρωμαῖοι ἔκυβέρνησαν καλῶς τοὺς οἰκους των, τὴν οἰκογένειαν, τὴν πόλιν καὶ βραδύτερον κατώρθωσαν νὰ δργανώσουν τὸ μεγαλύτερον κράτος τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τὸ ἔκυβέρνησαν κατὰ τρόπον ἐξαίρετον.

ΤΑ Η Θ Η

Ο βίος τῶν Ρωμαίων ἦτο μονότονος καὶ τραχύς. Ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἥλιου εἰργάζοντο εἰς τοὺς ἀγροὺς των, ἀνεπαύοντο ὀλίγον τὴν μεσημβρίαν, ἔξηκολούθουν κατέπιν τὴν ἐργασίαν μέχρι ἐσπέρας, ἐδείπνουν καὶ ἔκοιμῶντο. Μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας τῶν ἐκκλησιῶν διεταράσσετο ἡ μονοτονία τῆς ἐργασίας, ἢ δταν ἤρχοντο εἰς τὴν πόλιν κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἀγορᾶς.

Ο βιομηχανία εὑρίσκετο εἰς πρωτόγονον κατάστασιν. Ο Ρωμαῖος κατεσκεύαζε μόνος του δσα ἔχειαίτεο διὰ τὴν οἰκίαν του. Ἐπίσης δὲν ὑπῆρχεν ἐμπόριον. "Οταν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολὴν ἐγίνετο μεγάλη ἐμπορικὴ κίνησις, δ Ρωμαῖος δὲν εἶχεν ἀκόμη νομίσματα καὶ ἔκαμνε τὰς συναλλαγάς του μὲ ζῷα, μὲ βοῦς ἢ μὲ πρόβατα.

Παροιμιώδης ἦτο ἡ ἀπλότης τῶν Ρωμαίων εἰς τὴν καθημερινὴν ζωὴν. Ή οἰκία των εἶχε ἐν μόνον δωμάτιον, τὸ ὄποιον ἔχρησίμευε διὰ τὴν ὑποδοχὴν τῶν ξένων, διὰ τὰ γεύματα, διὰ τὸν ὕπνον, ἀκόμη καὶ διὰ τὸ μαγείρευμα. Τὸ δεῖπνον ἦτο λιτότερον. Ολίγος ἀρτος, χόρτα, δστρια καὶ τυρὸς ἦσαν τὰ συνήθη φαγητὰ τῶν Ρωμαίων· κρέας καὶ οἶνον μόνον κατὰ τὰς θυσίας ἔτρωγον καὶ ἔπινον. Τὸ ἔνδυμα ἐπίσης ἦτο πολὺ ἀπλοῦν. Συνιστάτο κυρίως ἀπὸ ἔνα χιτῶνα, τὸν ὄποιον ἔσφυγγον εἰς τὴν μέσην καὶ σπανίως ἐφόρουν ἐπάνω εἰς αὐτὸν ἴμάτιον, τὸ ὄποιον ἦτο τεμάχιον ὑφάσματος.

ΑΙ ΠΡΟΤΟΝΙΚΑΙ ΑΡΕΤΑΙ

Αλλ' δ Ρωμαῖος μὲ δλην τὴν ἀπλότητά του ἔκοσμεῖτο μὲ ἐξόχους

ἀρετάς : τὸν σεβασμὸν πρὸς τοὺς ἀνωτέρους, τὴν ἀφοσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸν νόμους, τὴν ἀφιλοκέρδειαν.

Ἄναφέρουν πολλὰ παραδείγματα ὑπακοῆς εἰς τὸν πατέρα. "Οταν ἐπρόκειτο περὶ σεβασμοῦ πρὸς τοὺς νόμους, ὑπεχώρει κάθε ἄλλο συναίσθημα, καὶ αὐτὸ τὸ πατρικὸν φίλτρον.

"Ο Βροῦτος διέταξεν ὁ Ἰδιος νὰ φονεύσουν τοὺς υἱούς του, διότι



Θυσία Ρωμαϊκή (Ἀνάγλυφον, Παρίσιοι, Λοῦθρον).

Πανηγυρικὴ θυσία (Suovetaurilia), εἰς τὴν ὁποίαν ἔσφραγον
χοῖρον, κριόν, ταῦρον.

(Handwritten note: Στρατιωτική)
ἐσκέφθησαν νὰ ἐπαναφέρουν τὴν βασιλείαν. 'Ο Μάνλιος Τουρκοῖτος κατεδίκασεν, ὡς εἴδομεν, εἰς θάνατον τὸν υἱόν του, διότι παρεβίασε τὴν στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. "Εχομεν ἐπίσης ἔξοχα παραδείγματα ἀφιλοκερδείας καὶ ἀδιαφορίας διὰ τιμᾶς καὶ θέσεις. 'Ο Κούριος Δεντᾶτος εἴτε τὸν ἔτρωγε χόρτα ἐντὸς ξυλίνου πινακίου, ὅταν ἥτθον οἱ Σαμνῖται διὰ νὰ τὸν δελεάσουν μὲ δῶρα. 'Αλλ' ἐκεῖνος ἀπήντησεν ὅτι προτιμᾷ νὰ ἔξουσιάζῃ ἐκείνους, οἱ δόποιοι ἔχουν τὸν χρυσόν, παρὰ νὰ τὸν ἔχῃ ὁ Ἰδιος. Τέλος ὁ Κιγκινᾶτος, ἐνῷ ἐκαλλιέργει τὸν μικρὸν του ἀγρόν, ἔλαβε τὴν εἰδῆσιν ὅτι ἔξελέγη δικτάτωρ καὶ, ἀφοῦ ἔσωσε τὴν πατρίδα του, μετὰ 16 ἡμέρας ἐπέστρεψεν πάλιν εἰς τὸ ὅροτρόν του.

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ

L'ATICA TAVVHISTORIJA

Οι Ρωμαϊοί ήσαν θρησκευτικάτατοι. Δὲν ὑπῆρχε δημοσία ἡ Ἰδιω-

τική πρᾶξις, τὴν ὅποιαν νὰ μὴ ἥρχιζαν μὲ θρησκευτικὴν τελετήν. Προτοῦ συνέλθῃ ἡ ἐκολησία καὶ ἡ σύγκλητος, οἱ Ρωμαῖοι ἐπεκαλοῦντο τοὺς θεοὺς καὶ οἱ δάρχοντες δὲν προέβαινον εἰς καμμίαν ἐπίσημον πρᾶξιν χωρὶς νὰ ζητήσουν τὴν γνώμην τῶν Θεῶν. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν ἰδιωτικὸν βίον οἱ Ρωμαῖοι πιστεύουν δτὶ οἱ θεοὶ ἐπεμβαίνουν καὶ κανονίζουν ὅλα τὰ εὐχάριστα ἢ δυσάρεστα γεγονότα: τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὸν θάνατον, τὰ γεύματα κ.λ.π.

Ἡ Ρωμαϊκὴ θρησκεία εἶχε μεγάλην ἔξελιξιν. Εἰς τὰς ἀρχὰς παρουσιάζεται ὡς θρησκεία ποιμένων καὶ γεωργῶν. Ἀργότερον, ὅταν οἱ Τυρρηνοὶ ἐκυρίευσαν τὸ Λάτιον, ἔδωκαν πολλὰ στοιχεῖα τῆς θρησκείας των εἰς τοὺς Ρωμαίους. Κυρίως ὅμως ἡ ρωμαϊκὴ θρησκεία ἐδέχθη τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἑλληνικῆς. "Οταν οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἑλλάδα, ἐγνώρισαν τοὺς ἑλληνικοὺς θεούς καὶ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν, ἐγοητεύθησαν ἀπὸ τὴν ὥραιοτητά των καὶ ἀσυναισθήτως ἐτάντισαν τοὺς παλαιοὺς θεούς των μὲ τοὺς θεούς τῶν Ἑλλήνων. Ἀργότερον, ὅταν τέλος οἱ Ρωμαῖοι ὑπέταξαν τὴν Ἀνατολήν, εἰσήχθησαν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐλατρεύθησαν μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους καὶ οἱ θεοὶ τῆς Φρυγίας, τῆς Συρίας, τῆς Αἰγύπτου κ.λ.π.

ΟΙ ΘΕΟΙ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Οι Ρωμαῖοι δὲν εἶχον τὴν ζωηρὰν φαντασίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ δὲν ἔδωσαν εἰς τοὺς θεούς των χαρακτηριστικὰ καὶ ἰδιαιτέραν φυσιογνωμίαν, δπως οἱ Ἑλληνες εἰς τοὺς ἴδιούς των, οὔτε διηγήθησαν δι' αὐτοὺς μύθους καὶ τερπνὰς περιπτετέας. Εἰς τοὺς παλαιοτέρους καιρούς οἱ θεοὶ τῶν Ρωμαίων εἶναι δητα ἀ μ ο ρ φ α κ α i ἀ κ α θ ό ρ i σ t α Περὶ τῶν θεῶν των οἱ Ρωμαῖοι τίποτε δὲν γνωρίζουν. Πολλάκις ἀγνοοῦν καὶ τὸ ὄνομά των. Διὰ τοῦτο δὲν κατασκευάζουν οὔτε ἀγάλματα, οὔτε ναούς, ἀλλὰ φαντάζονται δτὶ οἱ θεοὶ κατοικοῦν εἰς ὠρισμένα ἀντικείμενα, εἰς τὴν θύραν, εἰς τὸ κατώφλιον, εἰς τὴν φλόγα τῆς ἑστίας καὶ τοὺς παριστάνουν μὲ λίθους, ξύλα, χόρτα κλπ.

Χαρακτηριστικὸν εἶναι δτὶ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον ἀπειρον πλῆθος θεῶν. « Εὔκολωτερον εἶναι νὰ συναντήσῃς ἔνα θεὸν παρὰ ἔνα ἄνθρωπον », ἔλεγεν ἔνας Ρωμαῖος ἀστειευόμενος. « Η θύρα ἔχει τὸν ἰδιαιτέρον θεόν της, ἀλλὰ καὶ τὸ κατώφλιον καὶ αἱ στρόφιγγες τῆς θύρας ἔχουν τοὺς ἴδιούς των θεούς. » Άλλος θεὸς κάμνει τὰ παιδιά νὰ ὅμιλοῦν, ἄλλος

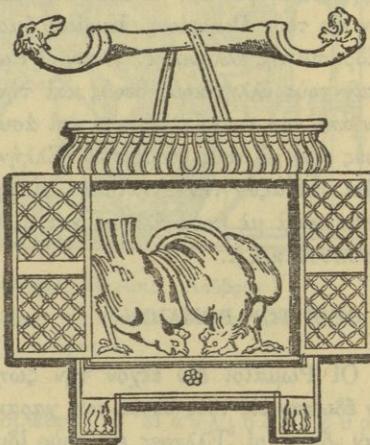
τὰ μανθάνει νὰ πίνουν, ἄλλος νὰ τρώγουν, ἄλλος νὰ ἔξερχωνται ἀπὸ τὴν οἰκίαν καὶ ἄλλος νὰ ἐπιστρέφουν. Ὁ γεωργὸς καλλιεργεῖ τὸν ἀγρόν, λιπαίνει ἢ θερίζει ὑπὸ τὴν προστασίαν ἴδιαιτέρων θεῶν.

Εἰς τὴν Ρώμην διακρίνομεν δύο εἰδῆ θρησκείας: τὴν θρησκείαν τῶν ἴδιωτῶν καὶ τὴν θρησκείαν τῆς πολιτείας. Τὴν πρώτην ἀντιπροσωπεύουν οἱ ἐφέστιοι καὶ οἱ ἀγροτικοὶ θεοί, τὴν ἄλλην οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῆς πολιτείας.

Μεταξὺ τῶν ἐφεστίων θεῶν τὴν πρώτην θέσην κατέχουν οἱ νεκροί, τοὺς ὁποίους οἱ ρωμαῖοι ἐλάτρευον ὡς θεούς, ὅπως καὶ



Ἐστιάς



Κλωβὸς τῶν ιερῶν ὁρνίθων (Ἀνάγλυφον).

οἱ Ἐλληνες. Ὁ ἀρχηγὸς τῆς οἰκογενείας ἦτο ιερεὺς τῆς λατρείας τῶν νεκρῶν, εἰς τοὺς ὁποίους καθημερινῶς προσέφερε σπονδάς. Αἱ μεγάλαι ρωμαῖαι οἰκογένειαι διατηροῦν εἰδώλια τῶν προγόνων ἀπὸ κηρὸν καὶ εἰς τὰς οἰκογενειακὰς ἑορτὰς δοῦλοι περιάγουν αὐτά. Ἀλλοι ἐφέστιοι θεοὶ ἦσαν δὲ Ιανός, δὲ θεὸς τῆς θύρας τῆς οἰκίας, καὶ ἡ Ἐστία, θεὰ τοῦ οἰκισμοῦ πυρός.

Οἱ ἀγροί, μὲ τοὺς ὁποίους τόσον ἦτο συνδεδεμένη, ἰδίως κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους, ἡ ζωὴ τῶν ρωμαίων, εἶχον ἔκαστος τὸν θεόν του. Αὐτοὶ εἶναι οἱ ἀγροτικοὶ θεοί. Οἱ ἀγρόται ὅμως ἐλάτρευον εἰς ὥρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους καὶ ἄλλους πολλοὺς θεούς, οἱ δόποιοι

ἐπροστάτευον τὴν γεωργίαν, τὴν σποράν, τὸν θερισμόν, τὴν ἄμπελον, τὰ δάση κλπ. Εἰς τοὺς θεούς αὐτοὺς ἔκαμναν διαφόρους ἑορτάς.

Οἱ ἐπίσημοι θεοὶ τῆς πολιτείας ἦσαν ὁ Ἰανός, ἡ Ἐστία, ὁ Ζεὺς καὶ ὁ Ἀρης.

'Ο' Ιανὸς ἦτο θεὸς τῆς κυρίας πύλης τῆς Ρώμης, ἡ ὁποίᾳ ἔφερεν εἰς τὴν ἀγοράν, καὶ παριστάνετο μὲν δύο μορφάς, ἐκ τῶν ὅποιων ἡ μία ἔβλεπεν ἔξω καὶ ἡ ἄλλη εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πόλεως. 'Ο ναός του ἦτο εἰς τὴν ἀγοράν καὶ ἔμενε κλειστὸς ἐν εἰρήνῃ, ἀνοικτὸς ἐν καιρῷ πολέμου.

'Η' Εστία ἦτο ἡ θεὰ τοῦ ἱεροῦ πυρὸς τῆς πολιτείας, τὸ ὅποῖον διετηρεῖτο ἐντὸς ναοῦ περιφερικοῦ. 'Ο Ζεὺς ἦτο θεὸς τοῦ σύραγον, τοῦ ἀέρος καὶ τῆς θυέλλης καὶ ἐλατρεύετο πολὺ. 'Ο ναός του ἦτο εἰς τὸ Καπιτώλιον. 'Ο' Αρης τέλος ἦτο ὁ θεὸς τῆς βλαστήσεως καὶ τοῦ πολέμου καὶ ἔθεωρεῖτο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων ὡς ὁ πατήρ τοῦ ρωμαϊκοῦ ἔθνους, διότι ἀπ' αὐτὸν, κατὰ τὴν παράδοσιν, ἐγεννήθη ὁ Ρωμύλος.

Η ΛΑΤΡΕΙΑ

Οἱ κυριώτεροι τύποι τῆς ρωμαϊκῆς λατρείας ἦσαν αἱ προσευχαί, αἱ σπονδαί, αἱ θυσίαι, αἱ λιτανεῖαι καὶ αἱ ἐστιάσεις τῶν θεῶν. 'Η προσευχή, αἱ σπονδαὶ καὶ αἱ θυσίαι δὲν διέφερον κατ' οὐσίαν ἀπὸ τὰς ἐλληνικάς.

Αἱ λιτανεῖαι ἐγίνοντο εἰς ὠρισμένας ἥμέρας. Εἰς αὐτὰς παρευρίσκοντο οἱ ἵερεῖς, οἱ μεγάλοι ἵερατικοὶ σύλλογοι καὶ οἱ θεοὶ τῶν ὅποιων τὰ σύμβολα ἐτοποθετοῦντο ἐπάνω εἰς ἀμάξας καὶ παρηκολούθουν τὴν πομπήν. Εἰς τὰς ἐστιάσεις προετοίμαζον διὰ τοὺς θεούς κλίνας, δόπιας εἰς τὰ συνήθη γεύματα, καὶ ἐτοποθέτουν εἰς αὐτὰς τὰ σύμβολα ἢ τὰς προτομὰς τῶν θεῶν καὶ προσέφερον φαγητὰ ἀπὸ θυσίαν ἢ δεῖπνα, τὰ δόπια ἐγίνοντο συγχρόνως εἰς δλην τὴν πόλιν. 'Ο τρόπος αὐτὸς τῆς λατρείας συνηθίζετο εἰς κριτίμους περιστάσεις καὶ εἶχε χαρακτῆρα γενικῆς ἴκεσίας. Διὰ νὰ γνωρίζουν τὴν θέλησιν τῶν θεῶν, οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο τὴν οἰωνοσκόποι, παρετήρουν τὸν οὐρανόν, τὴν πτῆσιν καὶ τὴν φωνὴν τῶν πτηνῶν ἢ τὰς ἀστραπάς. Πολλάκις συνεβούλεύοντο τὰς ιερὰς δρυνιθας, τὰς ὁποίας ἔτρεφον εἰς ἴδιαίτερον κλωβόν. 'Εφεριπτον τροφὴν εἰς τὰ πτηνὰ καὶ ἀπὸ τὴν δρεξιν, μὲ τὴν ὁποίαν ἔτρωγον αὐτήν, ἔμαντεύοντο.

Πρωτότυπη ανθρώπινη λεύκη

Οι σημαντικώτεροι ιερεῖς τῶν Ρωμαίων ἥσαν οἱ Σάλλιοι, ιερεῖς τοῦ "Αρεως κυρίως, οἱ δόποιοι ἐφύλαττον τὰς 12 ιεράς ἀσπίδας. Αἱ Ἐστίας καὶ εἶχον ὁς ἔργον τὴν λατρείαν τῆς θεᾶς Ἐστίας καὶ τὴν τήρησιν τοῦ ιεροῦ πυρός, τὸ δόποιον νύκτα καὶ ἡμέραν ἔκαιεν εἰς τὸν ναόν.

Μὲ τὸν καιρὸν ἐδημιουργήθησαν καὶ διάφοροι ιερατικοί σύλλογοι, οἱ δόποιοι ἔργον εἶχον νὰ διαφωτίζουν τὸν βασιλέα καὶ τοὺς ὑπάτους περὶ τῶν θρησκευτικῶν τύπων. Σημαντικώτεροι ἀπὸ τοὺς συλλόγους αὐτούς ἥσαν οἱ ποντίφικες καὶ οἱ ιωνοσκόποι. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ποντιφίκων, μέγιστος ἀρχιερεὺς ὄνομαζόμενος, μὲ τὸν καιρὸν ἔγινεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς θρησκείας καὶ τὸ ἀξιωμά του ἐθεωρεῖτο ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιοσεβαστώτερα τῆς ρωμαϊκῆς πολιτείας.

Πέραν Αστρά

112, 3. -- Γεγομένη
εις συβάντες /
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ' /
Επί τον προσδότην /
Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ
Περάν

ΤΟ ΠΟΛΙΤΕΥΜΑ

Από της ἔξισώσεως τῶν δύο τάξεων μέχρι τῆς ἐποχῆς, κατὰ τὴν δόποιαν ἀρχίζουν αἱ μεγάλαι κατακτήσεις (300 - 133 π.Χ.), ἡ Ρώμη διέρχεται μακράν περίοδον ἐσωτερικῆς γαλήνης. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτὸν τὸ ρωμαϊκὸν πολίτευμα διαμορφώνεται καὶ λειτουργεῖ καγονικῶς. Ὁ ἴστορικὸς Πολύβιος, ὁ δόποιος ἔζησεν ὡς αἰχμάλωτος εἰς τὴν Ρώμην κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰώνα, μᾶς ἔδωκεν ἀκριβῆ περιγραφὴν αὐτοῦ.

Οἱ Ρωμαῖοι ὡνόμαζον τὸ πολίτευμά των δῆμοκρατίαν.

Αἱ ἔξουσιαι τοῦ ρωμαϊκοῦ πολιτεύματος θίσσεν : 1) αἱ ἐκκλησίαι, 2) οἱ δρόχοντες καὶ 3) ἡ σύγκλητος.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΙ

Εἰς τὴν Ρώμην ἐδημιουργήθησαν, καθὼς γνωρίζομεν, μὲ τὸν καιρὸν τρεῖς ἐκκλησίαι : 1) ἡ φρατρική ἐκκλησία, 2) ἡ λοχιτικής καὶ 3) ἡ φυλετική.

Ἡ φρατρική ἐκκλησία ἦτο εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους ἡ συνάθροισις τῶν πατρικίων· ὑφίστατο μόνον ἀπὸ σεβασμὸν πρὸς τὴν παράδοσιν καὶ δὲν εἶχε καμμίαν ἔξουσίαν.

Ἡ λοχιτική ἐκκλησία ἦτο, ὡς εἴπομεν, ἡ συνάθροισις τοῦ στρατευομένου λαοῦ, ἀπετελεῖτο δηλαδὴ ἀπὸ δλους τοὺς Ρωμαίους πολίτας, πατρικίους καὶ πληβείους, διηρημένους εἰς 193 λόχους. Οἱ Ρωμαῖοι ἐψήφιζον ὅχι κατὰ κεφαλάς, ἀλλὰ κατὰ λόχους, δηλαδὴ ἐκαστος λόχος ἐλάμβανε χωριστὰ ἀποφάσεις καὶ ἡ γνώμη του ἀντιπροσώπευε μίαν φῆφον. Ἡ λοχιτική ἐκκλησία ἔζελεγε τοὺς ἀνωτέρους ἀρχοντας (ὑπάτους, τιμητάς, πραίτωρας) καὶ συνήρχετο εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Αρεώτος", μεταξύ Καπιτωλίου καὶ Ἰανίκου λόφου.

Ἡ φυλετική, ἡ ὄποια κατ' ἀρχὰς ἦτο συνάθροισις τῶν πληθείων ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν δημάρχων, μετὰ τὴν ἔξισωσιν τῶν τάξεων, ἔγινε κοινὴ συνάθροισις δλων τῶν Ρωμαίων, οἱ ὄποιοι συνήρχοντο,

κατὰ φυλάς. Ὁ ρωμαϊκὸς λαὸς εἶχε διαιρεθῆ εἰς φυλάς, ἀναλόγως τοῦ τόπου τῆς κατοικίας. Οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν πόλιν ἀπετέλεσαν

τὰς 4 ἀστικὰς φυλάς, οἱ δὲ διαιμένοντες εἰς τὴν ὕπαιθρον τὰς 21 ἀγροτικὰς φυλάς. Καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν αὐτὴν ἐψήφιζον κατὰ φυλάς. Ἡ φυλετικὴ ἐκκλησία συνήρχετο εἰς τὴν ἀγοράν, ἔξελεγε τοὺς κατωτέρους ἄρχοντας καὶ ἐψήφιζε τοὺς νόμους.

ΟΙ ΑΡΧΟΝΤΕΣ

Αἱ ἐκκλησίαι εἶχον κυρίως νομοθετικὴν ἔξουσίαν. Οἱ ἄρχοντες εἶχον τὴν ἐκτελεστικὴν. Ἔνεκα τῆς πάλης τῶν τάξεων, εἰς τὴν Ρώμην ἐδημιουργήθησαν μὲ τόν καιρὸν πλῆθος ἄρχοντων.

Οἱ ὥπατοι ἤσαν δύο καὶ εἶχον κατ' ἀρχὰς ὅλην τὴν ἔξουσίαν τῶν βασιλέων. Ἀλλὰ παρ' ὅλους τοὺς περιορισμούς, τοὺς δόποιους ὑπέστη ἡ ἀρχὴ αὐτὴ μὲ τὸν καιρὸν, οἱ ὥπατοι διετήρησαν πάντοτε μεγάλην δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐν εἰρήνῃ προήδρευον τῆς συγκλήτου καὶ τῆς λοχίτιδος ἐκκλησίας καὶ ἐπέβλεπον τὴν τήρησιν τῶν νόμων. Ἐν πολέμῳ διενήργουν τὴν στρατολογίαν καὶ εἶχον τὴν ἀρχηγίαν τοῦ στρατοῦ.



Ραβδοῦχοι
(Ἀπὸ ἀνάγλυφον).

Φοροῦν περισκελίδα κολλητήν, ἡ ὁποία κατεβαίνει κάτω ἀπὸ τὸ γόνυ, χιτῶνα ἀσφιγμένον εἰς τὸν κορμὸν καὶ μέγα ἐπανωφρόιον, ἐνδυμασίαν ἐκστρατείας. Εἰς τὸν ἀριστερὸν ὅμοιον κρατοῦν δέσμην ἀπὸ φάρδους, τὴν fascia. Ὁ πέλεκυς σημαίνει ὅτι εὑρίσκονται ἐντὸς τῆς Ρώμης. Οἱ φαβδοῦχοι ἀκολουθοῦν τοὺς ὑπάτους, στρατηγοὺς καὶ ἄλλους ἄρχοντας.

Οἱ τιμηταὶ εἶχον μεγάλην θέσιν εἰς τὴν ρωμαϊκὴν πολιτείαν. Ἦσαν δύο καὶ ἔξελέγοντο κατὰ πενταετίαν διὰ 18 μῆνας. Τὸ ἔργον τῶν τιμητῶν ἦτο σημαντικώτατον.

1) "Εκαμόν τὴν τί μη σιν τῶν πολιτῶν, κατέτασσον δηλαδή αὐτούς ἀναλόγως τῆς κατοικίας καὶ περιουσίας εἰς τὰς φυλάς, τὰς τάξεις καὶ τοὺς λόγους. 2) Συνέτασσον τὸν κατάλογον τῶν συγκλητικῶν, ὁρίζον δηλαδὴ ποῦνοι ἐξ ἑκείνων, οἱ δποῖοι ἐχρημάτισαν ἀρχοντες, ἐδικαιοῦντο νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν σύγκλητον καὶ ποῦοι δι' ἀνάρρηστον διαγωγὴν ἔπερπε νὰ ἐκβληθοῦν ἢ νὰ ἀποκλεισθοῦν ἀπ' αὐτήν. 3) Συνέτασσον εἰδος προσπολογισμοῦ τοῦ κράτους. 4) Τὸ σπουδαιότερον ἔργον τῶν τιμητῶν ἦτο ἢ ἐπίβλεψις τῶν ἡθῶν. Εἰς τοὺς δεικνύοντας ἀσυμβίβαστον συμπεριφορὰν μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ Ρωμαίου ἐπέβαλλον τὴν στέρησιν τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων. Διὰ τοῦτο οἱ Ρωμαῖοι ἐσέβοντο καὶ ἐφοβοῦντο πολὺ τοὺς τιμητὰς καὶ ἦτο παροιμιώδης ἡ αὐστηρότης πολλῶν ἐξ αὐτῶν.

Οἱ πραίτωρες, ἥσαν δικασταί, στρατηγοὶ καὶ διοικηταὶ ἐπαρχιῶν. Κατ' ἀρχὰς ὑπῆρχεν εἰς πραίτωρ, δ ὅποιος ἐδίκαζεν τὰς δίκιας μεταξὺ τῶν Ρωμαίων πολιτῶν καὶ ἐλέγετο ἀστυδικης. Βραδύτερον διὰ τὰς ὑποθέσεις τῶν ξένων ὀρίσθη νέος πραίτωρ, δ λεγόμενος ξενοδικης. "Οταν δύμας αἱ ρωμαῖαι στρατιαι ἐπολλαπλασιάθησαν καὶ οἱ δύο ὑπάτοι δὲν ἐπήρκουν διὰ τὴν διοίκησιν αὐτῶν, ἐξελέγοντο καὶ ἄλλοι πραίτωρες καὶ διοικηταὶ στρατιῶν." Αργότερον ἐστέλλοντο ὡς διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν πραίτωρες. Διὰ τοῦτο δ ἀριθμὸς αὐτῶν διαρκῶς ηὔξανετο.

Οἱ ταμίαι επίσης ἥσαν πολλοὶ καὶ εἶχον τὴν οἰκονομικὴν διαιχίησιν. Δύο ἔμενον εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἐφύλαττον τὸ δημόσιον ταμεῖον, ἄλλοι παρηκολούθουν τοὺς ὑπάτους καὶ τοὺς πραίτωρας εἰς τὰς ἐκστρατείας ἢ εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπαρχιῶν.

Οἱ ἀγοραῖοι επέβλεπον εἰς τὸν ἐπισιτισμὸν τῆς Ρώμης, τὴν συντήρησιν τῶν δρόμων καὶ διωργάνων τὰ δημόσια θεάματα.

Οἱ δήμαρχοι, οἱ δποῖοι ἔφθασαν μέχρι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν 10, εἶχον πάντοτε μεγίστην δύναμιν, ἢ δποία συνίστατο κυρίως εἰς τὸ veto ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν ἀρχόντων καὶ εἰς τὸ iερὸν καὶ ἀπαραβίαστον τοῦ προσώπου των. Μόνον ἐπὶ τῶν πράξεων τῶν δικτατόρων καὶ τῶν τιμητῶν ἥργει τὸ veto τῶν δημάρχων.

Ο δικτάτωρ, καθὼς γνωρίζομεν, ἦτο ἔκτακτος ἀρχων, ἐκλεγόμενος δσάκις ἡ πολιτεία ἥπειλεεῖτο ἀπὸ μεγάλους ἐξωτερικούς ἢ ἐσωτερικούς κινδύνους. Απὸ τοῦ τέλους δύμας τοῦ δευτέρου Καρχηδονικοῦ πολέμου οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἐξέλεγον πλέον δικτάτορας, ἀλλ' ἀνέθετον εἰς τοὺς ὑπάτους δικτατορικὴν ἐξουσίαν.

*Εκτὸς τῶν τιμητῶν καὶ τῶν δικτατόρων, οἱ ἀρχοντες ἥσαν ἐνιαύσιοι, ἔξελέγοντο ὑπὸ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ ἥσαν ὑπεύθυνοι, δῆλαδὴ μετὰ τὴν λῆξιν τῆς ἀρχῆς των ἔδιδ. ν λόγον. Μερικοὶ ἐκ τῶν ἀρχόντων εἶχον ἴδιαιτερα χαρακτηριστικὰ σημεῖα. Τοὺς ὑπάτους ἡκολούθουν 12 ρ α β δ ο ū χ ο i, τοὺς πραιτώρων 6.

"Οταν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπαρχιῶν ηὔξηθη πολὺ, οἱ Ρωμαῖοι ἐδημιούργησαν νέους ἀρχοντας, ἀναπληρωτὰς τῶν ὑπάτων καὶ πραιτώρων, τοὺς δόποιους ὀνόμαζον ἀνθυπάτης καὶ πραιτώρων, τοὺς πραιτώρων, τοὺς δόποιους ὀνόμαζον ἀντιπρότερος τῆς ἀρχῆς.

*Η ἔξουσία τοῦ διοικητοῦ τῆς ἐπαρχίας ἦτο πολὺ μεγάλη, διότι ἀντιπροσώπευε τὴν ρωμαϊκὴν ἀρχήν. *Ητο συγχρόνως στρατιωτικὸς καὶ πολιτικὸς διοικητής, δῆλαδὴ ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ, ἀνώτατος δικαστὴς καὶ ἐπόπτης τῆς τάξεως. καὶ τῆς ἀσφαλείας. *Ἐπίσης ἐφρόντιζε διὰ τὴν εἰσπραξιν τῶν φόρων.

Η ΣΥΓΚΛΗΤΟΣ

"Ολην τὴν ἔξουσίαν τῆς πολιτείας εἶχε συγκεντρώσει μὲ τὸν καιρὸν ἡ σύγκλητος, ἡ δόποια μὲ τὴν ἀξιοθάλαστον σταθερότητα πολλάκις ἔσωσεν τὴν Ρώμην εἰς κρισιμωτάτας στιγμάς. Τὴν σύγκλητον κατήρτιζον οἱ τιμηταὶ καὶ τὰ μέλη αὐτῆς δὲν ὑπερέβαινον τὰ 300. Συγκλητικοὶ ἔγινοντο οἱ χρηματίσαντες ἀνώτεροι ἀρχοντες ἡ δῆμαρχοι. Σημαντικὴ ἦτο ἡ ἔξουσία τῆς συγκλήτου εἰς τὰ οἰκονομικά, θρησκευτικὰ καὶ ἔξωτερικὰ ζητήματα. "Ωρίζε τοὺς φόρους, διέθετε χρήματα τοῦ δημοσίου ταμείου, ἐψήφιζε τὰ ἔξοδα καὶ ἐν γένει εἶχε τὴν διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν, δύταν δὲν ὑπῆρχον τιμηταὶ. Διέτασσε τὰς μεγάλας θρησκευτικὰς τελετὰς, τὰς ποίας ὑπεδείκνυν οἱ ιερεῖς, ἐπέβλεπε τὰς θρησκευτικὰς δοξασίας καὶ εἶχε τὴν ἐποπτείαν τῆς ἑθνικῆς λατρείας. *Εδέχετο καὶ ἀπέστελλε πρεσβευτάς, διεπραγματεύετο μὲ ξένα κράτη, ἐπρότεινε τὸν πόλεμον ἡ τὴν εἰρήνην εἰς τὴν ἐκκλησίαν κλπ.

*Η σύγκλητος συνήρχετο εἰς ἴδιαιτερον οἰκημα, τὸ βουλευτήριον. Αἱ ἀποφάσεις τῆς συγκλήτου ὠνομάζοντο συγκλητικὰ δόγματα καὶ εἶχον ἰσχὺν νόμου. Εἰς τοὺς ξένους ἐπροξένει καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν ἡ σοβαρότης καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια τῆς συγκλήτου.

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

"Οπως ἡ διοίκησις τῆς Ρώμης, τοιουτοτρόπως καὶ ὁ ἴδιωτικὸς

βίος διακρίνεται διὰ τὴν τάξιν καὶ τὴν αὐστηρότητα. Τὴν ζωὴν τῆς οἰκογενείας — τὴν γέννησιν, τὸν γάμον, τὴν ἀνατροφήν τῶν τέκνων, τὴν κηδείαν κ.λ.π. — κανονίζει αὐστηρὰ ἔθιμοτυπία.

Ο πατήρ εἶναι ἄρχων τῆς οἰκογενείας μὲν ἀπειρότερον ἔξουσίαν· τὰ δόλλα μέλη, ἡ σύζυγος, τὰ τέκνα, οἱ ὑπηρέται διφείλουν ὑπακοὴν εἰς αὐτόν. Αὐτὸς δίδει εἰς τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας τὴν ἀδειαν τοῦ γάμου, εἶναι δὲ ἀνώτατος δικαστής καὶ ἔχει δικαίωμα ζωῆς καὶ θανάτου ἐπ' αὐτῶν.

Αλλὰ καὶ ἡ ρωμαϊκαὶ οἰκοδέσποιντα ἔχει μεγάλην ἐκτίμησιν καὶ ἀπιθολήν: αὐτὴ διοικεῖ τὸν οἶκον καὶ διευθύνει τὰς οἰκιακὰς ἔργασίας: συμμερίζεται ὅλας τὰς τιμὰς τοῦ ἀνδρὸς καὶ χαίρει μεγάλου σεβασμοῦ

Η ΓΕΝΝΗΣΙΣ

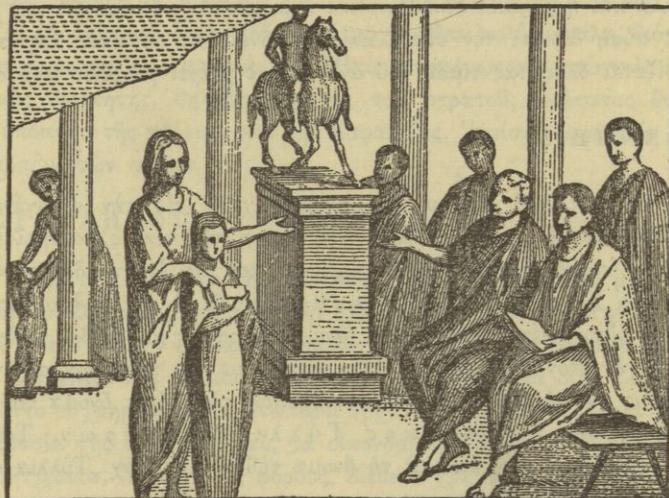
Η γέννησις τοῦ τέκνου ἦτο μεγάλη χαρὰ εἰς τὴν οἰκογένειαν. Διὰ τοῦτο, ὅταν ἐγεννᾶτο παιδίον, ἡ ἔξωθυρα τῆς οἰκίας ἐκοσμεῖτο μὲν ἀνθη. Τὴν ὄγδοην ἡμέραν διὰ τὰ κορίτσια καὶ τὴν ἐνάτην διὰ τὰ ἀγόρια ἐγίνετο ἡ τελετὴ τοῦ καθρόμοντος, ἡ διποία ἦτο μεγάλη ἔορτὴ τῆς οἰκογενείας. Παρίσταντο ὅλοι οἱ συγγενεῖς καὶ ἔδιδον τὸ ὄνομα εἰς τὸ νοσγέννητον. Οἱ Ρωμαῖοι εἶχον τρία ὄνοματα: τὸ κύριον, τὸ ὄνομα τοῦ γένους καὶ τὸ ἐπώνυμον. Τοιουτορόπως τὸ πλῆρες ὄνομα τοῦ φήτορος Κικέρωνος ἦτο Μᾶρκος Τύλλιος Κικέρων. Τὰ κοράσια ὀνομάζοντο συνήθως μὲν τὸ ὄνομα τοῦ γένους, π.χ. Τύλλια ὀνομάζετο ἡ κόρη τοῦ Κικέρωνος.

Η ΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΠΑΙΔΩΝ

Οἱ Ρωμαῖοι καὶ εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν παίδων ἔδωκαν χαρακτῆρα πρακτικόν. Ἀπέβλεπον τὰ τέκνα τῶν νὰ γίνουν καλοὶ στρατιῶται, καλοὶ πολεῖται καὶ καλοὶ ἄρχοντες. Τὰ σχολεῖα, τὰ ὄποια ἥσαν μικρὸ καὶ συνοικιακά, συνετήρουν συνήθως δοῦλοι ἐγγράμματοι, οἱ δόποιοι ἔδιδασκον ἀνάγνωσιν, γραφὴν καὶ ἀριθμητικὴν καὶ ἐπέβαλλον εἰς τοὺς μικροὺς μαθητὰς τὴν ἀποστήθισιν γνωμικῶν καὶ νόμων.

Ἀπὸ τοῦ 13ου ἔτους, τὰ παιδιά ἐφοίτων εἰς τὸν γραμματικόν, ὁ δόποιος ἀνεγίγνωσκε καὶ ἡμίκηνευ τὰ κείμενα τῶν συγγραφέων καὶ τὴν Δωδεκάδετον. Γενικῶς δύμας ἡ ἀγωγὴ τῶν παίδων εἰς τὴν Ρώμην μέχρι τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος παρέμεινε στοιχειώδης καὶ μόνον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν

τῆς Ἑλληνικῆς παιδείας ἥρχισαν οἱ Ρωμαῖοι νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἀνάγκην ἀνωτέρας μορφώσεως. Τότε ἴδρυθησαν ῥητορικαὶ σχολαῖ, δῆπου οἱ νέοι ἡσκοῦντο εἰς τὴν ρητορείαν. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔφθασαν τοὺς Ἑλληνας εἰς τὴν μόρφωσιν. Ἐθεώρουν περιττὸν δὲν τὸν ὠφέλει πρακτικῶς καὶ δὲν εἶχον ἀγάπην πρὸς τὰς ἐπιστήμας καὶ τὰς τέχνας, δπως οἱ Ἑλληνες.



Ἄπο τὴν παιδικὴν ζωὴν

(Τοιχογραφία Πομπηίας).

Παριστάρει μητέρα ὁδηγοῦσαν τὴν κόρον της εἰς τὸ σχολεῖον. Σεμνὴ καὶ δειλὴ ἡ στάσις τῆς μητρός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΠΑΛΗ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ

Μὲ τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰταλίας, ἡ Ρώμη ἔγινε μεγάλη δύναμις καὶ ἤρχισεν νὰ ἔχῃ βλέψεις εἰς τὴν Θάλασσαν. Αὐτὸ τὴν ἔφερεν εἰς σύγκρουσιν μὲ τὸν πλησιέστερον γείτονά της, τὴν Καρχηδόνα. Ἀφορμὴν εἰς τὴν σύγκρουσιν ἔδωσεν ἡ Σικελία, τὴν ὅποιαν οἱ Ρωμαῖοι ἐθεώρουν ὡς φυσικὴν προέκτασιν τῆς Ἰταλικῆς χερσονήσου, ἐνῷ διὰ τοὺς Καρχηδονίους ἦτο σπουδαῖα βάσις τοῦ ἀποικιακοῦ τῶν κράτους. Ὁ Πύρρος εἶχε διαιρέσει τὴν μεγάλην σημασίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε ἡ μεγαλόνησος διὰ τοὺς δύο λαούς, καὶ διὰ τοῦτο, ὅταν ἔφευγε ἀπὸ αὐτῆν, εἶπε : « Τέῳραζον πεδίον ἀγάνων ἀφήνομεν εἰς τοὺς Ρωμαίους καὶ τοὺς Καρχηδόνιους ! » Αἱ ἀντίζηλοι πόλεις ἐπάλαισαν πράγματι περισσότερον ἀπὸ ἕνα αἰώνα (264 - 146) καὶ ἔγιναν τρεῖς μεγάλοι πόλεμοι, οἱ διοῖσι εἰς τὴν ἱστορίαν δυνομάζονται Καρχηδόνικοὶ πόλεμοι.

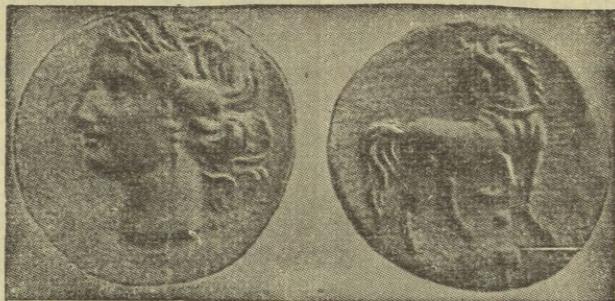
Η ΚΑΡΧΗΔΩΝ

Η Καρχηδὼν ἦτο φοινικικὴ ἀποικία τῆς Τύρου καὶ ἴδρυθη περὶ τὸ 808 π.Χ. εἰς τὴν θέσιν τῆς σημερινῆς Τύνιδος. Εἶχε θέσιν ἐξαἱρετον. Εὔρισκετο ἐπάνω εἰς λόφον εἰς τὸ κέντρον μᾶς χερσονήσου καὶ ἀπὸ τὸν ἀσφαλῆ τῆς λιμένα ἔξουσίαζε τὸ μεταξὺ τῆς Σικελίας καὶ Ἀφρικῆς στενόν, τὸ ὅποιον ἐνώνει τὰς δύο μεγάλας λεκάνας τῆς Μεσογείου. Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς μητροπόλεως Τύρου, ἡ Καρχηδὼν ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς ὅλων τῶν φοινικιῶν πόλεων, αἱ διοῖσι ἡσαν εἰς τὰ παράλια τῆς Ἰσπανίας, τῆς Ἀφρικῆς, τῆς Σικελίας, τῆς Σαρδηνίας καὶ τῶν Βαλεαρίδων νήσων. Τέλος, ἐσχημάτισεν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐκτεταμένον κράτος, ἀφοῦ ὑπέταξε τὰς ιθαγενεῖς φυλὰς μέχρι τῶν Ἡρακλείων στηλῶν καὶ τῶν συνόρων τῆς Αἰγύπτου.

Οἱ Καρχηδόνιοι ἐπλούτησαν ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν ναυτιλίαν, ἐδημιούργησαν ἰσχυρὸν πολεμικὸν στόλον καὶ ἐκόσμησαν τὴν πόλιν τῶν

μὲ ώραιότατα οἰκοδομήματα. Δικαίως ἔλεγον δτι ἡ Καρχηδόνη ἦτο ἡ πλουσιωτέρα πόλις τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ ἡ ἴσχυροτέρα ναυτικὴ δύναμις τῶν χρόνων τῆς. Τὸ κράτος ἐκυβέρνων οἱ πλουσιοὶ ἔμποροι, οἱ ὄποιοι ἐκράτουν τὸν λαὸν μακρὰν τῆς διοικήσεως καὶ τὸν ἐπετήρουν οὐστηρῶς. Τὴν ἔξουσίαν εἶχε κυρίως τὸ συμβούλιον τῶν 100, δηλαδὴ ἡ σύγκλητος τῆς Καρχηδόνος.

Oι Καρχηδόνιοι δὲν είχον έθνικὸν στρατόν, ἀλλὰ ξένον μισθιφορι-



Νόμισμα Καρχηδόνος

(Χάλκινον, 4ος αιών. ἑλληνική τέχνη).

1. Κεφαλὴ τῆς θεᾶς τῆς γεωργίας. 2. Νομιμικὸς ἵππος, λεπτὸς καὶ εὐκίνητος, ποὺ ἐνθυμίζει ἀραβικοὺς ἵππους τῆς ἐποχῆς μας.

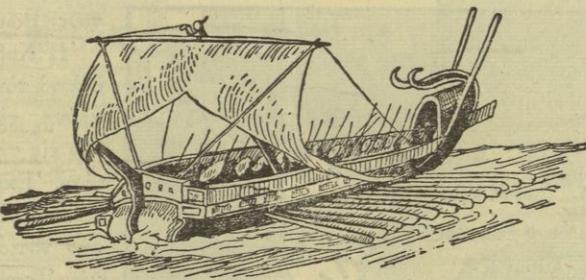
κόν. Μόνον οἱ ἀξιωματικοὶ ἦσαν Καρχηδόνιοι. Ἐστηρίζοντο ὅμως εἰς τὸ πολυπληθὲς ναυτικόν των, τὸ ὅποιον ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὰ τελειότερα πλοῖα τῆς ἐποχῆς, ἀπὸ πεντήσεις.

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Αφορμὴν καὶ κύριον θέστρον τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου ἦτο ἡ Σικελία. Δὲν γνωρίζομεν ἀκριβῶς τὰς λεπτομέρειάς του, ὀλλ' εἴναι βέβαιον, δτι οἱ ἀντίπαλοι ἐπάλαισαν μὲ πεῖσμα 23 ἔτη εἰς τὴν ἔηρὸν καὶ εἰς τὴν θάλασσαν.

Οι Ρωμαῖοι ἐπεκράτησαν εἰς τὴν ἔηρὸν καὶ περιώρισαν τοὺς Καρχηδονίους εἰς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς νήσου. Ἡτο φανερὸν ὅμως δτι ὁ πόλεμος δὲν θὰ ἐτελείωνεν, ἐφόσον οἱ Καρχηδόνιοι ἔξουσίαζον τὴν θάλασσαν.

Οι Ρωμαῖοι λοιπὸν κατεσκεύασαν στόλον ἀπὸ 130 πλοῖα καὶ ὁ ὑπατὸς Γάιος Δουΐλιος ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους. Μετὰ τὴν ἐπιτυχίαν αὐτὴν οἱ Ρωμαῖοι ἔλαβον θάρρος καὶ ἔστειλαν στρατὸν εἰς τὴν Ἀφρικὴν ὑπὸ τὸν Ρήγοντα. Ἀλλὰ τὸν μισθοφορικὸν στρατὸν τῆς Καρχηδόνος διωργάνωσεν ὁ ἔξοριστος Σπαρτιάτης Ξάνθιππος καὶ οἱ ιθαγενεῖς, εἰς τοὺς ὄποιους εἶχον ἐλπίσει οἱ Ρωμαῖοι, δὲν ἐκινήθησαν. 'Ο Ρήγουλος ἐνικήθη καὶ ἤχμαλωτίσθη (255).



Πολεμικὸν πλοῖον τῶν Καρχηδονίων
(Τοιχογραφία τῆς Πομπηίας).

'Απὸ παράστασιν τανυμαζίας. 'Ο ζωγράφος ἔχει πιθανώτατα ὑπὲν ὄψιν γεωτέρου τύπου πολεμικὸν πλοῖον.

Μετὰ τὴν μεγάλην αὐτὴν ἀποτυχίαν τῶν Ρωμαίων ὁ πόλεμος πάλιν περιωρίσθη εἰς τὴν Σικελίαν. Οἱ Καρχηδόνιοι εἶχον στείλει τὸν δραστήριον στρατηγὸν Ἀμίλχαν Βάρκαν, ὁ ὄποιος ἀντέταξε ζωγράφον ἀντίστασιν. Τέλος δόμως οἱ Ρωμαῖοι κατεσκεύασαν νέον στόλον καὶ εἰς τὰς δυτικὰς ἀκτὰς τῆς Σικελίας κατέστρεψαν τὸν καρχηδονικὸν στόλον (241). Οἱ Καρχηδόνιοι, κουρασμένοι, ἐζήτησαν εἰρήνην. Παρέδωσαν τὴν Σικελίαν καὶ τὰς πέριξ νήσους καὶ ἐπλήρωσαν μεγάλην πολεμικὴν ἀποζημίωσιν (241).

ΤΟ ΜΕΤΑΞΥ ΔΥΟ ΠΟΛΕΜΩΝ ΔΙΑΣΤΗΜΑ

'Η εἰρήνη διήρκεσε 23 ἔτη (241 - 218) καὶ ἦτο μόνον προσωρινὴ ἀνακωχὴ. Κατὰ τὸ διάστημα αὐτῆς συνέβησαν μερικὰ ἀξιοσημείωτα γεγονότα.

Αμέσως μετά τὴν εἰρήνην, εἰς τὴν Καρχηδόνα ἐστασίασαν οἱ μισθιφόροι καὶ οἱ ίθαγενεῖς. Οἱ Ρωμαῖοι ἐπωφελήθησαν ἀπὸ τὸν κίνδυνον, τὸν ὃποῖον διέτρεξε τότε ἡ Καρχηδόν, καὶ ἐκυρίευσαν δύο δῆλας νήσους, τὴν Σαρδηνίαν καὶ τὴν Κορσικήν.

Οὐδομαστὸς καὶ γνωστὸς στρατηγὸς Ἀμίλκας Βάρκας ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς μερίδος, ἡ ὁποία ἦθελε νὰ κάμη τὸ πολίτευμα τῆς Καρχηδόνος δημοκρατικόν, νὰ καταρτίσῃ ἔθνικὸν στρατόν, ὅπως καὶ ἡ Ρώμη, καὶ νὰ ἐκδικηθῇ τοὺς Ρωμαίους.



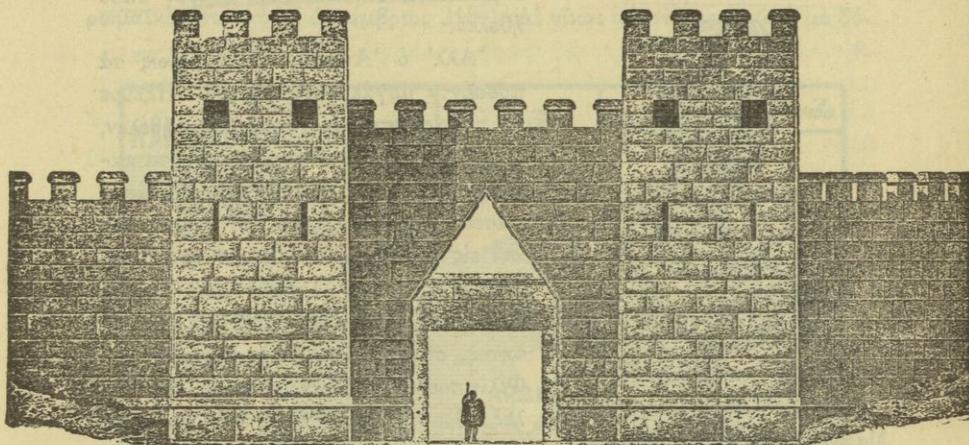
Ἡ Κυβέρνησις, διὰ νὰ τὸν ἀπομακρύνῃ, τὸν ἕστελλεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκεῖ ὁ Ἀμίλκας ἐκυρίευσε τὴν νοτιοανατολικὴν Ἰσπανίαν καὶ ἔδρυσεν ἀληθινὸν κράτος. Τὸ ἔργον του ἐσυνέχισεν ὁ υἱὸς του Ἀννίβας, ὁ ὃποῖος ἥτο προωρισμένος νὰ ἀποκτήσῃ μεγάλην δόξαν.

Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὸ διάστημα κυτὸ εῖχον σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Ἐκυρίευσαν τὴν Ἑνεδύθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν (225 - 218), ἐκαθάρισαν τὴν Ἀδριατικὴν ἀπὸ τοὺς Ιλλυριοὺς πειρατὰς καὶ ἔκαμψαν συμμάχους τὰς ἑλληνικὰς πόλεις. Απολλωνίαν, Ἐπίδαμνον καὶ Κέρκυραν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἀνησύχησε πολὺ τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας καὶ ἤρχισαν αἱ πρῶται προστριβαὶ μεταξὺ Μακεδονίας καὶ Ρώμης.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (218 - 201)

Ἡ ἀφορμὴ διὰ νέον πόλεμον μεταξὺ Ρώμης καὶ Καρχηδόνος δὲν

ζήργησε νὰ δοθῇ. 'Ο 'Αννίβας, ἀφοῦ κατέκτησε τὴν Ἰσπανίαν μέχρι τοῦ ποταμοῦ Ἰβηρος, ἐποιέρχετος τὴν πόλιν Ζάκανθαν, ἢ ὅποια ἦτο σύμμαχος τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἥθελησαν νὰ προστατεύσουν τὴν πόλιν, ἀλλ' ὁ 'Αννίβας ἀπέκρουσε τὴν ρωμαϊκὴν ἀνάμειξιν καὶ ἔκυριευσε τὴν πόλιν.



Πόλις τῆς Μεσσήνης (Σικελία).

'Εξωτερικὴ ὄψις.

μετὰ δικτάμηνον πολιορκίαν (219). 'Ο πόλεμος τότε ἐκηρύχθη τὸ 218 'Ο δεύτερος Καρχιδονικὸς πόλεμος εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους καὶ δραματικωτέρους τῆς ιστορίας.

Ο ΑΝΝΙΒΑΣ

"Ηρως τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πολέμου εἶναι ὁ 'Αννίβας. 'Εγεννήθη τὸ 247 καὶ ἐξεπαιδεύθη ὑπὸ τοῦ πατρός του, ὁ ὁποῖος τοῦ ἐνέπνευσεν ἀσπονδὸν μῆσος κατὰ τῶν Ρωμαίων. Εἰς πολὺ μικρὰν ἡλικίαν ἤλθεν εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ ὑπηρέτησεν ὡς ἀξιωματικὸς μέχρι τοῦ 221, ὅποτε ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τοῦ στρατοῦ στρατηγός.

'Η φύσις εἶχε προικίσει τὸν 'Αννίβαν μὲν ἐξαίρετα προτερήματα.

* Ήτο τολμηρὸς εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ψύχραιμος εἰς τοὺς κινδύνους, καὶ διὰ τοῦτο ἐκέρδισε τὴν λατρείαν καὶ ἀφοσίωσιν τοῦ στρατοῦ. Ἀκαταπόνητος εἰς τοὺς κόπους, εἰς τὴν ἀύπνιαν καὶ εἰς τὰς στερήσεις, συνεμερίζετο ὅλας τὰς περιπτώσεις τῶν στρατιωτῶν του καὶ πρῶτος ἔδιδε τὸ παράδειγμα αὐστηρᾶς στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. Διὰ τοῦτο ἐγοήτευε τοὺς στρατιώτας του καὶ τοὺς ἔσυρεν ὅπου ἥθελεν.



'Αννίβας

Μαρμαρίνη προτομὴ (Νεάπολις).

αύτε Ράττας

Η ΔΙΑΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΑΛΠΕΩΝ

'Αλλ' ὁ Ἀννίβας εἶχε κυρίως τὰ προσόντα μεγάλου στρατηγοῦ. Ἡξευρε νὰ παρασύρῃ τὸν ἔχθρὸν ὃπου ἥθελεν, ἐλάμβανε καὶ ἔξετέλει μὲ ταχύτητα καταπληκτικὴν τὰς πλέον τολμηρὰς ἀποφάσεις, ποτὲ δὲν ἔχανε τὸ θάρρος του καὶ εἰς τὰς δυσμενείας τῆς τύχης συνήθιζε νὰ ὑπομένῃ. Υπῆρξεν ἀπὸ τοὺς ἀξιολογωτέρους πολεμιστὰς τῆς ἀρχαιότητος, συγκεντρώνων τὴν πονηρίαν τοῦ Φιλίππου καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Θεωρεῖται ὡς ἔνας ἀπὸ τοὺς μεγίστους στρατηγοὺς ὅλων τῶν ἐποχῶν.

'Ο Ἀννίβας ἐσκέψθη νὰ μεταφέρῃ τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἰταλίαν. Τὴν ἔνοιξιν τοῦ 218 ἐπέρασε τὸν "Ιβηρα, τὰ Πυρηναῖα καὶ ἔφθασεν εἰς τὸν Ροδανὸν ποταμὸν μὲ ἀξιόλογον στρατὸν ἀπὸ 50 χιλ. πεζοὺς καὶ 9 χιλ. ἵππεις. Περίπου 40 πολεμικοὶ ἐλέφαντες παρηκολούθουν τὸ στρατευμα, διὰ νὰ χρησιμεύουν ως προχώματα κατὰ τοῦ ἔχθροῦ, νὰ διασποῦν τὰς τάξεις του καὶ τέλος διὰ νὰ θραύσουν μὲ τὸν ὅγκον τοῦ σώματός των τὸ ρεῦμα τῶν ποταμῶν καὶ νὰ διευκολύνουν τὴν διάβασιν. Κατόπιν ὁ Ἀννίβας ἐπέρασε τὸν Ροδανὸν ποταμὸν καὶ τὸν Ὀκτώβριον εύρισκετο εἰς τὰ δροπέδια τῶν "Αλπεων. Ἀπὸ τὸν σημερινὸν μικρὸν "Αγιον Βερνάρδον, καθὼς ὑποσθέτουν, δικαρχηδονικὸς στρατός, κατόπιν ἀπεριγράπτων δυσκολιῶν, κατέβη εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ὑπέστη δύως προμεράς ἀπωλείας καὶ ἔμειναν μόνον 20 χιλ. πεζοί, 5 χιλ. ἵππεις καὶ 20 ἐλέφαντες.

ΑΙ ΠΡΩΤΑΙ ΝΙΚΑΙ

‘Ο υπατος Κορυνήλιος Σκιπίων ἐνόμιζε τὸν Ἀννίβαν ἔξηντλημένον καὶ ἔσπευσε νὰ τὸν συναντήσῃ, ἀλλ’ ἡττήθη παρὰ τὸν παραπόταμον τοῦ Πάδου Τίκινον. Εἰς δευτέραν μάχην εἰς τὸν παραπόταμον Τρεβίαν ὁ Ἀννίβας ἐπέφερε τελείων καταστροφὴν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν (Δεκέμβριος 218). Αἱ νῦναι αὐταὶ περιέβαλον μὲ δό-



ξαν τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀννίβα. “Ολη ἡ ἄνω Ιταλία προσεγώρησεν εἰς αὐτὸν καὶ 20 χιλ. Γαλάται ἐνίσχυσαν τὸν στρατὸν του.

Οι Ρωμαῖοι ἐπεχείρησαν μὲ δύο στρατιὰς νὰ ἐμποδίσουν τὴν κάθοδον τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν μέσην Ιταλίαν. Ἀλλ’ ὁ Καρχηδόνιος στρατηλάτης ἐπέρασε τὰ Ἀπέννινα ἀπὸ ὅλα σημεῖα καὶ εὑρέθη εἰς τὰ νῶτα τοῦ ρωμαϊκοῦ στρατοῦ. Ο υπατος Φλαμινῖος παρεσύρθη ὑπὸ τοῦ πονηροῦ Ἀφρικανοῦ εἰς τὸ στενὸν μεταξὺ τῆς λίμνης Τρασιμένης καὶ τῶν παρακειμένων λοφίσκων καὶ μὲ τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ στρατοῦ του κατεστράφη (217). Περίπου 15 χιλ. στρατιῶται ἐφονεύθησαν, χωρὶς νὰ προφθάσουν νὰ παραταχθοῦν εἰς μάχην.

Ο ΦΑΒΙΟΣ ΜΑΞΙΛΜΟΣ

Ο δρόμος πρὸς τὴν Ρώμην ἦτο ἀνοικτός. Ἀλλ' ὁ Ἀννίβας δὲν ἔθε-
ώρησε φρόνιμον νὰ βαδίσῃ ἐναντίον αὐτῆς, δπως πρὸ 70 περίπου ἐτῶν
καὶ ὁ Πύρρος. Ἡθελε πρῶτον νὰ ἀπογυμνώσῃ αὐτὴν ἀπὸ τοὺς συμμά-
χους τῆς. Ἐπέρασε λοιπὸν τὸ δρεινὸν Σάμνιον καὶ κατέβη εἰς τὴν Καμπα-
νίαν, διὰ νὰ κυριεύσῃ τὴν Καπύνην, σπουδαιοτάτην θέσιν διὰ τὰς ἐπι-
χειρήσεις του. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ρώμην ἐγίνοντο σοβαραὶ προετοι-
μασίαι. Ἐστρατολόγησαν νέον στρατὸν καὶ διώρισαν δικτάτορα τὸν Φά-
βιον Μάξιμον, ὁ ὄποῖος ἐφήρμοσε νέαν τακτικήν. Ἀπέψυγε νὰ
δῶσῃ μάχην καὶ παρηκολούθει τὸν ἔχθρόν, προσπαθῶν νὰ τὸν ἔξαντλήσῃ
μὲ αἰφνιδιαστικὰς ἐπιθέσεις καὶ μικροσυμπλοκάς. Διὰ τὴν τακτικὴν ταύ-
την ὀνομάσθη ὁ Φάβιος μελλητής.

ΑΙ ΚΑΝΝΑΙ (216)

Τὸ σχέδιον ὅμως τοῦ συνετοῦ δικτάτορος δὲν ἤρεσεν εἰς τοὺς Ρω-
μαίους καὶ πρὸ πάντων εἰς τοὺς συμμάχους Ἰταλούς, οἱ ὄποιοι ὑπέφερον
ἀπὸ τὰς καταστροφὰς τῶν Καρχηδονίων. Διὰ τοῦτο τὸ ἐπόμενον ἔτος
οἱ Ρωμαῖοι ἔπαινσαν τὸν δικτάτορα καὶ διώρισαν πάλιν δύο ὑπάτους, τὸν
Αἰμίλιον Παῦλον καὶ τὸν Τερέντιον Βάρρωνα, εἰς
τοὺς ὄποιους ἀνέθεσαν τὴν διοίκησιν τοῦ νέου μεγάλου στρατοῦ.

Οἱ ὑπατοὶ ὀδήγησαν τὸν ωματικὸν στρατὸν εἰς τὴν καταστροφήν. Ἡ μοιραία σύγκρουσις ἔγινε τὴν 2 Αὐγούστου 216 εἰς τὴν ἀμμώδη πε-
διάδικ τῆς Ἀπούλιας, πλησίον τῆς πόλεως Κάννας. Ἡ μάχη αὐτῇ εἴ-
ναι κλασσικὸν παράδειγμα κυκλώσεως διὰ τῶν πτερύγων καὶ τὸ ἀρι-
στούργημα τῆς τακτικῆς τοῦ Ἀννίβα. Ἐπύκνωσε τὰς πτέρυγας καὶ ἤ-
ραίωσε τὸ κέντρον, ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον κάμει τὸ ἀντίθετον. Ὁ Ρω-
ματικὸς στρατὸς περιεκυλώθη καὶ ἔπαθε τρομερὰν καταστροφήν. Τὸ ἡ-
μισυ σχεδὸν ἐσφάγη, σημαντικὸν μέρος ἥχμαλωτίσθη καὶ μόλις 15 χιλ.
ἐσώθησαν ὑπὸ τὸν Βάρρωνα. Ὁ Αἰμίλιος Παῦλος καὶ σχεδὸν ὅλοι οἱ ἀ-
ξιωματικοὶ ἔπεσαν εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης.

Αἱ συνέπειαι τῆς νίκης ἥσαν σοβαρώταται. Αἱ πόλεις τῆς κάτω Ἰ-
ταλίας παρεδόθησαν, ἡ Καπύνη ἤνοιξε τὰς πύλας εἰς τὸν νικητὴν. Ὁ Φί-
λιππος τῆς Μακεδονίας ἔκλεισε συμμαχίαν μὲ τὸν Ἀννίβαν καὶ αἱ Συρα-
κοῦσαι συνετάχθησαν μὲ τοὺς Καρχηδονίους. Ὁ Ἀννίβας διεχείμασεν
εἰς τὴν Καπύνην.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΤΥΧΗΣ

Παρ' ὅλας ὅμως τὰς ἐπιτυχίας του ὁ Ἀννίβας δὲν κατώρθωσε νὰ ἔξεγειρό τὰς πόλεις τῆς μέσης Ἰταλίας κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ Ρωμαῖοι ἀντιθέτως δὲν ἔχασαν τὸ θάρρος των, ἐδιπλασίασαν τὰς προσπαθείας των καὶ ἐποιιόρκησαν τὸ δρμητήριον τοῦ Ἀννίβα, τὴν Καπύην. Ὁ Ἀννίβας πρὸς ἀντιπερισπασμὸν ἔκαμε τότε τὴν περίφημον πορείαν κατὰ τῆς Ρώμης, τὴν ὅποιαν ἐπλησίασε μέχρις ἐνὸς μιλίου (Hannibal ante portas). Ἐλλ' ὁ ἀντιπερισπασμὸς ἀπέτυχε καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἔκυρίευσαν τὴν Καπύην, τὴν ὅποιαν ἐτιμώρησαν σκληρότατα.

Εἰς τὴν Σικελίαν οἱ Ρωμαῖοι εἶχον μεγάλην ἐπιτυχίαν. Κατώρθωσαν νὰ κυριεύσουν τὰς Συρακούσας, παρὰ τὴν πεισματώδη ἀντίστασιν τῶν κατοίκων καὶ τὰ μηχανικὰ μέσα τοῦ περιφήμου μαθηματικοῦ Ἀρχιμήδους, ὁ ὄποιος μὲ τὰς ἐφευρέσεις του ἔκαιε τὰ ρωμαϊκὰ πλοῖα καὶ ἐματαίωνε τὰ σχέδια τῶν πολιορκητῶν (212). Τὸν Φίλιππον τῆς Μακεδονίας ἡμπόδισαν μὲ πλοιάρια νὰ στείλῃ βοήθειαν εἰς τὸν Ἀννίβαν.

Ἐλλ' ἡ κρίσις τοῦ μεγάλου πολέμου ἥρχισε νὰ φαίνεται κυρίως εἰς τὴν

Ισπανίαν. Ὁ νεαρὸς στρατηγὸς Πό-

πλιος Κορνήλιος Σκιπίων, νίδις τοῦ Σκιπίωνος, ὁ ὄποιος μετὰ τὴν ἥτταν του εἰς τὸν Τρεβίαν εἶχε μεταφέρει τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ισπανίαν, κατώρθωσε τὸ 209 νὰ κυριεύσῃ τὴν πρωτεύουσαν τῶν Καρχηδονίων Καρθαγένην καὶ νὰ ἀποκτήσῃ φήμην μεγάλην. Τὴν Ισπανίαν τότε ἔκυρέρνα ὁ ἀδελφὸς του ὁ Ἀννίβας Ἀσδρούβας, ὁ ὄποιος ἔσπευσε νὰ φέρῃ ἐπικουρίας εἰς τὸν ἀδελφόν του εἰς τὴν Ιταλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις ἐναντίον του καὶ εἰς τὸν μικρὸν ποταμὸν Μέταυρον, νοτίως τοῦ Ρουβίκωνος, κατέστρεψαν ἔξι δλοκλήρου τὸν στρατόν του (207). Ὁ ἔδιος ὁ Ἀσδρούβας ἔφονεύθη. Ὁ Ἀννίβας περιῆλθεν εἰς δύσκολον θέσιν. Ἡ κυβέρνησις



Σκιπίων ὁ Ἀφρικανὸς

(Μαρμαρίνη προτομή).

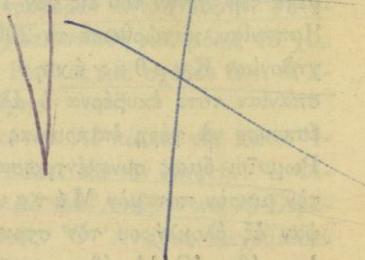
τῆς Καρχηδόνος, τὴν ὅποιαν κατεῖχον οἱ ἀντιπολιτευόμενοι, ἥφησε εἰς τὴν τύχην του τὸν μέγαν στρατηλάτην καθ' ὅλον αὐτὸν τὸ διάστημα. Ἀφοῦ τέλος δὲν κατώρθωσε νὰ λάβῃ ἐνισχύσεις καὶ ἀπὸ τὸν ἀδελφὸν του, ἤλθεν εἰς δυσκολωτάτην θέσιν καὶ ἡναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Βρουττίαν.

Η ΠΑΡΑ THN ZAMAN MAXH — EIRHNH

Οι Ρωμαῖοι, παρακινούμενοι τότε ἀπὸ τὸν Σκιπίωνα, τὸν νικητὴν τῆς Ἰσπανίας, ὁ ὅποιος ἦν τῷ μεταξὺ εἶχεν ἐπιστρέψει εἰς τὴν Ρώμην καὶ ἔγινεν ὑπατος εἰς ἡλικίαν 30 ἑτῶν, ἀπεφάσισαν νὰ μεταφέρουν τὸν πόλεμον εἰς τὴν Ἀφρικήν. Τὴν τολμηρὸν ἐπιχείρησιν ἀνέλαβεν ὁ Ἰδιος ὁ Σκιπίων. Τὸ 204 ἀπεβιβάσθη βαρείων τῆς Καρχηδόνος, πλησίον τῆς πόλεως Ὑτίκης καὶ ἔλαβεν ως σύμμαχον τὸν βασιλέα τῆς Νουμιδίας Μασσανάκην.

Οι Καρχηδόνιοι ἡναγκάσθησαν νὰ προσκαλέσουν τὸν Ἀννίβαν. Ἡ κρίσιμος μάχη ἐδόθη πλησίον τῆς Ζάμας εἰς τὴν κεντρικὴν Τύνιδα (σημ. Naragara) τὸ 202. Οι Καρχηδόνιοι ἔπαθαν τόσην καταστροφήν, ὡστε ὁ Ἀννίβας τοὺς συνεβούλευσε νὰ κλείσουν εἰρήνην καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὰ κτήματά του.

Ἡ εἰρήνη ὑπεγράφη τὸ 201 μὲ δρους βαρυτάτους. Οι Καρχηδόνιοι παρέδωσαν ὅλον τὸν πολεμικὸν στόλον ἐκτὸς 10 πλοίων, παρεχώρησαν ὅλας τὰς ἔξω τῆς Ἀφρικῆς κτήσεις, ὁ Μασσανάστης ἀνεγνωρίσθη ἀνεξάρτητος βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας, ἀνέλαβον νὰ πληρώσουν εἰς διάστημα 50 ἑτῶν πολεμικὴν ἀποζημίωσιν 10 χιλ. ταλάντων (60 ἑκ. χρυσῶν δρχ.) καὶ δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἐπιχειροῦν πόλεμον, χωρὶς τὴν συγκαταθέσιν τῆς Ρώμης. Οι Ρωμαῖοι ἐδώσαν εἰς τὸν Σκιπίωνα τὴν τιμητικὴν προσωνυμίαν Ἀφρίκανδρος.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

Η ΝΕΑ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΙΣ

Ο πόλεμος πρὸς τοὺς Καρχηδονίους ἦτο ἀκόμη πόλεμος ἔθνικὸς διὰ τὴν Ρώμην, δῆλαδὴ ἀγών διὰ τὴν ὑπερέξιν τῆς. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ ἐνίκησαν τοὺς Καρχηδονίους καὶ ἐκυριάρχησαν εἰς τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον, ἀπέκτησαν συνείδησιν τῆς ἐπεροχῆς των καὶ ἀπὸ τότε ζητοῦν νὰ ἐπικρατήσουν εἰς ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ νὰ κανονίζουν τὴν πολιτείαν τῶν γειτονικῶν κρατῶν κατὰ τὸ συμφέρον των. Ἐπειδὴ παρετήρησαν τὴν ἀδυναμίαν τῶν μεγάλων κρατῶν τῆς ἐποχῆς των, ἀποκτοῦν δὲ λίγον κατ' ὅλιγον τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ὑποτάξουν καὶ νὰ προσαρτήσουν τὰς χώρας αὐτῶν. Τοιουτοτόπως δίδεται ἐλεύθερον στάδιον εἰς τὴν κατακτητικὴν δρμὴν τῶν Ρωμαίων, εἰς τὸν ρωμαϊκὸν ἢ μπεριαλισμόν, δπως λέγουν, καὶ κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ 2ου π.Χ. αἰώνος ἡ Ρώμη ὑποτάσσει ὅλας τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας.

Η ΑΝΑΜΕΙΞΙΣ ΕΙΣ ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Αἱμέσως μετὰ τὸ τέλος τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου ἡ Ρώμη ἀναμειγνύεται εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνατολῆς. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ Ἀνατολὴ παρουσιάζει τὴν ἑξῆς εἰκόνα :

Η Μακεδονία, εἰς τὴν ὄποιαν βασιλεύουν οἱ Ἀντιγονίδαι, εἶναι κράτος ἀρκετὰ ἴσχυρόν. Ο βασιλεὺς Φίλιππος Ε' (220 - 179) ἀναίνει ὡργάνωσε τὸ κράτος του, προσπαθεῖ νὰ κυριαρχήσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, νὰ ἀπομακρύνῃ τοὺς Ρωμαίους ἀπὸ τὰ Ἰλλυριακὰ παράλια καὶ νὰ ἰδρύσῃ ἴσχυράν μοναρχίαν.

Η Συρία, τὴν ὄποιαν κυβερνοῦν οἱ Σελευκίδαι, εἶναι κράτος πολὺ ἐκτεταμένον. Ο Ἀντίοχος Γ' ὁ Μέγας (222 - 187) σύγχρονος τοῦ Φίλιππου, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὰς ἀσιατικὰς κτήσεις μέχρι τοῦ Ἰνδοῦ ποταμοῦ, εἶχε πλοῦτον καὶ δύναμιν καὶ ἔθεωρεῖτο ὡς ὁ ἴσχυρότερος μονάρχης τῆς Ἀνατολῆς.

“Η Αἴγυπτος, εἰς τὴν ὁποίαν ἐβασίλευον οἱ Πτολεμαῖοι, εὐρίσκετο εἰς παρακμήν. Οἱ Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἐκυβέρνων τὸ κράτος, ἀπετέλουν μικρὸν μειονότητα, μισητὴν εἰς τοὺς θιαγενεῖς καὶ οἱ διαρκεῖς πόλεμοι πρὸς τοὺς Σελευκίδας ἐξήντλησαν τὰς δυνάμεις τοῦ κράτους.

Τὸ Βασίλειον τῆς Περγάμου ἦτο μικρόν, ἀλλὰ συγκεντρωμένον καὶ καλῶς ὡργανωμένον. Σπουδαία ναυτικὴ δύναμις ἦτο κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς ἡ Δημοκρατία τῆς Ρόδου, ἡ ὅποια εἶχε γίνει σημαντικὸν κέντρον ἐμπορίου καὶ πνευματικῆς ἀναπτύξεως.

“Η Ἐλλὰς κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εὑρίσκετο εἰς τελείαν ἀναρχίαν. Οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ ἔριδες ἐλυμαίνοντο αὐτὴν. Αἱ δύο Συμπολιτεῖαι, Ἀχαικὴ καὶ Αἰτωλικὴ, ἐξηντλήθησαν εἰς ἐμφυλίους πολέμους καὶ δὲν ἀπετέλουν δύναμιν σοβαράν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΦΙΛΙΠΠΟΥ (200 - 197)

Διηρημένη κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καὶ ἐξηντλημένη, ἡ Ἀνατολὴ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὅποιοι προσβάλλουν πρῶτον τὴν Μακεδονίαν. Ο Φίλιππος Ε' καὶ ὁ Ἀντίοχος Γ' εἶχον συνενοθῆ νὰ διαμοιράσουν τὰς ἀποικιακὰς κτήσεις τῆς Αἰγύπτου. Ο βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας διεβίβασε στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν. Ἄλλ' αἱ δύο μικρασιατικαὶ δυνάμεις, Πέργαμος καὶ Ρόδος, ἐξήτησαν τὴν μεσολάβησιν τῶν Ρωμαίων καὶ ἡ Σύνγκλητος, ἡ ὅποια ἥθελε νὰ τιμωρήσῃ τὸν σύμμαχον τοῦ Ἀννίβα Φίλιππον Ε', ἀπήγαγε τὴν ἀπομάκρυνσιν τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ασίαν. Ο Φίλιππος ἤρνήθη καὶ ἡ Ρώμη ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατ’ αὐτοῦ (200).

Οι Ρωμαῖοι ἤρχισαν μὲν ὀλίγην ὅρεξιν τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Μακεδονίας. Ἐξήρχοντο ἐξηντλημένοι ἀπὸ τὸν τραχὺν ἄγωνα πρὸς τὸν Ἀννίβαν καὶ μόλις πρὸ ἐνὸς ἔτους εἶχον κλείσειν εἰρήνην πρὸς τὴν Καρχηδόνα. Ο στρατὸς των, ἀποθιβασθεὶς εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν τῆς Ἡπείρου, δὲν κατώρθωσεν ἐπὶ δύο ἔτη νὰ προχωρήσῃ ἀπὸ τὴν παραλίαν, ὅπου περιώρισεν αὐτὸν ὁ Φίλιππος. Ἄλλα τὸ θέρος τοῦ 198, ὁ νεαρὸς ὑπατος Φλαμινῖος ἐπανέλαβε τὴν ἐπίθεσιν ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀώου ποταμοῦ (Βόρειος Ἡπειρος) καὶ εἰσέβαλεν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐπροχώρησε μέχρι τῆς Κορίνθου καὶ προσέλκυσε πολλὰς ἑλληνικὰς πόλεις καὶ τὴν Αἰτωλικὴν Συμπολιτείαν.

Τὸ θέρος τοῦ 197 ἐδόθη ἡ ἀποφασιστικὴ μάχη εἰς τὴν θέσιν Κυνὸς Κεφαλαὶ τῆς Θεσσαλίας, μεταξὺ Λαρίσης καὶ Φαρσάλου. Ἔκει αἱ Ρωμαῖκαι λεγεῶνες συνέτριψαν τὴν μακεδονικὴν φάλαγγα. Εἰς τὴν νίκην συνετέλεσε πολὺ τὸ ἱππικὸν τῶν Αἰτωλῶν.

Οἱ Φίλιπποι ὑπερχεώθη νὰ ἔκκενώσῃ τὰς πόλεις τῆς Ἰλλυρίας καὶ τὰς ὁχυρὰς θέσεις, τὰς ὅποιας κατεῖχε εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ νὰ πληρώσῃ χίλια τάλαγα ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν.

Μετὰ τὴν νίκην, ὁ Φλαμινῖος κατῆλθεν εἰς Κόρινθον (196), ὃπου ἐτελοῦντο τὰ 'Ισθμια. Ἐκεῖ ἐν μέσῳ ἀπεριγράπτου ἐνθουσιασμοῦ ἐκήρυξε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων. Διὶ ἀυτοῦ τοῦ μέσου, καὶ μὲ τὴν γνωστὴν διπλωματικὴν ἴκανότητά των οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ χωρίσουν τὴν Ἑλλάδα εἰς ἀναρίθμητα μικρὰ κρατίδια καὶ νὰ τὴν καταστήσουν ἀνίκανον δι' ἄμυναν.

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΑΝΤΙΟΧΟΥ (192 - 190)

Ο 'Αντίοχος Γ' ἐφάνη ἀδιάφορος διὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ ἄλλοτε συμμάχου του Φιλίππου καὶ ήθέλησε μᾶλλον νὰ ἐπωφεληθῇ ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Κατέλαβε τὰς κτήσεις τοῦ Πτολεμαίου εἰς τὴν Μ. 'Ασίαν καὶ τὸ 196 ἐπέρασε τὸν Ἑλλήσποντον καὶ ἔγινε κύριος τῆς Θράκης. Ἐν τῷ μεταξὺ οἱ Αἰτωλοὶ εἶχον δυσαρεστηθῆ κατὰ τῶν Ρωμαίων. Διὸτι δὲν ὥφελή θῆσαν, ὅσον ἥπιτζον, ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου Συνεννοήθησαν λοιπὸν μὲ τὸν 'Αντίοχον. Οἱ βασιλεὺς τῆς Συρίας ἤρχισε τότε νὰ κάμην προετοιμασίας, διὰ νὰ προσβάλῃ τοὺς Ρωμαίους. Εἰς τὰ σχέδιά του τὸν ἐνεθάρρυνε πολὺ δ' 'Αννίβας, δὲ ποιοῖς εἶχε καταφύγει εἰς τὴν αὐλήν του. Τὸ 192 δ 'Αντίοχος ἀπεβίβασε 10 χιλ. στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν. Οἱ Ρωμαῖοι τότε ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἤρχετο εἰς σύγκρουσιν μὲ τὴν δευτέραν μεγάλην δύναμιν τῆς 'Ανατολῆς. 'Αλλ' δ 'Αντίοχος διεξήγαγεν ἀδεξίως τὸν πόλεμον καὶ δὲν ἤκολούθησε τὸ σχέδιον τοῦ 'Αννίβα.

'Αντιθέτως, οἱ Ρωμαῖοι κατώρθωσαν νὰ σχηματίσουν ἰσχυρὰν συμμαχίαν, προσελκύσαντες τὴν 'Αχαικὴν συμπολιτείαν, τὸν Εὔμενη τῆς Περγάμου καὶ τὴν Ρόδον. Καὶ αὐτὸς δ ὁ Φίλιππος τῆς Μακεδονίας ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος των. Τοιουτοτρόπως ἐδιχάζετο πάλιν ὁ ἑλληνισμὸς καὶ ἔχαγε διὰ παντὸς τὴν εὐκαιρίαν νὰ σώσῃ τὴν ἐλευθερίαν του. Ο 'Αντίοχος ἀπεκρύσθη καὶ ἤναγκάσθη νὰ ἀποσυρθῇ εἰς τὴν 'Ασίαν, ἐνῷ οἱ σύμμαχοί του Αἰτωλοὶ ἔζητησαν ἀνακωχήν.

Οι Ρωμαῖοι διεβίβασαν ἵσχυρὸν στρατὸν εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ὑπὸ τὸν Λεύκιον Σκιπίωνα, εἰς τὸν ὄποιον εἶχον δώσει ὡς σύμβουλον τὸν ἀδελφόν του Σκιπίωνα τὸν Ἀφρικανόν. Τὸ 190 ἐδόθη ἀποφασιστικὴ μάχη εἰς τὴν Μαγνησίαν, εἰς τοὺς προπόδας του Σιπύλου, πλησίον τῆς Σμύρνης. Ο Ἀντίοχος ἡττήθη καὶ ἡναγκάσθη νὰ συνάψῃ εἰρήνην ταπεινωτικήν. Εξεκένωσε τὴν Μ. Ἀσίαν, ὑπεχρεώθη νὰ μὴ διατηρῇ πολεμικοὺς ἐλέφαντας καὶ στόλον πλέον τῶν 10 πλοίων καὶ ἐπλήρωσεν ἀπό ζημίασιν 15 χιλ. τάλαντα. Πρὸς τούτοις ὑπεχρεώθη νὰ παραδῶσῃ τὸν Ἀννίβαν. Ο Ἀννιβας κατέψυγεν εἰς τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας Ηροντίαν. Ἄλλ' οἱ Ρωμαῖοι κατεδίωξαν καὶ ἐκεῖ τὸν Καρχηδόνιον στρατηλάτην, ὁ ὄποιος, κινδυνεύων νὰ πέσῃ εἰς τὰς χεῖρας τῶν ἔχθρῶν, ἔπιε δηλητήριον καὶ ἐτερμάτισε τὸν βίον του.



Ἀντίοχος δ Γ' τῆς Συρίας
Μαρμαρίνη προτομὴ
(Παρισίου, Λούβρου).

Ἐλλάδα. Οι δημοκρατικοὶ καὶ οἱ φίλοι τῆς ἀνεξαρτησίας ὅλων τῶν πόλεων ἤσαν κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἐστήριζον τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Μακεδονίαν, τὴν τελευταίαν δύναμιν, ἡ ὄποια ἀπέμενεν εἰς τὴν Ἐλλάδα.

Πράγματι, δ Φίλιππος Ε' ἀπὸ τὴν ἐπομένην τῆς ἥττης του εἰργάζετο δραστηρίας διὰ τὴν ἐκδίκησιν καὶ, ἐπωφεληθεὶς ἀπὸ τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ἀντίοχου, ἐνέτεινε τὰς προπαρασκευάς.

Τὸ 179 ἀπέθανεν δ Φίλιππος καὶ ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱός του Περσεύς, δ ὄποιος ἐκληρονόμησεν ἀπὸ τὸν πατέρα του τὸ μῆσος κατὰ τῶν Ρωμαίων καὶ ἤτοι μάζετο μὲ μεγαλυτέρων δραστηριότητα διὰ τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο ἔγινε τὸ ἀντικείμενον τῆς ἀγάπης τῶν φίλων τῆς ἐλευθερίας, ἐνῷ οἱ ἀριστοκρατικοὶ δὲν ἔπαινον νὰ ἐργάζωνται ὑπὲρ τῆς

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΠΕΡΣΕΩΣ (171 - 168)

Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἀπέβαινε πανίσχυρος εἰς τὴν Ἀνατολήν. Υπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῶν γεγονότων αὐτῶν ἔγινε βαθεῖα μεταβολὴ εἰς τὴν

Ρώμης. Άλλα και τὴν τελευταίαν στιγμὴν δὲν κατέρθωσεν νὰ ἐνωθοῦν οἱ "Ελληνες. Ή Ἀχαιῶν Συμπολιτεία και ἡ Πέργαμος ἥσαν σύμμαχοι τῆς Ρώμης. Ο Εὐμένης μάλιστα τῆς Περγάμου κατήγγειλεν εἰς τὴν Ρώμην (172) τὰς μυστικὰς προετοιμασίας τοῦ Περσέως. Οἱ Ρωμαῖοι, ἀφοῦ συνεκέντρωσαν στρατὸν εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐκήρυξαν κατὰ τοῦ Περσέως τὸν πόλεμον (171).

Κατ' ἀρχὰς δὲ Περσεὺς εἶχε σημαντικὰς ἐπιτυχίας. Οἱ ρωμαϊκὸς στρατὸς ματαίως προσεπάθησεν ἐπὶ τρία ἔτη νὰ ἐκβιάσῃ τὰ στενὰ τοῦ Όλύμπου, διὰ νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Μακεδονίαν. Τέλος ἡ Σύγκλητος ἔστειλε τὸν ὄπατον Αἰμίλιον Παῦλον, δραστήριον καὶ ὅργανωτικὸν στρατηγόν. Ο Αἰμίλιος ἀπώθησε τὸν μικεδονικὸν στρατὸν καὶ ἔδωσεν ἀποφασιστικὴν μάχην εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ηύδνης (2 Ιανουαρίου 168). Ή μακεδονικὴ φάλαγξ ἐξεμηδενίσθη, ὁ Περσεὺς συνελήφθη αἰγυπτιώτος. Ή λεία ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε οἱ Ρωμαῖοι ἐπ' ἀρκετὸν χρόνον ἀπηλλάγησαν ἀπὸ τοὺς ἀμέσους φόρους. Ο Αἰμίλιος ἐτέλεσε τὸν λαμπρότερον θρίαμβον ἀπὸ ὅσους εἶχεν ἔδει ἔως τότε ἡ Ρώμη.

Ο θρίαμβος διήρκεσε 3 ἡμέρας. Ή πρώτη μόλις ἐξήρκεσε διὰ τὴν παρέλασιν τῶν ἀνδριάντων καὶ τῶν πινάκων ζωγραφικῆς, οἱ ὄποιοι ἐφέροντο ἐπὶ 200 ἀμαξῶν. Τὴν ἐπομένην παρήλασαν ἐπὶ πλήθους ἀμαξῶν τὰ ὡραιότερα καὶ πλουσιώτερα μακεδονικὰ ὅπλα... Κατόπιν, 3 χιλ. ἀνθρωποι ἀργυρᾶ νομίσματα ἐντὸς 750 δοχείων, ἐκαστὸν τῶν ὅποιων ἐβαστάζετο ὑπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν. "Άλλοι ἐβάσταζον κρατῆρας ἀργυροῦς, ποτήρια καὶ ἄλλα πολύτιμα σκεύη... Τὴν τρίτην ἡμέραν ἐπροπορεύοντο 100 βόες προωρισμένοι πρὸς θυσίαν, ἡκολούθουν 77 δοχεῖα πλήρη χρυσῶν νομισμάτων, οἱ βασιλικαὶς καὶ οἱ Περσεύς, ἐνδεδυμένος κακτανόχρουν ἱμάτιον καὶ φορῶν τὰ μακεδονικὰ πέδιλα... Κατόπιν ἡρούντο 400 χρυσοῖ στέφανοι, σταλέντες εἰς τὸν Αἰμίλιον ὑπὸ τῶν ἐλληνικῶν πόλεων. Τέλος ἐτεφαίνετο δὲ θριαμβευτῆς ἐπιβαίνων ἐπὶ μεγαλοπρεπεστάτου ἀρματος. Τὴν πομπὴν ἔκλειεν δὲ στρατὸς μὲ κλάδους δάφνης εἰς τὰς χειρας καὶ φάλλων ἄσματα ἔθινα καὶ νικητηρίους παιᾶνας πρὸς τιμὴν τοῦ νικητοῦ στρατηγοῦ.

(Πλούτιόχου: «Βίος Παύλου Αἰμιλίου»),

Η Μακεδονία διηρέθη εἰς τέσσαρα μέρη μὲ ίδιαιτέρων διοίκησιν. Ή "Ηπειρος, ή ὅποια εἶχε βοηθήσει τὸν Περσέα, ὑπέστη πρωτοφανῆ καταστροφήν: 70 πόλεις ἐξηφανίσθησαν καὶ 150 χιλ. ἀνθρωποι ἐπωλήθησαν ὡς δοῦλοι. Άλλ' ἥλθε καὶ τῶν συμμάχων ἡ σειρά. Κατὰ τὸν πόλεμον, εἰς πολλὰς πόλεις τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας εἶχεν ἀκουσθῆ φωνὴ ὑπὲρ τοῦ ἔθινικοῦ ἀγῶνος τοῦ Περσέως. Διὰ τοῦτο οἱ πρώην σύμμαχοι

έθεωρήθησαν ύποπτοι. 'Η Ρώμη ἀπήγησε τότε ἀπὸ τὰς πόλεις τῆς Ἀχαΐας ὡς ὁμήρους χιλίους ἐπιφανεῖς ἄνδρας, τοὺς ὅποιους ὑπέδειξεν ὁ ἀρχηγὸς τῆς ρωμαϊκῆς μερίδος Καλλικράτης. Οἱ Ρωμαῖοι μετέφερον αὐτοὺς εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τοὺς ἐσκόρπισαν εἰς διαφόρους πόλεις. 'Ἐνας ἀπὸ αὐτοὺς ἦτο καὶ ὁ ἴστορικὸς Πολύβιος, υἱὸς τοῦ στρατηγοῦ Λυκόρτα, ἐκ Μεγαλοπόλεως τῆς Αρκαδίας. Οἱ Ρωμαῖοι ἐφρόντισαν ἐπίσης νὰ ταπεινώσουν τὸν βασιλέα τῆς Περγάμου καὶ τὴν Ρόδον.

Η ΥΠΟΤΑΓΗ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ (148) ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ (146)

Εἰς διάστημα 22 ἔτῶν μετὰ τὴν μάχην τῆς Πύδνης οἱ Ρωμαῖοι ἐκανονίσαν δριστικῶς τὰ πράγματα τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἑλλάδος.

Εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπελείποντο δύο κέντρα ἀντιστάσεως: ἡ Μακεδονία, ἡ ὅποια δὲν ἤδυνατο νὰ λησμονήσῃ τὸ ἔνδοξον παρελθόν, καὶ ἡ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία, ὅπου τελευταίως εἶχεν ἀφυπνισθῆ ἡ ἔθνικὴ συνείδησις. Τὸ ἔτος 151, μετὰ 17 ἔτῶν ἐξορίαν, ἐπανῆλθον εἰς τὰς πατρίδας των οἱ ἐπιζῶντες Ἀχαιοί, διαπνεόμενοι ἀπὸ ἀδιάλλακτον μῆσος κατὰ τῶν Ρωμαίων. Οἱ ἐξόριστοι κατώρθωσαν νὰ μεταστρέψουν τὴν πολιτικὴν τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. Τὴν ἀρχήν κατέλαβον ὁ Δημόκριτος, ὁ Κριτόλαος, καὶ ὁ Διαιούσ, ὀπαδοὶ τοῦ πολέμου κατὰ τῶν Ρωμαίων μέχρις ἐσχάτων. 'Η στιγμὴ ἦτο κατάλληλος, διότι οἱ Ρωμαῖοι εἶχον περιπλακῆ εἰς τὸν τρίτον Καρχηδονικὸν πόλεμον καὶ διεξῆγον σκληρὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Ἰσπανίαν. 'Αλλὰ καὶ τὴν τελευταίαν στιγμὴν οἱ Ἑλληνες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐνωθοῦν.

Τὸ 151 εἰς τὴν Μακεδονίαν, κάποιος Ἀνδρίσκος, ὁ ὅποιος ἔλεγεν δτι ἦτο υἱὸς τοῦ Περσέως καὶ ἐπωνομάζετο Φίλιππος, ἐξήγειρε τὸν μακεδονικὸν λαὸν κατὰ τῶν Ρωμαίων. 'Αλλὰ τὸ 148 ὁ ὄπατος Καλλικράτης εἶτε λαός τὸν ἔδιον αἰχμάλωτον. 'Η τύχη τῆς Μακεδονίας ἐκανονίσθη δριστικῶς. Μετὰ τῆς Ἡπείρου, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς νοτίου Ιλλυρίας ἀπετέλεσε ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Μακεδονία.

Οἱ Ἀχαιοὶ δὲν συνέπραξαν μὲ τοὺς Μακεδόνας. 'Αλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἐπενέβησαν εἰς τὰς διαφορὰς τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας μὲ τὴν Σπάρτην, ἡ ὅποια ἐζήτει νὰ ἀποσπασθῇ, καὶ ἀπήγησαν τὸν ἀποχωρισμὸν τῆς Σπάρτης, τοῦ Ἀργους καὶ τῆς Κορίνθου, δηλαδὴ τὴν διάλυσιν τῆς Συμπολιτείας. 'Ο πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἐξηγέρθη καὶ τὸ 147 ἐκηρύχθη

δό πόλεμος. Παρά τὸν ἡρωισμὸν τῶν τελευταίων ὑπερασπιστῶν τῆς Ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, οἱ Ρωμαῖοι ἔνίκησαν. Ὁ Μέτελλος συνέτριψε τοὺς "Ἐλληνας εἰς τὴν Σ καὶ φειαν τῆς Λοκρίδος καὶ ἔγινε κύριος τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος. Ὁ Κριτόλαος ἐπέσεν εἰς τὴν μάχην. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (146), δὲ ὑπατος Μόδυμιος κατέστρεψε τὸν τελευταῖον Ἑλληνικὸν στρατὸν εἰς τὴν Λευκόπετραν, πλησίον τοῦ Ἰσθμοῦ. Ὁ στρατηγὸς Διαῖος δὲν ἤθελησε νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του καὶ ηύτοκτόνησε. Μετὰ ταῦτα, δὲ Μόδυμιος διέβη τὸν Ἰσθμὸν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κόρινθον, τὴν ὅποιαν κατὰ διαταγὴν τῆς Συγκλήτου μετέβαινεν εἰς ἐρείπια. Οἱ "Ἐλληνες ἔχασαν ὄριστικως τὴν ἐλευθερίαν τῶν καὶ η Ἐλλαδὸς πορεστρήθη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τῆς Μακεδονίας.

Τὸ ἔτος 133 ἀπέθανεν ὁ βασιλεὺς τῆς Περγάμου "Ατταλος Γ'" καὶ ἀφῆσε δια διαθήκης κληρονόμου τοῦ κράτους του τὸν ρωμαϊκὸν λαόν. Τὸ 129 οἱ Ρωμαῖοι κατέλαβον αὐτὸν καὶ ἐσχημάτισαν τὴν πρώτην ἀστικὴν ἐπαρχίαν, ἡ ὅποια ὡνόμασθη "Α σία, διότι περιελάμβανε τὸ ἥμισυ τῆς Μ. Ἀσίας καὶ θέωρετο ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῶν Ρωμαίων.

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ (146)

"Απὸ τοῦ τέλους τοῦ β' Καρχηδονικοῦ πολέμου, ἡ Καρχηδὼν ἔξεπλήρωσε πιστῶς τοὺς ὄρους τῆς συνθήκης καὶ προσεπάθησε μὲ κάθε τρόπον νὰ μὴ δυσαρεστήσῃ τοὺς Ρωμαίους.

"Αλλ' ἡ ἐμπορικὴ ἀκμὴ τῆς πόλεως ἀνησύχει τοὺς Ρωμαίους, ἐνῷ ἀφ' ἔτέρου εἰς τὴν Καρχηδόνα ὑπῆρχον ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ λησμονήσουν τὰς ταπεινώσεις τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ παρόντος.

"Ο καλὸς δαίμων τῆς Καρχηδόνος ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας Μασσανάσης. Ὁ ἡμιβάρβαρος ἀλλὰ πονηρὸς καὶ φιλόδοξος αὐτὸς Ἀφρικανὸς διαρκῶς ἀφήρει χώρας τῆς Καρχηδόνος, ἡ ὅποια, πιστὴ εἰς τὴν συνθήκην, κατέφευγε πάντοτε εἰς τὴν διαιτησίαν τῆς Ρώμης. Οἱ Ρωμαῖοι ἔδικαίωναν πάντοτε τὸν Μασσανάσην. Τὸ 153 εἶχε μεταβῇ ὡς διαιτητὴς ὁ Κάτων, ὁ ὅποιος ἐπέστρεψε φανατικώτερος ἀπὸ πρὶν καὶ ὅλους τοὺς λόγους του εἰς τὴν Σύγκλητον ἐτελείωνε μὲ τὴν φράσιν: πρέπει νὰ καταστραφῇ ἡ Καρχηδὼν.

"Οταν δύμας τὸ 150 δὲ Μασσανάσης ἀφήρεσε νέα ἐδάφη, ἡ ὑπομονὴ τῶν Καρχηδονίων ἔξηγντλήθη καὶ παρὰ τὴν συνθήκην ἔλαβον τὰ ὅπλα. "Η Σύγκλητος ἔθεώρησε τοῦτο ἀφορμὴν πολέμου. Ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς

ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν Ὑπίκην. "Εντρομοι οἱ Καρχηδόνιοι, ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι πρόθυμοι νὰ παράσχουν πᾶσαν ἴκανοποίησην." Εδωσαν ὁμήρους καὶ παρέδωσαν τὰ ὄπλα καὶ τὰς μηχανάς των. Τότε ὁ ὑπατος ἀνεκοίνωσε τὰς βαρείας προτάσεις τῆς Συγκλήτου. Οἱ Καρχηδόνιοι ἔπρεπε νὰ ἔκενώσουν τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ ἐσωτερικόν, ~~οἱ χίλιοι.~~ μακρὸν τῆς θαλάσσης (149). Οἱ Καρχηδόνιοι, ἔξαγριωθέντες ἀπὸ τὴν δολίαν αὐτὴν συμπεριφοράν, παρεσκευάσθησαν εἰς ἀπεγνωσμένην ἀντίστασιν. Ἡ γωνίσθησαν ἡρωικῶς ἐπὶ τρία ἔτη (149 - 146). Ἀλλὰ τὸ 147 οἱ Ρωμαῖοι ἔστειλαν εἰς τὴν Ἀφρικήν τὸν Σκιπίωνα Αἰμιλίου Παύλου, τὸν ὁποῖον εἶχεν υἱοθετήσει ὁ Σικεπίων ~~οἱ~~ Ἀφρικανός. Ὁ ἄγων ἀπὸ τότε εἰσῆλθεν εἰς νέαν φάσιν. Οἱ Ρωμαῖοι τὸ 148 εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, μετὰ λυσσώδη μάχην εἰς τὰς δόδούς, ἡ ὁποία διήρκεσεν 6 ἡμερονύκτια, ἐκλεισθησαν εἰς τὴν ἀκρόπολιν Βύρσαν. Ὁ Ασδρούβας, ὁ ὁποῖος διηγήθυνε τὸν ἀγῶνα, παρεδόθη μὲ 50 χιλ. μαχητάς. Ἀλλ' ἡ σύζυγός του καὶ χίλιοι ἄλλοι Καρχηδόνιοι κατέφυγον εἰς ἔνα ναὸν καὶ εὑρήκαν οἰκτρὸν θάνατον εἰς τὸ μέσον τῶν φοιγῶν.

"Η διαταγὴ τῆς Συγκλήτου ἔξετελέσθη κατὰ γράμμα. Ἡ Καρχηδών κατεστράφη συστηματικῶς καὶ ἀπηγορεύθη νὰ ἀνεγερθῇ ἐπὶ τοῦ ἔδαφους τῆς νέας πόλεως. Ἡ χώρα μετεβλήθη εἰς ρωμαϊκήν ἐπαρχίαν ὥπο τὸ δόνομα Ἀφρική καὶ ὁ Σικεπίων ἐτέλεσε θρίαμβον καὶ ἐπωνομάσθη Ἀφρικανὸς ὁ νεώτερος. Τοιουτοτρόπως ἔξηφανίσθη ἡ ὑπερήφανος φοινικικὴ ἀποικία τῆς Ἀφρικῆς.

ΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΥΣΙΝ

Οἱ Ρωμαῖοι ἀμέσως μετὰ τὴν μάχην τῆς Ζάμας ἐγκατεστάθησαν δριστικῶς εἰς τὴν Ἰσπανίαν. Ἀλλὰ ἡ κακὴ διοίκησις ἐπροκάλεσε περὶ τὰ μέσα τοῦ 2ου αἰώνος φοβερὸν ἔξέγερσιν εἰς δλην τὴν χώραν, ἡ ὁποία διήρκεσεν 21 ἔτη. Τέλος τὸ 134 ἐστάλη εἰς τὴν Ἰσπανίαν ὁ Σκιπίων Αἰμιλίανδρος, ὁ πορθητὴς τῆς Καρχηδόνος. Ἡ Ἰσπανία ὑπετάγη δριστικῶς εἰς τοὺς Ρωμαίους τὸ 133 καὶ ἀπέβη ἡ πλουσιωτέρα ἐπαρχία τῆς Δύσεως. Οἱ Ρωμαῖοι ἀπὸ τὸ 201 - 177 εἶχον ἥδη ὑποτάξει τὴν Ἐντεύθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, τὴν ὁποίαν ὠργάνωσαν μὲ ἀποικίας καὶ δδούς.

Τὸ 125 ὑπέταξαν τὴν μεσημβρινὴν Γαλατίαν, ἡ ὁποία ἔξησφάλι-

Ζεν εἰς αὐτοὺς τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Ἐκ τῆς χώρας αὐτῆς ἐδημιούργησαν ίδιαν ἐπαρχίαν, τὴν ὥποιαν ὀνόμασαν Ναρβανίδα.

Τοιουτοτρόπως, κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος, οἱ Ρωμαῖοι ἐκυριάρχησαν εἰς δλας τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Μεσογείου καὶ ἀπὸ τότε τὴν ὀνόμαζον ἡ θάλασσα μας (mare nostrum).

Τερψίνης

1/ Σερρίας
εύροις
Ριζόρρους
Μεσογείων Βασιλείας

3/ Δωματίου οίκου -
καὶ τὸ Λογοθεατεῖον
τεταῦθεν αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛ. ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

Η ΡΩΜΗ ΚΑΤΑ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ 2ου Π.Χ. ΑΙΩΝΟΣ

Κατά τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος ἡ Ρώμη ἔχει κυριαρχήσει ὁριστικῶς εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν καὶ ἔχει ἀναπτυχθῆ εἰς ἀκατάβλητον παγκόσμιον δύναμιν.

Τὴν ὑπεροχὴν αὐτὴν ἐξησφάλισε κατόπιν μακρῶν ἀγώνων, οἱ ὄποιοι διήρκεσαν ἐκαπονταστηρίδας καὶ παρουσίασαν τρεῖς φάσεις :

Οἱ Ρωμαῖοι ἔξεκίνησαν ἀπὸ τὸ μικρὸν Λάτιον καὶ, διὰ νὰ ἐπεκτείνουν τὴν ἔξουσίαν των, ἔχρειάσθη νὰ πολεμήσουν πρῶτον μὲ τοὺς τραχεῖς καὶ πολεμικοὺς ὅρεινος κατοίκους τῆς Μέσης Ἰταλίας καὶ κατόπιν μὲ τοὺς Ἐλληνας τῆς Κάτω Ἰταλίας. Εἰς τὸν ἀγώνα αὐτὸν ἐπεκράτησαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ ἐστρέψασαν τὴν ἔξουσίαν των ἐπὶ τῆς Ἰταλίας (272 π.Χ.)

Σημαντικὴ δύναμις εἰς τὴν ξηρὰν ἡ Ρώμη, στρέψει τὴν προσοχὴν τῆς τώρα πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ ἔρχεται μοιραίως εἰς σύγκρουσιν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους, οἱ ὄποιοι ἀπὸ τοῦ 4ου αἰῶνος ἔξουσίαζον τὴν Δυτικὴν Μεσόγειον. Ἀπὸ τὴν πάλην αὐτήν, ἡ ὄποια διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ ἑκατὸν ἔτη (264 - 146), ἐξῆλθε νικήτρια ἡ Ρώμη, ἐνῷ ἡ περίφημος φοινικὴ ἀποικία, ἡ Καρχηδών, ἐξηφανίσθη.

Ἀπὸ τότε ἡ Ρώμη ἔλαβε θέσιν μεταξὺ τῶν μεγάλων δυνάμεων τῶν χρόνων αὐτῶν — τῆς Μακεδονίας, τῆς Συρίας, τῆς Αιγύπτου — καὶ αἰσθανομένη τὴν ὑπεροχὴν της, ζητεῖ νὰ κανονίσῃ τὴν πολιτικὴν τῶν κρατῶν αὐτῶν συμφώνως πρὸς τὰ συμφέροντά της. Τοῦτο τὴν ἔφερεν εἰς συγκρουσιν μὲ τὰς δυνάμεις τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὴν σύγκρουσιν αὐτήν, ἡ Ρώμη βιέπει τὴν ἀδυναμίαν των καὶ συλλαμβάνει σχέδια κατακτητικά. Αὐτὸς εἶναι ὁ λεγόμενος ρωμαϊκὸς ἵμερος εἰς μέρια λισμός.

Κατὰ τὰ μέσα τοῦ αἰῶνος ἡ Ρώμη ἔγινε κυρία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἐλλάδος καὶ ἐταπείνωσε τὸν βασιλέα τῆς Συρίας. Εἰς τὴν Δύσιν ἔξουσίσει τὴν Ἰσπανίαν, ἐκυρίευσε τὴν Ἐντεύθεν τῶν Ἀλπεων Γαλατίαν, δηλαδὴ τὴν σημερινὴν Ἀνω Ἰταλίαν καὶ ὑπέταξε τὴν Νότιον Γαλατίαν, ἡ ὄποια ἐξησφάλιζε τὴν συγκοινωνίαν μὲ τὴν Ἰσπανίαν. Αὗται εἶναι αἱ μεγάλαι κατακτήσεις.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ρώμη ὔρυσεν ἐκτεταμένον κράτος, ἔνα

μέγα imperium ὅπως ἔλεγον οἱ Ἰδιοὶ οἱ Ρωμαῖοι. Αἱ κατακτήσεις ὅμως εἶχον σοβαρωτάτας συνεπείας διὰ τὴν Ρώμην. ”Εφεραν βαθεῖαν μεταβολὴν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Ρωμαίων καὶ ἔθεσαν μεγάλα κοινωνικά προβλήματα.

Η ΡΩΜΗ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ

Αἱ μεγάλαι κατακτήσεις εἶχον πολὺ σοβαρὰς συνεπείας διὰ τὴν Ρώμην. Εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς οἱ Ρωμαῖοι ἐγνώρισαν ἀπὸ πλησίου τὸν ἐλληνοανατολικὸν πολιτισμόν, ἐγονητεύθησαν ἀπ’ αὐτὸν καὶ ἐμμιμήθησαν τὰ καλὰ καὶ τὰ τρωτά του. ’Αλλ’ ἡ ἀπότομος εἰσροή συνηθειῶν καὶ ἔθιμων ἤλλαξε τὸν χαρακτῆρα τῆς ρωμαϊκῆς ζωῆς. Αὐτὸ δῆτο ἡ ἐκδίκησις τῆς Ἑλλάδος, ὅπως εἶπον. ’Ο Ρωμαῖος ποιητὴς Ὁράτιος ἔγραψεν ἀργότερον: ‘ Η ἡ τ τη μένη Ἐλλὰς οὐ πέταξε τὸν τροχὸν κατακτηθῆν καὶ εἰ σή γα γε τὰς τέχνας εἰς τὸ Λάτιον.

Οἱ ἐλληνισμὸς εἶχεν ἀρχίσει νὰ εἰσέρχεται εἰς τὴν Ρώμην ἥδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῶν Τυρρηνῶν. ’Αργότερον, αἱ ἐλληνικὴ ἀποικίαι τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος καὶ τῆς Σικελίας ἐμύησαν τοὺς Ρωμαίους εἰς τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. ’Αλλ’ ὁ ἐλληνισμὸς κυρίως εἰσέδυσεν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. Πλῆθος Ἐλλήνων κατέκλυσε τότε τὴν Ἰταλίαν. ’Αλλοι μετεφέρθησαν ὑπὸ τὴν βίαν τοῦ πολέμου ὡς αἰχμαλώτοι, ἄλλοι πάλιν, μὲ τὴν ἐλπίδα καλυτέρας τύχης, ἐγκατεστάθησαν ἰδίως εἰς τὴν Ρώμην ὡς ὑπηρέται, μάγειροι, θήθοποι, μάντεις, ιατροί, διδάσκαλοι, γραμματικοί, ρήτορες κλπ. Αἱ ρωμαϊκαὶ οἰκογένειαι ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ μεταχειρίζωνται Ἐλληνας γραμματεῖς διὰ τὰς ὑποθέσεις των. Οἱ Ἐλληνες ἔξεπληγητον τοὺς νικητὰς μὲ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος καὶ τὰς μεγάλας δεξιότητας, πράγματα ἀγνωστα ἀκόμη τότε εἰς τοὺς τραχεῖς Ρωμαίους.

Πολύάριθμοι ἔξ ἄλλου ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι, οἱ ὅποιοι, εἴτε ὡς ἔμποροι εἴτε ὡς στρατιῶται, ἐπήγανων εἰς τὰς ἐλληνικὰς χώρας· ἀργότερον οἱ ἐπιφανεῖς Ρωμαῖοι ἀπέκτησαν τὴν συνήθειαν νὰ ἐπισκέπτωνται τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀνατολήν. ’Η διαμονὴ ἐπὶ τινα καιρὸν εἰς τὰς Ἀθήνας, εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἢ εἰς τὴν Ρόδον ἐθεωρεῖτο ὡς ἀναγκαῖον συμπλήρωμα πάσης ἐλευθέρας μορφώσεως.

’Η μεγάλη αὐτὴ κίνησις ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἀντιστρόφως εἶχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν βαθεῖαν μεταβολὴν εἰς τὰς σκέ-

ψεις καὶ τὸν βίον τῶν Ρωμαίων. Ἀληθῆς ἐπανάστασις ἔγινε τότε εἰς τὴν θρησκείαν, τὴν λογοτεχνίαν, τὴν τέχνην, τὰ ἥθη κλπ.



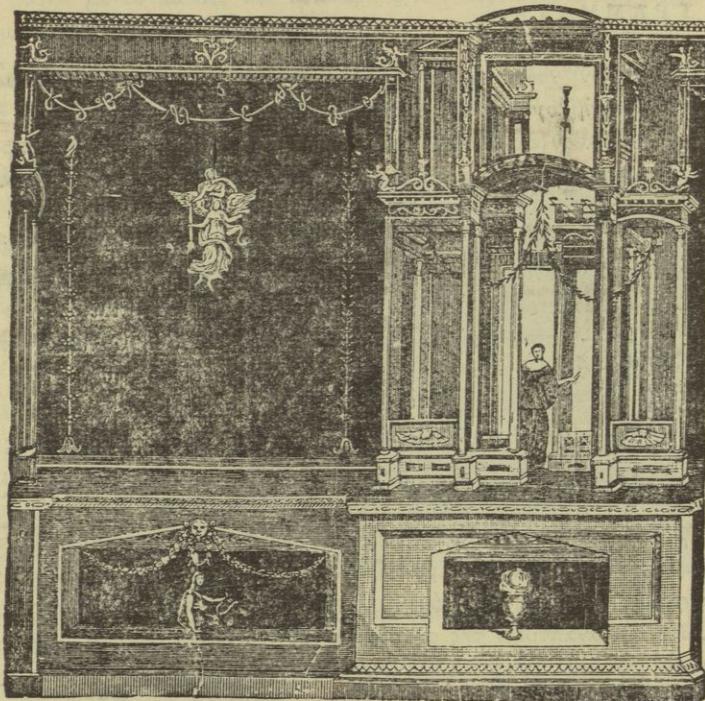
Ἡ Ρωμαϊκὴ ἐνδυμασία

Οἱ Ρωμαῖοι περιποιοῦνται πολὺ τὴν ἐμφάσιν των. Ἡ ἐνδυμασία των ἀποτελεῖται ἀπὸ χιτῶνα (tunica) καὶ ἐπαρωφόριον (toga). Αἱ γυναικεῖς ἐπίσης φοροῦν χιτῶνα καὶ τυλίσσουν ἐπάνω τον ὡς ἐπαρωφόριον τετράγωνον ὄφασμα (palla).

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Οἱ Ρωμαῖοι ἔθαμβώθησαν ἀπὸ τὸ κάλλος καὶ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς Ἑλληνικῆς θρησκείας. Τὰ ἐξ ἀργίλου εἰδώλια τῶν θεῶν τοῦ Λατίου

έφαίνοντο τώρα πολὺ χονδροειδῆ ἐμπρὸς εἰς τὰ ἀπὸ μάρμαρον καὶ ὁρεῖχαλκον ἀγάλματα τῶν Ἑλληνικῶν θεῶν. Ἡ ρωμαϊκὴ μυθολογία ἦτο πολὺ πτωχὴ καὶ νηπιώδης, παραβαλλομένη πρὸς τοὺς πλήρεις ζωῆς καὶ κάλλους



Ἐσωτερικὸν οἰκίας
(Τοιχογραφία Πομπήας).

Αἱ τοιχογραφίαι τῆς Πομπήας εἶναι ἀπὸ τὰ κομψοτεχνήματα τῆς ἀρχαιότητος καὶ δίδοντ ἰδέαν τῆς Ἑλληνικῆς ζωγραφικῆς. Παριστάνονται οἰκοδομήματα καὶ μυθολογικὲς σκηνὲς καὶ προσπαθοῦν νὲ δώσοντ τὴν ἐντίπωσιν ὅτι βλέπομεν αὐτὰ ἀπὸ παράθυρα η ἄνοιγμα τοίχου ἔξω εἰς τὸ ὑπαιθρον.

μύθους τῶν Ἑλλήνων. Οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν νὰ στενοχωροῦνται διὰ τοὺς ταπεινοὺς θεούς των καὶ ἥθελησαν νὰ τοὺς ἔξυψώσουν καὶ νὰ τοὺς ταυτίσουν μὲ τοὺς Ἑλληνικούς. Διηγήθησαν κατόπιν τὰς περιπετείας τῶν θεῶν των κατὰ τοὺς Ἑλληνικούς μύθους καὶ παρέστησαν αὐτοὺς μὲ μορφὴν ἑλ-

ληνικήν. Συγχρόνως ήρχισαν νὰ εἰσάγουν καὶ θεοὺς ἐκ τῆς Ἀνατολῆς : τὴν Κυβέλην ἀπὸ τὴν Φρυγίαν, τὸν Σέραπιν καὶ τὴν "Ισιδα" ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον κλπ.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

"Επὶ πολὺν χρόνον οἱ Ρωμαῖοι δὲν ἔκαλιέργουν τὰ γράμματα. Ἡ πραγματικὴ λογοτεχνία ήρχισε νὰ γεννᾶται εἰς τὴν Ρώμην, ἀφ' ὅτου οἱ Ρωμαῖοι ἥλθον εἰς ἐπαφὴν μὲ τοὺς "Ἐλληνας. Διὰ τοῦτο, τὰ πρῶτα ἔργα τῆς λατινικῆς ποιήσεως καὶ τοῦ πεζοῦ λόγου ἦσαν μιμήσεις ἐλληνικῶν ἔργων καὶ πολλάκις μεταφράσεις αὐτῶν.

"Ο Λιβίος Ἐνδρόνικος, "Ἐλλην ἐκ Τάραντος, μετέφρασεν εἰς τὴν λατινικὴν τὴν Ὁδύσσειαν. Οἱ πρῶτοι συγγραφεῖς ἦσαν δύο κωμικοὶ ποιηταί, ὁ Πλαῦτος (245-184) καὶ ὁ Τερέντιος (194-159), καὶ ὁ ἐπικόδιος Ἔννιος (253-169), ὁ ὄποιος εἰς μίαν ἔμμετρον ίστορίαν τῆς Ρώμης φιλοδοξεῖ νὰ φθάσῃ τὸν "Ομηρον.

"Ο πεζὸς λόγος ἀκόμη δὲν εἶχεν ἀνάπτυχθη κατὰ τοὺς χρόνους αὐτούς. Τὰ πρῶτα μάλιστα πεζὰ δοκίμια ἐγράφοντο εἰς τὴν ἐλληνικήν. Πρῶτος ὁ Κάτων ὁ τιμητῆς ἔγραψε τὸ ίστορικὸν του σύγγραμμα εἰς τὴν λατινικήν. Σημαντικὴ ἦτο ἡ πρόοδος εἰς τὴν ορτορικήν. "Ο πολυτικὸς βίος τῆς Ρώμης παρείχε πολλάς εὐκαιρίας εἰς τοὺς ἄρχοντας, τοὺς ὑποψήφιους καὶ τοὺς δικηγόρους νὰ ὅμιλοιν καὶ ἦσαν εὐνοϊκώτατοι οἱ δροὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ρητορικῆς τέχνης. "Αλλ' ἐπὶ πολὺν χρόνον ἡ ρωμαϊκὴ ρητορεία ἦτο ἀπλῆ καὶ ἀτεχνος. "Αργότερον ὅμως ήρχισε μεγάλη κίνησις ὑπὸ τὴν ἐλληνικὴν ἐπίδρασιν. "Ἐλληνες ρητοριδάσκαλοι ἐδιδασκον εἰς τοὺς Ρωμαίους τὴν τέχνην τοῦ λόγου καὶ μετ' ὀλίγον ἀνεδείχθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἀξιόλογοι ρήτορες.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Οἱ Ρωμαῖοι ἡγάπησαν περισσότερον τὴν ἐλληνικὴν τέχνην. Πολλοὶ στρατηγοί, οἱ ὄποιοι ἔξεστράτευσαν εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐσύλησαν τοὺς ναοὺς καὶ τὰς οἰκίας τῶν Ἰδιωτῶν καὶ μετεκόμισαν εἰς τὴν Ρώμην πολλὰ ἔργα τῆς ἐλληνικῆς γλυπτικῆς καὶ ζωγραφικῆς, μὲ τὰ ὄποια ἐκόσμησαν τὰς οἰκίας των. Τοῦτο ἐντὸς ὀλίγου ἔγινε συρμὸς καὶ οἱ πλούσιοι Ρω-

μαῖοι ἡμιλλῶντο νὰ ἔχουν συλλογὴν ἀπὸ ἔργα τέχνης εἰς τὰς οἰκίας των.

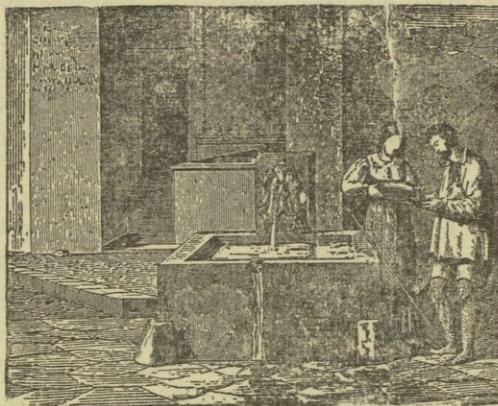
Οἱ Ρωμαῖοι ἐθαύμασαν καὶ ἡγάπησαν τὴν τέχνην τῆς ἐποχῆς των, δηλαδὴ τὴν ἑλληνιστικὴν τέχνην μὲ τὴν προσπάθειάν της νὰ ἀπομιμηθῇ τὴν φύσιν, μὲ τὸ πάθος, τὰς πολυτελεῖς καὶ περιτέχνους διακοσμήσεις, τὰ μωσαϊκὰ καὶ τὰ ἀνάγλυφα.

'Απὸ τότε δὲν εὐχαριστοῦνται πλέον μὲ τοὺς ξυλίνους ναούς των, ἀλλὰ κτίζουν ναούς κατὰ τοὺς ἑλληνικοὺς ρυθμοὺς καὶ κοσμοῦν τὰ κτίρια των μὲ μωσαϊκά. Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κατεσκευάσθησαν πολλὰ ἔργα, ίδιας εἰς τὴν ἄγοράν, τῶν ὀπίων οἱ ἀρχιτέκτονες ἥσαν 'Ελληνες. 'Η πρώτη ρωμαϊκὴ τέχνη ἦτο κυρίως ἑλληνική, μεταφυτευθεῖσα εἰς τὴν Ρώμην.

ΣΚΙΠΙΩΝ ΑΙΜΙΛΙΑΝΟΣ

Μεγάλην ἀθησινὴν εἰς τὴν νεωτεριστικὴν αὐτὴν κίνησιν ἔδωκαν μερικοὶ ζηνδρεῖς ἐξαιρετικῆς μορφώσεως καὶ μεγάλου ἐνθουσιασμοῦ πρὸς τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα. Μεταξὺ αὐτῶν τὴν πρώτην θέσιν κατέχει ὁ Σκιπίων ὁ Αἰμιλιανός. 'Ο Σκιπίων ἡγάπα τοὺς λογίους καὶ τοὺς καλλιτέχνας καὶ ἐσχημάτισε κύκλον φιλολογικὸν καὶ καλλιτεχνικόν, εἰς τὸν δόπον διεκρίνοντο ὁ στωικὸς φιλόσοφος Παναίτιος ὁ Ρόδιος, ὁ Πολύβιος, βαθὺς ἴστορικὸς μὲ ἀξιοθαύμαστον πλοῦτον στρατιωτικῶν καὶ πολιτικῶν γνώσεων, ὁ κωμικὸς Τερέντιος, ὁ νομομαθῆς Μανίλιος κ.ἄ.

'Αλλ' ἡ μεγάλη μᾶζα τοῦ λαοῦ ἐμενεν ἀσυγκίνητος ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ὀραιότητα καὶ εύρισκε τέρψιν εἰς τὰ χονδροειδῆ θεάματα. Διηγοῦνται ὅτι μίσιν ἡμέραν, ἐνῷ ἐπαίζετο κωμῳδία τοῦ Τερεντίου, οἱ θεαταὶ ἐγκατέλειψαν τὸ θέατρον, διότι ἤκουσαν ἔξω νὰ διαλαλοῦν ὅτι ἔφθασε περίφημος σχοινοβάτης.



Δημοσία κρήνη εἰς τὴν Πομπηίαν

Η ΠΟΛΥΤΕΛΕΙΑ

Οι τραχεῖς καὶ πτωχοὶ Ρωμαῖοι ἔμειναν κατάπληκτοι ἀπὸ τὸν πλοῦτον τῆς Ἀνατολῆς καὶ τὸν ἄνετον καὶ πολυτελῆ βίον. Τὸν πλοῦτον καὶ τὰς συνηθείας αὐτὰς ἐφρόντισαν νὰ μεταφέρουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἀλλ’ οἱ Ρωμαῖοι ἔδειξαν διαγωγὴν νεοπλούτου, διότι ὁ νέος τρόπος τῆς ζωῆς ἦτο μᾶλλον ἐπίδειξις καὶ σπατάλη, παρὰ βαθυτέρα κατανόησις τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀξίας τῆς λεπτοτέρας ζωῆς.

Τὰς παλαιὰς ἀπλᾶς οἰκίας ἀντικατέστησαν μὲν νέας πολυτελεστέρας ἀπὸ μάρμαρον, κατὰ τὸ σχέδιον τῶν ἀθηναϊκῶν καὶ κορινθιακῶν οἰκιῶν. Ἡ ἐνδυμασία τῶν Ρωμαίων δὲν μετεβλήθη, ἀλλὰ τὸ χονδροειδὲς μᾶλλινον ὑφασμα ἀντικατέστησαν μὲν λεπτούμφαντα ἐνδύματα καὶ ἐφρόντισαν νὰ πτυχώσουν τὸ ἴματιον κατὰ τὸν ἐλληνικὸν συρμόν. Μεγαλυτέρα ἦτο ἡ πολυτέλεια εἰς τὸν ἴματισμὸν τῶν γυναικῶν, αἱ δποῖαι ἀνεξήτουν τὰ λεπτότερα καὶ διαφανέστερα ὑφάσματα. Ἐφόρουν πλῆθος κοσμημάτων : δακτυλίδια, βραχιόλια, περιδέραια, ἐνώπια κλπ.

Ἄλλὰ περίφημος ἔγινεν ἡ πολυτέλεια τοῦ φαγητοῦ. Οἱ τόσον λιτοδίαιτοι Ρωμαῖοι κατήντησαν μανιώδεις γαστρίμαργοι καὶ τὸ ἐλάττωμα αὐτὸ παρέμεινε μέχρι τέλους τῆς ρωμαϊκῆς ἱστορίας τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας. Ἐπεξήτουν τὰ πλέον σπάνια καὶ πολυδάπανα φαγητά καὶ τοὺς δρωματωδεστέρους καὶ σπανιωτέρους οἴνους τοῦ κόσμου, τὰ δὲ ποσά, τὰ δποῖα ἔξωδευν διὰ τὰ συμπόσια, ἥσαν μυθώδη. «Ο «μάγειρος» λέγει ὁ Τίτος Λίβιος, « ὁ δποῖος ἐθεωρεῖτο ἕσχατος τῶν δούλων, ἀπέβη προσωπικότης καὶ τὸ ἐπάγγελμά του ἐφθασεν εἰς μεγάλην περιωπήν ! ».

Η ΑΝΤΙΔΡΑΣΙΣ

‘Αλλ’ ἡ μεγάλη πολυτέλεια ἔφερεν ὅχι μόνον καταστρεπτικὴν μαλθακότητα, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἀπὸ ἄλλα ἐλαττώματα. Αἱ παλαιὶ ρωμαῖκαι ἀρεταὶ ἐθεωρήθησαν χονδροειδεῖς καὶ γελοῖαι. “Ολοὶ ἐφρόντιζον νὰ πλουτήσουν, διὰ νὰ ἐπαρκοῦν εἰς τὰς δαπάνας τοῦ νέου βίου, καὶ πρὸς τοῦτο κανὲν μέσον δὲν ἐθέωρουν ἀθέμιτον. Αἱ οἰκογενειακαὶ ἀρεταὶ τῶν Ρωμαίων ἔξηφανίσθησαν εἰς τὴν νέαν ἀριστοκρατίαν, τὰ διαζύγια ἐπληγύνθησαν. Ἐπίσης ἥρχισαν νὰ φαίνωνται τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς πολιτικῆς διαφθορᾶς. Οἱ πολῖται ἐπώλουν τὴν ψῆφον καὶ ἡ ἐκλογικὴ διαφθορὰ ἐγενικεύθη.

'Εναντίον τῆς καταστάσεως ἥρχισαν νὰ ἔξεγείρωνται πολλοὶ Ρωμαῖοι καὶ ἐδημιοργήθη ζωηρὰ ἀντιδραστικά κατὰ τῶν νεωτερισμῶν. Ἀρχηγὸς τῆς ἀντιδράσεως καὶ συγχρόνως ἀντιπρόσωπος τοῦ συντηρητικοῦ σμοῦ τῆς Ρώμης είναι ὁ περίφημος Κάτων ὁ τιμητής.

'Ο Κάτων ἦτο μικρὸς ἰδιοκτήτης ἀπὸ τὴν Σαβίνην, ἐγκατασταθεὶς εἰς Ρώμην. "Ελαβε μέρος εἰς πολλοὺς πολέμους καὶ διεκρίθη, ἀνελθὼν εἰς ὅλα τὰ ἀξιώματα. 'Ο Κάτων ὑπῆρξε λάτρης τῶν προγονικῶν ἀρετῶν καὶ ἔγινεν ἀρχηγὸς μερίδος τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ἡ ὁποία ἤθελε νὰ ἀντιδράσῃ εἰς τὰ νέα ἥθη τῆς ἀριστοκρατίας. 'Ως τιμητής ἐπεδίωξε μὲ μέτρα αὐστηρὰ νὰ πατάξῃ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὴν διαφθοράν.

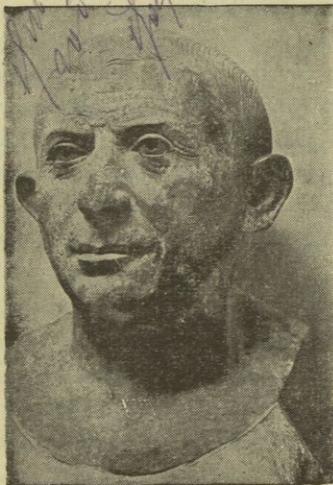
'Αλλ' οἱ ἀγῶνες τοῦ Κάτωνος ἔμειναν χωρὶς ἀποτέλεσμα. 'Ο ἐλληνισμὸς ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα εἰσήρχετο εἰς τὴν Ρώμην καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος ἡ μεταβολὴ ἦτο πλήρης. Οἱ Ρωμαῖοι ἐδέχθησαν τὸν ἐλληνικὸν πολιτισμὸν, ὅλῃ ὅπως ἦτο φυσικὸν, τὸν προσήρμοσαν εἰς τὰς ἀνάγκας καὶ τὰς συνήθειας των. Τοιουτοτρόπως, ὁ ἐλληνικὸς πολιτισμὸς παρουσιάζεται μὲ νέαν μορφὴν καὶ ἔγινεν, ὅπως λέγουν, ἐλληνικός. 'Τπὸ τὴν μορφὴν αὐτήν, αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεώνες τὸν μετέφεραν εἰς τὴν ἀπολίτιστον Δύσιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ — ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Η ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΑΣ ΤΑΞΕΩΣ

Αἱ μεγάλαι κατακτήσεις εἶχον ἀκόμη σοβαρωτέρας συνεπείας, δηλαδὴ βαθεῖαν οἰκονομικήν, κοινωνικήν καὶ πολιτικήν μεταβολήν.



Ρωμαϊος τοκογλύφος

(Όρειχαλκήν προτομή ἀπὸ τὴν Πομπηίαν, Νεάπολις).

Ο δρομαστὸς τραπεζίτης καὶ τοκογλύφος Caecilius Jucundus, τοῦ δοπίου ἡ οἰκία ἀνεκάλυψθη εἰς τὴν Πομπηίαν. Η εἰκὼν παριστάνει μὲ ζωηρὰν ἐκφραστικότητα τὸν πονηρὸν χρηματιστήν.

στενούσαν εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ πλούσιοι ἡγόρασαν τὰ μικρὰ κτήματα, ἥνωσαν πολλὰ ἀπ' αὐτὰ καὶ ἐσχημάτισαν τὰς μεγάλας ἰδιοκτησίας, τὰ λεγόμε-

Οἱ μακροχρόνιοι πόλεμοι κατέστρεψαν τὴν μεσαίαν τάξιν, δηλαδὴ τοὺς ἴδιοκτήτας μικρῶν κτημάτων εἰς τὴν ὑπαίθρον χώραν. Τοὺς μεγάλούς πολέμους διεξήγαγε κυρίως ἡ μέσαια τάξις. Πολλοὶ ἔχαθησαν εἰς τὰ πεδία τῶν μαχῶν ἢ ἀπὸ τὰς κακούχιας καὶ δοσοὶ ἐπανῆλθον εὑρέθησαν εἰς πόλιν δύσκολον θέσιν. Ο ἀγρός των εἶχε μείνει ἀκαλλιέργητος, ἡ οἰκογένειά των εἶχε χρεωθῆ διὰ νὰ συντηρηθῇ, καὶ οἱ ἴδιοι ἔξηκολοι θύμουν νὰ δανείζωνται. Αλλὰ τότε τοὺς κατέτιρεψεν ἡ τοκογλυφία. Συγχρόνως εἶχε κατανήσει ἀδύνατος ἡ καλλιέργεια καὶ ἡ συντήρησις μικρῶν κτημάτων, ἀφ' ὅτου ἤνοιξαν αἱ μεγάλαι σιταγοραὶ τῆς Σικελίας, τῆς Σαρδηνίας καὶ πρὸ πάντων τῆς Ἀφρικῆς. Ο εἰσαγόμενος ἀπ' αὐτὰς στος ἦτο τόσον εὐθύνος, ὥστε ἡ παραγωγὴ τῆς Ἰταλίας ἦτο ἀδύνατον νὰ συναγωνισθῇ τοὺς σιτεμπόρους. Οἱ μικροκαλλιέργηται ἤναγκασθησαν νὰ πωλήσουν τοὺς ἀγρούς των, ἐγκατέλειψαν τὴν ὑπαίθρον χώραν καὶ μετηνά-

να latifundia. Εἰς τὰ κτήματα αὐτὰ ἐγκατέστησαν δούλους, ἔπαισαν νὰ καλλιεργοῦν δημητριακά, ἐφύτευσαν ἀμπέλους καὶ ἐλαῖας, ὡς περισσότερον προσοδοφόρα, ἔτρεφον ζῷα ἢ σφηνὸν μεγάλας ἑκτάσεις ἀκαλλιεργήτους διὰ τὸ κυνῆγον. Τοιουτοτρόπως ἡ παραγωγὴ τῆς Ἰταλίας ἥλαττῳ θημαντικῶς καὶ ἡ ὑπαίθρος ἤλλαξε κατοίκους, διότι τὴν θέσιν τῶν γυησίων Ρωμαίων ἔλαβον δοῦλοι Ἀσιάται. Διὰ τοῦτο, δικαίως εἶπον δτὶ τὰ μεγάλα κτήματα κατέστρεψαν τὴν Ρώμην.

Κάτι παρόμοιον ἔγινε καὶ εἰς τὰς πόλεις. Ἐνῷ τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία ἀνεπτύχθησαν τεραστίως μὲ τὰς κατακτήσεις, οἱ ἐλεύθεροι μικροτεχνῖται κατεστράφησαν, διότι δὲν ἀντεῖχον εἰς τὸν συναγωνισμὸν τῶν ἐργοστασίων, εἰς τὰ ὄποια μετεχειρίζοντο κυρίως δούλους. Τοιουτορόπως οἱ ἐλεύθεροι μικροτεχνῖται, ὅπως καὶ οἱ ἐλεύθεροι γεωργοί, δηλαδὴ ἡ μεσαία τάξις, κατεστράφησαν καὶ περιῆλθον εἰς μεγάλην ἔνδειαν. Τὸ γεγονός αὐτὸν εἶχε σοβαρωτάτας συνεπείας.

ΑΙ ΝΕΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

‘Η κοινωνικὴ ἴσοτης τὴν ὁποίαν εἶχον ἐπιτύχει οἱ Ρωμαῖοι μετὰ τόσους ἀγῶνας διεταράχθη καὶ ἐδημιουργήθη διάκρισις τάξεων περισσότερον ἐπικίνδυνος. Κατὰ τὸν 2ον π.Χ. αἰώνα ἡ Ρώμη εἶχε κυρίως δύο κοινωνικὰς τάξεις, μίαν μειοψηφίαν πλουσίων καὶ τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀκτημόνων καὶ πτωχῶν. Εἰς τὴν πρώτην ἀνήκουν οἱ συγκλητικοὶ καὶ οἱ ἵππεῖς, εἰς τὴν δευτέραν ὁ λεγόμενος ἀστικὸς ὅγχος.

‘Η συγκλητικὴ τάξις, τῆς ὄποιας δὲ πλούτος συνίσταται κυρίως εἰς κτηματικὴν περιουσίαν, ἔχει ἀποκλειστικὸν ἔργον τὴν κυβέρνησιν τῆς πολιτείας. Ἀπ’ αὐτὴν ἐκλέγονται οἱ Ρωμαῖοι σχεδὸν κανόνα τοὺς ἄρχοντας, οἱ ὄποιοι πολλάκις εἶναι ἀνίκανοι ἢ κάμνουν κακὴν χρῆσιν τῆς δυνάμεως των, διότι περιφρονοῦν τοὺς νόμους, διαφθείρουν τὴν συνέδησιν τοῦ λαοῦ κατὰ τὰς ἐκλογάς καὶ κυβερνοῦν κακῶς τὰς ἐπαρχίας.

‘Η τάξις τῶν ἵππων εἶναι οἱ πλούσιοι τοῦ χρήματος. Ἀντὶ τῶν πολιτικῶν ἀξιωμάτων, οἱ ἵππεῖς προτιμοῦν τὸ ἐμπόριον, τὰς τραπεζιτικὰς ἐργασίας καὶ τὰς προμηθείας τοῦ δημοσίου. Ἐμπορεύνται κυρίως τὸν σῖτον, τὸν ἐπίσιον εἰσάγοντας εἰς μεγάλας ποσότητας ἀπὸ τὴν Σικελίαν, τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ συγχρόνως εἶναι σπουδαῖοι τοκογλύφοι. Ἰδίως ὅμως πλουτοῦν ἀπὸ τὰς προμηθείας τοῦ δημοσίου καὶ ἀπὸ τὴν ἐνοικίασιν τῶν φόρων, εἶναι δηλαδὴ δημοσίοις.

Οι ιππεῖς καταρτίζουν μεγάλας ἑταιρείας, αἱ δόποιαι ἀναλαμβάνουν τὴν κατασκευὴν δημοσίων ἔργων ἢ τὴν προμήθειαν στρατιωτικῶν εἰδῶν, εἴτε ἐνοικιάζουν τοὺς φόρους. Ἀγοράζουν δηλαδὴ ἀπὸ τὴν πολιτείαν τοὺς φόρους μεγάλων περιφερειῶν, προκαταβάλλουν τὸ ἀντίτιμον εἰς τὸ δημόσιον καὶ τοὺς πωλοῦν τυματικῶς εἰς μικροτέρους ἐπιχειρηματίας τῶν ἐπαρχιῶν, οἱ δόποιοι εἰσπράττουν αὐτοὺς μὲ σκληρὰ καὶ ἀπάνθρωπα μέσα. Αὗτοι εἶναι οἱ τελῶναι, περὶ τῶν ὁπίσιων ὁ Χριστὸς εἰπεν διτί δὲν θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Οἱ συγκλητικοὶ ὡς διοικηταὶ καὶ οἱ ιππεῖς ὡς ἐπιχειρηματίαι, καὶ ιδίως ὡς δημοσιῶναι, ἔξεμεταλλεύθησαν μὲ ἀπλῆστίαν τὰς ἐπαρχίας καὶ κατήντησαν ἀληθινὴ πληγή.

Τὸν ἀστικὸν ὅχλον ἀποτελοῦν ὅλοι οἱ ἄλλοι πολῖται, παλαιοὶ μικροτηματίαι ἢ μικροτεχνῆται κατεστραμμένοι καὶ ἄλλοι ὅμοιοι. Ἡ θέσις ὅλων αὐτῶν εἶναι τραγική. Δὲν εὑρίσκουν ἔργασίαν, διότι εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὰ ἐργοστάσια προτιμῶνται οἱ δοῦλοι, ζοῦν εἰς μικρὰς καὶ ἀνθυγιεινὰς κατοικίας, πτωχοί, ταπεινοί καὶ ἐγκαταλειμμένοι εἰς τὴν οἰκτόν τῆς πολιτείας καὶ τῶν πλουσίων, οἱ δόποιοι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν μοιράζουν τροφάς καὶ ἐνδύματα. Ἀλλ' ἀντ' αὐτοῦ οἱ πτωχοὶ πωλοῦν τὴν φῆφον των κατὰ τὰς ἐκλογάς. Μόνη παρηγορία των ἔμεινεν ὁ τίτλος τοῦ Ρωμαίου πολίτου, τὸ μεγάλα θεάματα, αἱ ἑορταὶ, οἱ θρίαμβοι, αἱ ἐκλογαί, ἡ κίνησις τῆς ἀγορᾶς.

ΟΙ ΔΟΥΛΟΙ

Ἐναὶ ἀπὸ τὰ σημαντικώτερα ἀποτελέσματα τοῦ πολέμου καὶ τῶν κατακήσεων ἦτο ἡ καταπληκτικὴ αὔξησις τῶν δούλων.

Οἱ περισσότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν ἢ αἰγμάλωτοι πολέμου πωληθέντες ἢ Ἀσιαταί, τοὺς δόποίους εἰχον μεταφέρει οἱ νικηταὶ στρατηγοί.

Οἱ δοῦλοι κατὰ τὸν νόμον δὲν ἦτο πρόσωπον, ἀλλὰ πρᾶγμα. Ἡ ζωὴ τῶν δούλων ἦτο ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν οἰκτρά. Ἡσαν ὑποχρεωμένοι νὰ ἐργάζωνται διαρκῶς. Οἱ ὀκνηρὸς ἢ πονηρὸς δοῦλος ἐτιμωρεῖτο σκληρότατα. Αἱ τιμωρίαι ἦσαν φρικώδεις: ραβδίσμοι, μαστιγώσεις, ἢ ἐργασία τοῦ χειρομύλου, ἢ ἐργασία εἰς τὰ λατομεῖα καὶ τέλος ὁ θάνατος ἐπὶ τοῦ σταυροῦ. Διὰ τοῦτο πολλάκις οἱ δοῦλοι ἐπανκοστήσαν καὶ ἤπειλησαν σοβαρῶς τὸ κράτος.

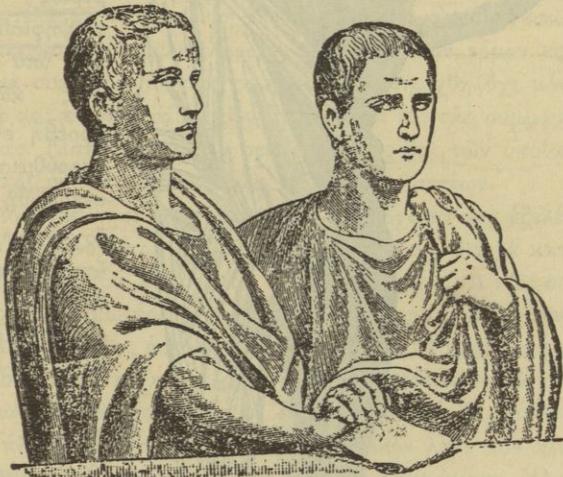
ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Εἰς τὴν Ρώμην δὲν ἔλειψαν οἱ ἀνθρωποι, οἱ δόποιοι ἔβλεπον τὴν

σοβαρότητα τῆς καταστάσεως και ἥθελον νὰ θέσουν τέρμα εἰς αὐτήν.
‘Ο Κάτων εἶχε κατανοήσει τὴν ἀνάγκην αὐτήν, ἀλλὰ δὲν ἐκτύπησε τὴν πηγὴν τοῦ κακοῦ. Τὸ ἔργον αὐτὸν ἀνέλαβον οἱ δύο ἀδελφοὶ Τιβέριος καὶ Γάιος Γράκχος.

Ο ΤΙΒΕΡΙΟΣ ΓΚΡΑΧΟΣ

‘Ο μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς δύο, ὁ Τιβέριος, ἦτο φύσις εὐγενική



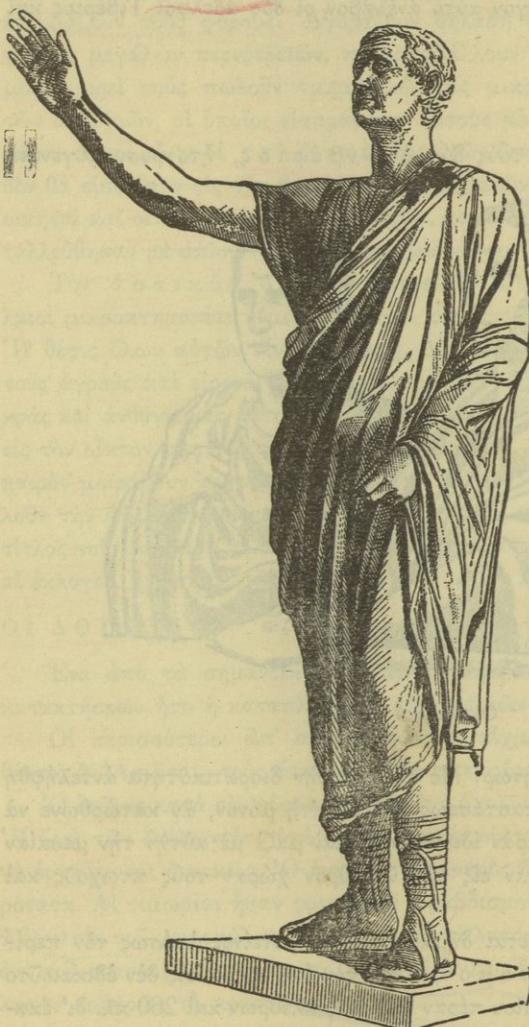
Οι ἀδελφοὶ Γράκχοι

καὶ θερμὴ καὶ δεινὸς ρήτωρ. Μὲ ἔξαιρετικὴν διορατικότητα ἀντελήφθη ὅτι ἡ διόρθωσις τῆς καταστάσεως ἦτο δυνατὴ μόνον, ὃν κατώρθωνε νὰ ἀναδημιουργήσῃ τὴν μικρὸν ἴδιοκτησίαν καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν τὴν μεσαίαν τάξιν, ἀποκαθιστῶν πάλιν εἰς τὴν ὑπαιθρὸν χώραν τοὺς πτωχοὺς καὶ ἀνέργους τῆς Ρώμης.

Τὸ 133 π.Χ. ἐκλέγεται δῆμαρχος καὶ προτείνει ἀμέσως τὸν περίφημον ἀγροτικὸν νόμον, κατὰ τὸν ὄποῖον κανεὶς δὲν ἐδικαιοῦτο νὰ κατέχῃ γῆν τοῦ δημοσίου πέραν τῶν 500 πλέθρων καὶ 260 πλ. δι' ἔκαστον ἀρρεντέκνον (τὸ πλέθρον = 2.100 τ. πήγεις). Οἱ πλούσιοι δῆμοι εἴλον σφετερισθῆ μὲ τὸ πρόσχημα τοῦ ἐνοικίου ἐκτάσεις πολὺ μεγαλυτέρας.

*Ἐπρεπε λοιπὸν μέρος αὐτῶν νὰ ἀφαιρεθῇ ἀπὸ αὐτούς, νὰ διαιρεθῇ εἰς ἵσους κλήρους καὶ νὰ μοιρασθῇ εἰς τοὺς ἀκτήμονας πολίτας. Ὁ Τιβέριος ὑπεστήριξε μὲ θέρμην τὸν νόμον.

"Οπως ἦτο φυσικόν, τὸν ἐπολέμησαν μὲ μανίαν ἀλλ' ὁ Τιβέριος κατώρθωσε νὰ ψηφισθῇ ὁ νόμος του ὑπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀμέσως προέβη εἰς τὴν μεταρρύθμισιν. Διὰ γὰρ στερεωθῆ ὅμως τὸ ἔργον του, ἐνόμισεν ὅτι ἐπρεπε νὰ ἐκλεγῇ δῆμαρχος καὶ διὰ τὸ ἐπόμενον ἔτος. Κατὰ τὴν ἡμέραν ὅμως τῶν ἐκλογῶν ὁ Τιβέριος εὑρέθη μὲ δλίγους ὀπαδούς, διότι οἱ ἀγρόται εὐρίσκοντο εἰς τὸν θερσμὸν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν. Οἱ συγκεκρινοὶ καὶ οἱ πλούσιοι ἐδημιούργησαν ταραχάς, ἐφόνευσαν τὸν Τιβέριον μὲ 300 ἀπὸ τοὺς ὀπαδούς του καὶ ἔρριψαν τὸ σῶμά του εἰς τὸν Τίβεριν.



Ρήτωρ ἀγορεύων
(Μουσείον Φλωρεντίας).

Ο ΓΑΪΟΣ ΓΡΑΚΧΟΣ

Οι πλούσιοι κατ' ἀρχὰς δὲν ἐτόλμησαν νὰ καταργήσουν τὸν ἀγροτικὸν νόμον τοῦ Τιβερίου. 'Ολίγον κατ' δλίγον ὅμως περιῆλθεν εἰς ἀχροστίαν καὶ οἱ πλούσιοι ἐπεκράτησαν πάλιν.

'Αλλὰ τὸ 123 ἔξελέγη δῆμαρχος ὁ Γάϊος Γράκχος. 'Ορμητικώτερος καὶ ἐπαναστατικώτερος ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του, εἶχεν εὐρύτερα σχέδια. "Ηθελε νὰ κάμῃ πολιτικὴν μεταρρύθμισιν, ἡ δποία θὰ είναι ὡς ἀποτέλεσμα νὰ συντρίψῃ τὴν δύναμιν τῶν εὐγενῶν, καὶ κοινωνικὴν, ἡ δποία θὰ συνεπάληρων τὸν ἀγροτικὸν νόμον τοῦ ἀδελφοῦ του. Διὰ νὰ συντρίψῃ τοὺς συγκλητικούς, ἐστρηγκθῇ ὅχι μόνον εἰς τὸν λαόν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τάξιν τῶν ἵππεων καὶ εἰς τὰς συμμάχους πόλεις τῆς Ιταλίας. Εἰσήγαγε λοιπὸν σειρὰν νόμων, διὰ τῶν ὅποιων ἐκέρδισε τὴν ὑποστήριξιν τοῦ λαοῦ καὶ τῆς τάξεως τῶν ἵππεων.

'Ο Γάϊος ἀπέκτησε δύναμιν σχεδὸν μοναρχικὴν καὶ ἔξελέγη δῆμαρχος καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος (122). Οἱ συγκλητικοὶ, διὰ νὰ καταστρέψουν τὴν δημοτικότητα του, ἐπρότειναν διὰ τοῦ δημάρχου Λιβίου Δρούσιον νόμους εὐνοϊκωτέρους διὰ τοὺς ἀκτήμονας. 'Ο λαὸς ἔπεσεν εἰς τὴν παγίδα. 'Αλλ' ὁ Γάϊος ἐστράφη τότε πρὸς τοὺς Ιταλοὺς συμμάχους καὶ διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν ὑποστήριξιν αὐτῶν, ἐπρότεινεν νὰ δοθῇ εἰς αὐτοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου. 'Η σύγκλητος εὐρῆκεν εὐκαιρίαν πάλιν νὰ δημοκοπήσῃ. Παρέστησεν εἰς τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν τὸν κίνδυνον, τὸν δποῦν διέτρεχεν, ἀν οἱ Ιταλοὶ ἀπέκτων ἵσα δικαιώματα. 'Ο νόμος ἀπεκρινόσθη καὶ τοῦτο ὑπῆρξεν ἡ πρώτη σοβαρὰ ἀποτυχία τοῦ Γαϊου ἡ δποία ἐκλόνισε τὴν δημοτικότητά του. 'Οταν λοιπὸν ἐζήτησε νὰ ἐκλεγῇ δῆμαρχος καὶ διὰ τὸ 121, ἀπέτυχεν. 'Η σύγκρουσις ἐτήλθε τὸ θέρος τοῦ 121. Τρεῖς χιλιάδες ἐκ τῶν ὀταδῶν τοῦ Γαϊου ἐφορεύθησαν καὶ ὁ ἔδιος, κινδυνεύων νὰ συλληφθῇ, διέταξεν ἔνα ἐκ τῶν δουλῶν του νὰ τὸν φονεύσῃ.

'Η προσπάθεια τῶν Γράκχων ἀπέτυχεν καὶ ἡ ἀποτυχία αὐτὴ ὀφείλεται εἰς τὴν ἔχθροτητα τῶν πλούσιων καὶ εἰς τὴν μοιρολατρικὴν ἀδράνειαν τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. Οἱ πλούσιοι ἐξῆλθον ἴσχυρότεροι καὶ ὁ λαὸς περιέπεσεν εἰς μεγαλυτέραν δυστυχίαν. 'Απὸ τὴν στιγμὴν αὐτὴν ἡ Ρώμη παραδίδεται εἰς τὴν διάκρισιν τῶν φιλοδόξων στρατηγῶν καὶ εἰς τὴν μάνιαν τῶν ἐμφυλίων πολέμων.

ΟΙ ΕΜΦΥΛΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ-ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΡΙΣΙΣ ΜΕΤΑ ΤΟΥΣ ΓΡΑΚΧΟΥΣ

Αἱ μεγάλαι κατακτήσεις, ἐκτὸς τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς, ἐδημιούργησαν σοβαρωτάτην πολιτικὴν κρίσιν. Μετὰ τοὺς Γράκχους ἡ τάξις τῶν συγκλητικῶν ἐκυβέρνησε πανίσχυρος τὴν πολιτείαν ἀπὸ τὸ 121 ἔως τὸ 107. Ἐλλ' ἡ διοικήσις των ἥτο πολὺ κακή. Τὰ ἀνώτερα ἀξιώματα ἔγιναν σχεδὸν κληρονομικὰ εἰς ὥρισμένας οἰκογενείας καὶ διὰ τοῦτο διαχειρίζονται αὐτὰ ἄνθρωποι ἀνίκανοι καὶ διεφθαρμένοι, οἱ ὑπάληπτοι χρηματίζονται συκκαλωδῶς καὶ ὁ στρατὸς παραμελεῖται.

Τῆς καταστάσεως ἐπωφελοῦνται φιλόδοξοι στρατηγοί, οἱ ὅποις προσελκύουν τὸν στρατόν, περιφρονοῦν τὴν σύγκλητον καὶ τοὺς νόμους καὶ θέλουν νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐπειδὴ ὅμως εὑρίσκονται πάντοτε περισσότεροι τοῦ ἐνός, περιέρχονται εἰς σύγκρουσιν καὶ ταράσσουν τὸ κράτος μὲ πολιτικὰς ἀναστάτωσεις καὶ αἰματηρούς πολέμους. Τοιοῦτοι ἀντίπαλοι εἶναι κατὰ σειρὰν ὁ Μάριος καὶ ὁ Σύλλας, ὁ Καῖσαρ καὶ ὁ Πομπήιος, ὁ Ὀκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος.

Τοιουτοτρόπως ἐπὶ ἔνα περίπου αἰῶνα (107 - 31) ἡ Ρώμη γίνεται θέατρον ἐμφυλίων πολέμων, οἱ ὅποις κλονίζουν τὸ παλαιὸν δημοκρατικὸν πολίτευμα καὶ προετοιμάζουν τὸ ἔδαφος εἰς τὴν μοναρχίαν.

ΜΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΣ

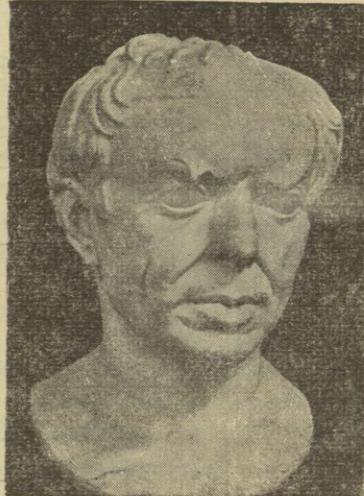
Ο ΜΑΡΙΟΣ (156 - 86)

Ὑποστηρικτὴς τῆς δημοκρατικῆς μερίδος καὶ ἀντίπαλος τῆς συγκλήτου παρουσιάσθη κατ' ὅρχας ὁ Μάριος. Κατήγετο ἀπὸ πλουσίων ἀγροτικὴν οἰκογένειαν τῆς λατινικῆς πόλεως Ἀρπίνου. "Εμεινε καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του ἀμόρφωτος καὶ διὰ τοῦτο οἱ εὐγενεῖς τὸν ἐγλεύαζον. Πράγματι, ἡ μορφὴ του εἶχε κάτι τὸ τραχὺ καὶ ὁ Κικέρων ἔλεγε: « ἥτο ἀνήρ ἀγροῦκος, δλλὰ πραγματικὸς ἀνήρ ». Εἶχεν ὅμως ἐξαίρετα στρατιωτικὰ προσόντα: ἐγνώριζε νὰ συγκρατῇ τὴν πειθαρχίαν τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ εἶναι συγχρόνως ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας.

'Ο Μάριος διέπρεψεν εἰς δύο πολέμους : εἰς τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Ιουγούρθα (112 - 105) καὶ κατὰ τῶν Κίμβρων χαὶ Τευτῶν (113 - 101), οἱ ὅποιοι ἀκριβῶς ἀπέδειξαν τὴν διαφθορὰν καὶ ἀνικανότητα τῶν εὐγενῶν καὶ τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ στρατοῦ.

'Ο πονηρὸς βασιλεὺς τῆς Νουμιδίας Ιουγούρθας, ἔγγονος τοῦ Μασσανάσου, εἶχεν ἔξαφανίσει διὰ δολοφονίας τοὺς συνάρχοντάς του ἔξαδέλφους καὶ εἶχε κατορθώσει νὰ ἐμπαιξῇ τοὺς Ρωμαίους, ἀφοῦ διέφθειρε μὲ χρήματα τὴν ρωμαϊκὴν πρεσβείαν, ἡ ὅποια ἐστάλη διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα τῆς Νουμιδίας. Προσκληθεὶς κατόπιν εἰς τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἀπολογηθῇ, ἔξηγόρασε καὶ ἐντὸς τῆς πρωτευούσης θερμούς ὑποστηρικτάς. "Οταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Αφρικήν, ἐνίκησε τὸν ρωμαϊκὸν στρατὸν καὶ τὸν ὑπεχρέωσε νὰ διέλθῃ ὑπὸ τὸν ζυγὸν (109). Εἰς τὸν πόλεμον ἔδωσε τέλος ὁ Μάριος, ὁ ὅποιος συνέλαβεν αἰχμάλωτον τὸν Ιουγούρθαν (105) καὶ τὸν ὀδήγησεν εἰς τὴν Ρώμην, ὅπου ἀπέθανεν εἰς τὰς φυλακάς.

Tentorj Οι Κίμβροι καὶ οἱ Τεύτονες, γερμανικοὶ λαοὶ κατοικοῦντες εἰς τὰ παραλία τῆς Βαλτικῆς, εἶχον εἰσβάλλει εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ ἔφθασαν λεηλατοῦντες εἰς τὴν Ναρβωνίτιδα, τὴν ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν τῆς Γαλατίας. Τέσσαρες ρωμαϊκοὶ στρατοὶ κατεστράφησαν ὁ εἰς κατόπιν τοῦ ἄλλου. Εἰς τὴν κρίσιμην στιγμὴν ἔφθασεν ὁ Μάριος ἀπὸ τὴν Αφρικήν καὶ ἐνίκησεν εἰς δύο ἀποφασιστικὰ μάχας τοὺς δύο γερμανικοὺς λαούς, οἱ ὅποιοι ἐν τῷ μεταξὺ εἶχον χωρισθῆ.



Ο λεγόμενος Γάιος Μάριος Μαρμαρίνη κεφαλὴ (Ρώμη Βατικανόν).

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΙΣ

'Ο Μάριος ἐκαμε σπουδαιοτάτην στρατιωτικὴν μεταρρύθμισιν.

Ἐδέχθη εἰς τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ ἀπόδρους πολίτας, ποὺ ἥθελον νὰ ὑπηρετήσουν μὲ μισθόν. Ἡ μεταρρύθμισις αὐτὴ εἶχε σοβαρωτάτην πολιτικὴν συνέπειαν. Οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος στρατιωτικοὶ εἰργάζοντο κυρίως διὰ τὸν μισθὸν καὶ ἐφόροντιζον νὰ πλουτήσουν διὰ τοῦ πολέμου. Ἡ ἵδεα τῆς πατρίδος ἔξησθένησε τοιουτοτρόπως, ὃ στρατὸς ἀφωσιώθη εἰς τὸν ἀρχηγὸν καὶ φιλόδοξοι στρατηγοὶ δύνανται, στηριζόμενοι εἰς τὸν στρατόν, νὰ περιφρονήσουν τοὺς νόμους καὶ νὰ κυριαρχήσουν εἰς τὴν Ρώμην.

ΑΙ ΕΣΩΤΕΡΙΚΑΙ ΤΑΡΑΧΑΙ — Ο ΣΥΜΜΑΧΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Μετὰ τὰς λαμπρὰς νίκας του ὁ Μάριος ἔγινε δεκτὸς μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐστράφη τότε ἀποφασιστικῶς πρὸς τοὺς δημοκρατικούς.



Νόμισμα τοῦ Ἰουγούρθα
(Παρίσιοι, Εθνικὴ Βιβλιοθήκη).

Ἐπὶ τῆς μιᾶς ὅψεως εἰκονίζεται ὁ ἐπικίνδυνος ἀρχηγὸς τῆς Νομιδίας· ἐπὶ τῆς ἄλλης ὁ πολὺ διαδεδομένος τότε εἰς τὴν Ἀφρικὴν ἐλέφας.

Αλλ' εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν ἐφάνη ἡ ἀπειρία τοῦ στρατηγοῦ εἰς τὰ πολιτικά. Οἱ δημαρχοὶ ὅπαδοι του ἔξεμεταλλεύθησαν τὴν δημοτικότητά του δι' ἴδιοτελεῖς σκοπούς καὶ ἐπροκάλεσαν ταραχάς, ὡστε ὁ Μάριος ἡναγκάσθη νὰ στραφῇ ἐναντίον των καὶ νὰ ὑποσηρίζῃ τὴν σύγκλητον. Αλλ' οἱ δημοκρατικοὶ ἔθεωρησαν τοῦτο ως προδοσίαν καὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Μάριον, ὁ ὅποιος ἡναγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Ρώμην διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ δῆθεν τὴν Ἀνατολήν. Μετὰ τὴν ἀναχώρησίν του ἐκυριάρχησαν πάλιν οἱ ἀριστοκρατικοὶ καὶ ἡ σύγκλητος.

Κατὰ τὰ ἐπόμενα ἔτη ἡ Ἰταλία ἐταράχθη ἀπὸ τὸν λεγόμενον Σ υ μ-

μαχικὸν πόλεμον. Οἱ Ἰταλοὶ δηλαδὴ ἔλαβον τὰ ὅπλα, διὰ νὰ ἀποκτήσουν τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου, καὶ ἐφεραν εἰς δύσκολον θέσιν τὴν Ρώμην. Οἱ Ρωμαῖοι ὅμως ἐπεκράτησαν εἰς τὸ τέλος (88), ἀλλ' ἡ σύγκλητος μετὰ τὴν νίκην ἐχορήγησεν εἰς ὅλους τοὺς Ἰταλιώτας τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου.

Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἔπαισε νὰ εἶναι κυρίαρχος πόλις καὶ ἔγινεν ἡ πρωτεύουσα, ἡ ὁποία κυβερνᾷ κατοίκους μὲ νὰ δικαιώματα.

Ο ΣΥΛΛΑΣ (136 - 78 π.Χ.)

Ο συμμαχικὸς πόλεμος ἀνέδειξε νέον ἄνδρα, τὸν Σύλλαν. Ο Λεύκιος Κορνήλιος Σύλλας κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγάλην οἰκογένειαν τῶν Κορνηλίων. Εἶχε διακριθῆ ὡς ὑποστράτηγος τοῦ Μαρίου εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ βραδύτερον ἔδειξε μεγάλην ἴκανότητα στρατηγικὴν καὶ διπλωματικήν. Ἡτο ἀγαπητὸς εἰς τοὺς στρατιώτας, διότι ἀφήνει εἰς αὐτοὺς μεγάλην ἐλευθερίαν καὶ ἐπέτρεπε νὰ λαφυραγωγοῦν τὰς χώρας ποὺ κατέκτων. Εἰς δῆλην τὴν ζωὴν του ἔμεινε ὑποστηρικτής τῶν ἀριστοκρατικῶν καὶ ἀσπονδος ἐχθρὸς τῆς δημοκρατίας.

Η ΑΝΤΙΖΗΛΙΑ ΜΑΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑ

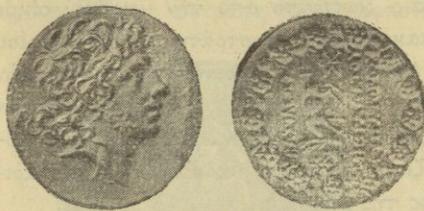
Οἱ δύο ἄνδρες Μάριος καὶ Σύλλας δὲν ἤργησαν νὰ ἔλθουν εἰς ρῆξιν. Η σύγκλητος εἶχεν ἀναθέσει εἰς τὸν Σύλλαν τὴν ἀρχηγίαν τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ ἐπικινδύνου βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου. Ἀλλ' ὁ Μάριος ἔξήγειρε τὸν λαὸν καὶ κατώθισεν νὰ λάβῃ αὐτὸς τὴν ἀρχηγίαν. Ο Σύλλας, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο εἰς τὴν κάτω Ἰταλίαν ἔτοιμος νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἐλλάδα, ὀδήγησε τὸν στρατὸν του κατὰ τῆς Ρώμης καὶ ἤκυρωσε τὴν ἀπόφασιν. "Οταν ὅμως ἀνεχώρησε διὰ τὴν Ἐλλάδα (87), ὁ Μάριος ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, ἔσφαξε τοὺς ὄπαδοὺς τοῦ Σύλλα, ἐλεημάτησε τὴν πόλιν, προέγραψε τὸν Σύλλαν καὶ ἐδήμευσε τὴν περιουσίαν του. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγους μῆνας ἀπέθανεν ὁ Μάριος (86).

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΜΙΘΡΙΔΑΤΟΥ (88 - 84)

Μεταξὺ τῶν κρατῶν, τὰ ὁποῖα ἐδημιουργήθησαν μετὰ τὴν διάλυσιν τοῦ βασιλείου τῶν Σελευκιδῶν, ἦτο τὸ μικρὸν βασίλειον τοῦ Πόντου μὲ πρωτεύουσαν τὴν Σινώπην, τὸ ὅποῖον ἐπεξέτεινε τὴν ἔξουσίαν του

εἰς τὰς πέριξ χώρας καὶ ἔγινε μὲ τὸν καιρὸν ἀρκετὰ ἴσχυρόν, μὲ στρατὸν ὠργανωμένον κατὰ τὸ μακεδονικὸν σύστημα, μὲ στόλον καὶ μὲ πολλοὺς θησαυρούς.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν βασιλεὺς τοῦ Πόντου ἦτο ὁ περίφημος Μιθριδάτης ΣΤ' ὁ Εὐπάτωρ (123 - 63). Κατὰ τὸ ἡμισυ "Ἐλλην, διότι εἶχεν Ἐλληνίδα μητέρα, ἦτο ἄνθρωπος μὲ ἀνάστημα κολοσσιαῖον καὶ τεραστίας σωματικὰς δυνάμεις. Ὁμιλεῖ 22 γλώσσας, ἥγαπα τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ εἰργάσθη πολὺ ὑπὲρ τοῦ ἑλληνισμοῦ. Οἱ Μιθριδάτης ὀνειρεύετο νὰ ἰδρύσῃ μέγα κράτος. Ἐνῷ λοιπὸν οἱ Ρωμαῖοι ἤσαν ἀπησχολημένοι μὲ τὸν συμμαχικὸν πόλεμον, ὁ Μιθριδάτης ἐκυρίευσε τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ κατῆλθεν εἰς τὰς παρολίους ἑλληνικὰς πόλεις, κηρύττων ἔαυτὸν ἑλευθερωτήν. Οἱ κάτοικοι, πιεζόμενοι ἀπὸ τὴν κακὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἀπληστίαν τῶν δημοσιωνῶν, ἐδέχθησαν μὲ ἀνακούφισιν τὸν Μιθριδάτην. Οἱ βασιλεὺς τοῦ Πόντου μετέφερε τὴν πρωτεύουσάν του εἰς τὴν Πέργαμον καὶ τὸ 88 διέταξεν



Ο Μιθριδάτης
Ἐπὶ τομίσματος (τετραδράχμου)

ἀπὸ τὴν Ἐφεσον γενικὴν σφαγὴν τῶν Ἰταλῶν τῆς Μ. Ἀσίας. Περισσότεροι ἀπὸ 80 χιλιάδες ἀνθρώποι ἐσφάγγησαν. Κατόπιν ὁ στόλος του ἐκυρίευσε τὴν Δῆλον, ἡ ὅποια ἦτο γέφυρα τῶν Ρωμαίων πρὸς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἐπλευσεν εἰς τὸν Πειραιᾶ. Πολλαὶ πόλεις τῆς Ἐλλάδος, μεταξὺ τῶν ὅποιων ὁ Πειραιεὺς καὶ αἱ Ἀθῆναι, τὸν ἐδέχθησαν ὡς ἑλευθερωτήν. Ἄλλος στρατὸς τοῦ Μιθριδάτου διὰ τῆς Θράκης ἐβάδιξε πρὸς τὴν Μακεδονίαν (87).

Τοιουτοτρόπως ἡ Ἀνατολὴ ὀλόκληρος ἦτο ἀνάστατος καὶ ὁ Μιθριδάτης ἔγινεν ὁ μεγαλύτερος ἐχθρὸς τῆς Ρώμης μετὰ τὸν Ἀννίβαν. Τὰ πράγματα ὅμως ἤλλαξαν, ὅταν ἔφθασαν αἱ ρωμαῖαι λεγεῶνες. Εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 87 ὁ Σύλλας ἐμφανίζεται εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ ἀρχίζει τὴν πολιορκίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τοῦ Πειραιῶς. Τότε ἐσυλήθησαν πολλοὶ ναοί, διὰ νὰ ἔξευρεθῇ χρῆμα, καὶ κατεστράφησαν τὰ ὡραῖα δάστη τοῦ Λυκείου καὶ τῆς Ἀκαδημίας, διὰ νὰ κατασκευασθοῦν πολιορκητικαὶ μηχαναί. Τὸν Μάρτιον τοῦ 86 ὁ Σύλλας ἐκυρίευσε τὰς Ἀθήνας, τὰς ὅποιας

ἐπνιξε κυριολεκτικῶς εἰς τὸ κῦμα. Ἀφοῦ δὲ ἐνίκησε δύο μεγάλους στρατοὺς τοῦ Μιθριδάτου, τὸν ἔνα εἰς τὴν Χαὶράν εις αν καὶ τὸν ἄλλον εἰς τὸν Ὁρχομενὸν τῆς Βοιωτίας, ἐπλευσε εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀλλ' αἱ ἐσωτερικαὶ ἀνωμαλίαι τῆς Ρώμης ὑπεχρέωσαν τὸν Σύλλαν νὰ κλείσῃ τὴν συνθήκην τῆς Δαρδάνου, διὰ τῆς ὥποιας διαθήκης παρετήθη ἀπὸ τὰς κτήσεις τῆς Μ. Ἀσίας καὶ ἐπλήρωσε μεγάλην χρηματικὴν ἀποζημίωσιν (84).

ΑΙ ΠΡΟΓΡΑΦΑΙ ΚΑΙ ΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΙ ΜΕΤΑΒΟΛΑΙ ΤΟΥ ΣΥΛΛΑ

‘Ο Σύλλας ἔφθασεν εἰς τὴν Ἰταλίαν μὲ 40 χιλ. στρατόν, ἔγινε κύριος τῆς Ρώμης καὶ προέβη εἰς τρομερὸν ἀντεκδίκησιν κατὰ τῶν δημοκρατικῶν. Κάθε ἡμέραν ἀνηρτᾶτο εἰς τὴν ἀγοράν κατάλογος ἑκείνων, τοὺς ὅπιους ἡδύνατο νὰ φονεύσῃ κανεὶς καὶ ἐλάμβανε μάλιστα ἀμοιβήν. Περισσότεροι ἀπὸ 90 συγκλητικοὶ καὶ 2.600 ἵππεῖς ἐξηγρανθήσαν. Αὐταὶ εἶναι αἱ περίφημοι προγραφαὶ τοῦ Σύλλα (82).

‘Ο Σύλλας εἶχε κατ’ οὐσίαν ἀπόλυτον ἔξουσίαν εἰς τὴν Ρώμην. ‘Ελαβε τὸν τίτλον τοῦ δικτάτορος μὲ ἀπεριόριστον νομοθετικὴν καὶ συντακτικὴν ἔξουσίαν καὶ ἤλλαξε ριζικῶς τὸ πολίτευμα. Συνεκέντρωσεν ὅλην τὴν ἔξουσίαν εἰς τὴν σύγκλητον καὶ περιώρισε τὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων ἀρχόντων. Οἱ δῆμαρχοι ἔχασαν τὸ δικαίωμα τοῦ νέτο, τὰ δὲ δικαιώματα τοῦ λαοῦ περιωρίσθησαν σημαντικῶς.

‘Ο Σύλλας παρετήθη μετὰ τέσσαρα ἔτη (79) καὶ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀπέθανεν (78).

B' ΠΟΜΠΗ·Ι·ΟΣ ΚΑΙ ΚΑΙΣΑΡ

Ο ΠΟΜΠΗ·Ι·ΟΣ

Τὸ ἔργον τοῦ Σύλλα ἀνέτρεψεν δι Πομπήιος. Ἀριστοκρατικῆς καταγωγῆς, πλούσιος, μὲ ὕδραιν φυσιογραμίαν, ἦτο φιλόδοξος ἀλλ' ἀτολμος. εὐτυχῆς στρατηγός, χωρὶς ὅμως ἔξαιρετικὰ προσόντα στρατηγοῦ. ‘Εφερεν εἰς πέρας μὲ εὐκολίαν τοὺς πολέμους κατὰ τοῦ Σερτωρίου εἰς τὴν Ἰσπανίαν, κατὰ τῶν διούλων εἰς τὴν Ἰταλίαν, κατὰ τῶν πειρατῶν εἰς τὴν Μεσόγειον καὶ κατὰ τοῦ Μιθριδάτου εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ο Σερτώριος, ἔνας ἀπὸ τοὺς ἀρίστους ἀξιωματικοὺς τοῦ Μαρίου, προσεβλήθη ἀπὸ τὸν Σύλλαν καὶ κατέφυγε εἰς τὴν Ἰσπανίαν, δῶν ὡργάνωσε στρατὸν καὶ ἤπειλε νὰ ἀνατρέψῃ τὸ καθεστώς. Ἡ σύγκλητος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Πομπήϊον τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Σερτώριου (77) καὶ ὁ νεαρὸς στρατηγὸς κατώρθωσε νὰ καταβάλῃ τὸν περίφημον στασιαστὴν μὲ δόλον καὶ πανουργίαν (72). Ἐνήργησε νὰ δολοφονηθῇ ὁ Σερτώριος καὶ κατόπιν εὐκόλως ἐνίκησε τὸν στρατὸν του.

Κατὰ τὰ ἔτη 73 - 71, ἡ Ἰταλία ἐταράχθη ἀπὸ ἐπικινδυνον ἔξεγερσιν τῶν δούλων, οἱ δόποιοι εἶχον ἐπὶ κεφαλῆς τὸν Σπάρτακον, δοῦλον ἀπὸ τὴν Θράκην, ἄνθρωπον μὲ ἔξαιρετικὴν εὐφυῖαν καὶ ὀργανωτικὴν ἴκανότητα. Ἡ σύγκλητος ἀνέθεσεν εἰς τὸν Κράσσον, τὸν πλουσιώτερον ἄνθρωπον τῆς Ρώμης, τὸν πόλεμον κατὰ τῶν δούλων. Ο Κράσσος ἀπέκλεισε τοὺς δούλους εἰς τὴν μεσημβρινὴν Ἰταλίαν, ὃπου ὁ Σπάρτακος ἥγανθισθη μὲ αὐτάπάρηντον ἀλλ’ ἐφονεύθη. Λειψάνα τῶν δούλων διηγούνθησαν εἰς τὴν Ἀγωνίτακαν, ὃπου τὰ κατέστρεψεν ὁ Πομπήϊος, ὁ δόποιος τότε ἐπέστρεψεν ἀπὸ τὴν Ἰσπανίαν. Διὰ τοῦτο διεκήρυξεν ὅτι αὕτος ἀπέσπασε τὰς ρίζας τοῦ δουλικοῦ πολέμου.

Οι δύο στρατηγοὶ ἔφθασαν πρὸ τῆς Ρώμης καὶ δλίγον ἔλειψε νὰ συγκρουούσθων. Ἐπροτίμησαν ὅμως νὰ συνεννοηθοῦν καὶ ἔξελέγησαν καὶ οἱ δύο ὑπατοι. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ σύγκλητος δὲν ἔδωκε εἰς αὐτοὺς τὴν ἀδειαν θριάμβου, ἐστράφησαν πρὸς τὸ δημοκρατικὸν κόμμα καὶ κατήργησαν ὄλους σχεδὸν τοὺς νόμους τοῦ Σύλλα (70).

Ο ΠΕΙΡΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (68 - 67)

Οι Ρωμαῖοι, ἀφοῦ κατέκτησαν τὴν Ἀνατολήν, παρημέλησαν τὸν στόλον. Αὔτὸς ὅμως ἔγινεν αἴτια νὰ ἀναπτυχθῇ ἡ πειρατεία εἰς βαθὺδν ἐπικινδυνον. Εἰς ὅλην τὴν παραλίαν τῆς Κιλικίας εἶχον ἐγκατασταθῆ πειραταῖ, οἱ δόποιοι ἔξουσιαζον τοὺς θαλασσίους δρόμους καὶ ἐλήστευον τὰ πλοῖα καὶ τὰ παράλια τῆς Μεσογείου. Οι κάτοικοι τῆς Ρώμης ἤρχισαν νὰ αἰσθάνωνται τὴν ἔλειψιν σίτου καὶ τροφίμων, τὰ ὅποια ἐπωλοῦντο εἰς ὑπερόγκους τιμάς.

Τὸ ἔτος 67 ἐδόθη σχεδὸν αὐτοκρατορικὴ ἔξουσία εἰς τὸν Πομπήϊον πρὸς ἔξοντωσιν τῶν πειρατῶν. Εἰς χρονικὸν διάστημα δλιγώτερον τοῦ ἔτους οἱ πειραταὶ ὑπετάχθησαν. Ὁ Πομπήϊος ὑπεχρέωσεν αὐτοὺς νὰ κατοικήσουν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Κιλικίας. Ἡ ἀγορὰ τῆς Ρώμης ἐγέμισεν

ἀπὸ τρόφιμα καὶ ἡ δημοτικότης τοῦ Πομπηίου ἔγινε μεγάλη. Πρὶν ἀκόμη ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ Ρωμαῖοι τοῦ ἀνέθεσαν ἔργον σπουδαιότερον, τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Μιθριδάτου.

Ο ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΜΙΘΡΙΔΑΤΙΚΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ (74 - 64)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα, ἐξηγέρθη πάλιν ὁ Μιθριδάτης. Ἐχει τώρα ως σύμμαχον τοῦ τὸν ἴσχυρὸν βασιλέα τῆς Ἀρμενίας καὶ γαμβρὸν τοῦ Τιγράνη, ὁ ὅποιος πρὸ ὀλίγου εἶχε καταλύσει τὸ κράτος τῶν Σελευκιδῶν.

Ο διοικητὴς τῆς Κιλικίας Λούκου λος προσέβαλε τὸν βασιλέα τοῦ Πόντου καὶ τὸν κατεδίωξεν εἰς τὴν Ἀρμενίαν, ἐπροχώρησε νικηφόρως ἔως τὸν Εύφρατην, ἐνίκησε τὸν Τιγράνην καὶ ἐκυρίευσε τὰ Τιγρανούκερτα (69) τὴν πρωτεύουσάν του. Ἀλλ' ἡ μεγάλη του αὐτοτηρότης ἐδημιούργησεν εἰς τὸν στρατὸν δυσαρεσκείας, αἱ ὅποιαι κωτέληξαν εἰς στάσιν. Ο Λούκου λος ἡναγκάσθη νὰ ὑπογράψῃ καὶ ἔχασεν δλα τὰ κέρδη ἀπὸ τὰς νίκας του.

Τὸ 66 ἡ σύγκλητος ἀνέθεσε τὴν διεξαγωγὴν τοῦ πολέμου εἰς τὸν Πομπήιον, ὁ ὅποιος ἐνίκησε τὸν Μιθριδάτην καὶ ὑπεγρέωσε τὸν Τιγράνην νὰ ὑποταχθῇ. Ο Μιθριδάτης, ἔψυγεν εἰς τὴν Κριμαίαν ὅπου ηύτοκτόνησεν, ὁ δὲ Πομπήιος ὑπέταξε τὴν Συρίαν καὶ ἐδημιούργησε τρεῖς ἐπαρχίας ἀπὸ τὰς κατακτήσεις των : τὸν Πόντον, τὴν Συρίαν καὶ τὴν Κιλικίαν.

Ο ΚΙΚΕΡΩΝ - Η ΣΥΝΩΜΟΣΙΑ ΤΟΥ ΚΑΤΙΛΙΝΑ (66 - 63)

Ἐν τῷ μεταξὺ εἰς τὴν Ρώμην εἶχε δημιουργηθῆ κατάστασις χρώδης. Ο εὐγενῆς Σέργιος Κατιλίνας, ὁ ὅποιος ἐσπατάλησε τὴν



Ο Τιγράνης
(ἐπὶ νομίσματος).

Ο βασιλεὺς τῆς Ἀρμενίας φρεστὴν ἀνατολικὴν τιάραν, ὅπως ἀλλοτε ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας. Η τωρφὰ φυσιογνωμία του ἀποτελεῖ ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ζωηρὰν καὶ ἐνεργητικὴν μορφὴν τοῦ Μιθριδάτου.

περιουσίαν του εἰς βίον ἀσωτον, συνήνωσεν ὅλους τοὺς δυσηρεστημένους καὶ τοὺς κακοποιοὺς καὶ ἐσκέπτετο νὰ καταλάβῃ διὰ τῆς βίας τὴν ἀρχήν, νὰ φονεύσῃ τοὺς δροχοντας καὶ νὰ διαρπάσῃ τὰς περιουσίας τῶν πλουσίων. Τοὺς σκοπούς του ὄμως ἐματαίωσεν ὁ ρήτωρ Κικέρων, ὑπατος τοῦ ἔτους

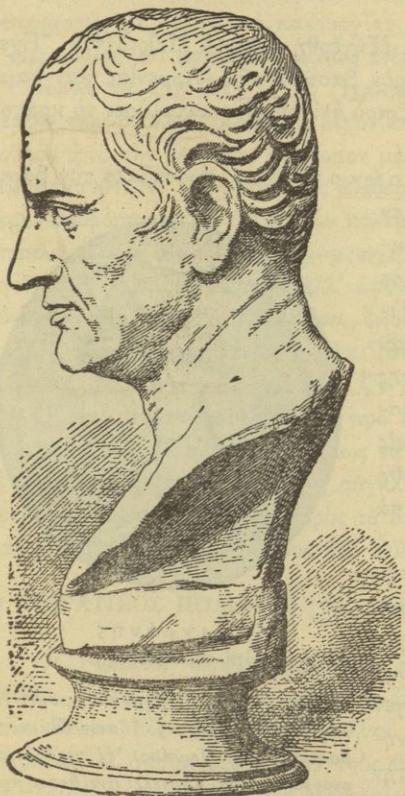
65, ὁ ὅποιος ἀνεκάλυψεν ἐγκαίρως τὰ σχέδιά του. Τὸ ἐπεισόδιον τοῦτο ὀνομάζεται συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα.

Ο Κικέρων (106 - 43), ἦτο ὁ ἔξοχώτερος ἀπὸ τοὺς ρήτορας τῆς Ρώμης. Συμπατριώτης τοῦ Μαρίου, εἶχε συμπαθείας πρὸς τοὺς δημοκρατικούς, ἀλλὰ δὲν εἶχε πολλὴν σταθερότητα εἰς τὴν πολιτικὴν του. Δὲν ἔπαινες νὰ κοιλακεύῃ τὸν Πομπήιον ὄμως, δὲν κατώρθωσε νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὴν ἐπιτυχίαν του εἰς τὴν ἀποκάλυψιν τῆς συνωμοσίας.

Ο ΚΑΙΣΑΡ. Η ΠΡΩΤΗ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑ (60 π.Χ.)

Εἰς τὴν πολιτικὴν σκηνὴν ἔφανη ἐν τῷ μεταξὺ νέος ἀνήρ, ὁ Καϊσαρ.

Ο Γάιος Ἰούλιος Καῖσαρ (101 - 44), ὁ ὅποιος ἀπὸ καιροῦ εἶχεν ἀρχήσει νὰ γίνεται γνωστός, κατήγετο ἀπὸ τὴν μεγαλυτέραν οἰ-



Ο Κικέρων
(Μουσείον Μαδρίτης).

κογένειαν τῆς Ρώμης, τὴν Ἰουλίαν γενεάν. Ἡ ἀριστος ὄμως φιλοδοξία του καὶ οἱ νεώτεροι συγγενικοὶ δεσμοὶ τὸν ἔρριψαν εἰς τὴν δημοκρατικὴν μερίδα. Εἶχε σπαταλήσει τὴν περιουσίαν του καὶ ἤναγκάζετο νὰ δανεί-

Ζεταὶ ἀπὸ τὸν Κράσσον, ὁ ὄποῖος ἔβλεπε τὰ προσόντα τοῦ νέου καὶ ἥθελε νὰ τὸν μεταχειρισθῇ διὰ τοὺς πολιτικούς του σκοπούς. Ἀργότερον, ἔξεδηλῶθησαν αἱ ἀρεταὶ τοῦ Καῖσαρος : ἡ ὄργανωτικὴ ἴκανότης, ἡ στρατηγικὴ του ἰδιοφυΐα καὶ ἡ ἀπαράμιλλος δραστηριότης.

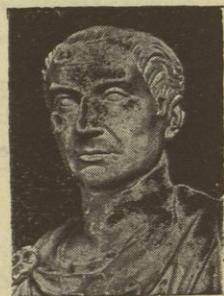
'Ο Πομπήιος ἐπέστρεψε τὸ 61 εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλὰ διέπραξε τὸ σφάλμα νὰ διαλύῃ τὸν στρατόν του. 'Η σύγκλητος ἡρονήθη νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς πράξεις του εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐφαίνετο πάλιν πανίσχυρος. Τότε ὁ Πομπήιος, ὁ Κράσσος καὶ ὁ Καῖσαρ ὑπέγραψαν εἶδος πολιτικῆς συμφωνίας καὶ ἐμοίρασαν τὴν ἔξουσίαν. 'Η συμφωνία αὕτη ὀνομάσθη πρώτη τριανδρία (60).

'Ο Καῖσαρ ἔξελέγη βατός διὰ τὸ 59, ἐπεκυρώθησαν αἱ πράξεις τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐμοιράσθησαν ἀγροὶ εἰς στρατιώτας τοῦ Πομπηίου καὶ ὁ Καῖσαρ, μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀρχῆς του, διωρίζετο διοικητῆς διὰ μίαν πενταετίαν τῆς Ἐντεῦθεν τῶν "Ἀλπεων Γαλατίας καὶ τῆς Ναρβωνίτιδος. Πρὸς ἀσφάλειαν, οἱ τρεῖς ἄνδρες ἀνεβίβασαν εἰς τὰς ἀρχὰς ἀνθρώπους ἰδιούς των καὶ ἔξωρισαν τὸν Κικέρωνα.

'Ο Καῖσαρ ἀνεχώρησε διὰ τὴν ἐπαρχίαν του καὶ μετὰ μακροὺς ἀγῶνας (58-50), εἰς τοὺς ὄποιους ἐφάνησαν τὰ στρατηγικά του προσόντα, κατώρθωσε νὰ ὑποτάξῃ τὴν Πέραν τῶν "Ἀλπεων Γαλατίαν — τὴν χώραν μεταξύ τῶν "Ἀλπεων, τῶν Πυρηναίων, τοῦ Ρήγου καὶ τοῦ Ἀτλαντικοῦ — ἡ ὄποια ἐκτὸς τῆς σημερινῆς Γαλλίας περιελάμβανε καὶ τὴν Ἐλβετίαν, τὸ Βέλγιον καὶ μέρος τῆς Ὀλλανδίας. 'Η ὑποταγὴ τῆς Γαλατίας ἔχει πολὺ μεγάλην σημασίαν διὰ τὸν πολιτισμόν. Διὰ τῆς κατακτήσεως τοῦ Καίσαρος ἥρχισε νὰ μεταδίδεται ὁ πολιτισμὸς εἰς τὴν Δυτικὴν καὶ Κεντρικὴν Εὐρώπην, ποὺ τότε ἦτο βάρβαρος.

Η ΡΗΞΙΣ ΚΑΙΣΑΡΟΣ ΚΑΙ ΠΟΜΠΗΙΟΥ (49-45)

'Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Κράσσος ἐφονεύθη πολεμῶν εἰς τὴν Συρίαν κατὰ τῶν Πάρθων (53). Κύριος τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ρώμην ἔμεινεν ὁ Πομπήιος, ὁ ὄποιος ἐφρόντισε νὰ ἐκμηδενίσῃ τὸν Καῖσαρα καὶ ἐπέβαλεν



Ο Καῖσαρ

Μαρμαρίνη κεφαλή. (Νεάπολις, Εθν. Μουσεῖον).

εἰς τὴν σύγκλητον νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ. Ὁ Καῖσαρ μὲ τὸν ἀφωσιωμένον στρατόν του ἐβάδισε κατὰ τῆς Ρώμης (49).

‘Ο Πομπήιος μὲ πέντε λεγεῶνας ἡναγκάσθη νὰ διαπεραιωθῇ εἰς τὴν Ἡπειρον, ὅπου τὸν ἡκολούθησε καὶ ὁ Καῖσαρ. Εἰς τὴν μάχην παρὰ τὰ Φάρσαλα (48) ὁ Πομπήιος ἤττηθη καὶ κατέψυγεν εἰς τὴν Αλγυπτον, ὅπου ἐφονεύθη κατὰ διαταγὴν τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου. Μετ’ ὀλίγον ἔφθασεν ἐκεῖ ὁ Καῖσαρ, δ ὅποιος ἐγοντεύθη ἀπὸ τὰς ὥραιότητας καὶ τὰ πλούτη τῆς χώρας τῶν Φαραών καὶ ἀπὸ τὰ θέλγητρα τῆς Κλεοπάτρας, τῆς ἀδελφῆς τοῦ Πτολεμαίου, τὴν ὅποιαν ὑπεστήριξε νὰ λάβῃ τὸν θρόνον.

‘Αφοῦ δὲ ὁ Καῖσαρ μεταξὺ τῶν ἑτῶν 47 - 45 συνέτριψε τὰ λείψανα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Πομπηίου εἰς τὴν Ἀσίαν, εἰς τὴν Ἀφρικήν καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν, ἔμεινε μόνος κύριος τοῦ κράτους.

Η ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΚΑΙ Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΑΙΣΑΡΟΣ

‘Ο Καῖσαρ ἐκηρύχθη ἵσσοβιος δικτάτωρ καὶ συνεκέντρωσεν ὅλας τὰς ἔξουσίας εἰς χειράς του. Δὲν ἐμιμήθη ὅμως τὸν Σύλλαν καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔκαμε προγραφάς. Ἐλεγεν ὅτι θέλει νὰ ὑπερισχύσῃ μὲ τὴν ἐπιείκειαν καὶ τὴν πράτητα.

‘Η κυβέρνησις τοῦ Καίσαρος ὑπῆρξε ἔξαρτητος. Περιώρισε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν διοικητῶν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ κατήργησε παντοῦ τὴν βίαν. Κατεσκεύασε πλῆθος κοινωφελῶν ἔργων καὶ ἔδρυσεν ἀποικίας πολλάς, εἰς τὰς ὅποιας ἐγκατέστησεν ἀπόρους πολίτας. Η Κόρινθος καὶ ἡ Καρχηδόν ἐκτίσθησαν πάλιν καὶ ἤκμασαν ταχέως. Τέλος διώρθωσε μὲ τὴν συνεργασίαν πολλῶν σοφῶν τὸ ἡμερολόγιον καὶ τὸ νέον, τὸ διωρθωμένον, ὀνομάσθη πρὸς τιμήν του. ‘Ιουλιανόν, ἀπὸ τὸ ὄνομά του. ‘Άλλ’ εἰς τὴν Ρώμην ἤρχισαν νὰ φοβοῦνται ὅτι ὁ Καῖσαρ ἐπεθύμει νὰ γίνηται βασιλεὺς. Οἱ αὐστηροὶ δημοκρατικοὶ καὶ οἱ ταραχοποιοὶ συνηνόθησαν εἰς συνωμοσίαν, τὴν ὅποιαν διηθύνοντο ὁ Κάσσιος καὶ ὁ Βρούτος, φίλος τοῦ Καίσαρος. Τὴν 15 Μαρτίου τοῦ 44 οἱ συνωμόται εδολοφόνησαν τὸν Καίσαρα, ἐνῷ εὑρίσκετο εἰς τὴν σύγκλητον. Ἡτο τότε ὁ Καῖσαρ 55 ἑτῶν.

Γ' ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Μετά τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος, κύριος τῆς καταστάσεως εἰς τὴν Ρώμην ἔγινεν ὁ ὑπατος Ἀντώνιος, στενὸς φίλος του. Οὐαντώνιος συνεννοήθη μὲ τὸν ἀρχηγὸν τοῦ ἵππου Λέπιδον καὶ ἐξήγειρε τὸν λαὸν κατὰ τῶν δολοφόνων.

Ο Μᾶρκος Ἀντώνιος κατήγετο ἀπό ἀρχαίαν οἰκογένειαν καὶ διεκρίθη εἰς πολλοὺς πολέμους. Ἡτο πνιγμένος διαρκῶς εἰς τὰ χρέα καὶ ἥγαπα τὸν οἶνον καὶ τὰς διασκεδάσεις. Ἡτο τολμηρὸς καὶ φιλόδοξος, ἀλλὰ δὲν εἶχε πολιτικὰς ἀρετάς. Προσεκολήθη εἰς τὸν Καίσαρα, ὁ διποῖος τὸν ἀνύψωσεν εἰς ἀνώτερα ἀξιώματα.

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

Μετὰ τὴν ἐξέγερσιν τοῦ λαοῦ, οἱ ἀρχηγοὶ τῆς συνωμοσίας ἐγκατέλειψαν τὴν Ρώμην, καὶ ὁ Ἀντώνιος ἦτο πραγματικὸς κύριος τῆς καταστάσεως. Ἐκείνην τὴν στιγμὴν ἔφθασεν εἰς τὴν Ρώμην ὁ ἀνεψιὸς καὶ θετὸς υἱὸς τοῦ Καίσαρος, Οκταβιανός.

Ο Οκταβιανός, νέος μόλις 19 ἔτῶν, καχεκτικὸς καὶ ἀδύνατος, εἶχε φυσιογνωμίαν ἐλκυστικήν, ἦτο φιλόδοξος, δραστήριος καὶ ἐπιτηδειότατος νὰ προσελκύῃ φίλους. Ἔδειξε μεγάλην πολιτικὴν δεξιότητα καὶ ὑπεκρίνετο τὸν μετριοπαθῆ καὶ ἀνεξίκακον. Εἰς τὰς ἀρχὰς ἐκολάκευε τὸν ἰσχυρὸν Ἀντώνιον καὶ ὑπεκρίθη ὅτι πείθεται εἰς τὰς συμβουλὰς τοῦ Κικέρωνος.

Η ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑ (43) - ΑΙ ΠΡΟΓΡΑΦΑΙ

"Οταν ὁ Ἀντώνιος ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν βόρειον Ἰταλίαν, διὰ νὰ ἔκδιωξῃ τοὺς δολοφόνους, ὁ Οκταβιανός ἐδέχθη νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν Κικέρωνα καὶ, ἐνῷ ὁ περίφημος ρήτωρ ἐξεφώνει εἰς τὴν ἀγορὰν τοὺς δριμυτάτους κατὰ τοῦ Ἀντωνίου λόγους, τοὺς φιλιππικούς (44-43), ἐβάδισε κατὰ τοῦ Ἀντωνίου. Ἄλλ' ἐπροτίμησε νὰ συνεννοήθῃ μαζὶ του καὶ μὲ τὴν μεσολάβησιν τοῦ Λεπίδου οἱ τρεῖς ἀνδρες ἐσχημάτισαν τὴν δευτέραν τριανδρίαν ('Οκτώβριος τοῦ 43).

Μετ' ὀλίγον εἰσῆλθον εἰς τὴν Ρώμην καὶ διεκήρυξαν ὅτι σκοπός των ἦτο νὰ τιμωρήσουν τοὺς δολοφόνους τοῦ Καίσαρος. Εὐθὺς κατόπιν ἥρχισαν αἱ προγραφαὶ μὲ τὴν ἔξης τρομερὰν προκήρυξιν :



Οκταβιανὸς
(Ρώμη, Βατικανόν).

Ἐδιδάχθημεν ἀπὸ τὸ παράδειγμα τοῦ Καίσαρος καὶ θὰ προλάβωμεν τοὺς ἔχθρούς μας .. "Ετοιμοι νὰ ἐπιγειρήσωμεν μακρινὴν ἐκστρατείαν κατὰ τῶν δολοφόνων, δὲν θέλομεν νὰ ἀφήσωμεν δηπισσωνάριον. "Οποιος θὰ βοηθήσῃ τὴν φυγὴν προγραφέντων, θὰ προγραφῇ ὁ Ἰδιος. Νὰ παρουσιάζωνται αἱ κεφαλαὶ τῶν ἐνώπιον ἡμῶν. 'Ο ἐλεύθερος θὰ λαμβάνῃ ὡς ἀμοιβὴν 25 χιλ. δραχμὰς κατὰ κεφαλὴν, ὁ δοῦλος 10 χιλ., τὴν ἐλευθερίαν του καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου. Τὰ δύναματα τῶν φονέων καὶ καταδοτῶν θὰ τηροῦνται μυστικά.

'Η σκληρότης τῶν ἀρχηγῶν δὲν εἶχεν ὄρια :
Ἐφονεύθησαν ὁ πατὴρ τοῦ Λεπίδου, ὁ κηδεμὼν τοῦ Οκταβιανοῦ καὶ ὁ θεῖος τοῦ Ἀντωνίου. Θύμα τῶν προγραφῶν ἦτο ὁ Κικέρων, ὁ δποῖος συνελήφθη εἰς τὴν ἔπαυλίν του τὴν στιγμὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπρόκειτο νὰ ἀναχωρήσῃ διὰ τὴν 'Ελλάδα. 'Ἐφονεύθησαν 130 συγκλητικοὶ καὶ 2 χιλ. ἵππεῖς.

Η ΜΑΧΗ ΤΩΝ ΦΙΛΙΠΠΩΝ (42)

Οἱ δύο σπουδαιότεροι ἀπὸ τοὺς δολοφόνους, ὁ Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος, εἶχον καταφύγει εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ ἐστρατολόγησαν σημαντικὰς δυνάμεις. 'Ο Ἀντώνιος καὶ ὁ Οκταβιανὸς ἀπεβίβασαν τὰ στρατεύματά των εἰς τὴν Ηπειρον καὶ ἐβάδισαν κατ' αὐτῶν. 'Η σύγκρουσις ἔγινεν εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων (42). 'Ο Βροῦτος καὶ ὁ Κάσσιος ἐνικήθησαν καὶ ἡγύετο κόνησαν. Μὲ τὸν θάνατον τῶν δύο ἀνδρῶν, ἡ δημοκρατία ἔχασε τοὺς τελευταίους προμάχους της.

Ο ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Ο ΑΝΤΩΝΙΟΣ

Μετὰ τὴν νίκην, ὁ Οκταβιανὸς καὶ ὁ Ἀντώνιος, ἀφοῦ παρηγκωνίσθη ὁ Λέπιδος, διεμοίρασαν τὸν ρωμαϊκὸν κόσμον. 'Ο Οκταβιανὸς ἔλαβε τὴν Δύσιν καὶ ὁ Ἀντώνιος τὴν Ἀνατολὴν. Πρὸς στερέωσιν τῆς φιλίας

ὅς Ἀντώνιος ἐνυμφεύθη τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Καὶ ὁ μὲν Ὀκταβιανὸς ἀνέπτυξεν ἔξαίρεται κυβερνητικὰ προσόντα καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, καὶ Ἰδίως τῆς Ἰταλίας, ἀνέπνευσαν ἀπὸ τὰ δεινά τοῦ ἐμφυλίου πολέμου. Ἀντίθετος ἦτο ἡ πολιτικὴ τοῦ Ἀντωνίου εἰς τὴν Ἀνατολήν. Θέλων νὰ τιμωρήσῃ τὴν βασίλισσαν τῆς Αἴγυπτου Κλεοπάτραν, διότι εἶχε βοηθήσει τὸν Κάσσιον, ἀδελεάσθη ἀπὸ τὰ θέλγητρά της καὶ ἔζη πλησίον τῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον. Ἡ ἐκστρατεία, τὴν ὅποιαν ἔκαμε κατὰ τῶν Πάρθων, διὰ νὰ ἐκδικηθῇ τὸν θάνατον τοῦ Κράσσου, ἀπέτυχεν. Ἐκυρίευσεν δύμως τὴν Ἀρμενίαν καὶ ἐτέλεσε δι' αὐτὸν μεγαλοπρεπὴ θρίαμβον εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ἄλλ' ἀπὸ τότε ὑπεδουλώθη ἀκόμη περισσότερον εἰς τὴν πονηρὰν βασίλισσαν. Ἐχάρισεν εἰς αὐτὴν καὶ τὰ τέκνα τῆς σχεδὸν δύλας τὰς ἀνατολικὰς ἐπαρχίας τοῦ κράτους, διεζεύχθη τὴν Ὀκταβίαν καὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν σύγκλητον νὰ ἐπικυρώσῃ τὰς πράξεις του.



'Οκταβία

(Παρίσιοι, Λοῦβρον).

Εἴται ἀδελφὴ τοῦ Αὐγούστου καὶ σύζυγος τοῦ Ἀρτωνίου,



Η ΡΗΣΙΣ – AKTION (31)

'Αντώνιος καὶ Ὀκταβία

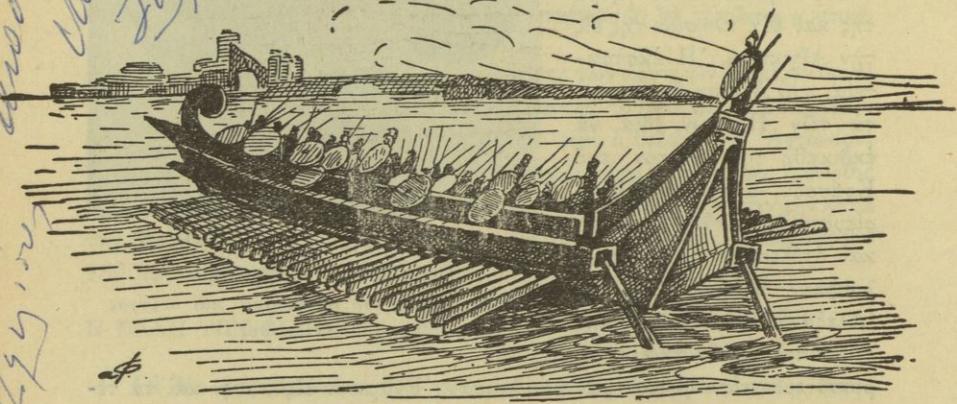
Χρυσοῦν τρόμισμα περὶ τὰ 40 π.Χ.

'Η διαγωγὴ τοῦ Ἀντωνίου ἐκίνησεν ἀγανάκτησιν εἰς τὴν Ρώμην καὶ ὁ Ὀκταβιανὸς ἐξέμεταλλεύθη μὲ ἐπιτηδειότητα τὴν εὐκαιρίαν. Ἡ

σύγκλητος ἀπεφάσισεν ἐναντίον τοῦ Ἀντωνίου τὸν πόλεμον, ἀλλὰ κατ' εἰσήγησιν τοῦ Ὁκταβιανοῦ ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τῆς βασιλίσσης, ἡ διποία εἶχε φιλοδοξήσει νὰ ὑποτάξῃ τὸ Καπιτώλιον (θέρος 32).

Ο ἀγών ἐκρίθη κατὰ θάλασσαν παρὰ τὸ ἀκρωτήριον "Ακτιον", εἰς τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Ἀλλὰ κατὰ τὴν κρισιμωτέραν στιγμὴν τῆς ναυμαχίας, τὰ αἰγυπτιακὰ πλοῖα ἤρχισαν νὰ ἀπομακρύνωνται πρὸς νότον. Ο Ἀντώνιος δὲν ἐσκέφθη τίποτε, ἐγκατέλειψε στρατὸν καὶ στόλον καὶ ἤκολούθησε τὴν βασιλίσσαν (31).

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ὁ Ὁκταβιανὸς ἔφθασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον. Τότε



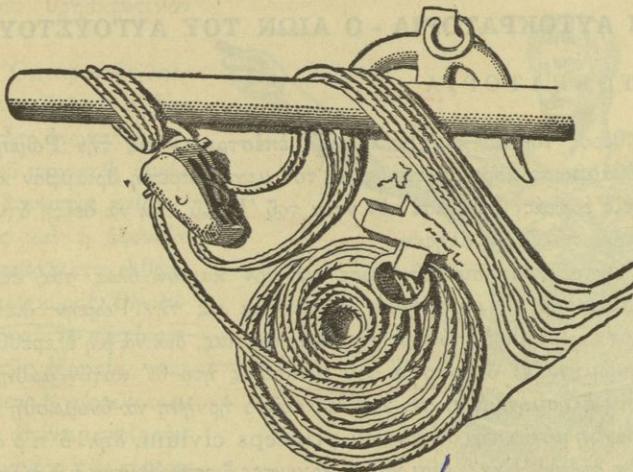
Ρωμαϊκὸν πλοῖον

(Τοιχογραφία Πομπηίας).

Τὰ πολεμικὰ τῶν Ρωμαίων εἶναι χαμηλότερα ἀπό τὰ ἐλληνικά. Κινοῦται μὲν κώπας καὶ ἴστια καὶ εἶναι ἵνανὰ ụὰ φέρουν ἀρκετὴν δύναμιν διπλιτῶν. Εἰς τὴν τοιχογραφίαν εἰκονίζεται ναυμαχία.

Ο Ἀντώνιος ηύτοκτόνησεν, ἡ δὲ Κλεοπάτρα ἐδοκίμασε νὰ σαγηνεύσῃ τὸν Ὁκταβιανόν, ὅπως ἀλλοτε τὸν Καίσαρα καὶ τὸν Ἀντώνιον. Ἄλλ' ὁ νικητὴς τὴν ἐδέχθη ψυχρότατα καὶ ἡ ὑπερήφανος βασιλίσσα, ἐπειδὴ ἐμάντευσεν ὅτι ὁ Ὁκταβιανὸς εἶχε σκοπὸν νὰ κοσμήσῃ δι' αὐτῆς τὸν θρίαμ-

βόν του, ἐπροτίμησε νὰ αὐτοκτονήσῃ. Ἡ Αἴγυπτος κατόπιν προσηρτήθη ως ἐπαρχία εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος.



*Αγκυρα καὶ σχοινία

*Απὸ τὴν θραιμβευτικὴν ἀγῆδα τῆς σημερινῆς πόλεως Orange (Γαλλία),
στηθεῖσαν πρὸς τιμὴν τοῦ Αὐγούστου.

Εγκυρός

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ - Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

Τὸ θέρος τοῦ 29 ὁ Ὁκταβιανὸς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ρώμην, τὴν δόποίαν ἔθαμβωσε κυριολεκτικῶς μὲ τὸν μεγαλοπρεπῆ θρίαμβον καὶ τὰς πολυτελεῖς ἕορτάς. "Ἐκλεισε τὸν ναὸν τοῦ Ἰανου, διὰ νὰ δείξῃ ὅτι ἡ περίοδος τῶν πολέμων ἔληξεν.

"Ο Ὁκταβιανὸς συνεκέντρωσε μὲ τὸν καιρὸν ὅλας τὰς ἔξουσίας καὶ ἔγκαθίδρυσε τὸ μοναρχικὸν πολίτευμα εἰς τὴν Ρώμην διετήρησε δόμως τοὺς ἔξωτερους τύπους τῆς δημοκρατίας, διὰ νὰ μὴ ἔξερεθῇ τὴν κοινὴν γνώμην. "Η δολοφονία τοῦ Καίσαρος ἦτο δι' αὐτὸν μάθημα, τὸ δόποιον δὲν ἐλήσμανης ποτέ, καὶ διὰ τοῦτο ἡρுθήθη νὰ ὀνομασθῇ δικτάτωρ. Ἐδέχθη μόνον τὴν ὀνομασίαν princeps civium, δηλ. ὁ πρῶτος πολιτὴ της. Αἱ Ἐκκλησίαι καὶ οἱ ἄρχοντες διετηρήθησαν (ἡ σύγκλητος ἐλειτούργει ὅπως ἐπὶ τῶν καλῶν χρόνων) καὶ ὁ Ὁκταβιανὸς παρουσιάζετο ὡς ἄρχων δημοκρατικός.

Τὸ 28 ἔλαβε τὸν τίτλον τοῦ προϊσταμένου τῆς συγκλητοῦ καὶ ὅτου καὶ ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεκέντρωσεν εἰς τὸ πρόσωπόν του τὰς ἔξουσίας τοῦ ἀνθυπάτου, τοῦ δημάρχου, τοῦ ὑπάτου, καὶ τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως, αἱ δόποισι ἐπρεπε κανονικῶς νὰ ἀσκοῦνται ἀπὸ ἰδιαιτέρους ἄρχοντας.

"Ως ἀνθύπατος εἶχε τὴν ἀνώτατην ἔξουσίαν, τὸ imperium, δόπως ἔλεγον οἱ Ρωμαῖοι, εἰς τὰς ἐπαρχίας· δηλαδὴ ἦτο ὁ ἀνώτατος ἄρχων τοῦ στρατοῦ καὶ ὁ ἀνώτατος δικαστής, ἔχων τὸ δικαίωμα νὰ δικάζῃ ὅλους τοὺς κατοίκους (ἀκόμη καὶ τοὺς Ρωμαῖους πολίτας). Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ διδίδειν εἰς τὸν Ὁκταβιανὸν ἔξαιρετικὴν δύναμιν καὶ διὰ τοῦτο ἐφέρε διαρκῶς τὸν τίτλον imperator, δηλαδὴ αὐτοκράτωρ, τὸν δόποιον ἐφέρον καὶ οἱ διάδοχοί του, καὶ ἀπ' αὐτὸν τὸ νέον πολίτευμα ὀνομάσθη αὐτοκρατορία.

✓ "Ως δημάρχος εἶναι ἀπαραβίαστος, συγκαλεῖ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν σύγκλητον, προτείνει νόμους καὶ ἐμποδίζει τὰς πράξεις τῶν ἄλλων ἀρχόντων. "Ως ὑπάτος κυβερνᾷ τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ

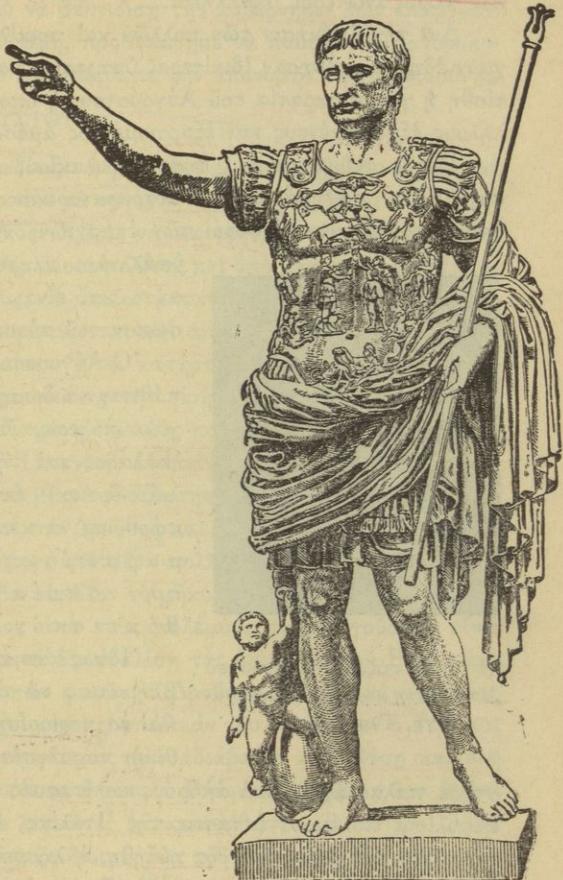
ἐκδίδει διατάγματα, τὰ ὅποῖα ἔχουν ἴσχὺν νόμου δι’ ὅλον τὸ κράτος. Τέλος, τὸ ἀξίωμα τοῦ μεγίστου ἀρχιερέως δίδει εἰς τὴν ἔξουσίαν του θρησκευτικὸν χρῆσμα.

Ο Οκταβιανὸς λοιπόν, ὅπως ἄλλοτε οἱ βασιλεῖς, ἥτο ἀνώτατος ἀρχῶν τοῦ στρατοῦ, ἀνώτατος δικαστής καὶ νομοθέτης καὶ ἡ ἔξουσία του περιεβάλλετο μὲν θρησκευτικὸν κύρος. Τὴν ἐντύπωσιν αὐτὴν τῆς ιερότητος τῆς ἔξουσίας του ἐνίσχυσεν ἡ σύγκλητος, ἡ δοιά ἀπένειμεν εἰς τὸν Οκταβιανὸν τὸν τίτλον Αὔγουστος (=σεβαστός), τίτλον δὲ πολιορκίδετο μόνον εἰς τοὺς θεοὺς καὶ μὲ τὸ ὄνομα αὐτὸς εἶναι γνωστὸς εἰς τὴν ιστορίαν.

Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ο Αὔγουστος ἐδημιούργησε κατ’ οὐσίαν νέον διοικητικὸν σύστημα.

Τὸ κράτος ἐκυβέρνα κυρίως τὸ ἰδιαιτερὸν συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος, τὸ δόποιον ἀπετέλεσαν ἔμπιστοι ὄπαδοί του. Οὗτοι εἶναι : ὁ παιδικός του φίλος ³ Αγρίππας, ἐξαίρετος στρατηγός, ὁ δόποιος εἶχε προσφέρει μεγάλας ὑπηρεσίας κατὰ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους· ἐπί-



Ο Αὔγουστος *Octavian*
(Ρώμη, Βατικανόν).

σης ὁ Μαικήνας, ἀπὸ ἀρχαίων βασιλικήν οἰκογένειαν τῆς Τυρρηνίας, δόποιος διεκρίθη κυρίως ὡς διπλωμάτης· τέλος, μερικοὶ συγκλητικοὶ καὶ ἄλλοι ἀνώτεροι ὑπάλληλοι.

Διὰ τὴν διοίκησιν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ὑποθέσεων τῶν ἐπαρχιῶν ἐδημιουργήθησαν ἴδιαιτεραι ὑπηρεσίαι καὶ τοιουτοτρόπως ἐσχηματίσθη ἡ γραφειοκρατία τοῦ Αὐγούστου, ἡ δόπια ἀπετελεῖτο ἀπὸ ὑπαλλήλους ἔξτραμένους καὶ ἔξαρτωμένους ἀμέσως ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα.

Ἐκτὸς τοῦ δημοσίου θησαυροφυλακίου, τὸ δόπιον διεχειρίζετο ἡ σύγκλητος, ἐσχηματίσε τὸ αὐτοκρατορικὸν θησαυροφυλάκιον, εἰς τὸ δόπιον εἰσήρχοντο οἱ φόροι τῶν ἐπαρχῶν. Ἀνώτατοι ἀξιωματικοὶ καὶ ὑπάλληλοι πληρώνονται ἀπὸ τὸ ταμεῖον αὐτὸς καὶ εἶναι ἀφωνιωμένοι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος.

Ο Αὔγουστος κατέβαλε μεγάλην προσπάθειαν νὰ δώσῃ εἰς τὴν Ρώμην δψιν μεγαλουπόλεως, δψως ἦσαν αἱ πόλεις τῆς Ἐλλάδος καὶ τῆς Ανατολῆς (ἴδιας ἡ Ἀλεξάνδρεια). ἔκτισεν, ἐπεσκεύασε καὶ κατώρθωσε νὰ καυχηθῇ ὅτι παρέδωκε μαρμαρόκτιστον τὴν πόλιν, τὴν δόπιαν παρέλαβε πλινθόκτιστον.

Η Λιβία, σύζυγος Αύγούστου Μαρμαρίη κεφαλή. (Κοπεγχάγη, Γλυπτοθήκη).

Ίδιως ἀπησχόλησαν αὐτὸν δύο προβλήματα: νὰ ἀναγεννήσῃ τὴν γεωργίαν καὶ νὰ περιορίσῃ τὴν θρησκευτικὴν καὶ θρησκευτικὴν παραλυσίαν τῆς ἐποχῆς του. Ἐγκατέστησε παλαιμάχους καὶ ἀπόρους πολίτας εἰς τὰς ἐρημωθείσας ἀπὸ τοὺς ἐμφυλίους πολέμους ἐκτάσεις τῆς Ἰταλίας, αἱ δόποιαι ἐκαλλιεργήθησαν ἐπιμελῶς. Η ἀξία τῆς γῆς ηὔξηθη, ἡ ληστεία κατεστάλη, τὸ ἐμπόριον δὲ καὶ ἡ βιομηχανία ἐλαύσον νέαν ζωήν. Διὰ νὰ πολεμήσῃ τὴν ἀθετίαν, τὴν ἔκλυσιν τῶν ἥδων, τὴν περιφρόνησιν τῆς οἰκογενείας, τὴν πολυτέλειαν εἰς τὰ δεῖπνα καὶ τὸν ἴματισμόν, ἐλαύσε διάφορα νομοθετικά μέτρα. Ἐπέβαλε τὸν γάμον, περιώρισε τὸ διαζύγιον, προσεπάθησε νὰ ἀνανεώσῃ τὰς παλαιὰς τελετὰς καὶ νὰ ἀφυπνίσῃ τὴν παλαιὰν θρησκευτικὴν παράδοσιν. Αλλ' ἡ ἐπιτυχία του περιωρίσθη εἰς ἔξωτερους τύπους μόνον, διότι ἡ προσπάθειά του συνήντησε μεγάλην ἀντίδρασιν τῆς ἀνωτέρας



κοινωνικῆς τάξεως. Αὐτὴ ἡ κόρη του Ἰουλία ἔδιδε τὸ παράδειγμα ἐκλύτου καὶ ἀτάκτου βίου, ὥστε δὲ οὐρανοῦστος ἡναγκάσθη νὰ τὴν ἔξορίσῃ.

Ἐπίσης ἐφρόντισε πολὺ νὰ βελτιώσῃ τὴν κυβέρνησιν τῶν ἐπαρχιῶν. Οὗδιος ἐπεσκέψθη πολλὰ μέρη, προσεπάθησε νὰ παύσῃ τὴν ἀργυρολογίαν καὶ τὴν κακοδιοίκησιν καὶ ἐπέβλεπε τὴν ἀπονομὴν τῆς δικαιοσύνης.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

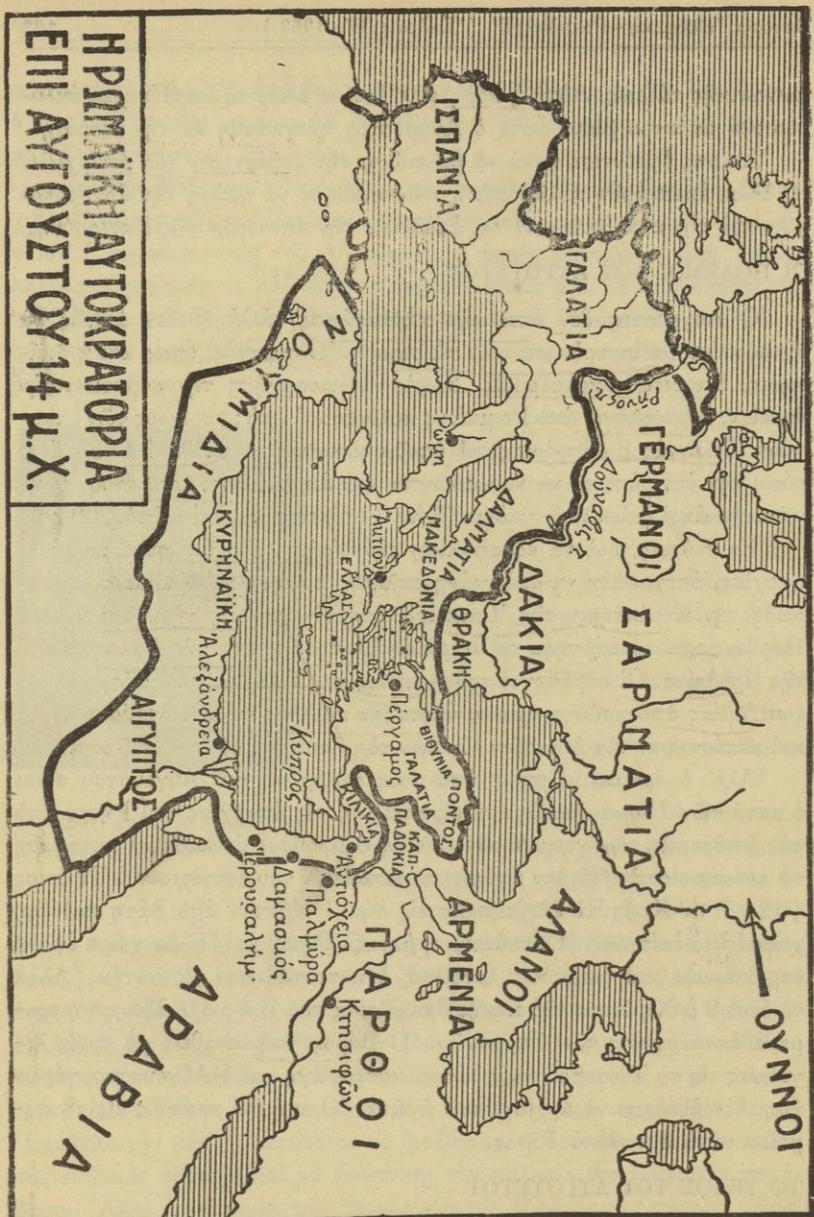
Ο Αὔγουστος δὲν ἐπεδίωξε κατακτήσεις, ἀλλ’ ἤθελεν ἀπλῶς νὰ ἔξασφαλίσῃ μὲ ἰσχυρὸν στρατὸν τὰ σύνορα. Ο στρατός, ὅπως καὶ ἡ διοίκησις, ἔγινεν αὐτοκρατορικός. Χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν στρατιωτικὴν θητείαν, στρατολογεῖ ἀπὸ Ρωμαίους πολίτας καὶ ἀπὸ κατοίκους τῶν ἐπαρχιῶν ἔθελοντάς μισθοφόρους, οἱ ὄποιοι κατατάσσονται δι’ 20 - 25 ἔτη. οὗτοι δὲν ἐπιτρέπεται νὰ νυμφεύωνται καὶ ἀπολυόμενοι λαμβάνουν χρηματικὴν ἀποζημίωσιν ἡ γαίας. ”Ετσι κατήρτισε στρατὸν ἀπὸ 300 χιλ.

Ἐν τούτοις, διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν εἰρήνην εἰς τὰς συνοριακὰς ἐπαρχίας, ὑπεχρεώθη νὰ διεξαγάγῃ πολλοὺς πολέμους. Οὗδιος συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Ἰσπανίας, ἐπαπεινώσεν εἰς τὴν Ἀσίαν τοὺς Πάρθους καὶ προσήρτησε τὰ μικρὰ ἀνεξάρτητα κράτη τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰουδαίας. Οἱ στρατηγοὶ του Δροῦσος καὶ Τιβέριος, νιοὶ τῆς συζύγου του Λιβίας ἀπὸ πρῶτον γάμον, ὑπέταξαν πολλοὺς παραδουναβίους λαοὺς καὶ κατέστησαν τὸν Δούναβιν εἰς ὅλον τὸ μῆκός του σύνορον τοῦ κράτους.

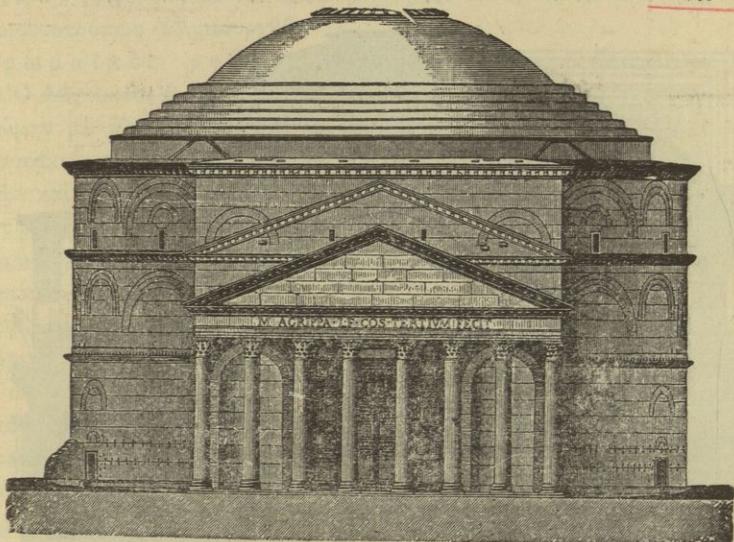
Αλλ’ ὁ δραματικώτερος ἀπὸ τοὺς πολέμους τοῦ Αὐγούστου εἶναι δὲ κατὰ τῶν Γερμανῶν. Διὰ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὰς ἐπαρχίας τοῦ Ρήνου ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν γερμανικῶν φυλῶν, ὁ Δροῦσος ἀνέλαβε νὰ μεταφέρῃ τὰ σύνορα εἰς τὸν Ἐλβανὸν καὶ τὴν προσπάθειάν του ἐσυνέχισεν ὁ Τιβέριος (12 - 7 π. Χ.). Ἡ ἐπιχείρησις εἰς τὴν ἀδιάβατον ἀπὸ δάση καὶ ἔλη χώρων ἦτο ἐπίπονος. Ἐν τούτοις, ἡ μεταξὺ Ρήνου καὶ Ἐλβα χώρᾳ ἐφάνη ὅτι ὑπέκυψε καὶ ρωμαϊκὴ λεγεώνες ἐγκατεστάθησαν εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ τὸ ἔτος 9 μ.Χ., ἔνεκα τῆς κακῆς διοικήσεως τοῦ Βάρος, ἐξερράγη τρομερὰ ἐπανάστασις τῶν Γερμανῶν. Ο Βάρος, παρασυρθεὶς μὲ τρεῖς λεγεῶνας εἰς τὸ Τευτοβούργιον δάσος, κατεσφάγη καὶ ὁ Αὔγουστος, γέρων ἥδη, δὲν ἥθέλησε νὰ ἀρχίσῃ νέον ἀγῶνα. ”Οριον τοῦ κράτους εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸν ἔμεινεν ὁ Ρῆνος.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ο Αὔγουστος ἔξηκολούθει νὰ ζῇ εἰς τὴν οἰκίαν του ἐπὶ τοῦ Παλα-



τίνου ως ἀπλοῦς ίδιώτης καὶ ἀπέφευγε συστηματικῶς νὰ ἔξερεθίζῃ τοὺς πολίτας μὲ ἐπιδείξεις καὶ αὐταρχικούς τρόπους. Τὸν αὐτοκράτορα δύμας ἀπησχόλει διαρκῶς τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς. Αἱ ἔξουσιαι εἶχον δοθῆ ἰσοβίως μόνον εἰς αὐτὸν καὶ μετὰ τὸν θάνατόν του ἥτο δυνατὸν νὰ ἀποκατασταθῇ τὸ δημοκρατικὸν καθεστώς. Οἱ Αὔγουστος ἔλαβεν ως συνάρχοντά



Τὸ Πάνθεον (Εξωτερικὴ ὄψις).

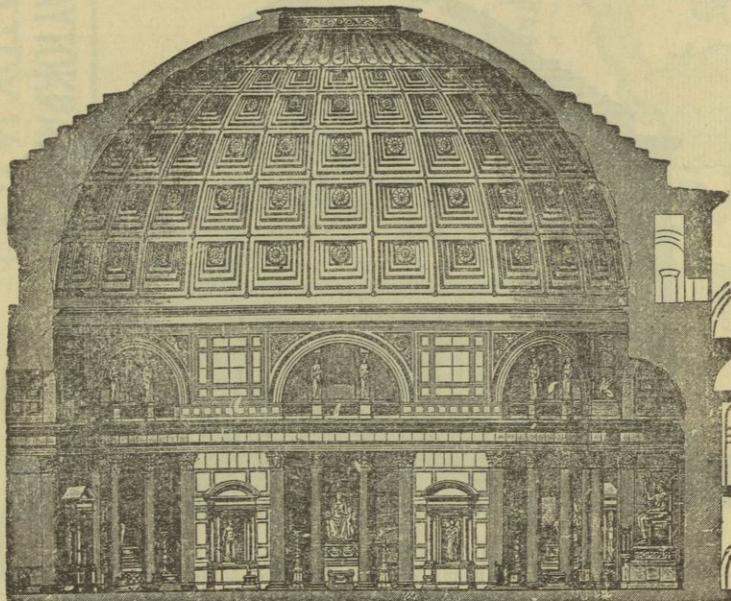
Ἐκτίσθη τὸ 27 π.Χ. εἰς τὸ μέσον τῆς πλατείας τοῦ "Αρεως. Ὑπέστη πολλὰς μεταβολάς, ἀλλὰ τὴν σημερινὴν μορφὴν ἔλαβεν ἐπὶ Ἀδριανοῦ. Ἀφιερώθη εἰς τὴν λατρείαν ὅλων τῶν θεῶν, δεῖγμα ἀρεξιθρησκείας τῶν αὐτοκρατόρων. Εἶραι τὸ μόρον ἀπὸ τὰ μεγάλα μνημεῖα τῆς αὐτοκρατορικῆς Ρώμης ποὺ οώζεται ἀκόμη. Ὁλόκληρον ἀπὸ πλίνθους μὲ ἐπένδυσιν μαρμάρου. Ἐμπόδει πρόσωπος, στοὰ μὲ 16 κίονας, οἵ δρόποι βαστάζουν τοιγανικὸν ἀέτωμα, πλάτους 33,57 μ., βάθους 13. Οπίσω μεγάλη κυκλικὴ αἴθουσα, στεγανομένη ἐπὸ γιγαντιαίον ἡμίσφαιροιοθόλον. Διάμετρος 43,40μ., ὁψος 41 μ.

του τὸν Τιβέριον, υἱόν, ὅπως γνωρίζομεν, τῆς δευτέρας συζύγου του Λιβίας, τὸν ὅποιον εἶχεν, υἱοθετήσει καὶ ὀρισεν αὐτὸν διάδοχον.

Οἱ Αὔγουστος, μετὰ κυβέρνησην 46 ἑτῶν, ἀπέθανε τὸ 14 μ.Χ. εἰς ἡλικίαν 76 ἑτῶν. Οἱ Ρωμαῖοι ἔθαψαν αὐτὸν εἰς τὸ περίφημον μαυσωλεῖον, τὸ ὅποιον ὁ Ἰδιος εἶχε κτίσει εἰς τὸ πεδίον τοῦ "Αρεως, καὶ ἡ σύγκλητος κατέταξεν αὐτὸν μεταξὺ τῶν θεῶν.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Αὐγούστου αἱ τέχναι ἡκμασαν εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος. Ἐλλήνες δὲν διεκρίθησαν οὔτε εἰς τὴν γλυπτικὴν οὔτε εἰς τὴν ζωγραφικήν. Τὰ γλυπτικὰ ἔργα ἢ κατεσκεύαζον "Ελληνες



Τὸ Πάνθεον τῆς Ρώμης ('Εσωτερικόν).

"Η κυκλοτερής αἴθουσα φωτίζεται ἀπὸ μέγα ἄντοιμα εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ θόλου, πλάτους 8 μέτρων. Διαιρεῖται εἰς 7κόγχας, ἐκάστη τῶν δύοιων περιεῖχεν ἓν ἀγάλμα τῶν κυριωτέρων θεοτήτων. 'Εσωτερικῶς καὶ ἔξωτερικῶς ὁ ναὸς εἶναι πλουσιώτατα κεκοσμημένος μὲν μαρμαρώσεις, ἀγάλματα, διακοσμήσεις καὶ ἐπιστρώσεις ἐκ γρανίτου, οὐρανίου καὶ λαβρίου.

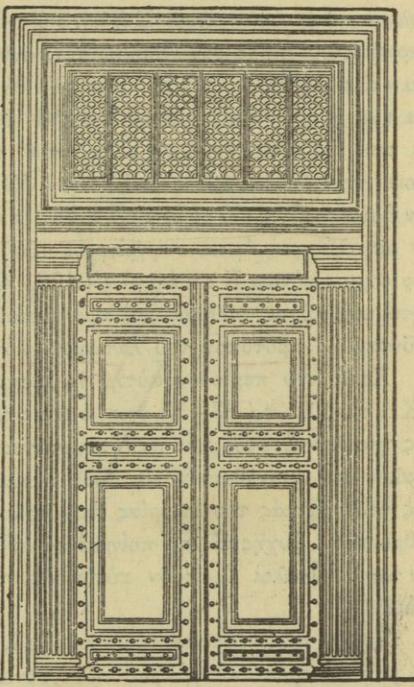
τεχνῦται εἰς τὴν Ρώμην ἢ παρηγγέλλοντο εἰς τὰ Ἑλληνικὰ ἔργαστηρια. 'Ἐπίσης τὰ μέγαρα ἐκόσμησαν "Ελληνες ζωγράφοι.

'Αντιθέτως, οἱ Ρωμαῖοι διέπρεψαν εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ κατεσκεύασαν μνημεῖα ἀντάξια τοῦ μεγαλείου τῆς Ρώμης.

'Η ἀρχιτεκτονικὴ εἶναι ἢ κατ' ἔξοχὴν ρωμαϊκὴ τέχνη.

"Αλλ' οἱ Ρωμαῖοι τὰ πρότυπα τῶν οἰκοδομημάτων ἐδανείσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας. Ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀρχιτεκτονικὴν παρέλαβον τοὺς καὶ οντας, τὴν στοὰν καὶ τὰ ἀετῶν ματα. Οἱ ἔδιοι ἐδημιούργησαν τὰ τόξα, διὰ τῶν ὅποιων συνένδεον τοὺς κίονας, τὰς ἄψιδας καὶ τὸν στρογγύλον θόλον, μὲ τὸν ὅποιον ἐστέγαζον συνήθως τὰ οἰκοδομήματα. Τοιουτορόπως ἐδημιούργηθη ὁ ρυμαϊκὸς ρυθμός.

Ο Αὔγουστος ἐκόσμησε τὴν Ρώμην μὲ πλῆθος μνημείων. Κατεσκεύασε νέαν ἀγορὰν καὶ συνεπλήρωσε τὸ θέατρον τοῦ Μαρκέλλου. Οἱ Αγρίππας κατεσκεύασε μεγάλας θέρμας, ἥτοι λουτρά, εἰς τὸ πεδίον τοῦ Ἀρεως¹ κολοσσιαῖον ναόν, τὸ Πάνθεον, σχήματος κυκλικοῦ, διπού ἐλατρεύοντο οἱ προστάται τῆς οἰκογενείας τοῦ Αὐγούστου θεοί· δύο θέατρα: τὸ ἀμφιθέατρον καὶ μεγάλην στοάν μὲ 300 κίονας. Ἐξαίρετον ἐπίσης ἔργον ἦτο διβαμὸς τῆς ιρηνῆς, κεκοσμημένος μὲ ὀραιότατα ἀνάγλυφα Ἑλήνων γλυπτῶν.



ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Η πύλη τοῦ Πανθέου.

Η περίοδος ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ Σύλλα μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου ὑπῆρξεν ἡ ταραχωδεστέρα τῆς ρωμαϊκῆς ιστορίας, ὅλλα καὶ ἡ ἐνδοξοτέρα καὶ ἡ μᾶλλον δημιούργική. Οἱ κολοσσιαῖος πλοῦτος καὶ ἡ ἑλληνικὴ ἐπιλόγασις ἐλέπτυνον τὸ πνεῦμα τῶν Ρωμαίων καὶ ἀνέπτυξαν τὸ καλαιοθητικὸν συναίσθημα καὶ ἀπὸ τὰ 80 π.Χ. μέχρι τοῦ 14 μ.Χ. ἔχομεν περίοδον ἀκμῆς,

τὸν χρυσοῦν αἰῶνα τῶν ρωμαϊκῶν γραμμάτων. Τὴν περίοδον αὐτὴν ὠνόμασαν αἰῶνα τοῦ Αύγουστου.

Οἱ Ρωμαῖοι συγγραφεῖς εἶναι μαθηταὶ τῶν Ἐλλήνων ὅμως εἰς τὴν περίοδον αὐτὴν τῆς ἀκμῆς ἔχουν αὐτοτέλειαν καὶ ιδιάζοντα χαρακτῆρα καὶ ἐδημιούργησαν ἕργα ἀξιόλογα. Ἡ Ρώμη εἶχε μεγάλους συγγραφεῖς ἥδη ἀπὸ τῆς δημοκρατίας. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἐμφυλίων πολέμων ὁ ἴστοριογράφος Σαλλούστιος (85 - 35 π.Χ.), τὸν ὄποιον παραβάλλουν πρὸς τὸν Θουκυδίδην, συνέγραψε τὴν Ἰστορίαν τῆς συνωμοσίας τοῦ Κατιλίνα καὶ τοῦ πολέμου κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα. Ὁ Ιούλιος Καῖσαρ συνέγραψε τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Γαλατικοῦ πολέμου, τὸν ὄποιον αὐτὸς διεξήγαγεν. Ὁ Ἰδιος συνέγραψε καὶ τὰ Ὅποια μνήματα τοῦ ἐμφυλίου πολέμου κατὰ τοῦ Πομπήου. Ὁ μεγαλύτερος ὅμως συγγραφεὺς τῶν χρόνων τῆς δημοκρατίας εἶναι ὁ περίφημος ρήτωρ Κικέρων (106 - 43), τοῦ ὄποιον σφύζονται πολλοὶ ρητορικοὶ λόγοι, φιλοσοφικαὶ πραγματεῖαι καὶ ἐπιστολαί, τὰ ὄποια θεωροῦνται ὡς πρότυπον τοῦ λατινικοῦ λόγου.

Κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἦκμασαν ἐπίσης δύο μεγάλοι ποιηταί : ὁ Κάτου οὐλος (87 - 54) καὶ ὁ Λουκρήτιος (97 - 55). Ὁ πρῶτος ἤτοι λεπτότατος καὶ παθητικώτατος λυρικὸς ποιητής· ὁ Λουκρήτιος ἔψαλλε μὲν ἀσυνήθιστον εἰς τοὺς Ρωμαίους πρωτοτυπίαν καὶ δύναμιν τὰς φιλοσοφικάς του θεωρίας περὶ τοῦ κόσμου, περὶ τῶν θεῶν καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς εἰς τὸ ποίημά του Περὶ τῆς φύσεως τῶν ὅντων. Πολλοὶ θεωροῦν αὐτὸν ὡς τὸν μέγιστον τῶν ποιητῶν τῆς Ρώμης.

Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἀκμάζει ἡ ἴστοριογραφία. Ὁ μεγαλύτερος πεζογράφος τῶν χρόνων τοῦ Αύγουστου εἶναι ὁ ἴστορικὸς Τίτος Λιβιος (59 π.Χ. - 17 μ.Χ.), ὁ ὄποιος μὲ σεμνὴν ὑπερηφάνειαν ἔγραψε τὰς συνεχεῖς προόδους τῆς Ρώμης ἀπὸ τῆς κτήσεώς της μέχρι τοῦ Αύγουστου.

Οἱ αἰώνιοι τοῦ Αύγουστου σημειώνει κυρίως τὴν μεγίστην ἀκμὴν τῆς ρωμαϊκῆς ποιήσεως. Πέντε μεγάλοι ποιηταὶ ἔζησαν τότε : ὁ Βιργίλιος, ὁ Ὄρατιος, ὁ Ὁβίδιος, ὁ Τίβουλος καὶ ὁ Προπέρτιος.

Οἱ Βιργίλιοι (70 - 19 π.Χ.), ὁ πολυύμνητος ποιητὴς τῶν Ρωμαίων, τὸν ὄπειον παραβάλλουν μὲ τὸν "Ομηρον, ἔγραψεν εἰς τὴν νεότητά του τὰ Βουκολικά, εἰς τὰ ὄποια μιμεῖται τὸν Θεόκριτον,

Αργότερα συνέγραψε τὰ Γεωργικά, εἰς τὰ ὅποῖα περιγράφει τὴν ζωὴν τῶν γεωργῶν καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ βίου τῶν ἀγρῶν. Ἀλλὰ τὸ κύριον ἔργον τοῦ Βιργiliού εἶναι ἡ Αἰνειάς, εἰς τὴν ὅποιαν προσεπάθησε νὰ φθάσῃ τὸν “Ομηρον. Διηγεῖται τὴν ἐγκατάστασιν εἰς τὴν Ἰταλίαν τοῦ Αἰνείου, γενάρχου τῆς Ἰουλίας γενεᾶς, καὶ τοὺς ἔκει ἀγῶνας του. Εἰς τὸ ποίημά του αὐτὸν ὑμνεῖται ἡ Ρώμη καὶ ὁ Αὔγουστος. ‘Ο ‘Οράτιος (65 - 8 π.Χ.) διεκρίθη κυρίως ὡς λυρικὸς ποιητής. ‘Εγραψεν ‘Ωδάς, ‘Ἐπιστολάς, καὶ Σατίρας. Ἀπὸ τὸ ἔργα τοῦ ‘Ορατίου διακρίνονται κυρίως αἱ εὐτράπελοι ‘Ωδαί, εἰς τὰς ὅποιας ἐκφοάζει τὰ ἀτομικά του συναισθήματα, τὴν χαρὰν τῆς ζωῆς καὶ τῶν διασκεδάσεων.

‘Ο ‘Οβίδιος (43 π.Χ. - 17 μ.Χ.), ὁ Τίβουλλος (54 - 16 π.Χ.) καὶ ὁ Προπέρτιος (48 π.Χ. - 17 μ.Χ.) εἶναι ποιηταὶ μὲ λεπτὴν ἔμπνευσιν.



ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Από τὸν θάνατον τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ 78 μ.Χ. ἐβασίλευσον τέσσαρες αὐτοκράτορες, καταγόμενοι ἀμέσως ἢ ἐμμέσως ἀπὸ τὴν οἰκογένειαν τοῦ Αὐγούστου : ὁ Τιβέριος, ὁ Καλιγούλας, ὁ Κλαύδιος καὶ ὁ Νέρων.



Πραιτωριανοί (Ἀνάγλυφον, Παρίσιοι. Λούβρον).
Μὲ πλήρη ἔξαρτησιν. Ὁπίσω ὁ ρωμαικὸς δεῖπνος· Πρὸ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς τοῦ Καπιτωλίου : Jovi Capitolino.

Τὸν Αὔγουστον διεδέχθη ὁ Τιβέριος, τὸν ὅποιον εἶχεν γίνοθετήσει καὶ λάβει ὡς συνάρχοντα. Μετὰ τὸν Τιβέριον ἐβασίλευσεν ὁ Γάιος Καλιγούλας, ἐγγονὸς τοῦ ἀδελφοῦ του Δρούσου. Τοῦ-

τον διαδέχεται ό υιός του Δρούσου Κλαύδιος. Τέλος, ή Ἀγριπ-
πίνα, ή σύζυγος του Κλαυδίου, κατορθώνει νά αναβιβάσῃ εἰς τὸν θρόνον
τὸν υἱόν τῆς ἀπό τὸν πρῶτον γάμον, τὸν περίφημον Νέρωνα.

Ο ΤΙΒΕΡΙΟΣ (14 - 37 μ.Χ.)

Ο Τιβέριος δταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἦτο ἥδη 56 ἔτῶν. Ἡτο
ἀνθρωπος-μὲ σπάνια προσόντα, ἀλλὰ μελαγχολικὸς ἐκ φύσεως καὶ, ἐπει-
δὴ περιέπεσεν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ Αὐγούστου καὶ ἔμεινε πολὺν καιρὸν
ἔξοριστος, ἔγινε κυρψίνους, καχύποπτος καὶ μνησίκακος.

Ο Τιβέριος ὑπῆρξε καλὸς κυβερνήτης. Ἐπέβλεπεν ἀγρύπνιας
τοὺς διοικητὰς τῶν ἐπαρχιῶν, αἱ ὁποῖαι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του εῖδον ἡμέ-
ρας εὐτυχίας. Τὰ οἰκονομικὰ ἐπίσης διεχειρίσθη μὲ μεγάλην σύνεσιν
καὶ τὸ δημόσιον ταμεῖον ἦτο πλῆρες χρημάτων. Πρὸς τὴν σύγκλητον
ὑπῆρξε πολὺ ὑποχωρητικός. Ἀλλ’ ἀπογοητεύθεις ἀπὸ τὴν ταπεινότητα
καὶ τὴν πολιτικὴν ἀνικανότητα τῶν συγκλητικῶν, πρὸ πάντων ὅμως
φοβούμενος τὰς ραδιουργίας των, ἔθεσε τὸν περίφημον νόμον τῆς
μεγαλειότητος, διὰ τοῦ ὄποιου κατεδίκασεν εἰς θάνατον πάν-
τα πολίτην κατηγορούμενον διὰ ἐπιβολῆς κατὰ τῆς ἀσφαλείας τοῦ
αὐτοκράτορος. Αὐτὰ ἦσαν τὰ λεγόμενα ἔγκλήματα καθοσιώσεως η ἐ-
σχάτης προδοσίας. Πλήθος πολιτῶν ἔξωρίσθησαν καὶ αἱ περιουσίαι των
ἔδημεύθησαν, ἄλλοι δὲ ἐφονεύθησαν.

Ο ΚΑΛΙΓΟΥΛΑΣ (37 - 41) — Ο ΚΛΑΥΔΙΟΣ (41 - 54)

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Τιβερίου ὁ στρατὸς ἀνεβίβασεν εἰς τὸν θρό-
νον τὸν Γάιον, ὁ ὄποιος ἐπωνομάζετο Καλιγούλας.

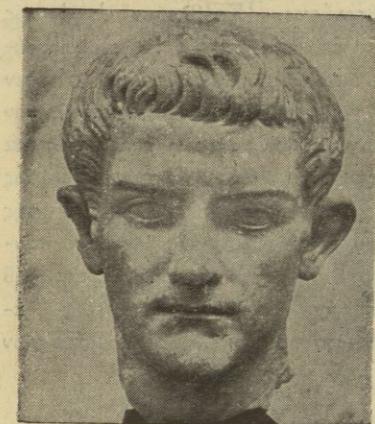
Οταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον ἦτο 24 ἔτῶν καὶ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς
βασιλείας του ἦσαν εὐτυχῆ. Ἀλλὰ κατόπιν βαρείας νόσου ἐπάθει δια-
νοητικὴν διατάραξιν καὶ ἀπὸ τότε η βασιλεία του ἦτο σειρὰ ὡμῶν καὶ
ἀνισορρόπων πράξεων.

Τέλος, οἱ πραιτωριανοὶ ἐφόγευσαν τὸν φρενοβλαβῆ αὐτοκράτορα
(41) καὶ ἀνεβίβασαν εἰς τὸν θρόνον τὸν Κλαύδιον, ὁ ὄποιος τοὺς ἀντή-
μειψε γενναῖας, φυλοδωρήσας εἰς ἕκαστον 15 χιλ. σηστερίους, δηλ. 3
χιλ. δραχμάς. Ἐκτότε καθιερώνεται τὸ φιλοδώρημα, τὸ περίφημον
donativum τῶν αὐτοκρατόρων πρὸς τοὺς πραιτωριανοὺς κατὰ τὴν ἀνο-
δον εἰς τὸν θρόνον.

Ο νέος αύτοκράτωρ ήτο ήδη 50ούτης. Μορφωμένος και προοδευτικός, δὲν είχεν δύμας θέλησιν και παρεσύρετο ἀπὸ τὰς γυναικάς του, τὴν Μεσσηλίναν και τὴν Ἀγριππίναν, και ἀπὸ τοὺς ἀπελευθέρους. Μεγάλην ίσχυν κατὰ τοὺς χρόνους αὐτοὺς εἶχον ἀποκτήσει οἱ γραφεῖς τοῦ αύτοκράτορος, "Ελληνες ἀπελεύθεροι, ἄνδρες εὐφύεστατοι και ἐπιτηδειότατοι, ἀλλὰ και ραδιοῦργοι και ἀλαζονικοί, ὅπως ὁ Νάρκισσος, ὁ Πάλλας, ὁ Κάλλιστος κ.α.

Η Κυβέρνησις τοῦ Κλαυδίου ὑπῆρξε καλὴ ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις.

Ἐπὶ τοῦ Ρήνου ἰδρυσεν ἀποικίαν ἀπομάχων, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀνεπτύχθη ἡ σημερινὴ μεγαλούπολις Κολωνία. Ἐπὶ τοῦ Κλαυδίου οἱ Ρωμαῖοι ἤρχισαν τὴν κατάκτησιν τῆς Βρετανίας τῆς ὁποίας ὑπέταξαν τὰ νότια μέρη και ἐσχημάτισαν ἐπαρχίαν. Εἰς τὴν Ἀφρικήν κατέκτησαν τὴν Μαυριτανίαν, τὸ σημερινὸν Ἀλγέριον και Μαρόκον. Ἐσωτερικῶς ὁ Κλαύδιος ἔφερε τὴν τάξιν εἰς τὰ οἰκονομικὰ και ἀνέλαβε τὴν ἐκτέλεσιν μεγάλων κοινωφελῶν ἔργων. Ἐχορήγησε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς πολλοὺς ξένους, ἰδίως Γαλάτας, και εἰσήγαγεν ἀρκετοὺς ἀπ' αὐτοὺς εἰς τὴν σύγχρονον. Ο Κλαύδιος ἔπεσε θῦμα τῶν ραδιούργιῶν τῆς Ἀγριππίνης, ἡ ὁποία τὸν ἐδηλητηρίασε και ἀνεβίβασε εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱόν της Νέρωνα (54).



Καλιγούλας

Μαρμαρίνη κεφαλή. (Κοπεγχάγη,
Γλυπτοθήκη).

ραδιούργιῶν τῆς Ἀγριππίνης, ἡ ὁποία τὸν ἐδηλητηρίασε και ἀνεβίβασε εἰς τὸν θρόνον τὸν υἱόν της Νέρωνα (54).

Ο ΝΕΡΩΝ

Ο Νέρων ήτο 17ετής, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, μὲ διφθαλμοὺς πρασινωπούς και χωρὶς ἔκφρασιν, ἀρκετὰ παχὺς ἥδη. Φύσει μοχθηρὸς και θηριώδης, συνεκρατεῖτο κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη ὑπὸ τοῦ διδασκάλου του φιλοσόφου Σενέκα. Δὲν ἤργησεν δύμας νὰ ἀποκαλύψῃ τὴν πονηράν του φύσιν. Ἐφόνευσε τὸν ἀδελφόν του Βρετανικόν, τὸν ὁποῖον ἐφοβεῖτο,

έστραγγάλισε τὴν μητέρα του Ἀγριππίναν καὶ βραδύτερον ἐφόνευσε τὴν σύζυγόν του Ὁκταβίαν, καθὼς καὶ τὸν Σενέκαν.

Απὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἡ ζωὴ τοῦ Νέρωνος εἶναι ἀτελείωτος σειρὰ ἀπὸ μεγάλας ἀνοησίας καὶ κακουργήματα. Εἶχε τὴν ἰδέαν ὅτι ἦτο καλλιτέχνης, μουσικός, ποιητής, ζωγράφος, ἀθλητής, ἴδιως ἔξοχος ἀρματηλάτης. Ἐνεφανίζετο εἰς τὴν σκηνὴν καὶ εἰς τὸν στίβον τοῦ ἵπποδρομίου, ἐνῷ οἱ πραιτωριανοὶ ὑπεχρέωνταν τὸν λαὸν νὰ χειροκροτῇ καὶ νὰ ἐπευφημῇ. Εἰς τὴν Ἐλάδα, ὅπου μετέβη διὰ νὰ δείξῃ τὸ καλλιτεχνικόν του τάλαντον, περισυνέλεξεν 180 στεφάνους εἰς τὰ θέατρα καὶ τὸ στάδιον! Τὸ ἔτος 64 μεγάλη, πυρκαϊὰ ἀπετέφρωσε εἰς τὴν Ρώμην 7 συνοικίας, ἐκ τῶν 14 τῆς πόλεως. Ο λαὸς εἶχε τόσην πεῖραν τῆς κακίας καὶ τῆς παραφροσύνης τοῦ αὐτοκράτορος, ὥστε ἀπέδωκε τὴν καταστροφὴν εἰς ἀκαταλόγιστον ἔμπνευσίν του νὰ λάβῃ μίαν εἰκόνα τῆς πυρπολήσεως τῆς Τροίας. Ἄλλ' ὁ ἐφευρετικὸς Νέρων ἐπέρριψε τὴν πυρκαϊὰν εἰς τοὺς Χριστιανούς, τῶν ὅποιων διέταξε ἄγριον καὶ σκληρὸν διωγμόν. Διὰ νὰ ἐπαρκῇ εἰς τὴν σπατάλην, ἤρχισε καταδιώξεις καὶ φόνους καὶ ἐνόθευσε τὸ νόμισμα.

Ο Νέρων ἔγινε μιστής, καὶ ὁ στρατός, ὁ ὅποιος δὲν ἐπληρώνετο ταχτικά, ἤρχισε νὰ μὴ ἀνέχεται τὸν διοιδὸν αὐτοκράτορα. Τὰ στρατεύματα τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ισπανίας ἔξηγέρθησαν καὶ οἱ πραιτωριανοὶ ἐγκατέλειψαν τὸν Νέρωνα, τὸν ὅποιον ἡ σύγκλητος κατεδίκασεν εἰς θάνατον. "Εξαλος ὁ αὐτοκράτωρ ἔψυγεν ἀπὸ τὴν Ρώμην καὶ κινδυνεύων νὰ συλληφθῇ διέταξε ἔνα δοῦλόν του νὰ τὸν φονεύσῃ (Ἰούλιος 6). "Οταν ἔπιπτεν, ἐφώναξε: «Τί καλλιτέχνη χάρει ὁ κόσμος!».



Ο Νέρων

Μὲ τὸ ἀκτινοβόλον στέμμα
(Φλωρεντία)

Ο ΓΑΛΒΑΣ — Ο ΟΘΩΝ — Ο ΒΙΤΕΛΛΙΟΣ (68 - 69)

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Νέρωνος ἔξελιπεν ὁ οἶκος τοῦ Αὐγούστου. Οἱ τελευταῖαι οὐτοκράτορες εἶχον ἀφήσει τραγικὴν ἀνάμνησιν καὶ ἐπὶ 18 μῆνας τὸ κράτος ἐταράχθη ἀπὸ τὰς συγκρούσεις τῶν ἀπαιτητῶν τοῦ θρόνου καὶ ἀπὸ τὴν ἀναρχίαν. Ἡ σύγκλητος, οἱ πραιτωριανοὶ εἴτε οἱ στρατοὶ τῶν ἐπαρχιῶν ἀνεκήρυξαν μὲ τὴν σειρὰν εἰς διάστημα ἐνὸς ἔτους τρεῖς αὐτοκράτορας : τὸν Γάλβαν (διοικητὴν τῆς Ισπανίας), τὸν



["]Οθωνα (παλαιὸν φίλον τοῦ Νέρωνος) καὶ τὸν Βιτέλλιον, στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τοῦ Ρήνου. Ἀλλὰ σχεδὸν συγχρόνως αἱ λεγεῶνες τῆς Ἀνατολῆς ἀνεκήρυξαν αὐτοκράτορα τὸν στρατηγὸν τῶν Βεσπασιανῶν. Μεγάλη μερὶς τῆς Ρώμης ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος του καὶ ἡ σύγκλητος ἀνηγόρευσεν αὐτοκράτορα τὸν Νόμισμα Νέρωνος ἀπόντα Βεσπασιανόν.

ΟΙ ΦΛΑΒΙΟΙ — Ο ΒΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ (69 - 79)

Ο Βεσπασιανὸς εἶναι ἀρχηγὸς νέας δυναστείας, τῶν Φλαβίων, Ἡτο γενέσης δημοσιώνου ἀπὸ μικρὰν σαβινικὴν πόλιν καὶ ἔλαβε πολλὰ ἀξιώματα. Ἀλλ᾽ ὀλίγον ἔλειψε νὰ φονευθῇ ὑπὸ τοῦ Νέρωνος, διότι ἀπεκοινώθη, ἐνῷ ὁ αὐτοκράτωρ ἔψαλλεν ! Ἡτο πολὺ ἀπλοῦς εἰς τοὺς τρόπους, εὔθυμος, ἐνεργητικὸς καὶ ἀκούραστος.

Οταν ἔξελέγη αὐτοκράτωρ, κατεγίνετο νὰ καταπνίξῃ τὴν ἐπαράστασιν τῆς Ιουδαίας. Οἱ Ιουδαῖοι, οἱ δόποιοι ἔφερον βαρέως τὴν ὑποδούλωσίν των εἰς τοὺς εἰδωλολάτρας, εἶχον ἐπαναστατήσει ἐπὶ Νέρωνος ἥδη (66). Ο Βεσπασιανὸς ἀνέλαβε πόλεμον μακρὸν κατὰ τῶν Ιουδαίων καὶ περιώρισεν αὐτοὺς εἰς τὴν Ιερουσαλήμ, τὴν ὅποιαν ἡτοιμάζετο νὰ πολιορκήσῃ. Ἀλλὰ τότε ἀνεκηρύχθη αὐτοκράτωρ καὶ ἀνέθεσεν εἰς τὸν γενέσην τοῦ Τίτου νὰ συνεχίσῃ τὸν πόλεμον. Ἡ ιερὰ πόλις, μετὰ πεντάμηνον πολιορκίαν, ἡναγκάσθη νὰ ὑποκύψῃ. Τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 70 αἱ ρωμαϊκαὶ λεγεῶνες εἰσῆλθον εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἐπηκολούθησεν ἀγρία σφαγή. Ο ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἐκάπει καὶ ὁ Τίτος μετέφερεν εἰς τὴν Ρώμην ὅλα τὰ κειμήλια του, τὰ δόποια ἐκόσμησαν τὸν θρίαμβόν του. Ἡ πόλις ὀλόκληρος κατεστράφη.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἡ ἐσωτερικὴ κυβέρνησις τοῦ Βεσπασιανοῦ. Εθεσε τάξιν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ διεχειρίσθη τόσον καλῶς τὰ οἰκο-

νομικά, ὥστε κατώρθωσε νὰ ἀναλάβῃ τὴν κυτασκευὴν μεγάλων δημοσίων ἔργων, ἐκ τῶν ὅποίων σπουδαιότερα ἦσαν τὸ μέγα ἀμφιθέατρον, τὸ γηνωστὸν μὲ τὸ ὄνομα Κολοσσαῖον, καὶ ὃ ναὸς τῆς Εἰρήνης. Ο Βεσπασιανὸς ἀπέθανε τὸ 79, ἐργαζόμενος καὶ τὰς τελευταίας του στιγμάς.

Ο ΤΙΤΟΣ (79 - 81) — Ο ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ (81 - 96)

Τὸν Βεσπασιανὸν διεδέχθη ὁ υἱός του Τίτος, ὁ ὅποῖς ἐθεωρεῖτο ὡς διεφθαρμένος καὶ σκληρός, καὶ οἱ Ρωμαῖοι ἐφοβοῦντο εἰς τὸ πρόσωπόν του νέον Νέρωνα. Ἀλλ' ἐκυβέρνησε μὲ τόσην γλυκύτητα καὶ φιλανθρωπίαν, ὥστε δικαίως ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν ἀγάπη καὶ χάρη μα τοῦ ἀνθρώπου νοούγενος. Ο Τίτος εἶναι ὑπόδειγμα ἀγαθοῦ ἡγεμόνος καὶ ἔμεινε παροιμιώδης εἰς τὴν ιστορίαν. Ἐλυπεῖτο, ἐὰν παρήρχετο ἡμέρα, χωρὶς νὰ κάμη καμμίαν ἀγαθὴν πρᾶξιν. Ή βασιλεία του ὅμως συνεδέθη εἰς τὴν ιστορίαν μὲ μεγάλας συμφορὰς τῶν ὑπηκόων του. Φοβερὰ πυρκαϊά καὶ κατόπιν λοιμὸς ἡρήμωσαν τὴν Ρώμην καὶ τὸ 79 συνέβη τρομερὸς ἔκρηξις τοῦ Βεζουβίου, ἐκ τῆς ὅποίας τρεῖς πόλεις, τὸ Ἡράκλειον, ἡ Πομπηΐα καὶ φέρεται ταφαῖς τὴν τέφραν καὶ τὴν λάβαν.



Ο Τίτος

Κεφαλὴ μαρμαρίτου ἀγάλματος.
(Βατικανόν).

Ἐντελῶς ἀντίθετος τοῦ Τίτου ἦτο ὁ ἀδελφός του Δομιτιανός, ὁ ὅποῖς τὸν διεδέχθη εἰς τὸν θρόνον. Σκληρὸς καὶ ἀπάνθρωπος, ἀνενέωσε τὴν τρομοκρατίαν τῶν χρόνων τοῦ Νέρωνος. Ἐπὶ τοῦ Δομιτιανοῦ τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ηὔξηθη μὲ νέας κατακτήσεις. Εἰς τὴν Βρεταν-

νίαν αἱ ρωμαῖκαι λεγεῶνες, ὑπὸ τὸν ἔξαιρετον στρατηγὸν Ἀγριόλαν,
ἔφθασαν μέχρι τῶν δρέων τῆς Σκωτίας καὶ ἐστερέωσαν τὴν Ρωμαϊκὴν
κατοχήν. Εἰς τὴν Γερμανίαν οἱ Ρωμαῖοι συνεπλήρωσαν τὴν κατάκτησιν



Ἡ θριαμβευτικὴ ἀψίς τοῦ Τίτου

Ἀπεπεραύθη μετὰ τὸν θάνατόν του τὸ 81 μ.Χ. Εἰς τὸ μέσον τοῦ θόλου παριστάνεται οἱ αὐτοκράτωρ, φερόμενος εἰς τὸν οὐρανὸν ὑπὸ ἀετοῦ. Τὰ γλυπτὰ παριστάνοντα ἐν Ρώμῃ θοίαμψον τοῦ Τίτου μετὰ τὴν νίκην τον εἰς τὸν Ἰουδαϊκὸν πόλεμον. Υπεράριστον τοῦ τύπου ἐπιγραφὴ: Senatus populusque Romanus divo Tito pivi Vespaſiani filio Vespaſiano Auguſto.

τῆς χώρας μεταξὺ τοῦ Ρήγου καὶ τοῦ Δουνάβεως, τὴν ὅποιαν εἶχεν ἀρχίσει ὁ Βεσπασιανός. Τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ Δομιτιανὸς ἔγινε σκληρότατος. Τέλος, ἐδολοφονήθη τὸ 96.

X

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'
ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ (96 - 192)

Μετά τὸν θάνατον τοῦ Δομιτιανοῦ, ἡ σύγκλητος ἔδωκε τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα εἰς τὸν γέροντα συγκλητικὸν Νέρβαν. Ἀπὸ αὐτὸν ἀρχίζει ἡ δυναστεία τῶν Ἀντωνίνων (96 - 192), σειρὰ δηλαδὴ αὐτοκρατόρων, ἡ ὁποία κυβερνᾷ ἐπὶ 100 περίπου ἔτη. Ἐνῷ οἱ πρῶτοι αὐτοκράτορες ἦσαν οἱ Ρωμαῖοι καὶ οἱ Φλάβιοι, καθὼς εἴδομεν, Ιταλοί, ἡ νέα δυναστεία προέρχεται ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν Ισπανίαν καὶ Γαλατίαν, οἱ ὅποιαι περισσότερον ἀπὸ τὰς ἄλλας ἐπαρχίας εἶχον ἐκλατινισθῆ. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἦσαν ὁ Τραϊανός, ὁ Ἀδριανός, ὁ Ἀντωνίνος, ὁ Μαρκοս Αὐρήλιος καὶ ὁ Κόμμῳδος. Οἱ νέοι αὐτοκράτορες ἔξησφάλισαν τὴν εἰρηνικὴν διαδοχὴν τῆς βασιλείας, διότι νιοθέτουν ἀνθρώπους ἵκανούς, εἰς τοὺς ὅποιους μετεβίβαζον τὴν ἀρχήν. "Ολοι ἦσαν μεγάλοι κυβερνῆται, πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ἔξαρτετοι στρατηγοὶ καὶ (ἐκτὸς τοῦ Κομμόδου) ἐφρόντισαν διὰ τὴν εὐημερίαν τοῦ λαοῦ. Διὰ τοῦτο ὁ Ζως αἰών δικαίως θεωρεῖται ὁ λαμπρότερος, ὁ χρυσοῦς αἰώνων τῆς ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας.

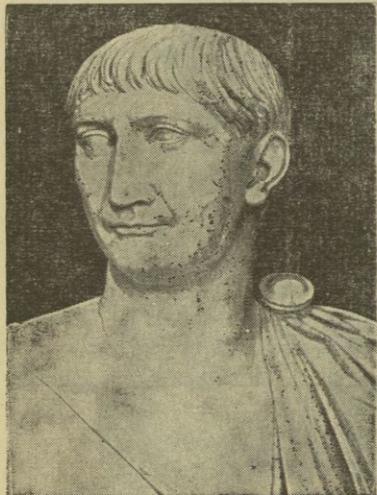
Ο ΝΕΡΒΑΣ (96 - 98) — Ο ΤΡΑΙΑΝΟΣ (98 - 117)

'Ο Νέρβας ἦτο ἥδη γέρων, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον, καὶ ἐκύβερνησε καλῶς. Πρὸ τοῦ θανάτου του νιοθέτησε τὸν στρατηγὸν τῶν στρατευμάτων τοῦ ἄνω Ρήγου Τραϊανόν, εἰς τὸν ὅποιον περιῆλθεν ὁ θρόνος.

'Ο Τραϊανὸς εἶχεν ἥδη φήμην ἔξοχου στρατηγοῦ, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τὸν θρόνον. Κατήγετο ἀπὸ τὴν Ισπανίαν καὶ εἶναι ὁ πρῶτος ἐπαρχιώτης αὐτοκράτωρ. Εἶχε τρόπους ἀπλοῦς, ἀπεστρέψετο τὴν πολυτέλειαν καὶ προσείλκινε τὴν ἀγάπην μὲ τὴν γλυκύτητά του. Ιδίως ὅμως ἐπεβλήθη μὲ τὴν δικαιοσύνην. Ἡ κυβέρνησις τοῦ Τραϊανοῦ ὑπῆρξεν ἔξαρτετος. "Ητο αὐστηρὸς τηρητὴς τῶν νόμων καὶ ηὐχαριστεῖτο νὰ ἀνακούφιζῃ τὸν λαόν. Ἐμοίραζε σῦτον, παρεῖχεν ἀγῶνας καὶ θεάματα καὶ διωργάνωσεν ιδιαιτέραν ὑπηρεσίαν διὰ τὴν ἀνακούφισιν τῶν πτω-

χῶν. Ἐδάνειζε χρήματα εἰς τοὺς γαιοκτήμονας καὶ τοὺς τόκους ἔχρησι-
μοποίει διὰ τὴν διατροφὴν πτωχῶν παιδιῶν. Τοιουτοτρόπως καὶ τὴν
γεωργίαν ἐβοήθει καὶ τὴν περίθαλψιν τῶν ἀπόρων ἐξησφάλιζεν.

Ο Τραϊανὸς ἐδοξάσθη διὰ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὅποια κατεσκεύα-
σθησαν ἐπὶ τῆς βασιλείας του. Τὸ λαμπρότερον σύμπλεγμα οἰκοδομημά-
των, τὰ ὅποια εἶχε νὰ παρουσιάσῃ ἡ ἀρχαία Ρώμη, δηλαδὴ ἡ ἀγορὰ τοῦ
Τραϊανοῦ, ἐκτίσθη ἐπ' αὐτοῦ καὶ ἦτο ἔργον τοῦ ἀρχιτέκτονος. Απὸ λ-
λοδώρου ἀπὸ τὴν Δαμασκόν. Δύο βιβλιοθῆκαι μεγάλη βασιλικὴ



Τραϊανὸς

στοά, θριαμβευτικὴ ἄψις καὶ εἰς τὸ
κέντρον ἡ περίφημος στήλη τοῦ Τραϊ-
ανοῦ, ὕψους 43 μ., ὅλα ἀπὸ λευκὸν
μάρμαρον, ἀπετέλουν τὸ περίφημον
σύμπλεγμα. Άλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐπαρ-
χίας ἐξετελέσθησαν μεγάλα ἔργα : ὁ-
δοί, γέφυραι, διώρυγες, λιμένες κλπ.

Ο Τραϊανὸς ἤγάπα τοὺς πολέ-
μους καὶ διεκρίθη ὡς ἐξαίρετος στρα-
τηλάτης. Όνομαστοί εἶναι οἱ πόλε-
μοί του κατὰ τῶν Δακῶν καὶ τῶν
Πάρθων. Οἱ Δᾶκες εἶχον σχημα-
τίσει κράτος ἴσχυρὸν πέραν τοῦ Δου-
νάβεως, εἰς τὰς χώρας τῆς σημερι-
νῆς Ρουμανίας. Ο Τραϊανὸς ἐπεχεί-
ρησε κατ' αὐτῶν δύο ἐκστρατείας
(101 - 102 καὶ 105 - 107). Κα-
τεσκεύασε μεγάλην λιθίνην γέφυραν
ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως (πλησίον τῆς

"Ορσοβας (καὶ στρατιωτικὴν ὁδὸν, ἡ ὅποια σώζεται μέχρι σήμερον,
καὶ ὑπέταξε τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Δακῶν. Ἡ χώρα μετεβλήθη εἰς
ρωμαϊκὴν ἐπαρχίαν καὶ ὁ Τραϊανὸς ἐγκατέστησεν εἰς ἐπικαίρους θέ-
σεις ἀποικίας ἀπομάχων τόσον συστηματικῶς, ὥστε ἡ λατινικὴ γλῶσσα
μετεψυτεύθη εἰς τὸν τόπον καὶ ἔγινεν ἡ μητρικὴ τῶν κατοίκων, ἡ ση-
μερινὴ ρουμανική.

Ολίγον ἀργότερον ὁ Τραϊανὸς ἤρχισε φοβερὸν ἀγῶνα κατὰ τῶν
Πάρθων εἰς τὴν Ἀνατολὴν (114 - 117), ἀπὸ τοὺς ὅποιους ἀφήρεσε

πολλάς χώρας. Άλλα τὸ 117 ἀπέθανεν εἰς τὴν Κιλικίαν. Τὸ ρωμαϊκὸν κράτος ἐπὶ τῆς βασιλείας του ἔφθασεν εἰς τὸ ὕψιστον σημεῖον τῆς δυνάμεως του. Διὰ τοῦτο ἡ σύγχρητος ἐδωκεν εἰς τὸν αὐτοκράτορα τὴν ἐπωνυμίαν ἀριστος ἡ γε μῶν καὶ ηγέτη ἀπὸ τότε εἰς τοὺς νέους αὐτοκράτορας νὰ εἶναι εὐτυχέστεροι τοῦ Αὐγούστου καὶ ισχυρότεροι τοῦ Τραϊανοῦ.

Ο ΑΔΡΙΑΝΟΣ (117 - 138)

Ο Τραϊανὸς εἶχεν υἱοθετήσει πρὸ τοῦ θανάτου του τὸν ἔξαδελφὸν του Ἀδριανόν, στρατηγὸν τῶν λεγεώνων τῆς Συρίας. Ο Ἀδριανὸς ἦτο ἄνθρωπος ὀρεῖος, μὲ εὔμορφα καὶ κανονικὰ χαρακτηριστικά. Κατεγίνετο εἰς τὰς καλὰς τέχνας. Ἐγνώριζε μουσικήν, ιατρικήν, γεωμετρίαν καὶ εἶχε μεγάλην ἐκτίμησιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν μόρφωσιν. Ή ἄνοδός του εἰς τὸν θρόνον ἐνέβαλεν εἰς ἀνησυχίας τοὺς Ρωμαίους, οἱ ὅποιοι διέβλεπον εἰς τὸν γραικύλον αὐτόν, ἔνα νέον Νέρωνα. Ἡτο δραστήριος, ἐργατικός, περίεργος καὶ συνεδύα-
ζε τὴν Ἑλληνικὴν λεπτότητα μὲ τὴν ρωμαϊκὴν σταθερότητα.

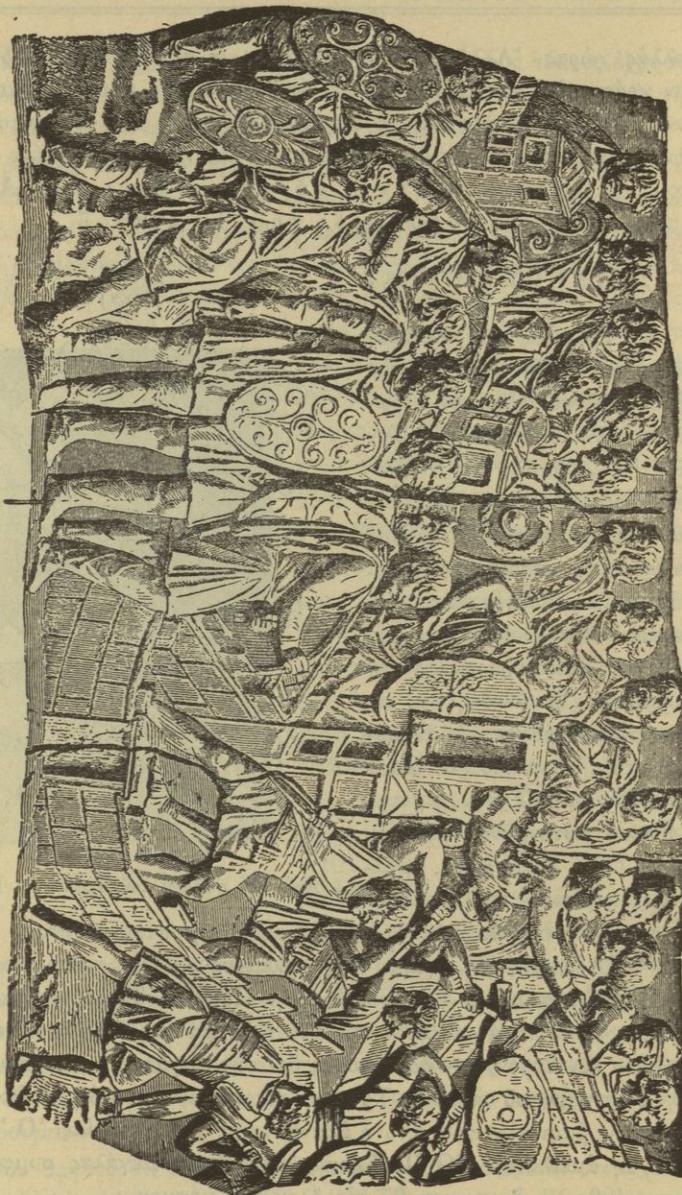
Ο Ἀδριανὸς δὲν ἤγάπα τοὺς πολέμους καὶ διὰ τοῦτο ἐγκατέλειψε τὰς κατακτήσεις τοῦ Τραϊανοῦ εἰς τὴν Παρθίαν. Τοιουτοτρόπως ὁ Εὐφράτης ἔγινε τὸ ἀνατολικὸν σύνορον τοῦ κράτους. Άλλα κανεὶς αὐτοκράτωρ δὲν ἐφρόντισεν δύον αὐτὸς διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων καὶ τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ στρατοῦ. Τὸ μόνον ἔξωτερικὸν γεγονός, τὸ ὅποιον ἐτάραξε τὴν βασιλείαν του, ἦτο ἡ ἐπανάστασις τῆς Ιουδαίας. Ο Ἀδριανὸς ἐδείχθη ἀμελικτος. Ο Ιουδαϊκὸς λαὸς ἐπαθε μεγάλας συμφορὰς καὶ ἡναγκάσθη νὰ διασκορπισθῇ εἰς ὅλον τὸν κόσμον.



Ρωμαῖοι ἵππεῖς

(‘Απὸ τὴν στήλην τοῦ Τραϊανοῦ, Ρώμη).

Εἰς ἀνάμυρην τῆς νίκης κατὰ τὸν Δακού, οἱ Τεῖαιοις ἔστησαν εἰς τὴν γνωστὴν ἕπο τὸ σημεῖον του ἀγορᾶν (Forum Traianum) στήλην, τῆς δύστοιας τὰ ἀνάγλυφα παρουσιάζουν σχῆμα τῶν πολέμων. Εἰς τὸ αναγλυφὸν εἰσώντεσται ή ἄλλοις Δακοῖς πόλεως



‘Εκ τῶν 21 ἑτῶν τῆς βασιλείας του δὲ Ἀδριανὸς τὰ 14 διῆλθε περιοδεύων. Μὲ τὴν χαρακτηρίζουσαν αὐτὸν εὐστροφίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον ὑπεκρίνετο τὸν Αἴγυπτον, εἰς τὴν Ἐλλάδα τὸν Ἐλληνα. Παντοῦ κατὰ τὴν διάβασίν του κατεσκεύαζεν οἰκοδομήματα καὶ ἔργα κοινῆς ὀφελείας: ναούς, ὑδραγωγεῖα, γεφύρας, διώρυγας. Μὲ ίδιαιτέρων εὐχαρίστησιν διέμενεν εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ ἰδίως εἰς τὰς Αθήνας. Ἐδῶ ἔκτισεν ὄλοκληρον συνοικίαν, τὴν νέαν πόλιν τοῦ Ἀδριανοῦ, πλησίον τῆς παλαιᾶς πόλεως τοῦ Θησέως. Ἐπίσης κατεσκεύασε τὸ περίφημον Ἀδριανειον ὑδραγω-

γεῖον καὶ ἀπεπεράτω-

σε τὴν κατασκευὴν τοῦ

ναοῦ τοῦ Ὁλυμπίου

Διός, ὁ δόποιος ἀπὸ

τοῦ Πεισιστράτου εἶχε

μένειν ἡμιτελῆς.

“Οταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀπε-

σύρθη εἰς τὸ μαγευτικὸν

ἀνάκτορον εἰς τὰ Τί-

βουρα (σημ. Τελβο-

λι) πλησίον τῆς Ρώμης.

Ἐκεῖ κατεσκεύασεν ὅσα

μνημεῖα καὶ τοπία εἶχε

θαυμάσει, ἰδίως εἰς τὴν

Ἐλλάδα. Τοιουτοτρόπως

ἔβλεπε κανεὶς ἐκεῖ ἀνα-

παράστασιν τῆς Ποικί-

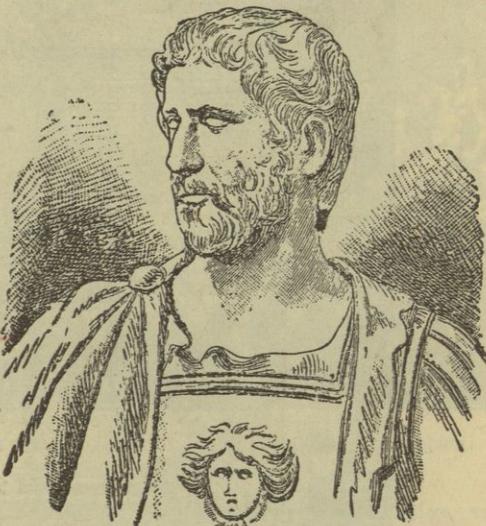
λης στοᾶς, τῶν κήπων τῆς Ἀκαδημίας, τῆς κοιλάδος τῶν Τεμπῶν κλπ.

Ο Ἀδριανὸς ἀπέθανε τὸ 138, ἀφοῦ νιοθέτησε τὸν Ἀντωνῖνον.

Ο ΑΝΤΩΝΙΝΟΣ (138 - 161)

Ο Ἀντωνῖνος κατήγετο ἀπὸ τὴν Γαλατίαν καὶ ἦτο πεντηκοντούτης, ὅταν ἔγινεν αὐτοκράτωρ. Ἀνθρωπος ἔντιμος, οἰκονόμος, γλυκὺς καὶ ἀγαθός, ἐφήρμοσεν ὅλας τὰς ἀρετάς του εἰς τὴν κυβέρνησιν.

Η βασιλεία του δὲν ἐγνώρισε σοβαρὸν πόλεμον, ἀλλ’ ἀκολουθῶν



Ἀδριανὸς

οὗτος τὸ πρόγραμμα τοῦ Ἀδριανοῦ, ἐνίσχυσε τὴν ἀμυναν τῶν συνόρων. Περιεστοιχίζετο ἀπὸ νομομαθεῖς καὶ ἡ νομοθεσία του ἐνεπνέετο ἀπὸ βαθεῖαν εὐσέβειαν. Οἱ περίφημοι νομοδιδάσκαλοι οἱ ὄλπιαι καὶ Γάιοι ἔθεσαν νόμους μὲ πνεῦμα φιλανθρωπίας. Ἰδιαιτέρως ἐπροστά-



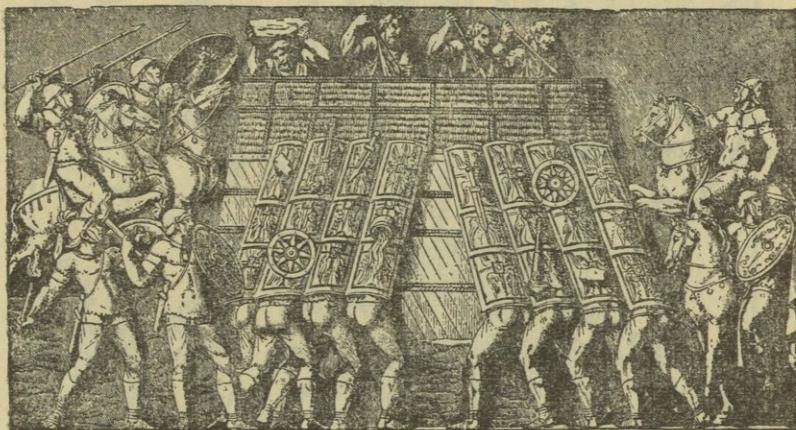
Ἡ ἐν Ἀθήναις πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ

τευσαν τοὺς δούλους, τοὺς ὄπιους δὲν ἐπετρέπετο πλέον νὰ βασανίζουν.

“Η σύνγρος του Φανστίνα ἐβοήθησε τὸν αὐτοκράτορα εἰς τὸ ἔργον τῆς δημοσίας περιθάλψεως καὶ ἀνέλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν της, Ἐδειξεν ἐνδιαφέρον διὰ τὰ γράμματα καὶ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἀρχαίας εὐσέβειας. Διὰ τοῦτο ἡ σύγκλητος τοῦ ἀπένειμε τὴν προσωνυμίαν εὑσεβὴς καὶ ὅλη ἡ δυναστεία ἔλαβε τὸ ὄνομά του (*'Αντωνῖνοι*).”

Ο Μ. ΑΥΡΗΛΙΟΣ (161 - 180) — Ο ΚΟΜΜΟΔΟΣ (180 - 192)

Ο Μάρκος Αύρηλος ἀπὸ τὴν νεότητά του ἐμορφώθη μὲ τὴν στιωτὴν φιλοσοφίαν, τὴν ὁποίαν ἐφέρμοσεν εἰς ὅλην του τὴν ζωὴν μὲ αὐστηρότητα θρησκευτικήν. Ο Αύρηλος ἐφαίνετο προωρισμένος νὰ συνεχίσῃ τὴν φιλάνθρωπον καὶ εἰρηνικὴν βασιλείαν τοῦ Ἀντωνίνου, διότι ἀπεστρέφετο τὸν πόλεμον καὶ ἡγάπα τὰ ἔργα τῆς εἰρήνης. Άλλ' ὁ εὐγενῆς αὐτὸς ἀνθρωπος κατεδικάσθη νὰ διέλθῃ ὅλην σχεδὸν τὴν ζωὴν του εἰς πολέμους.

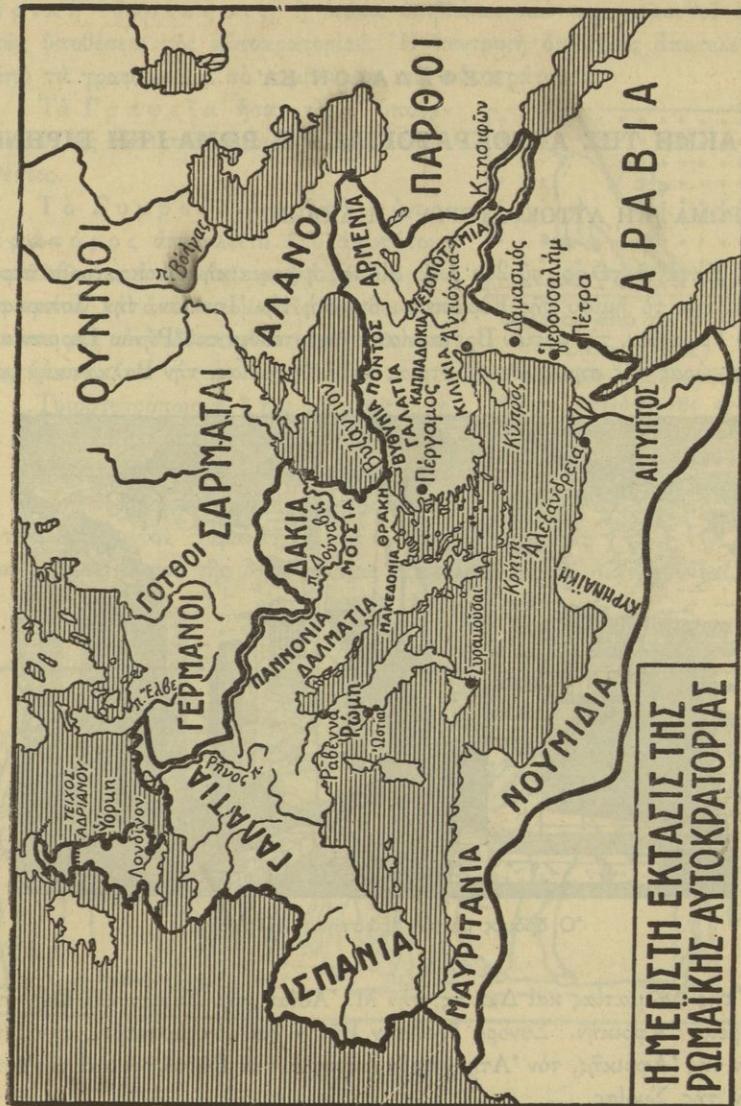


Ἐπίθεσις κατά γερμανικῆς πόλεως ('Ανάγλυφον τῆς στήλης Μ. Αύρηλίου).

Τὸ 161 ἔγινε μεγάλη ἐπιδομὴ τῶν Πάρθων εἰς τὴν Συρίαν, τὴν ὁποίαν ἀπέκρουσε μετὰ τετραετεῖς ἐπιπόνους ἀγῶνας. Άλλὰ σοβαρώτερος ἦτο δὲ κίνδυνος εἰς τὴν Εύρωπην. Οἱ Κουάδοι καὶ Μαρκομάνοι (κάτοικοι τῆς σημερινῆς Μοραβίας καὶ Βοημίας) διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐξεχύθησαν ἄλλοι εἰς τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ ἄλλοι πρὸς τὴν Ἰταλίαν, ὅπου ἐποιήρκησαν τὴν Ἀκυληίαν (Βενετίαν). Οἱ αὐτοκράτωρ εὑρέθη εἰς δυσχερεστάτην θέσιν. Λοιμωχὴ νόσος ἤρημωσε τὰς τάξεις τοῦ στρατοῦ του. Σεισμοί, πλήμμαραι, ἀφοία τῆς γῆς κατέστρεψαν τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους. Ο Αύρηλος ἤλθεν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ πωλήσῃ αὐτοκρατορικοὺς θησαυροὺς καὶ νὰ στρατολογήσῃ δούλους καὶ μονομάχους, διὰ νὰ πληρώσῃ τὰ κενὰ τοῦ στρατοῦ. Μετὰ ἐπιπόνους ἐκστρατείας ἀπέκρουσε τοὺς ἐπιδρομεῖς. Εσχεδίαζε νὰ καταλάβῃ ὅλην

τὴν χώραν μέχρι τοῦ "Ελβα καὶ τοῦ Καυκάσου ὡς προτείχισμα κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν. Τὸ ἔργον αὐτὸ θὰ ἀπήλλασσεν ἵσως τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπὸ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομάς. 'Αλλ' ὁ Αὔρηλος ἀπέθανεν εἰς τὴν Βιένην (180), προσβληθεὶς ἀπὸ τὸν λοιμόν.

Τὸν Αὔρηλον διεδέχθη ὁ υἱός του Κόμμοδος, ὁ ὄποιος ἀποτελεῖ θλιβερὸν παραφωνίαν εἰς τὴν σειρὰν τῶν μεγάλων αὐτῶν αὐτοκρατόρων. Ἡ παραφροσύνη καὶ ἡ σκληρότης του μόνον μὲ τὴν τοῦ Νέρωνος δύναται νὰ παραβληθῇ. Ὁ Κόμμοδος εἶχε τεράστιον σῶμα καὶ δύναμιν ἐξαιτικήν. Ὅγαπα μέχρι μανίας τὰς μονομαχίας, ἥρεσκετο νὰ δονομάζεται Ἡρακλῆς καὶ ἔφερε τὴν κορύνην καὶ τὴν λεοντῆν. Κατήρχετο εἰς τὸν στίβον καὶ ἐφόνευε θηρία καὶ ἀνθρώπους ἐνῷ συγκλητικοὶ καὶ λαὸς ἐπευφήμουν· τέλος, ἀξιωματικὸς τῆς αὐλῆς, τοῦ ὄποιου ἥπειλεῖτο ἡ ζωή, τὸν ἐστραγγάλισεν (192).



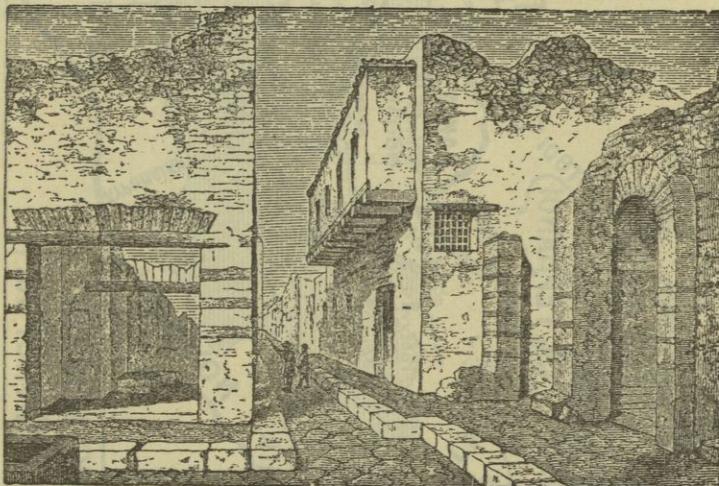
Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Η ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ - Η ΡΩΜΑΙΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

Η ΡΩΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ - Η ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου μ.Χ. αἰῶνος ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία περιλαμβάνει τὸ ήμισυ τῆς Εύρωπης : δηλαδὴ τὴν Ἰταλίαν, τὴν Ἰσπανίαν, τὴν Γαλατίαν, τὴν νότιον Βρεταννίαν, τὴν ἐντεῦθεν τοῦ Ρήγου Γερμανίαν, τὰς χώρας τῆς σημερινῆς Αὐστρίας καὶ Ούγγαρίας, τὴν Βαλκανικὴν με-



Ο δρόμος μὲ τὸν ἔξωστην. (Πομπηΐα).

τὰ τῆς Δαλματίας καὶ Δακίας, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Συρίαν καὶ δλην τὴν Βόρειον Ἀφρικήν. Σύνορα ἔχει τὸν Ρῆγον καὶ τὸν Δούναβιν, τὴν ἔρημον τῆς Ἀφρικῆς, τὸν Ἀτλαντικὸν ὥκεανόν, τὸν Εὐφράτην καὶ τὴν ἔρημον τῆς Συρίας.

Τὸν 2ον αἰῶνα ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία παρουσιάζει δψιν αὐστηρῶς συγκεντρωμένου κράτους. Εἰς τὴν πρωτεύουσαν ἐδημιουργήθη κεν-

τρική διοίκησις, ή όποια ἐπιβλέπει καὶ παρακολουθεῖ δόλας τὰς ὑποθέσεις τῆς αὐτοκρατορίας. Ή κεντρική διοίκησις ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰ γραφεῖα καὶ τὸ συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὰ Γραφεῖα ήσαν εἰδος ὑπουργείων, εἰς τὰ ὅποια ἐμοιράζοντο αἱ ὑποθέσεις.

Τὸ Συμβούλιον τοῦ αὐτοκράτορος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀνωτάτους ὑπαλλήλους, ἀπὸ τοὺς προϊσταμένους τῶν γραφείων καὶ ἀπὸ νομομαθεῖς καὶ συνεγένητοντο εἰς αὐτὸ διοικητικὰ καὶ πολιτικὰ ζητήματα.

Τοιουτοτρόπως ἡ δημοκρατικὴ μοναρχία, ὅπως τὴν εἶχεν ὁνειρευθῆ ὁ Αὔγουστος, ἀπεδείχθη ἀνεφάρμοστος καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ κυβέρνησις ἔλαβεν, ὅπως ἦτο φυσικόν, τὸν χαρακτῆρα ἀπολύτου μοναρχίας. Οἱ παλαιοὶ δῆμοις τύποι τῆς δημοκρατίας ἔξακολουθοῦν νὰ διατηροῦνται.]



Φυλάξου ἀπὸ τὸν σκύλον

(Cave canem)

(Ψηφιδωτὸν τῆς Πομπηίας).
Εἰς τὸ δάπεδον τῆς αὐλῆς
μῆτρας οἰκίας, δρομασθείσης
«οἰκία τοῦ ποιητοῦ».



“Αμαξα συγκομιδῆς

(Τοιχογραφία εἰς τὰς θέρμας τοῦ Τίτου, Ρώμη).

“Ολη ἡ παράστασις, ἄνθρωποι καὶ ζῷα, ἀποπνέουν εὐχαρίστησιν διὰ τὴν ἀφθονίαν τῆς συγκομιδῆς.

Ο ΣΤΡΑΤΟΣ — Η ΑΜΥΝΑ ΤΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ

Τὴν μεγάλην του δύναμιν τὴν χρεωστεῖ ὁ αὐτοκράτωρ εἰς τὸν ἴσχυρὸν καὶ πολὺχριμον στρατὸν. Ἡ στρατολογία ἀπέβη σχεδὸν κατὰ κανόνα ἔθελοντική. Ἡ λεγεών περιελάμβανεν 6 χιλιάδας ἄνδρας, Ρωμαίους πολίτας. Εἰς αὐτὴν ἦτο προσηρτημένον σῶμα βοηθητικὸν ἀπὸ 6 χιλ. ἄνδρας, ὑπηρκόους ἢ καὶ βαρβάρους. Ἐπομένως ἡ ρωμαϊκὴ λεγεών τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων εἶχε 12 χιλ. ἄνδρας καὶ ἀπετέλει αὐτοτελῆ ὄργανισμὸν



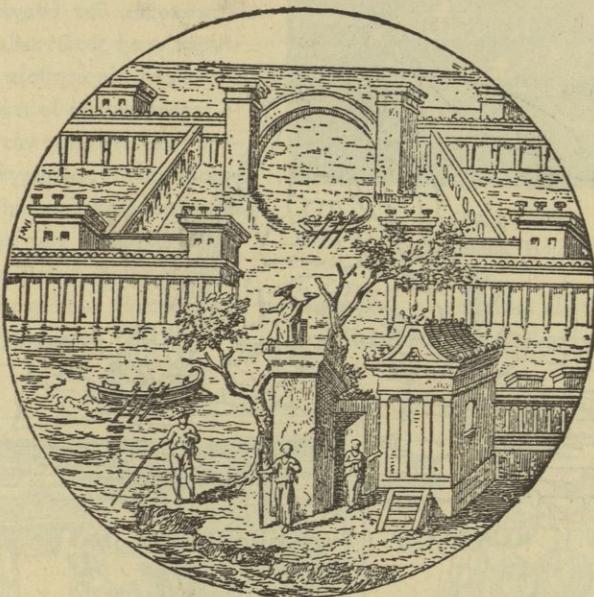
Απὸ τὴν ζωὴν τῆς ἀγορᾶς

(Τοιχογραφία τῆς Πομπήιας).

Πρὸ τῆς στοᾶς, μὲ τοὺς κορινθιακοὺς κίονας καὶ μὲ τὰ ἀγάλματα ἐφίππων, ἐμποροὶ ἢ τεχνῖται προσφέροντες πολύτιμα ἀγγεῖα πρὸς πώλησιν.

μὲ τὸ ἵππικόν, τὰς μηχανὰς τῆς κλπ., ὅπως ἡ σημερινὴ μεραρχία. "Ολος ὁ ρωμαϊκὸς στρατὸς ἀπετελεῖτο ἀπὸ 33 λεγεωνας, ἦτοι 360 - 400 χιλ., δύναμιν σχετικῶς μικρὰν διὰ τὴν φύλαξιν τόσον ἐκτεταμένου κράτους. Ο στρατὸς δὲν ἦτο διεσκορπισμένος εἰς δόλον τὸ κράτος, ἀλλὰ παρέμενεν εἰς τὰ σύνορα ἐντὸς μονίμων στρατοπέδων, ἀπὸ τὰ ὅποια

πολλά ἀπέβησαν ἀξιόλογοι πόλεις. "Οταν δὲν εἶχον στρατιωτικὰς ἀσκήσεις, οἱ στρατιῶται ἔχρησιμοι οὖντο διὰ τὴν κατασκευὴν δόῶν, γεφυρῶν, ἔσκαπτον διώρυγας καὶ ἀπεξήραινον ἔλη. Τὰ σπουδαιότερα σύνορα τοῦ κράτους ἦσαν τρεῖς μεγάλοι ποταμοί : εἰς τὴν Εὐρώπην ὁ Ρῆνος καὶ ὁ Δούναβης, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ Εὐφράτης.



"Α π ο ψ ι s λ i μ é n o s (Τοιχογραφία Πομπηίας).

Η ΡΩΜΑΪΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

"Ἐπί μακρὸν ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία δὲν εἶχεν ἐπιφόβους ἐχθρούς. Ἐξω ἀπὸ τὰ σύνορα ἔζων λαοὶ βάρβαροι, οἱ ὅποιοι δὲν ἦσαν ἀκόμη ἴσχυροι. Οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι ἀπὸ αὐτοὺς ἦσαν οἱ Γερμανοὶ ἐπὶ τοῦ Ρήνου, οἱ Πάρθοι ἐπὶ τοῦ Ευφράτου καὶ βραδύτερον οἱ Γότθοι ἐπὶ τοῦ Δουνάβεως. Ἐπίσης, οἱ αἷματηροὶ ἀγῶνες μετὰ τῶν αὐτοκρατόρων πειρωρίζοντο συνήθως εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν Ἰταλίαν καὶ δὲν ἐτάραπτον τὴν ἥσυχίαν τῶν ἐπαρχιῶν. Ἐκτὸς τούτου, οἱ Ρωμαῖοι διὰ τῶν κατακτήσεών

των ἔπαισαν τοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν λαῶν. Τοιουτοτρόπως εἰς τὸ ἀχανὲς ρωμαϊκὸν κράτος ἐπεκράτησεν εἰρήνη καὶ ἀσφάλεια, οἱ αὐτοκράτορες ἐκυβέρνησαν μὲ δικαιοσύνην τὰς ἐπαρχίας καὶ κατέπαισαν τὴν σκληρὰν ἐκμετάλλευσιν αὐτῶν. Τὸ κράτος λοιπὸν ἐπὶ μακρὸν ἀπήλαυνεν εἰρήνην καὶ εὔνομίαν. Αὕτη εἶναι ἡ λεγομένη ρωμαϊκὴ εἰρήνη (Pax Romana).



Αλιεῖς (Τοιχογραφία Πομπήιας).

Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΑΚΜΗ

Ἡ διαρκῆς εἰρήνη, ἡ καταστροφὴ τῆς πειρατείας καὶ τῆς ληστείας, τὸ ἔξαιρετον δίκτυον τῶν δημοσίων ὄδῶν καὶ ἡ ἀσφάλεια ἔχον ὡς ἀποτέλεσμα εὐημερίαν καὶ οἰκονομικήν ἀκμὴν τῶν κατοίκων, δῆγαν δὲν εἶχε γνωρίσει ὁ ἀρχαῖος κόσμος ἔως τότε. Οἱ γεωργοὶ ἐπεδόθησαν μὲ ζῆλον εἰς τὰ κτήματά των, παρετηρήθη σημαντικὴ αὔξησις πληθυσμοῦ καὶ χῶραι σχεδὸν ἕρημοι ἐγέμισαν ἀπὸ ἀνθηρᾶς πόλεις καὶ κωμοπόλεις. Μεγάλην ἐπίσης ἀκμὴν ἔσημείωσαν ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμποριον.

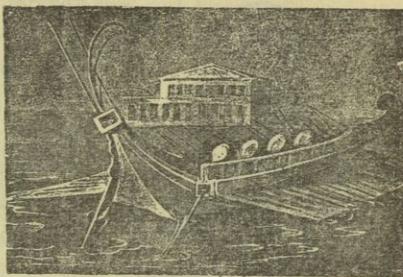
Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη κατώρθωσε νὰ ἔξημερώσῃ διὰ τοῦ πολιτισμοῦ τῆς χώρας καὶ λαοὺς διαφορωτάτους. Διὰ τοῦτο "Ελλην ρήτωρ δικαιώς ἔλεγε :

» Καθεὶς δύναται νὰ ὑπάγῃ, ὅπου θέλει. Τὰ ὅρη εἶναι ἀσφαλῆ διὰ τοὺς ταξιδιώτας, ὅπως αἱ πόλεις διὰ τοὺς κατοίκους. Ο φόβος δὲ λειψε παντοῦ. Ή γῆ ἀφῆκε τὴν παλαιάν της πολεμικὴν στολὴν καὶ περιεβλήθη τὰ ἔορτάσιμα ἐνδύματα».

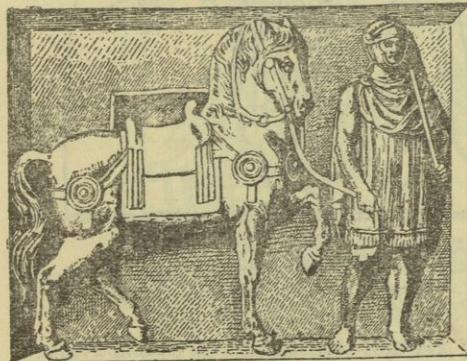
Ο ΕΚΛΑΤΙΝΙΣΜΩΣ ΤΩΝ ΕΠΑΡΧΙΩΝ

Τὰ ἀγαθὰ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ καθεστῶτος ἦσαν περισσότερον αἰσθητὰ εἰς τὰς ἐπαρχίας, διότι οἱ αὐτοκράτορες ἔπαιναν τὸν χρηματισμόν, ἐπέβλεπον ἀγρύπνως τοὺς διοικητὰς καὶ ἥκουν μὲ προσοχὴν τὰ παράπονα τῶν ἐπαρχιῶν.

‘Η ρωμαϊκὴ διοίκησις ἔγινε τοιουτοτρόπως ἀγαπητὴ εἰς τὰς ἐπαρχίας, οἱ κάτοικοι εἰς πολλὰ μέρη ἀπειμιμήθησαν τὰ ἥπη τῶν Ρωμαίων καὶ ἔμαθον τὴν γλῶσσάν των. Τοι-



Πλοῖον
(Τοιχογραφία Πομπηίας).



*Επίλεκτος ιππεύς (eques singularis).
(Ἐπιτύμβιος στήλη, Μαγεντία),

ουτοτρόπως ἥρχισεν ὁ ἐκ λατινισ μὸς τῶν ἐπαρχιῶν. Αὐτὸς ἦτο βεβαίως δύσκολον διὰ τὰς μεγάλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς — ‘Ελλάδα, Συ-



*Εκατόνταρχος παρασημοφορηθείς.

ρίαν, Αἴγυπτον — διότι αἱ χῶραι αὐταὶ διετήρουν τὴν παράδοσιν τοῦ ἐλληνικοῦ πολιτισμοῦ, ἔγραφον τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν καὶ περιεφρόνουν τοὺς Ρωμαίους καὶ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν. Εἰς τὴν Δύσιν ὅμως τὸ

πρᾶγμα ἥτο ἐντελῶς διαφορετικόν. Ἐκεῖ οἱ κατακτηθέντες λαοὶ εὑρίσκοντο εἰς ἡμιβάρβαρον κατάστασιν, ἔθαμυαζὸν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμὸν καὶ ὑπέστησαν βαθύτατα τὴν ἐπίδρασίν του. Οἱ κάτοικοι τῆς Γαλατίας, τῆς Ἰσπανίας τῆς Δακίας καὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς ἐλησμόνησαν τὴν μητρικὴν των γλῶσσαν καὶ ὀμιλησαν τὴν λατινικήν.

Τὴν προσέγγισιν αὐτῶν τῶν λαῶν ἐβοήθησαν πολὺ αἱ ἀποικίαι καὶ συνεπλήρωσεν ἡ ἀπορομή τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρωμαίου

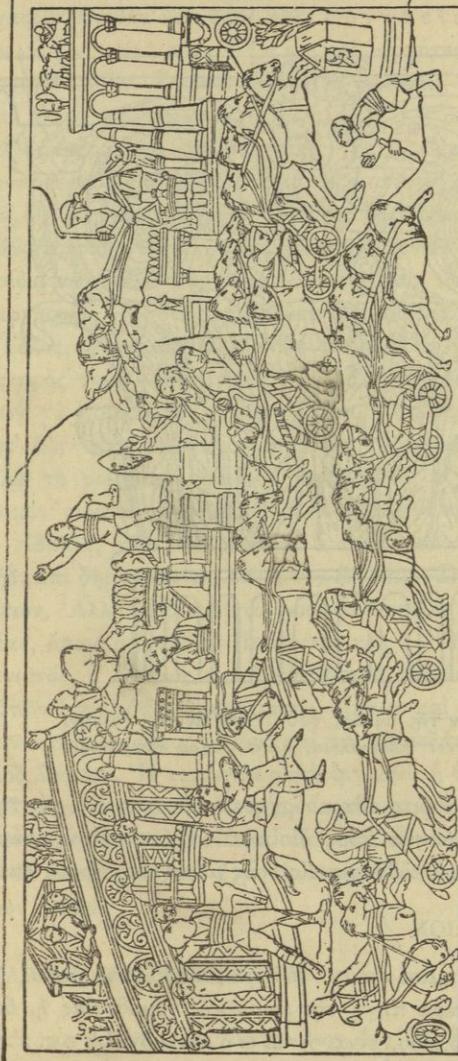


Αρματηλάτης (auriga)
("Αγαλμα. Ρώμη, Βατικανόν").



Αρχιτέκτων
Ἐπιτύμβιοι ἐπὶ τῆς Via Appia.

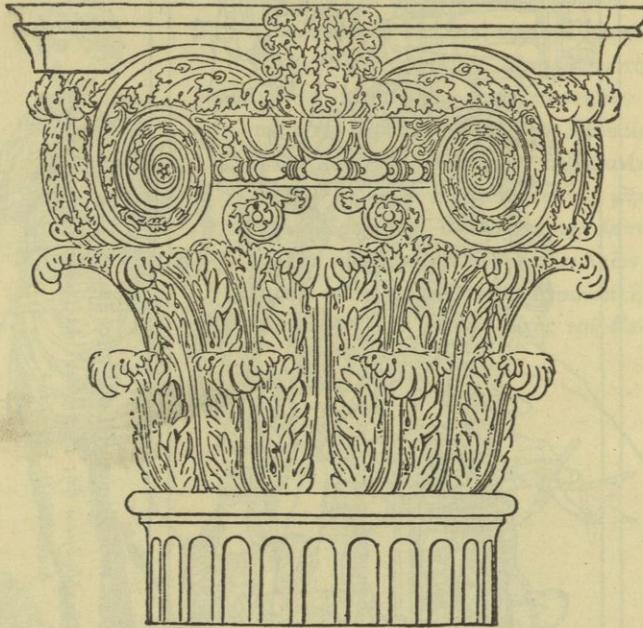
πολίτου εἰς δῆλους τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Οἱ αὐτοκράτορες εἶχον τιμήσει πολυαριθμούς ἐπαρχιώτας μὲ τὸ δικαίωμα τοῦ πολίτου καὶ πόλεις δόλοκληροι εἶχον ἥδη ἀποκτήσει τὸ δικαίωμα αὐτό. Ολίγον μετὰ τοὺς Ἀντωνίνους, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ 3ου αἰῶνος (212), ὁ αὐτοκράτωρ Καρακάλλας ἐπεξέτεινε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς δῆλους τοὺς ἐλευθέρους κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ Ρώμη δὲν εἶναι πλέον ἡ κυρίαρχος πόλις τῶν κατακτηθέντων, ἀλλὰ πρωτεύουσα τῆς αὐτοκρα-



Αἱ μεγάλαι ἱπποδρομίαι (Ludi circenses).

Ἐκτελοῦντο εἰς τὸ μέγα ἵπποδρόμιον τῆς Ρώμης καὶ ἀστέλλουν τὴν κατ' ἐξοχὴν διασκέδασιν τοῦ λαοῦ,

τορίας, τῆς δποίας οἱ κάτοικοι ὄνομάζονται Ρωμαῖοι καὶ ἔχουν ἵστα δικαιώματα.



Κιονόκρανον τῆς ὁψίδος τοῦ Τίτου εἰς τὴν Ρώμην.
Τὸ διακρίνει πολυτέλεια, ἀλλὰ ψυχρὰ ἔκφρασις.

Dionysos
Τοιουτοτρόπως ἡ Ρώμη ἐδημιούργησε κυβερνητικὸν σύστημα μοναδικὸν διὰ τὴν ἀρχαιότητα πρὸς διοίκησιν ἐκτεταμένου κράτους, τὸ δποῖον ἔχρησίμευσεν ὡς ὑπόδειγμα εἰς τοὺς μεταγενεστέρους λαούς.

ΤΟ ΡΩΜΑΙΙΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

Τὸ τελειότερον δημιούργημα τοῦ ρωμαϊκοῦ πνεύματος εἶναι ἡ νομοθεσία. Ἡ παλαιοτέρα πηγὴ τῆς ρωμαϊκῆς νομοθεσίας ἦ, δπως λέγουν, τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου, εἶναι ἡ Δωδεκάδελτος. Ἡ νομοθεσία αὐτὴ ἦτο ἀτελής, αὐστηρὰ καὶ προωρισμένη διὰ μικρὰν πόλιν. Ἀλλὰ τὸ πρακτικὸν καὶ γόνιμον πνεῦμα τῶν Ρωμαίων κατώρθωσε νὰ τὴν συμπληρώσῃ διάλιγον κατ' ὅλιγον καὶ νὰ τὴν ἐπεκτείνῃ εἰς ὅλους

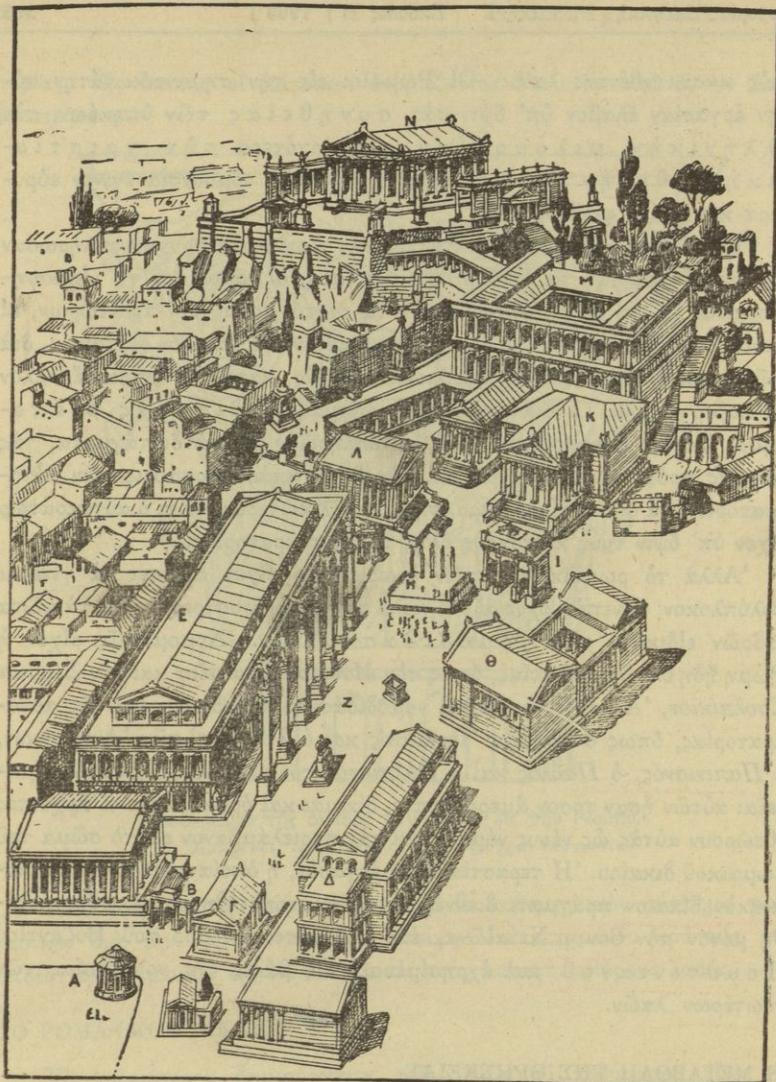
τοὺς κατακτηθέντας λαούς. Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὴν σημαντικωτάτην αὐτὴν ἐργασίαν ἔλαβον ὑπὸ ὅψιν τὰς συνηθεῖας τῶν ὑπηκόων, τὴν ἐλληνικὴν φιλοσοφίαν καὶ ἀργότερα τὴν χριστιανικὴν ἡθικὴν. Τοιουτοτρόπως ἡ ρωμαϊκὴ νομοθεσία ἔγινεν εὑρυτέρα καὶ πλέον φιλάνθρωπος.

'Ἐπι δημοκρατίας, τὰς διατάξεις τῆς Δωδεκαδέλτου συνεπλήρωσαν καὶ ἐτροποποίησαν τὰ συγκλητικὰ δόγματα, οἱ νόμοι καὶ τὰ δημοψηφίσματα. "Αλλη πηγὴ νόμων ἦσαν τὰ διατάγματα τῶν πραιτώρων, οἱ δόποιοι ἀναλαμβάνοντες τὴν ἀρχὴν ἐδημοσίευον ἐνα βασικὸν διάταγμα, διὰ τοῦ δόποιου καθώριζον τὰς θεμελιώδεις ἀρχάς, κατὰ τὰς δόποιας ἔμελλον νὰ κυβερνήσουν. Τὸ διάταγμα αὐτὸν ὠνομάζετο διαρκὲς διάταγμα. Τέλος, ἡ νομοθεσία αὐτὴ συνεπληρώθη μὲ τὰ διατάγματα, τὰς διδηγίας πρὸς τοὺς διοικητὰς καὶ τὰς δικαστικὰς ἀποφάσεις τῶν αὐτοκρατόρων, τὰ δόποια εἶχον χαρακτῆρα καθολικώτερον, διότι ὁ αὐτοκράτωρ εἶχεν ὑπὸ ὅψιν τοὺς κατοίκους ὅλης τῆς αὐτοκρατορίας.

'Αλλὰ τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον ἐνώρις ἥδη εἶχεν ἀρχίσει νὰ γίνεται πολύπλοκον· συνεπῶς ἔχρειάζετο πολὺ συχνὰ νὰ προστρέχουν εἰς τὰ φῶτα ἀνδρῶν εἰδικῶν, τῶν νομοδιδάσκαλοι ἡγμασταν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, διποτές δέ τον Μούκιον Σκαιόλαν καὶ τὸν Σέρβιον Σουλπίκιον, 'Αλλὰ οἱ ὄνομαστοι νομοδιδάσκαλοι ἡγμασταν ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας, διποτές δέ τὸν Σάλβιος Ιουνιανός καὶ ὁ Γάϊος ἐπὶ τῶν Αντωνίνων, δέ Παπινιανός, δέ Παῦλος καὶ δέ Οὐδηνιανός τὸν 4ον μ.Χ. αἰῶνα. Αἱ ἐρμηνεῖαι αὐτῶν ἦσαν τόσον ἀμερόληπτοι, δίκαιαι καὶ δρθαί, ὥστε οἱ ἀρχοντες ἔθεσθον αὐτὰς ὡς νέους νόμους καὶ τὰς περιελάμβανον εἰς τὸ σῶμα τοῦ ρωμαϊκοῦ δίκαιου. 'Η τεραστία αὐτὴ ἐργασία, ἡ δόποια κατέστησε τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον πράγματι διεθνές, ἐσυστηματοποιήθη καὶ ἐκαδικοποιήθη μόνον τὸν 6ον μ.Χ. αἰῶνα, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου 'Ιουστινιανοῦ καὶ ἔχρησίμευσεν ὡς βάσις τῆς νομοθεσίας τῶν νεωτέρων λαῶν.

Η ΜΕΤΑΒΟΛΗ ΤΗΣ ΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Κατὰ τὸν αἰῶνα τῶν Αντωνίνων ἀρχίζει ἡ ἐπίδρασις τῶν ἀνατολικῶν θρησκειῶν. Αἰγυπτιακοί, ἀσσυριακοί καὶ περσικοί θεοί — δέ "Αττικές, ἡ Ισις, δέ Οσιρις καὶ ιδίως δέ Μήθρας — ἐλαττερεύθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἀπὸ πλῆθος ἀνθρώπων καὶ ἀντικατέστησαν τὰς ἀρχαίας

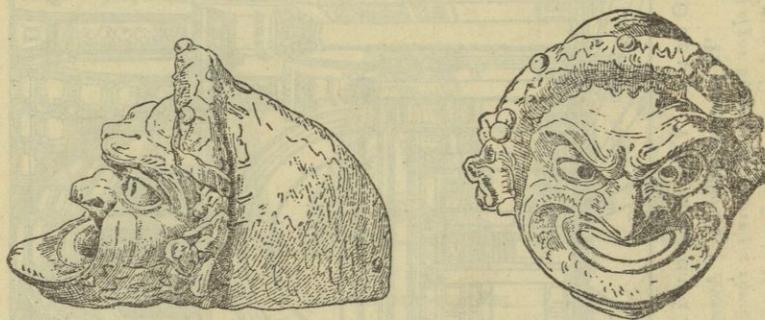


Ἡ ρωμαϊκὴ ἀγορά (Ἀναπαράστασις .)

Διὰ σειρᾶς κτισμάτων τῶν αὐτοκρατόρων ἡ ρωμ. ἀγορά, τὸ Forum Romanum, ἀπέβη σύμπλεγμα ἀπὸ περίλαμψη μημεῖα. Ὡς καθαυτὸ ἀγορὰ ἔμεινεν ὁ χῶρος, δ ὅμειονύμενος μὲ τὸ γράμμα Z. Τὰ οἰκοδομήματα, τὰ ὅποια φέρουν γράμματα, εἶναι ναοὶ καὶ ἄλλα δημόσια καταστήματα ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων.

θεότητας. Οι κάτοικοι ἡγάπησαν τὰς θρησκείας αὐτὰς διὰ τὴν ὑπόσχεσιν περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς καὶ μελλούσης ζωῆς.

Τοιουτοτρόπως αἱ θρησκεῖαι ὅλου τοῦ κόσμου εἶχον ἐγκατασταθῆ εἰς τὴν Ρώμην. Οἱ αὐτοχράτορες ἐφάνησαν πολὺ ἀνεξιθῷοσκοι καὶ δὲν ἀντέταξαν ἀντίστασιν εἰς τὴν ἐπιδρομὴν αὐτὴν τῶν ξένων θεοτήτων. Γενικῶς ὅμως ἐπεχράτει τότε μεγάλη ἀθετα, ἰδίως εἰς τὴν τάξιν τῶν μορφωμένων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπίστευον εἰς τίποτε καὶ ἔζητον ἀνακούφισιν εἰς τὴν φιλοσοφίαν. Πολὺ διεδόθη τότε ἡ στωικὴ φιλοσοφία, ἡ ὅποια διὰ πολλοὺς ἦτο ἀληθινὴ θρησκεία.



Προσωπίδες ἐκ τερρακόττας

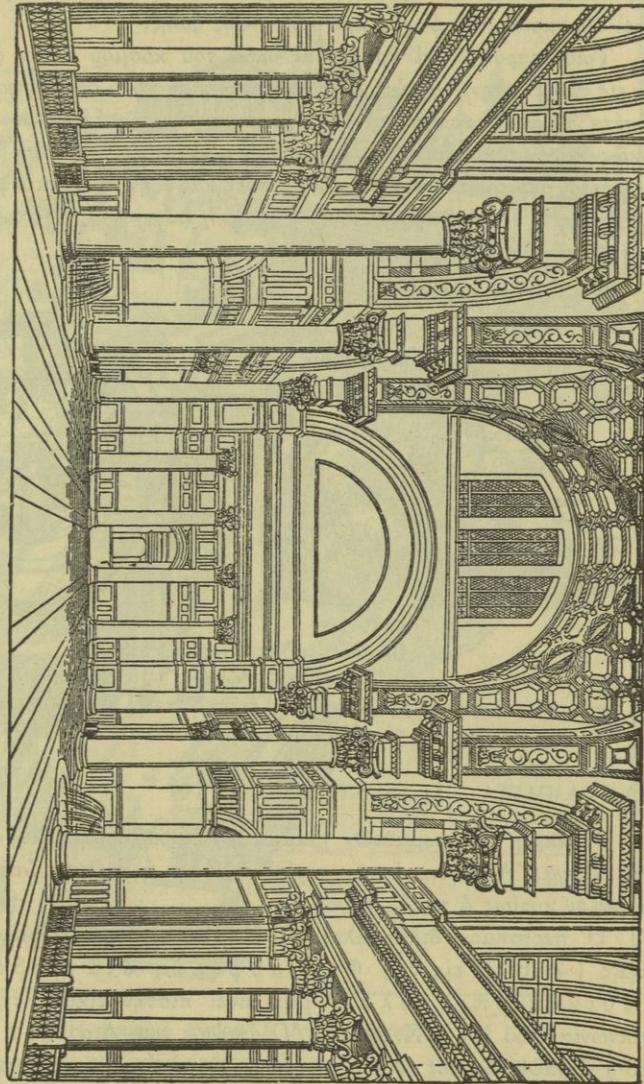
(Vucli, Ρώμη).

'Η terracotta (=δπτὴ γῆ, ἀπὸ τὸ λατινικὸν terra = γῆ καὶ cotta = δπτη) κυριολεκτικὰ διὰ τὰ σήλινα εἰδώλια (ἀγάλματα καὶ ἀνάγλυφα).

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ — ΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΑΙ

'Η ἀκμὴ τῶν ρωμαϊκῶν γραμμάτων ἔξηκολούθησε καὶ τὸν 2ον καὶ 3ον αἰώνα. Ἀλλὰ κατὰ τὴν περίοδον αὐτὴν ἡ ποίησις ὑπεχώρησε καὶ ἀκμάζει κυρίως ὁ πεζὸς λόγος.

'Ο περίφημος διδάσκαλος καὶ σύμβουλος τοῦ Νέρωνος Σενέκας (4 - 65), εἰς τὰς Φιλοσοφικὰς διατριβὰς καὶ τὰς 'Η θεικὰς ἐπιστολὰς, μᾶς δίδει πιστὴν εἰκόνα τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνος. 'Ο ἀνεψιός του Λουκιανὸς (39 - 65) ἔγραψε τὸ ἔπος Φάρσαλος, εἰς τὸ ὅποιον περιέγραψε τὸν ἐμφύλιον πόλεμον Καίσαρος καὶ Πομπήιου. Καὶ οἱ δύο αὐτοὶ συγγραφεῖς ἔπεσαν θύματα τῆς θηριωδίας τοῦ Νέρωνος.



Θέρμαι τοῦ Καρακάλλα (Ρωμ.).

Η. Ηνεκτροχὴ αὐθούσα (Αναπεριστρεψας).

Αἱ θέρμαι (τὰ λουτρὰ) εἰλικρινῶς θεωρεῖσθαι τὴν ἔωρην τῶν Ρωμαίων. Διέσκορπο εἰς αὐτὰς μέρια μέρος τῆς ἡμέρας καὶ ἀνεγέρθωσκον ἡ οὐρανοφόρη πολυτελὴ καὶ καλλιεργεῖται θέματα,

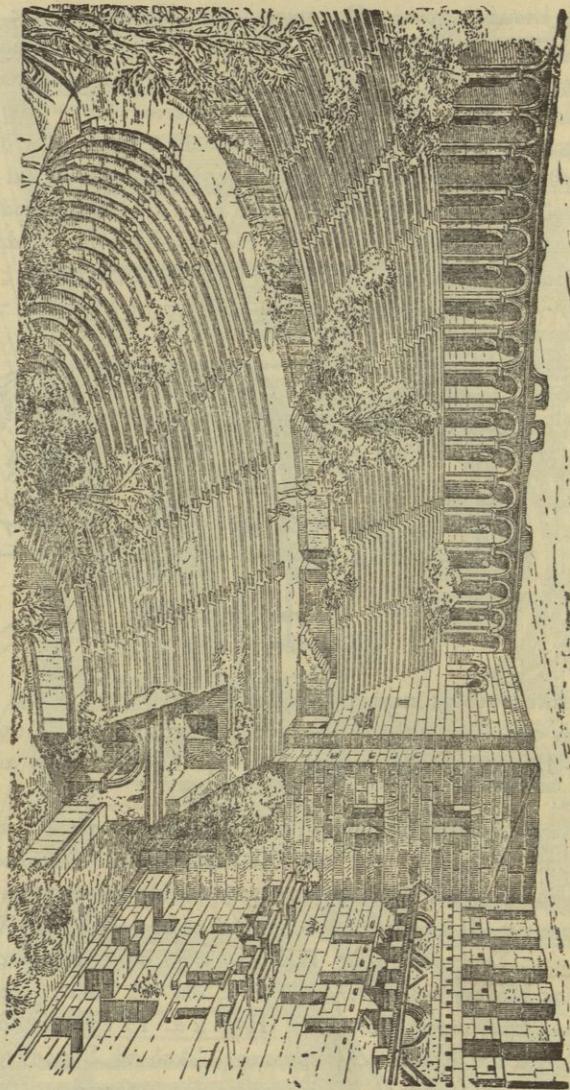
"Η έπομένη γενεά εἶδε συγγραφεῖς ἀξιολογωτάτους. Ο Τάκιτος (55 - 120) εἶναι ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους ιστορικοὺς τῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὰ Χρονικά, δηλαδὴ ιστορίαν ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Αὐγούστου μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Νέρωνος (14 - 68), καὶ τὴν Ιστορίαν ἀπὸ Νέρωνος μέχρι Δομιτιανοῦ (68 - 96) διακρίνεται διὰ τὴν βαθεῖαν παρατήρησιν, διὰ τὰς Ζωηρὰς περιγραφὰς καὶ τὴν πρωτοτύπιαν τοῦ ὄφους. Εἰς τὸ ἔργον του Γερμανία περιγράφει τοὺς Γερμανούς, ὅπως ήσαν εἰς τὴν ἐποχήν του, καὶ διακρίνει τὰς ἀρετὰς τοῦ ἡμιβαρβάρου αὐτοῦ λαοῦ. Ο Πλίνιος δὲ νεώτερος (62 - 113) ήτο συγγραφεὺς καιμψός. "Εγραψεν Ἐπιστολάς, εἰς τὰς ὁποίας μᾶς



Τραγικαὶ προσωπίδες
(Τοιχογραφία Πομπηίας).

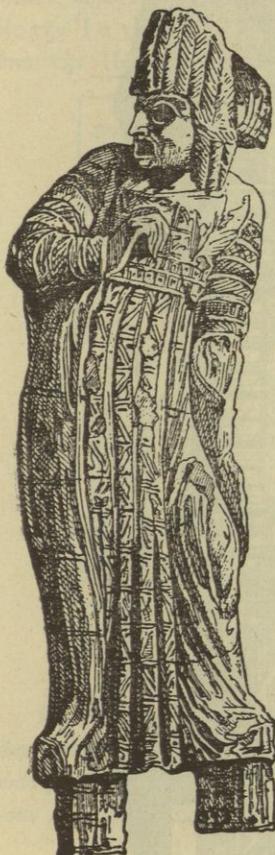
δίδει πληροφορίας περὶ τῆς κοσμικῆς καὶ λογοτεχνικῆς κινήσεως τῶν χρόνων του. Σατυρικὸς μὲν ἔξαιρετικὴν δύναμιν ἦτο δ Γιουβενάλης (50 - 130), δὲ ὁποῖος ἐκαυτηρίασε τὴν διαφθορὰν τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐκαλλιεργήθησαν τὰ ἐλληνικὰ γράμματα εἴτε ὑπὸ Έλλήνων, εἴτε ὑπὸ ἔξελληνισθέντων ἀνατολικῶν. Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνος ἤκμασεν ὁ σεμνὸς καὶ πράγματι φιλοσοφικὸς συγγραφεὺς Πλούταρχος (46 - 120) ἀπὸ τὴν Χαιρώνειαν τῆς Βοιωτίας. Συνέγραψε τοὺς Παραλλήλους Βίους, δηλαδὴ βιογραφίας ἔξοχων ἀνδρῶν τῆς Έλλάδος καὶ τῆς Ρώμης, καὶ πολλὰς φιλοσοφικὰς πραγματείας, ὅπως τὰ Ηθικά. Τὰ ἔργα του διακρίνει λεπτὴ ψυχολογία καὶ δραματικὴ περιγραφή. "Απὸ τὰ Σαμόστατα, πλησίον τοῦ Εύφρατου, κατήγετο δ ἔξοχος σατιρικὸς λογογράφος Λουκιανὸς (2ος αἰών), δὲ ὁποῖος μὲν ἀττικὴν χάριν καὶ ἀπαράμιλλον εὐφυῖαν ἐκαυτηρίασε τὰς παλαιὰς προλήψεις καὶ τὰ ἐλαττώματα τῶν συγχρόνων του.



Θέατρον Ἀστευδον (Πήδεως τῆς Παιμανίας, Μ. Ασία).
Τίτλος ρωμαϊκοῦ θεάτρου, μοναδικοῦ ἵνα τὸ κάλλος καὶ τὴν καλὴν διατίθηται.
Εξετάζεται 24 μέρων. Ιστορικοὶ βαθμίδων σίγα τὸ πρότον διάτομα, 18 εἰς τὸ δεύτερον, Η. επάνω στοὰ 43 εἰς τὸ δεύτερα.

Οι λόγιοι τῆς ἐποχῆς αὐτῆς προσέχουν πολὺ τὴν ἔκφρασιν καὶ προσπαθοῦν νὰ μιμηθοῦν τὸ ἀττικὸν υφος. Οἱ ἀττικίζοντες αὐτοὶ συγγραφεῖς ὠνομάσθησαν νέοι σοφισταί. Ό Διονύσιος δὲ Ἀλικαρνασσεὺς ἔγραψε ρωμαϊκάς ἀρχαιότητας: δὲ Στράβων ἀπὸ τὴν Ἀμάσειαν τὴν ὄνομαστὴν Γεωγραφίαν δὲ Ἀπιανὸς ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρειαν καὶ δὲ Διωνὸς Κάσσιος ρωμαϊκὴν Ἰστορίαν δὲ Ἀρριανὸς ἀπὸ τὴν Νικομήδειαν ἔγραψεν. Ανάβασιν Ἀλεξάνδρου, μιμούμενος τὸν Ξενοφῶντα. Ό Παυσανίας ἔγραψε Περιήγησιν τῆς Ελλάδος. Άλλὰ τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων αὐτῶν δὲν ἔχουν μεγάλην λογοτεχνικὴν ἀξίαν.



Τραγῳδός
(Ἐλεφαντοστοῦν)

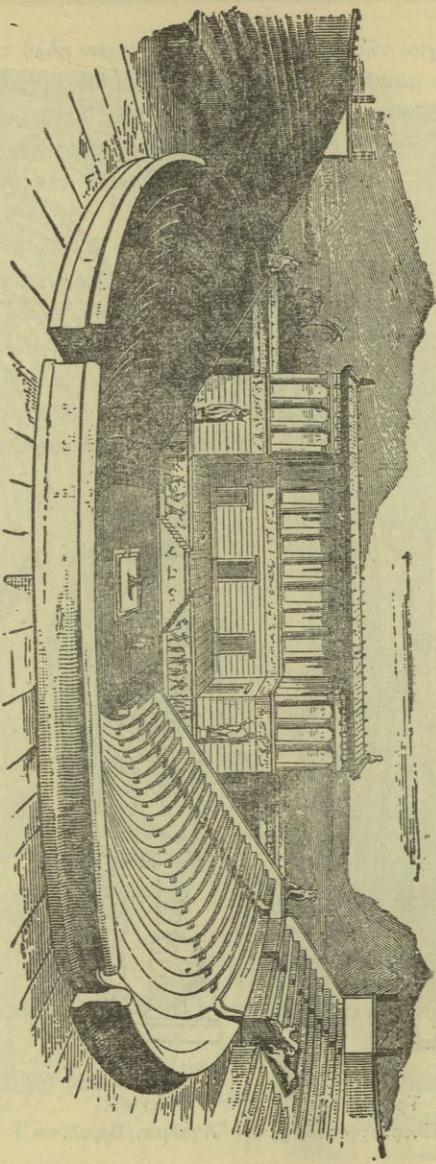


Τραγικός
(Ἀγαλμα, Βερολίνον)



Κωμικός
(Ρώμη, Βατικανόν.)

Κατὰ τοὺς αὐτοκρατορικοὺς χρόνους ἐξακολουθοῦν νὰ καλλιεργοῦνται αἱ ἐπιστῆμαι. Πλίνιος δὲ πρεσβύτερος, θεῖος τοῦ



Θεατρον Εγεστης (Ανταρχαστας).

Τοιχος κλασικος ρωμαιου θεατρου με το λογειον, με γλυπτας πρεσβειας εις την πρόσοψην της βάσεως του, με την αγγειουτα και τον λοιπον διάκοσμον. Τα λεπτατα των εις την θέσιν της πολαις συκελευτικης πολιως Εγεστης ή Σερίστης (μορφοδομηκη της νίσον).

νεωτέρου, ὁ ὄποιος ἔπεισε θῦμα τῆς φιλομαθείας του εἰς τὴν περίφημον ἔκρηξιν τοῦ Βεζουβίου τὸ 79, ἔγραψε διεξοδικὸν ἔργον ὑπὸ τὸν τίτλον Φυσικὴ ἴστορια. Τὴν Γεωγραφίαν ἐκαλλιέργησεν ὁ Στράβων καὶ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ ὀνομαστὸς ἀστρονόμος, ὁ ὄποιος ἔδωσε τὴν γεωκεντρικὴν εἰκόνα τοῦ κόσμου. Σημαντικὴν ὥθησιν εἰς τὴν Ιατρικὴν (ἰδίως εἰς τὴν ἀνατομίαν) ἔδωσεν ὁ Γαληνὸς ἀπὸ τὴν Πέργαμον.

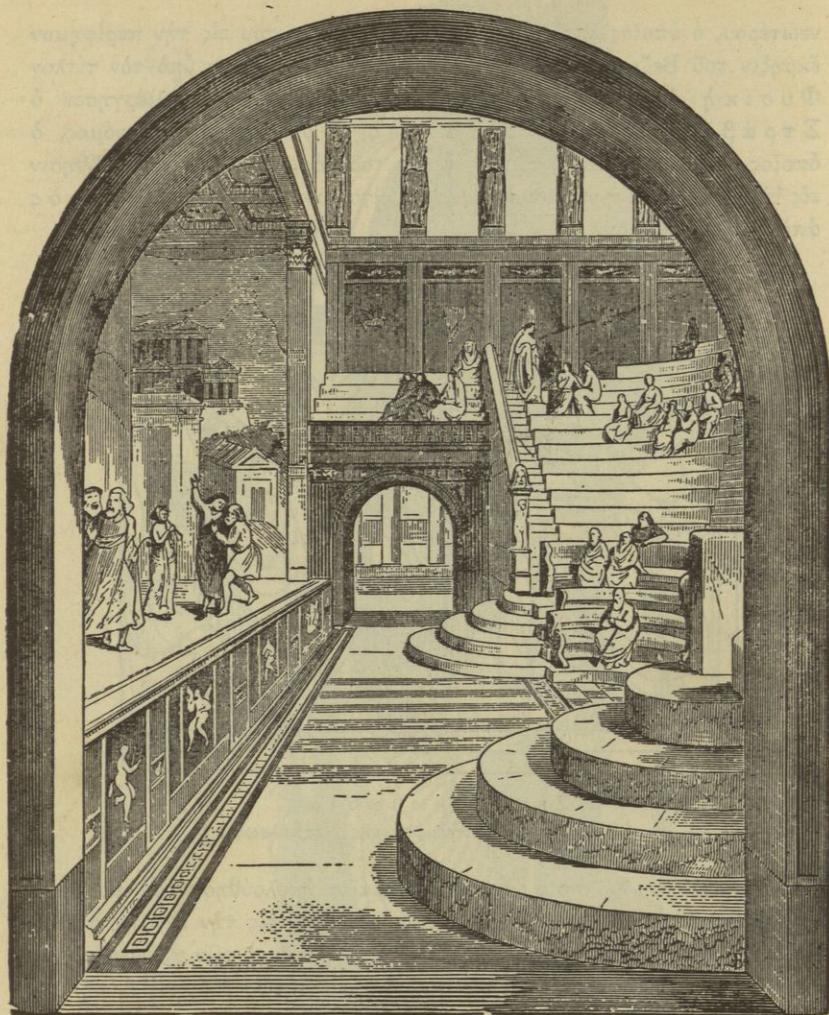


Σκηνὴ κωμῳδίας
(Μαρμάρινον ἀνάγλυφον τῆς Νεαπόλεως)

Εἰς τὴν φιλοσοφίαν οἱ Ρωμαῖοι ἡκολούθησαν τὰ Ἑλληνικὰ συστήματα, ἐκ τῶν ὄποιων μᾶλλον διαδεδομένον εἰς τὴν Ρώμην ἥτο τὸ σύστημα τῶν στωϊκῶν. Οἱ σημαντικώτεροι στωϊκοὶ τῶν χρόνων αὐτῶν ἦσαν ὁ “Ἐλλην” Ἐπίκτητος καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μᾶρκος Αὐρήλιος.

ΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Μετὰ τὸν Αὔγουστον, ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τῶν Ρωμαίων λαμβάνει τε-
ραστίαν ἐξέλιξιν. Οἱ Ρωμαῖοι ἀνεκάλυψαν εἶδος ἀμμοκονίας (τσιμέν-
του σημερινοῦ), τὸ ὄποιον ἐπέτρεπεν εἰς αὐτοὺς νὰ χρησιμοποιοῦν καὶ τὰ

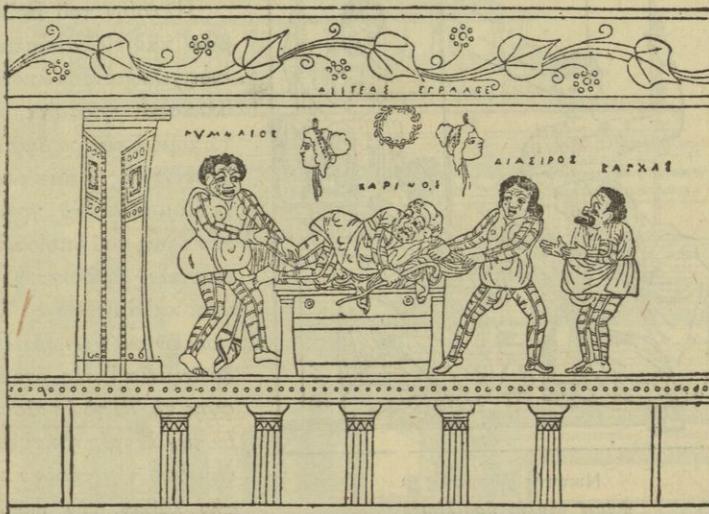


Μικρὸν θέατρον εἰς τὴν Πομπηίαν (Ἀναπαράστασις).
Ρωμαϊκὸν θέατρον μὲ τὴν ὑψηλὴν σκηνὴν (λογεῖον).

χειρότερα ὄλικὰ διὰ τὴν κατασκευὴν τῶν οἰκοδομημάτων. Λίθοι μικροί,
χαλίκια, κεραμίδια κλπ. συγκολλώμενα διὰ τῆς ἀμμοκονίας αὐτῆς, ἀπε-

τέλουν σῶμα στερεώτατον. Ἡδύναντο τοιουτοτρόπως εἰς κάθε χώραν καὶ μὲ καταπληκτικὴν ταχύτητα νὰ κτίζουν πελώρια οἰκοδομήματα καὶ στερεώτατα. Τὴν ἔξωτερικὴν ἐπιφάνειαν κατόπιν τὴν ἐκάλυπτον πρὸς καλλωπισμὸν μὲ ἐπίστρωμα ἀπὸ καλοὺς λίθους ἢ μὲ πλάκας ἀπὸ μάρμαρον.

Διὰ τὴν διακόσμησιν τῶν μνημείων μὲ ἔργα γλυπτικῆς οἱ Ρωμαῖοι μετεγειρίσθησαν "Ελληνας τεχνίτας, οἱ δόποιοι ἔγνωριζον νὰ ὑπηρετοῦν τοὺς πελάτας των καὶ ἐδημιούργησαν ἔργα ρωμαϊκῆς ἀντιλήψεως. Μὲ τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ ἀνάγλυφα προσπαθοῦν οἱ γλύπται νὰ παραστήσουν τὸ



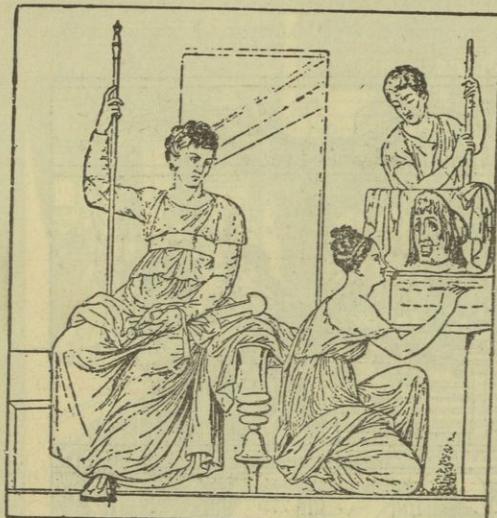
Σκηνὴ κωμῳδίας
Ἐπὶ κρατήρος τῆς Νόλας (Ιταλία).

ψυσικὸν κάλλος καὶ πολλάκις δίδουν κίνησιν εἰς τὸ σύνολον καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὰς λεπτομερείας.

Ἡ μεγάλη εὐημερία ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς Ρωμαίους νὰ κατασκευάσουν ἀναρίθμητα ἔργα εἰς ὅλον τὸ κράτος. Τὰ ἔργα αὐτά, συμφώνως πρὸς τὸ πρακτικὸν πνεῦμα τῶν Ρωμαίων, εἶναι πρωτίστως ἔργα κοινῆς ὡφελείας: ὄδοι, γέφυραι, ὑδραγωγεῖα, ναοί, θριαμβευτικαὶ ὄψιδες, θέρμαι, ἵπποδρομοι, θέατρα καὶ ἀμφιθέατρα. Τὰ ρωμαϊκὰ δόμως οἰκοδομή-

ματα ἐπιβάλλονται περισσότερον μὲ τὸν ὅγκον καὶ τὴν βαρύτητα, παρὰ μὲ τὴν κομψότητα καὶ τὴν εὐγένειαν. Δίδουν τὴν ἐντύπωσιν ὑλικῆς δυνάμεως, παρὰ διανοήσεως καὶ ψυχικῆς συγκινήσεως. Ἡ σκαπάνη τῶν ἀρχαιολόγων ἔξερθαψε πόλεις διοκλήρους, αἱ ὁποῖαι εἶχον σκεπασθῆ ἀπὸ τὴν ἄμμον τῆς ἑρήμου καὶ τὴν λάβαν τῶν ἡφαιστείων. Εἰς τὰς πόλεις αὐτὰς δυνάμεθα ἡμεῖς σήμερον νὰ μελετήσωμεν τὸν ρωμαϊκὸν πολιτισμόν. Μεταξὺ τῶν πόλεων αὐτῶν ἡ σπουδαιοτέρα εἶναι ἡ Πομπήια.

Η ΠΟΜΠΗΙΑ



Νικητής ἡθοποιὸς
Φορεῖ στολὴν βασιλέως.

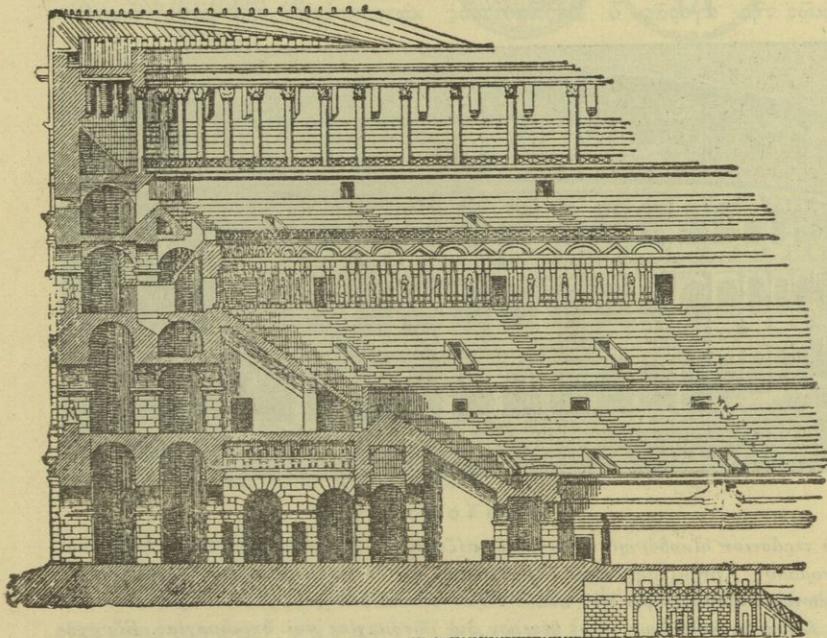
τὸς δλίγων οἱ ὁποῖοι κατέφυγον εἰς τὰ ὑπόγεια ἢ εἰς τὰ ὑπερῷα, ἐσώθησαν· αἱ οἰκοδομαὶ δὲν κατέρρευσαν ἢ ἐπίπλωσις καὶ τὰ σκεύη ἔμειναν εἰς τὴν θέσιν των, ὅπως ἦσαν.

Κατὰ τὸ τέλος τοῦ 18ου αἰῶνος ἥρχισαν ἀνασκαφάς, αἱ ὁποῖαι ἔξηκοιούθουν μεθοδικῶτα τακτικά μέχρι σήμερον. Τοιουτοτρόπως ἀπεκαλύφθη ὀλόκληρος ἡ πόλις, δπως ἦτο κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς καταστροφῆς. Διακρίνονται οἱ πλακόστρωτοι δρόμοι, αἱ πλούσιαι ἐπαύλεις μὲ τὴν ἐπίπλωσιν καὶ τὴν διακόσμησιν, τὰ καταστήματα, οἱ τοῖχοι μὲ τὰς ἡραφάς καὶ τὰ τοιχοκολλήματα, ἀκόμη καὶ τὰ πτώματα τῶν ἀτυχῶν

έκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐπνίγησαν ἀπὸ ἀσφυξίαν. Τὰ λείψανα τῆς Πομπήιας μᾶς ἐπιτρέπουν νὰ σχηματίσωμεν ἀκριβῇ εἰκόνα τῆς ρωμαϊκῆς πόλεως τοῦ 1ου μ.Χ. αἰώνος.

Η ΡΩΜΗ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΩΝ

‘Απὸ τοῦ Αὔγουστου μέχρι τῶν Ἀντωνίνων ἡ Ρώμη εἶχε λάβει



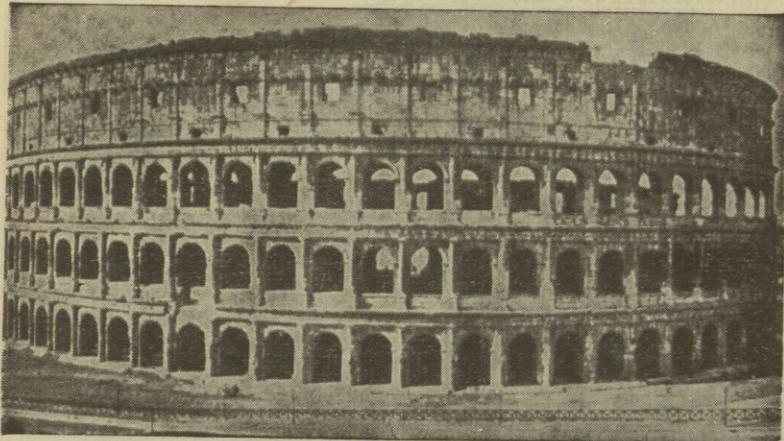
Τὸ Κολοσσαῖον (Κάθετος τομὴ).

Τὸ πολυτελὲς ἐπωτερικὸν κοσμεῖται ἀπὸ ἀψίδας, στοάς, κίονας κλπ. Τέσσαρες θολωταὶ εῖσοδοι ὁδηγοῦν εἰς τὸν κυρίως κῶδον τῷν θεατῶν. Διαθέτει θέσεις δι’ 87.070 θεατάς. Αἱ καλύτεραι θέσεις εἶναι εἰς τὸ κέντρον, ἐξ ὧν ἡ μία τοῦ αὐτοκράτορος λέγεται cubiculum.

τεραστίαν ἔξελιξιν. Ο πληθυσμός της ἀνῆλθεν εἰς 1 ἑκατομμύριον καὶ εἶχε καλλωπισθῆ μὲ πλῆθος οἰκοδομημάτων.

Κατὰ τὴν στατιστικήν, τὴν δποίων μᾶς ἔδωκαν οἱ ἀρχαῖοι, εἰς τὴν Ρώμην ὑπῆρχον 11 ἀγοράι, 2 ἀμφιθέατρα, 2 Ιππόδρομοι, 3 θέατρα, 11 θέρμαι, 10 βασιλικαὶ, 19 ὑδραγωγεῖα, 856 λουτρά, 36 θριαμβευτικαὶ ἀψίδες, 1352 πηγαὶ, 22 ἀνδριάντες παριστάνοντες ἵππεῖς, 80 ἀγάλματα θεῶν ἐπίχρυσα καὶ 77 ἔξι ἐλέφαντος. Εἰς αὐτὰ δὲν ὑπελογίζοντο τὰ ἀνάκτορα, αἱ στοιχίαι, οἱ ναοί, τὰ δημόσια μνημεῖα κτλ., τῶν δποίων ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀπεριόριστος.

Απὸ τὰς ἀγορὰς μεγαλοπρεπεστέρα ἦτο ἡ ἀγορὰ τοῦ Τραϊανοῦ, ἡ δποία ἐθεωρεῖτο ὡς ἐν ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ κόσμου. Ἀνατολικῶς τῆς ἀγορᾶς ὁ Βεσπασιανὸς κατεσκεύασε τὸ μέγα ἀμφιθέ-



Τὸ Κολοσσαῖον

Τὸ τεράστιον οἰκοδόμημα ἥρχισε τὰ κτίξεται ἐπὶ Βεσπασιανοῦ (69 - 79μ.Χ) καὶ ὠνομάσθη Amphitheatrum Flavianum. Τὸ ὄνομα Κολοσσαῖον ἔλαβε τὸν μεσαίωνα, πιθανῶς λόγῳ τὸν κολοσσαίων διαστάσεών του. Ἡρο τὸ μέγιστον τῶν ἐν Ρώμῃ ἀμφιθεάτρων, ἥτοι θέατρον διὰ μορομαχίας καὶ θηριομαχίας. Εἰς σχῆμα ἐλλειψοειδές, κατέχει ἔκτασιν 524 τ.μ. Ὁ παρμέγιστος χῶρος περιβάλλεται ὑπὸ τετραορόφου οἰκοδομῆς. Ἡ μεγίστη διάμετρος τῆς κονίστρας εἶναι 77 μέτρα, ἡ δὲ ἐλάχιστη 48,50. Εἰς τὸ ἀπαύσινον οἰκοδόμημα συνέρρεον γιλιάδες ἄνθρωποι, διὰ τὰ ἰδούν τοὺς ἔμοιον των τὰ σπαράσσωνται ἀπὸ θηρία. Πολλοὶ γραυτιανοὶ εὗρον τὸν θάρατον ἐντὸς τοῦ φορεοῦ χώρου.

ατρον Κολοσσαῖον. Μέχρι σήμερον κινοῦν τὸν θαυμασμόν μας τὰ μεγάλα καὶ πολυπληθῆ ὅ δραγωγεῖα, ἀπὸ τὰ δποῖα ἡ Ρώμη ἐλάμβανε τὸ ὄδωρο. Μερικὰ ἀπὸ αὐτὰ ἔχουν μῆκος ἔως 90 γιλιόμετρα καὶ εἶναι κατεσκευασμένα μὲ πελώρια τόξα, ὕψους πολλάκις 32 μέτρων.

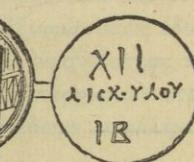
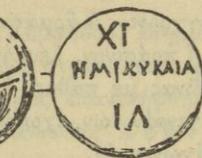
Αἱ θέρμαι καὶ ἥσαν ιδιόρρυθμα καὶ πολλάκις πελώρια οἰκοδομήματα, κυρίως λουτρά· περιεῖχον ὅμως καὶ γυμναστήριον, βιβλιοθήκας, αιθούσας διαλέξεων κεκοσμημένας μὲν ὠραίας τοιχογραφίας, μωσαϊκὰ καὶ ἀγάλματα. Οἱ Ρωμαῖοι διήρχοντο πολλὰς ὥρας εἰς τὰς θέρμας, συζη-



Σήμα θεάτρου
'Απὸ ἑλεφαντοστοῦν (Σμύρνη).



Σήμα θεάτρου
'Απὸ πόνκαλον, ενδεθὲν εἰς τὴν Πομπηίαν



Σήματα θεάτρου
Ενδέθησαν εἰς τὴν Πομπηίαν.

τοῦντες καὶ ἀγαπαυόμενοι. Τὴν πρώτην θέσιν κατέχουν αἱ θέρμαι τοῦ Καρακάλλα (Ζος αἰών).

ΤΑ ΘΕΑΜΑΤΑ

Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον πολλὴν συμπάθειαν εἰς τὸ θέατρον. Αἱ παραστάσεις των ἥσαν φάρσαι ἢ παντομίμαι, δηλαδὴ παραστάσεις μὲν χειρονομίας καὶ κινήσεις χωρὶς ὅμιλίαν.

Αντιθέτως, μὲν πολὺ πάθος παρηκολούθουν τοὺς ἀγῶνας τῶν μονομάχων. εἰς τὸ Ἀμφιθέατρον. Οἱ μονομάχοι εἰς ἥσαν κυρίως κατάδικοι εἰς θάνατον, δοῦλοι ἢ βάρβαροι αἰγμάλωτοι. Κατὰ τὴν ἡμέραν τῶν ἀγώνων παρήλαυνον εἰς τὸν στῖβον τοῦ Ἀμφιθέατρου καί, ὅταν ἔφθανον πρὸ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ θεωρείου, ἀπηγένθυνον τὸν τραγικὸν χαιρετισμόν: χαῖρε, Καῖσαρ, οἱ μελλοθάνατοι σὲ χαιρετοῦν. Κατόπιν ἤρχιζον οἱ ἀγῶνες ὑπὸ τοὺς ἥχους τῶν σαλπίγγων. Οἱ Ρωμαῖοι

εῦρισκον ἐπίσης πολλὴν εὐχαρίστησιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῶν μονομάχων καὶ θηρίων ἢ μόνον θηρίων.

Τὸ πλῆθος μὲ τὴν αὐτὴν μανίαν συνέρρεεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον, δόπου ἐτελοῦντο ἀρματοδρομίαι. Τὸ μέγα ἵπποδρόμιον τῆς Ρώμης περιελάμβανε 250 χιλ. θεατάς. Εἶχε μῆκος 600 καὶ πλάτος 100 μ. Ἡ γωνίζοντο συγχρόνως 4 ἀρματα, τὰ δύοϊα διεκρίνοντο ἀπὸ τὴν ἐνδυμασίαν τοῦ ἥνιοχου (πράσινον, λευκόν, κυανοῦν, ἔρυθρόν). Ὁ λαός παρηκολούθει τοὺς ἀγῶνας μὲ πάθος, ἐγνώριζε τὰ δύναματα τῶν ἵππων, τὴν ἡλικίαν καὶ τὴν γενεάν των, ἔχωρίζετο εἰς φατρίας καὶ ἐτάσσετο μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν δλλον ἀγωνιστήν.

Οἱ ἀγῶνες καὶ τὰ θεάματα ἦσαν τόσον ἀγαπητὰ εἰς τοὺς Ρωμαίους, ὥστε δὲ Γιουβενάλης ἔγραψεν : Οἱ Ρωμαῖοι τίποτε ἀλλο δὲν ζητοῦν σήμερον παρὰ ἄρτον καὶ θεάματα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΑΙΩΝ - Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ο ΣΕΠΤΙΜΙΟΣ ΣΕΒΗΡΟΣ (193 - 211)

Τὸ 193, ἀμέσως μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κομμόδου, ἐδημιουργήθη δέξεια κρίσις. Οἱ πραιτωριανοὶ καὶ τὰ ἐπαρχιακὰ στρατεύματα ἔξέλεξαν διαφόρους αὐτοκράτορας καὶ ὁ ἐμφύλιος πόλεμος ἐπανελήφθη. Τέλος, ἐπεκράτησεν ὁ στρατηγὸς τῶν λεγεώνων τῆς Παννονίας Σεπτίμιος Σεβήρος.

Ο Σεβήρος κατήγετο ἀπὸ τὴν Τρίπολιν τῆς Ἀφρικῆς καὶ ἦτο ἔξαρτος στρατιωτικός. Ἐσθριζε τὸ κυβερνητικόν του σύστημα εἰς τὸν στρατόν. Ηὕησε τὸν μισθὸν καὶ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ νυμφεύωνται καὶ εἰς τοὺς ἀξιωματικοὺς ἔδιδεν ἀνωτέρους βαθμούς. Διέλυσε τοὺς πραιτωριανοὺς καὶ ἀνασυνέστησε τὴν φρουράν του ἀπὸ τοὺς καλυτέρους στρατιώτας τῶν ἐπαρχιακῶν στρατευμάτων. Τὴν σύγκλητον τελείως ἔξεμηδένισε καὶ ἔδωκε μεγάλην δύναμιν εἰς τὸ αὐτοκρατορικὸν συμβούλιον.

Ο Σεβήρος ὑπῆρξεν ἀπὸ τοὺς μεγάλους αὐτοκράτορας τῆς Ρώμης, ἔξοχος κυβερνήτης, ἐλευθέριος πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἀγρυπνος φύλαξ τῆς καλῆς διοικήσεως τῶν ἐπαρχιῶν. Διὰ τοῦτο, δικαίως θεωρεῖται ὅτι συνεχίζει τὴν δυναστείαν τῶν Ἀντωνίνων. Ἐνίκησε τοὺς Παρθούς καὶ ἐκυρίευσε τὴν Μεσοποταμίαν. Τὸ 208 ἔξεστράτευσεν ὁ Ἰδιος εἰς τὴν Βρετανίαν, ἀλλὰ τὸ 211 ἀπέθανεν εἰς τὸ Ἐβρακον ('Γόρκην').

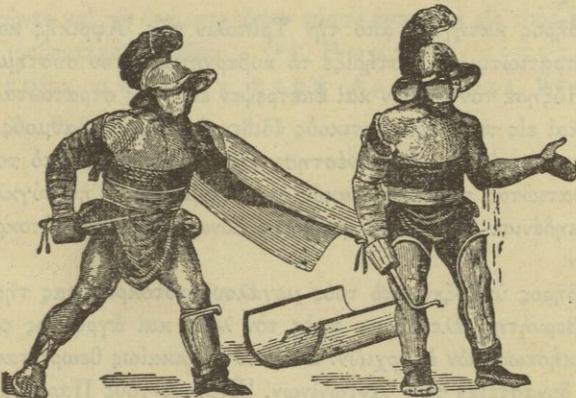
Ο ΚΑΡΑΚΑΛΛΑΣ (211 - 217)

Τὸν Σεβῆρον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Καρακάλλας, ἀγριος καὶ σκληρὸς ἥγεμων. Διεσκέδαζε τὸν ρωμαϊκὸν λαὸν μὲ δαπανηρὰ θεάματα καὶ κατεσκεύασε τὰς περιφήμους θέρμας. Τὸ 212 διὰ νόμου ἐχορήγησε τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς δλous τοὺς κατοίκους τῆς αὐτοκρατορίας, ἐκτὸς τῶν δούλων καὶ τῶν νομάδων. Ο αὐτοκράτωρ ἐκινεῖτο ἰδίως ἀπὸ λόγους οἰκονομικούς, διότι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον οἱ κάτοικοι τῶν ἐπαρχιῶν θὰ ἐπλήρωνον διπλοῦν φόρον, τοῦ ὑπηκόου καὶ τοῦ ρωμαίου πολίτου. 'Αλλ' ἡ πρᾶξις εἶχε βαθυτέρας συνεπείας, διότι ἔφερε τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους.

‘Ο Καρακάλλας ἔκαμε πολλάς ἐπιτυχεῖς ἐκστρατείας εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ τὴν Ἀσίαν. Τὸ 217, ἐνῷ ἐβάδιζε κατὰ τῶν Πάρθων, ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν πραιτωριανῶν *Μακρίνου*, ὁ δποῖος ἔγινεν αὐτοκράτωρ. ‘Ο Μακρῖνος ἐβασίλευσεν μόνον ἐν ἦτος.

ΕΛΑΓΒΑΛΟΣ — Ο ΣΕΒΗΡΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ (217 - 235)

Εἰς τὴν περίστασιν αὐτὴν παρατηροῦμεν τὴν μεταβολὴν, ἡ ὅποια εἶχε γίνει εἰς τὴν Ρώμην καὶ τὴν ἔξασθένσιν τῶν ρωμαϊκῶν παραδόσεων. ‘Η ἔξουσία περιέρχεται κατ’ οὐσίαν εἰς τὴν γυναικαδέλφην τοῦ Σεπτιμί-



Μονομάχοι

(Τοιχογραφία ἀμφιθεάτρου Πομπηίας).

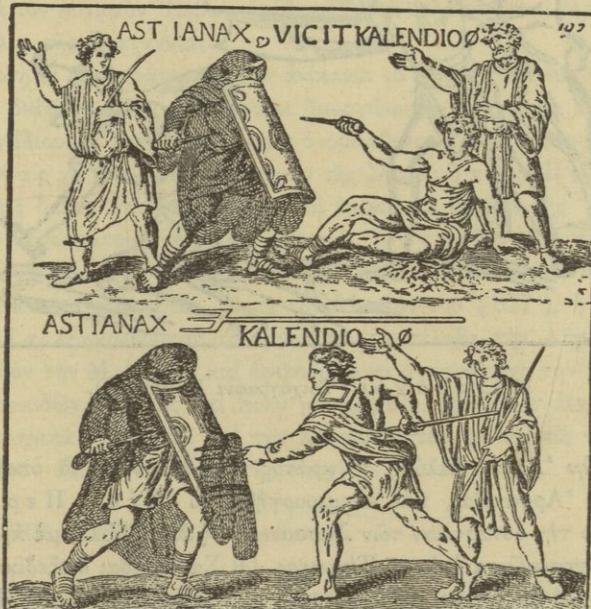
Δύο δοῦλοι : ὁ πρῶτος Σαμνίτης, ὁ δεύτερος Θρᾷξ.

ου Σεβήρου ‘Ιούλιαν, ἡ ὅποια κατήγετο ἀπὸ μεγάλην ἱερατικὴν οἰκογένειαν τῆς Συρίας. Δι’ ἐνεργειῶν τῆς Ιουλίας ἀνύψωθη εἰς τὸν θρόνον ὁ ἐγγονός της Βάδιος “Αβίτος Βασσιανὸς (218), ἐπονομασθεὶς ‘Ἐλαγάβαλος ἢ ‘Ηλιογάβαλος, διότι ἐγένετο ἀρχιερεὺς τῆς ταυτίζομένης μὲ τὸν ‘Ηλιον συριακῆς θεότητος ‘Ἐλαγαβάλ. Κατέστη περιβόλητος διὰ τὴν πολυτέλειαν, τὴν ἀκολασίαν καὶ τὴν ὀκνηρίαν του. Μετ’ αὐτὸν, δολοφονηθέντα τὸ 222, ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ Σεβῆρος ‘Αλέξανδρος μόλις 13 ἔτῶν, μὲ καλὴν ἀνατροφὴν καὶ μάρφωσιν καὶ μὲ καλὰς διαθέσεις. Καθ’ ὅλην σχεδὸν τὴν βασιλείαν ἐκυβέρνα ἡ μήτηρ του μὲ τοὺς περιφήμους νομοδιδασκάλους Οὐλπιανόν, Παῦλον καὶ Μοδενστίνον.

‘Ο αύτοκράτωρ καὶ ἡ σύγκλητος, ἐξ Ἰου ἀπειλούμενοι ἀπὸ τοὺς στρατιωτικούς, συνειργάσθησαν νὰ περιορίσουν τὴν ἐπέμβασιν τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν πολιτικήν. ’Αλλ’ ὁ στρατὸς δὲν ὑπήκουε σε καὶ τέλος ἐφόνευσε τὸν Ἀλέξανδρον (235).

Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΑΝΑΡΧΙΑ (235 - 284)

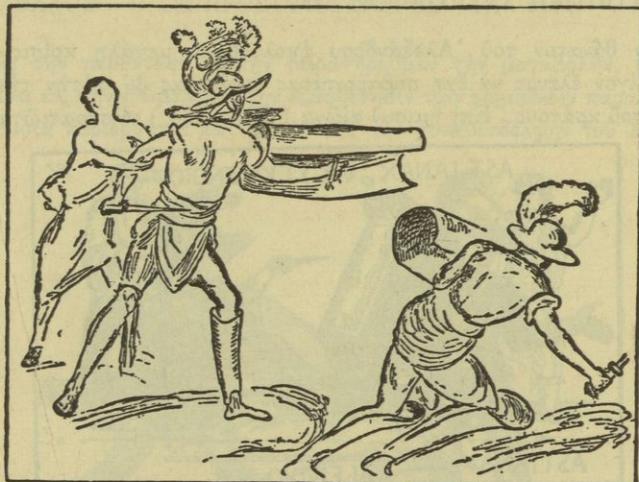
Τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡκολούθησε μεγάλη κρίσις, ἡ ὅποια ὀλίγον ἔλειψε νὰ ἔχῃ σοβαρωτάτας συνεπειάς δι’ αὐτὴν τὴν ὑπόστασιν τοῦ κράτους. ’Ἐπὶ ἥμισυν αἰώνα (235 - 284) οἱ στρατιῶται ἀνα-



Μονομάχοι (Ζωγραφική).

γορεύουν αὐτοκράτορας τῆς ἐκλογῆς των. ‘Η περίοδος αὐτὴ ὀνομάζεται εἰς τὴν ἴστορίαν στρατιωτικὴ ἀναρχία. Μέχρι τῆς ἀναρρήσεως τοῦ Διοκλητιανοῦ 26 αὐτοκράτορες ἀνεκχρύθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ἀνεγνωρίσθησαν ὑπὸ τῆς συγκλήτου καὶ ὄλοι σχεδὸν ἀπέθανον μὲ βίαιον θάνατον. Οἱ ἴστορικοὶ παραμοίασαν αὐτοὺς μὲ τοὺς τριάκοντα τυράννους τῶν Ἀθηνῶν.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς στρατιωτικῆς ἀναρχίας τὸ ρωμαϊκὸν κράτος διέτρεξεν σοβαρώτατον κίνδυνον. Εἰς ὅλην τὴν ἔκτασιν τῶν συνόρων—εἰς τὸν Ρῆγον, τὸν Δούναβιν, τὸν Εὐφράτην, εἰς τὴν Ἀφρικὴν—βάρβαροι λαοὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ κράτος.



Μονομάχοι (Τοιχογραφία Πομπηίας).

Εἰς τὴν Ἀσίαν διελύθη τὸ κράτος τῶν Πάρθων, τὸ ὄποιον ἐκύρωνων οἱ Ἀρσακίδαι, καὶ ἐδημιουργήθη τὸ Νέον Περσικὸν κράτος ὑπὸ τὴν δυναστείαν τῶν Σασσανιδῶν (226 - 651) μὲν πρωτεύουσαν τὴν Κτησιφῶντα ἐπὶ τοῦ Τίγρητος. Οἱ Σασσανίδαι διεξεδίκουν δλας τὰς χώρας, αἱ δόποιαι ἀλλοτε ἀνῆκον εἰς τὸ Περσικὸν βασίλειον. Τὸ 260 ὁ βασιλεὺς Σαπόδρος εἰσέδυσε μέχρι τῆς Συρίας καὶ Μ. Ἀσίας. Οἱ αὐτοκάτωρ Βαλεριανός, ὁ ὄποιος ἐπεχειρήσεις νὰ ἀναχαιτίσῃ τοὺς Πέρσας, συνελήφθη αἰχμάλωτος.

Εἰς τὴν Εὐρώπην οἱ βάρβαροι προσέβαλον τὰ σύνορα τοῦ Ρήγου καὶ τοῦ Δουνάβεως. Οἱ Γότθοι, γερμανικῆς καταγωγῆς, προερχόμενοι ἀπὸ τὴν Σκανδιναβίαν, κατῆλθον βραδέως πρὸς νότον καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Δακίαν μέχρι τοῦ Εὔξείνου Πόντου. Ἐκεῖ ἔγιναν ναυτικοί, κατεσκεύασαν μικρὰ πλοῖα καὶ ἀπέβησαν τολμηρότατοι πειραταί.

Δελεασθέντες ἀπὸ τὰ πλούτη τῆς αὐτοκρατορίας, ἔκαμαν πολλάς ἐπιδρομὰς εἰς αὐτὴν. Διέβησαν τὸν Δούναβιν καὶ ἐλεηλάτησαν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Μὲ τὰ πειρατικά των πλοῖα προσέβαλον τὸ Βυζάντιον, τὰ παράλια τῆς Μ. Ἀσίας, καὶ τὸ 267 τμήματα αὐτῶν ἔφθασαν μέχρι τῆς Ἑλλάδος, διόπου ἐλεηλάτησαν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Κόρινθον.

Εἰς τὸν Ρῆγον ἐμφανίζονται δύο πολεμικοὶ λαοὶ γερμανικῆς καταγωγῆς, οἱ Φράγκοι καὶ οἱ Ἀλαμανοί. Οἱ Φράγκοι ἐπέδραμον εἰς τὴν Γαλατίαν καὶ Ἰσπανίαν, οἱ Ἀλαμανοί ἐπροχώρησαν μέχρι τῆς Ἰταλίας. Οἱ Σάξονες κατοικοῦντες τὰ παράλια τῆς βορείου θαλάσσης παρὰ τὸν ποταμὸν Ἐλβανίαν, ἐπέδραμον διὰ θαλάσσης καὶ ἐλεηλάτησαν τὰ παράλια τῆς Βρεταννίας.

Ἐπειδὴ οἱ αὐτοκράτορες ἥσαν ἀνίκανοι νὰ προστατεύσουν τὰς ἐπαρχίας, εἰς διάφορα μέρη οἱ κάτοικοι διωργάνωσαν ἐπιτόπιον ἄμυναν καὶ ἀνέδειξαν ἰδίους αὐτοκράτορας, τοὺς ὄνομασθέντας αὔτοκράτορας τῶν ἐπαρχιῶν. Εἰς τὴν ἔρημον τῆς Συρίας ἡ πόλις Παλαμύρα, κειμένη εἰς δασιν, διόπου συνητῶντο οἱ ἐμπορικοὶ δρόμοι τῆς Ἀνατολῆς, ἀνέδειξεν αὐτοκράτορα τὸν διοικητήν της Ὁδέναθον, ὁ ὄποιος κατώρθωσε νὰ ἀποκρύψῃ τοὺς Πέρσας. Ἄλλ' ὁ Ὁδέναθος διενοήθη νὰ ἴδει τὴν κράτος ἀνέξαρτητον. Μετὰ τὸν θάνατόν του (627), ἡ χήρα του Ζηνοβία ἐξηκολούθησε τὸ ἔργον του, κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον καὶ ὅλην σχεδὸν τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ ἐφιλοδόξει νὰ ἀνασυστήσῃ τὴν μοναρχίαν τῶν Σελευκιδῶν. Εὐφυής καὶ πολὺ μορφωμένη, ἔδειξε μεγάλην ἀγάπην εἰς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα καὶ τὴν ἑλληνικὴν τέχνην καὶ εἰς τὴν αὐλὴν της διέμενον ἀξιόλογοι σοφοὶ τῆς ἐποχῆς.

ΟΙ ΙΑΛΥΡΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ

Τὴν ἐνότητα τοῦ κράτους ἀποκατέστησαν μερικοὶ δραστήριοι αὐτοκράτορες, καταγόμενοι ἀπὸ τὰς Ἰλλυρικὰς ἐπαρχίας, καὶ πρὸ πάντων ἀπὸ τὴν Παννονίαν, ἀπὸ τὰς ὄποιας ἐστρατολογοῦντο τώρα οἱ καλύτεροι στρατιῶται. Οἱ αὐτοκράτορες αὐτοὶ ἥσαν ἀξιωματικοὶ σχληραγγημένοι καὶ ἀνδρεῖοι καὶ ὥφειλον τὴν προαγωγὴν εἰς τὴν προσωπικήν των ἀξίων. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Κλαύδιος Β' (268 - 270) ἐβασίλευσε μόνον δύο ἔτη, ἀλλ' ἡ βασιλεία του ὑπῆρξεν ἔνδοξος. Παρὰ τὴν Ναΐσσον (σημερινὴ Νίσ) τῆς Σερβίας συνέτριψε τοὺς Γότθους καὶ ἔλαβε τὴν προσωνυμίαν γοτθικός.

Τὸν Κλαύδιον διεδέχθη ὁ Αὐρῆλιος (270 - 275), ὁ ὁποῖος ἤτοι δραστηριώτατος αὐτοκράτωρ. Ἐκλεισεν εἰρήνην μὲν τοὺς Γότθους, παραχωρήσας εἰς αὐτοὺς τὴν Δανίαν, καὶ ἀπὸ τότε σύνορον τοῦ κράτους εἶναι ὁ Δούναβις. Κατέστρεψε τοὺς Ἀλαμανούς, οἱ ὁποῖοι εἶχον εἰσβάλει εἰς τὴν Ἰταλίαν, καὶ περιέζωσε τὴν Ρώμην μὲν πελώριον τείχος 19 χιλιού. διὰ νὰ προστατεύῃ αὐτὴν ἀπὸ τὰς αἰφνιδίας ἐπιθέσεις τῶν βαρβάρων. Κατόπιν ἀπέδωκεν εἰς τὸ κράτος τὴν ἐνότητα. Ἐνίκησε τὴν Ζηνοβίαν καὶ ἐκυρίευσε τὴν Παλμύραν. Ἡ βασίλισσα συνελήφθη αἰχμάλωτος καὶ ἡ ἀκμαία καὶ πλουσία ἀλλοτε πόλις κατεστράφη. Σήμερον ἀκόμη νῦν τοις εἰς τὴν ἀπόκεντρον ἔκεινην ἄκραν τῆς συριακῆς ἐρήμου τὰ ἐπιβλητικὰ ἔρεπτα οἰκοδομημάτων ἐλληνορωμαϊκῶν, κίονες καὶ ἀψίδες, τὰ ὁποῖα ἐνθυμίζουν παλαιὰ λαμπρότητα.

Ο Αύρηλιανὸς ἐκυβέρνησεν ὡς ἀπόλυτος μονάρχης καὶ ἐδολοφονήθη τὸ 275. Μετὰ βραχεῖαν βασιλείαν τοῦ Πρόβου (276 - 282) ἦλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ ἔξοχώτερος ἀπὸ τοὺς Ἰλλυριούς αὐτοκράτορας, ὁ Διοκλητιανὸς (284).

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Αὐγούστου ἐγεννήθη εἰς τὴν Ιουδαίαν ὁ Χριστὸς καὶ ἡ διδασκαλία του διεδόθη ταχέως διὰ τῶν μαθητῶν του εἰς τὴν Παλαιστίνην, τὴν Συρίαν, τὴν Μ. Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐφθασεν εἰς τὴν Ρώμην. Ἐνῷ οἱ Ρωμαῖοι εἶχον δεῖξει ἔως τότε μεγάλην ἀνοχὴν εἰς τὰ θρησκευτικὰ ζητήματα, τόσον οἱ αὐτοκράτορες δόσον καὶ ἡ κοινὴ γνώμη ἐφέρθησαν δυσμενῶς καὶ κατεδίωξαν τοὺς ὄπαδούς τῆς νέας θρησκείας.

Ἡ κοινὴ γνώμη ἐσκανδαλίζετο ἀπὸ τὴν ἀπομόνωσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔζων οἱ χριστιανοί, καὶ ἐπλασε διαφόρους διαδόσεις: ὅτι οἱ χριστιανοί εἰς τὰς μυστικὰς συγκεντρώσεις των, τὰς λεγομένας χριστιανικὰς ἀγάπας, ἐπεδίδοντο εἰς παντὸς εἴδους ὅργια. Οἱ αὐτοκράτορες καὶ ἡ ἀνωτέρα κοινωνία ἐφαντάζοντο ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς θὰ ἐνώσῃ τοὺς ἀπόρους καὶ τοὺς δυστυχεῖς κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν λοιπῶν πλουσίων καὶ θὰ καταρρίψῃ τὸν πολιτικὸν καὶ κοινωνικὸν καθεστώς. Διὰ τοῦτο, πολλοὶ αὐτοκράτορες ἐθεώρησαν τὴν νέαν θρησκείαν ἐπικίνδυνον καὶ κατεδίωξαν αὐτήν.

ΟΙ ΔΙΩΓΜΟΙ

Ονομάζουν διωγμούς τὰς βιαιότητας, τὰς ὁποίας διέπραξαν οἱ

εἰδωλολάτραι κατὰ τῶν χριστιανῶν. 'Ο λαὸς μὲ τὸν φανατισμόν του ἀπέδιδεν δόλας τὰς δυστυχίας (πυρκαϊάς, πανώλην, κακὴν ἐσοδείαν, ἀτυχήματα εἰς τὰ σύνορα), εἰς τὴν δργὴν τῶν θεῶν κατὰ τῶν χριστιανῶν. 'Αλλ' ἡ πολιτεία ἥτο διστακτική καὶ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ Ζου αἰώνος δὲν ἔγινε συστηματικὸς διωγμὸς τῶν χριστιανῶν.

Οἱ πρῶτοι διωγμοὶ ἔγιναν ἐπὶ Νέρωνος, ἐπὶ Δομιτιανοῦ καὶ βραδύτερον ἐπὶ Τραϊανοῦ καὶ Μ. Αὐρηλίου. 'Αλλ' οἱ διωγμοὶ αὐτοὶ ἦσαν τοπικοὶ καὶ διήρκεσαν δλίγον. Κατὰ τὸ πρῶτον ὅμως ἡμισυ τοῦ Ζου αἰώνος ἡ πολιτεία ἤρχισε νὰ ἀνησυχῇ διότι οἱ χριστιανοὶ εἶχον πληθυνθῆ καὶ εἶχον εἰσχωρήσει εἰς δόλας τὰς κοινωνικὰς τάξεις. Περιεφρόνουν τοὺς ἐπισήμους θεούς καὶ δὲν ἀπέδιδον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος τὴν διειλομένην τιμήν. Διὰ τοῦτο πολλοί, καλοὶ κατὰ τὰ δλλα, αὐτοκράτορες κατεδίωξαν τοὺς χριστιανοὺς.

Ο πρῶτος γενικὸς διωγμὸς ἔγινεν ἐπὶ αὐτοκράτορος Δεκίου τὸ 250 μ.Χ. Ο μεγαλύτερος ὅμως κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμὸς ἔγινεν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ (303), τὸ δόποιον ἡ ἐκκλησίᾳ δόνομάζει μέγαν διωγμόν. Οἱ χριστιανοὶ ὑπέστησαν μὲ θαυμαστὴν καρτερίαν τὰς φρικώδεις ποινὰς καὶ ἡ ἐκκλησία ὠνόμασε μάρτυρας ἑκείνους οἱ ὄποιοι ἐδέχθησαν τὰ βασανιστήρια καὶ τὸν θάνατον χάριν τῆς πίστεως. Παρ' δόλους ὅμως τοὺς διωγμούς καὶ τὰς πιέσεις, ὁ ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν ἐπληθύνετο καὶ ἡριθμοῦντο ἥδη πιστοὶ καὶ μεταξὺ τῆς ἀνωτάτης κοινωνίας.

Η ΔΙΑΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

'Η ταχεῖα διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ διείλεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους καὶ εἰς τὴν ρωμαϊκὴν εἰρήνην. 'Ἐπίσης πολὺ ἐβοήθησε τὴν διάδοσιν τοῦ χριστιανισμοῦ ἡ κοινωνικὴ καὶ ἡθικὴ κατάστασις τοῦ ρωμαϊκοῦ κόσμου. Οἱ ἀπόκληροι τῆς κοινωνίας, οἱ ὄποιοι ἀπετέλουν τὴν μεγαλυτέραν μᾶζαν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς αὐτοκρατορίας, ἔζητον παρηγορίαν καὶ ἐλπίδα ἔξω τῆς γηίνης ζωῆς, ἡ ὄποια δὲν ἥτο πολὺ εὐχάριστος δι' αὐτούς.

Μεταξὺ αὐτῶν ὁ Χριστιανισμὸς ἐστρατολόγησε τοὺς περισσοτέρους καὶ φανατικωτέρους ὄπαδούς. 'Αλλὰ καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν μαρτύρων προσείλκυσε πολλούς ὄπαδούς καὶ ἐνίσχυσε τοὺς δειλούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

Ο ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΣ (284 - 305) — Η ΤΕΤΡΑΡΧΙΑ

‘Η βαθεῖα μεταβολή, ἡ ὅποια εἶχε γίνει εἰς τὴν σύστασιν τοῦ κράτους, ἐπέβαλε νέαν διαρρύθμισιν τῆς διοικήσεως. Τοῦτο ἔκαμεν ὁ Διοκλητιανός, καὶ τὸ ἔργον του συνεπλήρωσε ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος.



‘Ανάκτορον τοῦ Διοκλητιανοῦ.
Εἰς τὸ Σπαλάτον τῆς Δαλματίας.

τορίας, ιδίως διὰ τὴν ἀσφάλειαν τῶν συνόρων, ὁ Διοκλητιανὸς προσέλαβεν ώς συνάρχοντα τὸν Μαξιμιανὸν, ἀνθρωπὸν ἀμόρφωτον ἀπὸ τὴν Παννονίαν, ἀλλὰ γενναῖον στρατηγόν, εἰς τὸν ὅποιον ἀνέθεσε τὴν διοίκησιν τῆς Δύσεως, ἐνῷ ὁ Ἰδιος ἔκυβέρνα τὴν Ἀνατολήν. Οἱ δύο αὐτοκράτορες, οἱ ὅποιοι ἔφερον τὸν τίτλον τοῦ Αὐγούστου, προσέλαβον ἀργότερα»

‘Ο Διοκλητιανὸς κατήγετο ἀπὸ τὴν Δαλματίαν, εἰσῆλθεν ἐνωρὶς εἰς τὸν στρατὸν καὶ μὲ τὴν σύνεσιν καὶ τὸ θάρρος του κατώρθωσε νὰ φθάσῃ εἰς τὰ ὕψιστα ἀξιώματα. Ἐκλεγεὶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πρόθου αὐτοκράτωρ (284) κατώρθωσε νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν καὶ ἐπεχείρησε ριζικὴν μεταρρύθμισιν τῆς διοικήσεως καὶ τοῦ στρατοῦ.

‘Ἐπειδὴ εἶχεν ἀποδειχθῆ κατὰ τοὺς χρόνους τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ὅτι εἰς ἀνώτερος ἀρχῶν διοικῶν τὸ κράτος ἀπὸ τὴν Ρώμην δὲν ἐπήρκει διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς διοικήσεως τῆς ἀχανοῦς αὐτοκρατορίας

δύο βοηθούς και συνάρχοντας μὲ τὸν τίτλον τοῦ Καίσαρος : δ Διοκλητιανὸς τὸν Γαλέριον ὁ Μαξιμιανὸς τὸν Κωνστάντιον τὸν Χλωρόν. ‘Ο Κωνστάντιος ἐκυβέρνα τὴν Γαλατίαν, Ισπανίαν καὶ Βρετανίαν μὲ πρωτεύουσαν τὴν γαλατικὴν πόλιν Τρεβήρους (σημ. Τρίρ), ὁ Μαξιμιανὸς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Δύσεως μὲ πρωτεύουσαν τὸ Μιλάνον, ὁ Γαλέριος τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον μὲ ἔδραν τὸ Σερβίαν τὴν Σερβίας καὶ ὁ Διοκλητιανὸς τὰς λοιπὰς χώρας τῆς Ανατολῆς μὲ πρωτεύουσαν τὴν Νικομήδειαν τὴν Βιθυνίας. Αὐτὸς ἦτο τὸ σύστημα τοῦ Διοκλητιανοῦ, τὸ ὅποιον ὀνομάσθη τετραρχία.



‘Ανάκτορον τοῦ Διοκλητιανοῦ (Σπαλάτον, πρόσοψις).

Τὸ 305 ὁ Διοκλητιανός, κυριαρχένος ἀπὸ τὴν διοίκησιν, παρηγήθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν καὶ ἀπεσύρθη εἰς τὸ ἀνάκτορόν του εἰς τὰ Σάλωνα (σημ. Σπάλατον) τῆς Δαλματίας, ὃπου ἔζησεν ἀκόμη 8 ἔτη. Ἐπεισες μάλιστα καὶ τὸν Μαξιμιανὸν νὰ κάμη τὸ Ἅδιον. Μετὰ τὴν παραίτησιν τῶν δύο αὐτοκρατόρων, αὐγούστοι ἔγιναν ὁ Κωνστάντιος καὶ ὁ Γαλέριος, οἱ ὅποιοι προσέλαβον δύο καίσαρας, τὸν Μαξιμίνον καὶ τὸν Σεβῆρον.

Η NEA MONAPXIA

“Ηδη ἀπὸ τοῦ 3ου μ.Χ. αἰῶνος εἶχεν ἀρχίσει διοικητικὴ μεταβολή,

ἀλλὰ συνετελέσθη κυρίως ὑπὸ τοῦ Διοκλητιανοῦ καὶ τοῦ Κωνσταντίνου. Τὸ νέον καθεστώς δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰ ἔξῆς :

1) Τὸ πολίτευμα ἔγινεν ἀπόλυτος μοναρχία κατὰ τὸ σύστημα τῶν κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς.

2) Ἡ διοίκησις ἔγινε πολυπλοκωτέρα καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπαλλήλων ηὔξηθη ὑπερμέτρως.

3) Οἱ βαρβαροὶ κατέλαβον θέσιν πολὺ σημαντικὴν εἰς τὸν στρατὸν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν.

Ο Διοκλητιανὸς περιεστοιχίσθη ἀπὸ μεγαλοπρεπῆ αὐλὴν καὶ καθηρώσεν ἐθιμοτυπίαν δομίαν μὲ τὴν τῶν βασιλέων τῆς Ἀνατολῆς. Τὸ πρόσωπόν του ἐθεωρεῖτο ἱερὸν καὶ οἱ πλησιάζοντες αὐτὸν ἐπρεπε νὰ τὸν προσκυνοῦν.

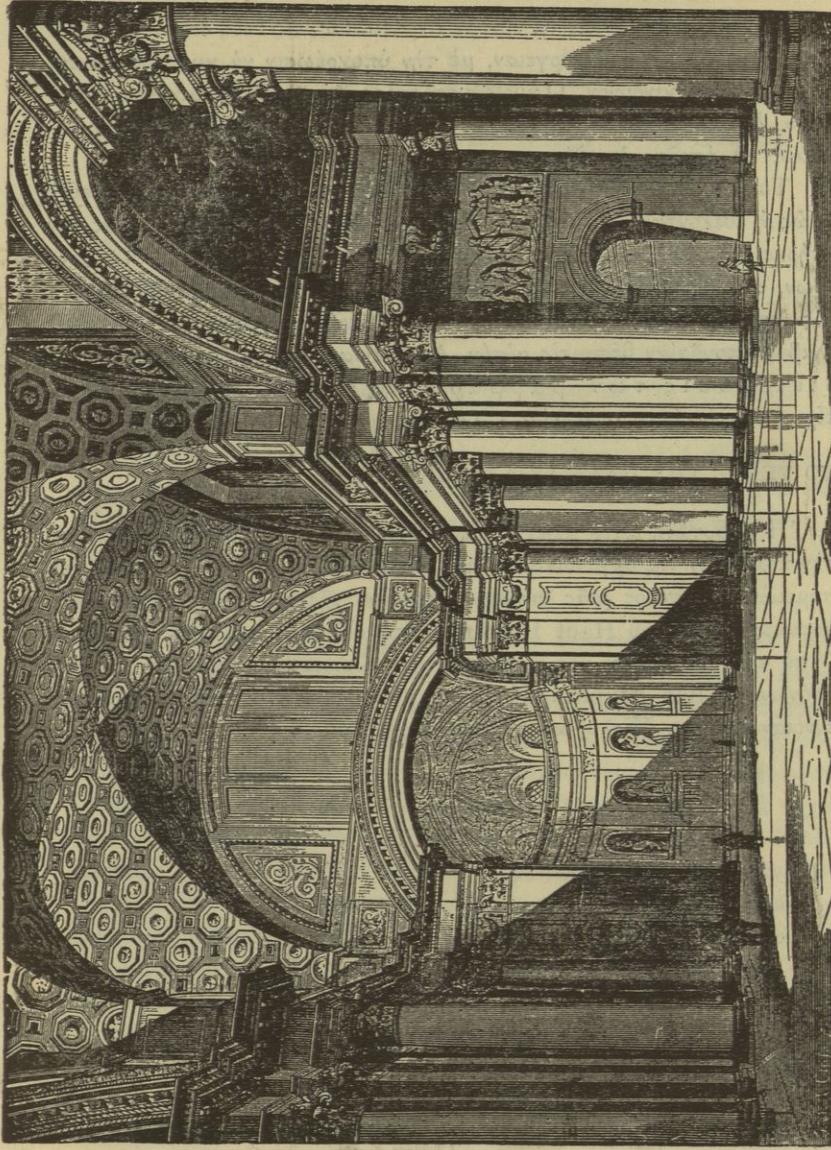
Τὴν κυβέρνησιν τοῦ κράτους εἶχεν ὁ αὐτοκράτωρ μὲ τοὺς πολυαριθμούς ὑπαλλήλους, οἱ ὄποιοι κατενέμοντο εἰς τέσσαρας μεγάλας ὑπηρεσίας, τὰ σημερινὰ ὑπουργεῖα. Οἱ ὑπάλληλοι ηὔξηθσαν ὑπερμέτρως, ἡ σύγκλητος κατήντησεν ἀπλῶς συμβούλιον, τὸ ὄποιον ἐφρόντιζε διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς πόλεως, καὶ οἱ ὑπατοὶ εἶχον μόνον τὴν φροντίδα τῶν θεαμάτων.

Καὶ ἡ διοίκησις τῶν ἐπαρχιῶν ὑπέστη σημαντικὴν μεταβολὴν. Οἱ διοικηταὶ τῶν ἐπαρχιῶν, ἐπειδὴ ἐκυβέρνων μεγάλας στρατιὰς καὶ ἐκτεταμένας χώρας, ἀπέβαινον πολλάκις ἐπικινδυνοί. Ο Διοκλητιανὸς περιώρισε τὴν ἕκτασιν τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ηὔξησε τὸν ἀριθμὸν των εἰς 90 καὶ ἀπὸ τοὺς διοικητὰς ἀφήρεσε τὴν στρατιωτικὴν διοίκησιν. Εἰς τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰῶνος αἱ ἐπαρχίαι ἔγιναν 120.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ — ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ

Τὸ πλῆθος τῶν ὑπαλλήλων καθὼς καὶ ἡ νέα στρατιωτικὴ ὅργάνωσις ἀπῆτουν μεγάλας δαπάνας. Οἱ αὐτοκράτορες κατέφευγον εἰς τοὺς φόρους, οἱ ὄποιοι ἔγινοντο διαρκῶς βαρύτεροι. Ἀπὸ τὸν 4ον αἰῶνα τὸ κράτος δὲν εὑρίσκετο εἰς ἀνθηρὰν οἰκονομικὴν κατάστασιν. Οἱ διαρκεῖς πόλεμοι εἶχον δημιουργήσει σοβαρὰν οἰκονομικὴν κρίσιν. Ἐφ' ἑτέρου αἱ ἐρημώσεις ἐκ τῶν ἐπιδρομῶν εἶχον προκαλέσει σιτοδέειας καὶ μεγάλην ὑπερτίμησιν τῶν τροφίμων. Οἱ ἀγροὶ ἔμεναν ἀκαλλιέργητοι καὶ ὁ πληθυσμὸς εἶχεν ἀραιωθῆ πολύ.

Εἰς τὸν στρατὸν καὶ τὴν ἀμυναν τῶν συνόρων ἔγινεν ἡ ἔξῆς μετα-



Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Θέρμα Διοκλητιανού είς τὴν Ρώμην. Κεντρική αίθουσα. (Αναπαράστασις.)

βολή. Ἐγκατέστησαν εἰς τὰ σύνορα στρατιώτας, εἰς τοὺς διεμοίρασαν γαίας πρὸς καλλιέργειαν, μὲ τὴν ὑποχρέωσιν νὰ κινητοποιοῦνται εἰς τὸν πρῶτον κίνδυνον. Ὁ κυρίως στρατὸς κατενεμήθη εἰς μικρότερα σώματα, διέμενε πλέον εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἔκινεῖτο ἐκάστοτε εἰς τὸ σημεῖον, τὸ διοίκον ἔκινδύνευε.

Τὸ νέον ἀμυντικὸν σύστημα ἀπήγησε στρατὸν 450 χιλιάδων. Ἐπειδὴ δύμως ἡ ἔθελοντικὴ στρατολογία ἀπὸ τοὺς λαοὺς τῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἐπήρκει, οἱ αὐτοκράτορες ἐσχημάτισαν σώματα ἀπὸ βαρβάρους τῶν συνόρων, τοὺς διποίους ὠνόμασαν συμμάχους. Τοιουτοτρόπως διατάσσεται καθαρῶς μισθιφορικὸς καὶ οἱ βάρβαροι, ιδίως οἱ Γερμανοί, ἔλαβον σπουδαίαν θέσιν εἰς αὐτὸν. Αὐτὴ εἶναι ἡ λεγομένη εἰρηνικὴ διείσδυσις τῶν βαρβάρων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν, ἡ διοίκηση σοβαρωτάτας συνεπείας.

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΑΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

Ἡ βαθυτάτη αὐτὴ ἀλλαγὴ εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ τὴν πολιτικήν της δργάνωσιν διὰ τοῦ Διοχλητιανοῦ καὶ τῶν διαδόχων του σημειώνει τὸ τέλος μιᾶς μεγάλης περιόδου τῆς παλαιοτέρας ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, τοῦ Haut Empire, ὅπως εἶπον οἱ νεώτεροι Ιστορικοί. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει ἡ νέα αὐτοκρατορία τῶν προκεχωρημένων ἡ κάτω χρόνων, τὸ Bas Empire. Οἱ δροὶ haut καὶ bas ἔχουν ἀπλῶς χρονικὴν ἔννοιαν καὶ ὅχι ἀξιολογικήν, ὅπως συνηθίζουν νὰ ἔννοοῦν πολλοί.

ΑΙΓΑΙΟΝ ΛΑΤΙΝΙΑΤ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ — ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

ΤΑ ΑΙΤΙΑ ΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΗΣ

Τὸν 4ον αἰῶνα ἡ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία παρουσιάζει καταφανῆ συμπτώματα μαρασμοῦ καὶ καταπτώσεως. Μετ' δὲ λίγον θὰ καταρρεύσῃ ἡ κραταιὰ αὐτοκρατορία, διλόκληρος δὲ κόσμος θὰ πάθῃ βαθεῖαν ἀλλοίωσιν καὶ θὰ λάβῃ νέαν μορφήν. Αὐτὸ δόνομάζουν εἰς τὴν ἴστορίαν καὶ ταστροφὴ τοῦ ἀρχαίου κόσμου.

Οἱ βαθύτεροι λόγοι τῆς καταστροφῆς εἰναι : 1) ἡ ἔξαφάνισις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ καὶ γενικῶς ἡ ἔξασθενσις τῶν λαῶν ἐκείνων, οἱ δόποιοι εἰχον δημιουργήσει τὸν ἀρχαῖον πολιτισμόν, 2) ἡ ἀλλαγὴ εἰς τὸν τρόπον τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γῆς καὶ 3) ἡ ἀποχέρσωσις τῶν ἀγρῶν.

Η ΕΞΑΦΑΝΙΣΙΣ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙΚΟΥ ΛΑΟΥ

Ο Ρωμαϊκὸς λαὸς μὲ τὴν παλαιὰν ἔννοιαν δὲν ὑπάρχει πλέον. Η ἴσχυρὰ φυλή, ἡ δόποια κατέκτησε τὸν κόσμον, ἔξελιπεν. Οἱ ἀνταγωνισμοὶ μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν καὶ οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι εἰχον ἔξαφανίσει τὸ ἀκμαιότερον καὶ τὸ ζωτικώτερον μέρος τῶν Ρωμαίων. Συγχρόνως, διὰ λόγους γνωστοὺς οἱ ἀγρόται καὶ οἱ μικροκτηματίαι ἐγκατέλειψαν τὰ κτήματά των καὶ ἔγιναν κάτοικοι τῶν πόλεων, ἔμποροι καὶ τεχνῖται καὶ ἡ ὑπαιθρος ἐγέμισαν ἀπὸ δούλους Ἀσιάτας. Αφοῦ δὲ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως (Ιταλοί, Γαλάται, Ισπανοί, Βορειοαφρικανοί) ὠμίλησαν τὴν λατινικὴν καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ Ρωμαίου πολίτου ἐδόθη εἰς δόλους τοὺς κατοίκους, ἔλειψεν ἡ διάκρισις μεταξὺ ὑπηκόων καὶ ρωμαϊκοῦ λαοῦ, ὃ δόποῖος συνεχωνεύθη καὶ ἔξηφανίσθη μέσα εἰς τοὺς λαούς, τοὺς δόποίους εἶχε κατακτήσει.

Ο ἑλληνορωμαϊκὸς κόσμος δι' δόλους αὐτοὺς τοὺς λόγους ἔχασεν δὲ λίγον κατ' ὅλην τὴν δύναμιν, τὴν δόποιαν εἶχεν ἄλλοτε νὰ ἀπορροφᾷ καὶ νὰ ἀφομοιώνῃ ξένα στοιχεῖα, καὶ ὑπέκυψε τέλος εἰς τὸ ἴσχυρὸν ρεῦμα τῶν βαρβάρων λαῶν, τὸ δόποῖον ἐπλημμύρισε τὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΚΤΗΜΑΤΑ

‘Η καταστροφὴ τῆς μικρᾶς ἰδιοκτησίας, ἡ ὅποια εἶχεν ἀρχίσει ἀπὸ τοὺς Γράκχους, ἐξηκολούθησε, καὶ ἡ γῇ τῆς αὐτοκρατορίας ἔμοιράσθη εἰς μεγάλα κτήματα. Κατὰ τὸν 4ον αἰώνα τὰ μεγάλα κτήματα εἶναι ὀλόκληροι πόλεις. Περιέχουν ἑλαιῶνες, βοσκάς, δάση, ἄγρούς. ‘Ο κύριος κατοικεῖ εἰς πολυτελῆ ἔπαυλιν, ἡ ὅποια ἔχει κήπους, λουτρά, βιβλιοθήκην καὶ κοσμεῖται ἀπὸ ἀγάλματα καὶ ἄλλα ἔργα τέχνης.

‘Η ἔπαυλις περιβάλλεται πολλάκις ἀπὸ τεῖχος. Τοιουτορόπως ὁ Ρωμαῖος μεγαλοκτηματίας προετοιμάζει τὸν αὐθέντην τῶν μεσαιωνικῶν χρόνων καὶ ἡ ἔπαυλις τὸν μεσαιωνικὸν πύργον.

Οἱ μεγαλοκτηματίαι εἶναι τώρα τὰ στηρίγματα τῆς αὐτοκρατορίας καὶ αὐτοὶ μαζὶ μὲ τὸν αὐτοκράτορα κυβερνοῦν τὸ κράτος.

ΟΙ ΔΟΥΛΟΠΑΡΟΙΚΟΙ

Οἱ ἰδιοκτῆται καλλιεργοῦν τὰ κτήματά των μὲ δούλους, οἱ ὅποιοι εἶναι πολυάριθμοι, ὅπως κατὰ τοὺς προγονούμενους αἰῶνας. Ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ δούλου τῶν ἀγρῶν ἐπῆλθε μία διαφορά. Οἱ δοῦλοι τῶν μεγάλων κτημάτων θεωροῦνται ὡς ἀποτελοῦντες μέρος τοῦ κτήματος, καλλιεργοῦν ἀπὸ πατέρα εἰς υἱὸν καὶ ἔγγονον τὴν γῆν, εἶναι οἱ δοῦλοι τῆς γῆς ἡ δουλοπάροικοι καὶ ὁ νόμος ἀπαγορεύει νὰ τοὺς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸ κτῆμα.

Εἰς τὰ μεγάλα κτήματα οἱ ἰδιοκτῆται προτιμοῦν πολλάκις ἐλεύθερους γεωργοὺς ἢ βαρβάρους, εἰς τοὺς ὅποιους παραχωροῦν τμήματα γῆς, μὲ τὸν δρόν νὰ τοὺς δίδουν μέρος ἀπὸ τὰ εἰσοδήματα. Μὲ τὸν καιρὸν δοῦλοι καὶ ἐλεύθεροι γεωργοὶ ἐταύτισθησαν καὶ ἀπετέλεσαν τὴν μεγάλην μᾶζαν τῶν δουλοπαροίκων, ὅπως παρουσιάζεται κατὰ τὸν μεσαίωσα.

Η ΑΠΟΧΕΡΣΩΣΙΣ

Σοβαρὰ πληγὴ διὰ τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἦτο ἡ ἀποχέρσωσις. Εἰς τὰς χώρας τῆς Μεσογείου οἱ ἄνεμοι καὶ αἱ ραγδαῖαι βροχαὶ ἀπογυμνώνουν εὐκόλως τὸ ἔδαφος ἀπὸ τὸ χῶμα, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ παχὺ καὶ καλλιεργήσιμον ἐπίστρωμα, ἐνῷ ἀντιθέτως, ἔνεκα κλιματικῶν λόγων, ἡ γῇ εἰς τὰ μέρη αὐτὰ δὲν ἔχει τὴν ἴκανότητα νὰ ἀνανεώσῃ τὸ ἐπίστρωμα αὐτό. ‘Η καταστροφὴ αὐτὴ γίνεται ἰδίως κατὰ τοὺς χρόνους τῶν ἀναστατώσεων, ὅπότε οἱ ἄγροι μένουν ἀκαλλιέργητοι καὶ παρημελημένοι. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς παραμέλησις σημαίνει ἀνεπανόρθωτον καταστροφήν.

Κατά τὴν διάρκειαν τῶν νέων χρόνων, ἡ ἀποχέρσωσις ἔλαβε μεγάλας διαστάσεις, ίδιως εἰς τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶχον κατοικηθῆ πυκνῶς τὰ δάση κατεστράφησαν, αἱ πηγαὶ ἐστείρευσαν, δλιγώστευσαν τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν καὶ οἱ ἀνθηροὶ ὄγροι ἔχασαν τὸ γόνιμον χῶμά των καὶ μετεβλήθησαν εἰς βραχώδεις ἐρήμους. Παραλλήλως ἐξηπλώθησαν πολὺ τὰ ἔλη καὶ ὁ πυρετὸς ἔγινε φοβερὰ μάστιξ. Διὰ τοῦτο εἶπον κάπως ὑπερβολικῶς, ὅτι ὁ ἀν ω φε λὴς πυρετὸς ἔφαγε τὸν ἀρχαῖον κόσμον. Ἡ ἐρήμωσις αὐτὴ ἔγινεν εἰς τὰς ἐστίας τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἰς τὴν 'Ελλάδα, εἰς τὴν Ιταλίαν, εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν καὶ εἰς ἄλλας χώρας τῆς 'Ανατολῆς.

Ο ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΜΑΡΑΣΜΟΣ

'Η ἐπιστροφὴ εἰς τὸ σύστημα τῶν μεγάλων κτημάτων ἤλλαξε τοὺς ὅρους τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Οἱ ἀνθρώποι εἰς τὰ ἀγροκτήματα αὐτὰ ζοῦν ἀπλούστατα καὶ κατασκευάζουν μόνοι τῶν ὅσα χρειάζονται. Αὐτὸς ἔχει ὡς συνέπειαν τὴν παραχυμὴν τῆς βιομηχανίας καὶ συγχρόνως τοῦ ἐμπορίου, τὸ ὅποιον συναντᾷ τῷρα πολλὰς δυσκολίας, ἐνεκα ἐλλείψεως ἀσφαλείας.

Συνέπεια τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἦτο ὁ μαρασμὸς τῶν πόλεων. Κατὰ τοὺς δύο πρώτους αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας εἶχε παρατηρηθῆ μεγάλη αὔξησις τῶν πόλεων. "Ενεκα τῆς μαραρᾶς εἰρήνης, τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία προώδευσαν σημαντικῶς εἰς αὐτάς, οἱ κάτοικοι ἐπλούτησαν καὶ ἐφρόντιζον νὰ καλλωπίζουν τὰς πόλεις μὲ ὀραῖα κτίρια καὶ ἡ ἀσφάλεια ἐπέτρεψεν εἰς αὐτοὺς νὰ μὴ τὰς τείχιζουν. Ἀπὸ τὸν 3ον ὅμινον αἰῶνα τὰ πράγματα ἤλλαξαν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς στρατιωτικῆς ἀναρρίχιας οἱ βαρύτεροι εἰσήρχοντο εἰς τὰς ἐπαρχίας τῆς αὐτοκρατορίας καὶ ἔκαμπνον αἰγιγιδιαστικὰς ἐπιθέσεις κατά τῶν πόλεων. Οἱ κάτοικοι εὑρέθησαν τότε εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἐξασφαλίσουν αὐτὰς μὲ τείχη. Εἰς τὸν στενὸν περιτετειχισμένον χῶρον συνεσωρεύθησαν αἱ οἰκίαι, οἱ δρόμοι ἔγιναν πολὺ στενοὶ καὶ οἱ κάτοικοι δὲν ἐφρόντιζον πλέον διὰ τὸν καλλωπισμόν, ἀλλὰ μόνον διὰ τὴν ἀσφάλειαν. Αἱ πόλεις ἐπαύθον μαρασμόν, δὲ πληθυσμός των ἡλιαττώθη σημαντικῶς καὶ ἥρχισαν νὰ λαμβάνουν τὴν ὄψιν, τὴν ὅποιαν θὰ παρουσιάσουν κατὰ τοὺς μεσαιωνικούς χρόνους.

Οἱ τεχνῖται τῶν πόλεων εἶχον διάγην ἔργασίαν καὶ εἶχον συμφέρον νὰ περιορίσουν εἰς ὅσον τὸ δυνατὸν διλγούς τὴν ἐξάσκησιν τοῦ ἐπαγγέλματός των. Διὰ τοῦτο, οἱ ἐξασκοῦντες τὴν ἴδιαν τέχνην συνηγόρησαν

εἰς σωματεῖα, τὰς λεγομένας συντεχνίας. Ἡ ἐνωσις αὐτὴ τῶν ἐπαγγελματιῶν εἰς σωματεῖα εἶχεν ἀρχίσει ηδη ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας καὶ ἔλαβεν ὄριστικὴν μορφὴν ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων. Οἱ ἐργάται τῶν μεταλλείων, τῶν νομισματοκοπείων καὶ τῶν ὀπλοποιείων τοῦ κράτους ἀπετέλεσαν συντεχνίας ἀποκλειστικάς, ἀπὸ τὰς ὁποίας δὲν εἶχον δικαίωμα νὰ ἔξελθον, οὔτε νὰ νυμφεύωνται γυναῖκα ἀπὸ ἄλλην συντεχνίαν. Τὸ ἐπάγγελμά των ἐθεωρεῖτο κληρονομικὸν καὶ τὰ τέκνα ήσαν ὑποχρεωμένα νὰ ἀκολουθοῦν τὴν τέχνην τοῦ πατέρος των. Τὸ παράδειγμά των ἐμμιμήθησαν διάφοροι ἐπαγγελματίαι τῶν πόλεων (ἀρτοποιοί, χρεοπώλαι, λεμβοῦχοι κλπ.) καὶ ὡργανώθησαν εἰς δημοίας συντεχνίας μὲ αὐστηρούς κανονισμούς. Ξένος δὲν εἶχε δικαίωμα νὰ ἔχασῃ τὸ ἐπάγγελμά των, τὸ δόπιον κατήντησε κληρονομικόν. Τοιουτούτωρος αἱ πόλεις καὶ ἡ οἰκονομικὴ ζωὴ λαμβάνουν κατὰ τοὺς τελευταίους αὐτοκρατορικούς χρόνους τῆς Ρώμης τὴν μορφήν, τὴν δόπιαν θὰ συναντήσωμεν περισσότερον τὸν μεσαίωνα. Ἡ ρωμαϊκὴ λοιπὸν αὐτοκρατορία παρουσιάζει κατὰ τὸν 4ον αἰώνα ὅλα τὰ συμπτώματα τῆς παρακμῆς. Εἶναι, ὅπως εἴπομεν, ἡ καταρρέουσα αὐτοκρατορία.

ΟΙ ΒΑΡΒΑΡΟΙ ΕΙΣΕΡΧΟΝΤΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΝ

Τοιουτούτωρος ἔξησθενημένον ἐσωτερικῶς τὸ κράτος δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν ἔξωθεν πίεσιν. Οἱ γερμανικοὶ λαοί, καθὼς γνωρίζομεν, δὲν ἔπαυσαν νὰ εἶναι διαρκής ἀπειλὴ διὰ τὴν αὐτοκρατορίαν. Ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ 4ου αἰώνος ἀρχίσει περίοδος ἐπιδρομῶν καὶ ἀναστάτωσεων, τὰς ὁποίας ὄντας δύσκολους εἰς τὴν ἴστορίαν μεγάλην μετανάστευσιν τῶν λαῶν.

Ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς μετακινήσεως αὐτῆς τῶν γερμανικῶν λαῶν εἶναι ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν Εὐρώπην τῶν Ούννων. Οἱ Ούννοι, ἀνήκοντες εἰς τὴν κιτρίνην φυλήν, ἔλων εἰς τὰς πεδιάδας, αἱ ὁποῖαι ἐκτείνονται ἀνατολικῶς τῆς Κασπίας, εἰς τὸ λεγόμενον σήμερον Τουρκεστάν. Εἶχον κάμει πολλὰς ἐπιδρομὰς εἰς τὴν Κίναν· τελευταίως δύμας εἶχον στραφῆ πρὸς δυσμάς καὶ προχωροῦντες ἔφθασαν περὶ τὸ 350 εἰς τὴν νότιον Ρωσίαν καὶ διήγονταν βραδύτερον ἥλθον εἰς ἐπαφήν μὲ τοὺς Γότθους. Μέρος τῶν Γότθων, οἱ Ὀστρογότθοι, δηλαδὴ οἱ ἀνατολικοὶ Γότθοι, ὑπετάχθησαν εἰς τοὺς Ούννους, ἀλλ’ οἱ Βησιγότθοι,

δηλαδὴ οἱ δυτικοὶ Γότθοι, ἔζητησαν ἀσυλον εἰς τὸ ρωμαϊκὸν κράτος καὶ παρεκάλεσαν τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κωνσταντινουπόλεως Βάλην νὰ τοὺς ἐπιτρέψῃ νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὸ κράτος του. Τὸ 376 οἱ Γότθοι διέβησαν τὸν Δούναβιν εἰρηνικῶς καὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν σημερινὴν Βουλγαρίαν. Κατόπιν δμως ἔξηγέρθησαν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορος καὶ ἥρχισαν νὰ λεηλατοῦν τὴν χώραν. Ο Βάλης, πολεμῶν κατ' αὐτῶν, ἐνικήθη εἰς τὴν μάχην τῆς Ἀδριανουπόλεως καὶ ἐφονεύθη.

Ἡ εἰσοδος τῶν Γότθων εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν ἔδωσε τὸ σύνθημα γενικῆς ἐφόδου. Οἱ Γερμανοὶ ἀπὸ διάφορα σημεῖα εἰσῆλθον εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔργον τῆς Ρώμης, ἡ εἰρήνη καὶ ἡ τάξις ἐταράχθησαν. Πρὸ τῆς θυέλλης ἡ ὁποία ἐδημιουργήθη, κατεποντίσθη τὸ Δυτικὸν Ρωμαϊκὸν κράτος (476) καὶ μετ' αὐτοῦ ὁ ἀρχαῖος κόσμος. Ἄλλα συγχρόνια προέβαλεν ἡ χαραυγὴ νέου κόσμου, τοῦ μεσαιωνικοῦ.

Π ΑΡ ΑΡ ΤΗ Μ Α

ΜΕΤΡΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

1. Ο Ι ΑΡΙΘΜΟΙ

Οι ἀριθμοί, τους ὅποιους μεταχειρίζομεθα σήμερον, δηλαδὴ οἱ λεγόμενοι, ἀραβικοὶ, ζηρχίσαν νὰ χρησιμοποιοῦνται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοῦ 5ου μ.Χ αἰῶνος. Οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο ἔως τότε ἴδιους των ἀριθμούς, ὅπως οἱ "Ἐλληνες, τοὺς ἔξης :

I = 1, V = 5, X = 10, L = 50, C = 100, D = 500, M = 1000

Τοὺς διαμέσους ἀριθμούς ἐσχημάτιζον διὰ προσθέσεως καὶ ἀφαιρέσεως κατὰ τοὺς κατωτέρω πίνακας :

I = 1	X = 10	C = 100	M = 1.000
II = 2	XI = 11	CC = 200	MM ἢ II = 2.000
III = 3	XII = 12	CCCC ἢ CD = 400	VM ἢ V = 5.000
IV = 4	XX = 20	D = 500	CCIIC = 10.000
V = 5	XXX = 30	DC = 600	XXM ἢ XX = 20.000
			CCCIICCC ἢ CM ἢ C = 100.000
VI = 6	XXXX ἢ XL = 40	DCC = 700	[X] = 1.000.000
VII = 7	L = 60	DCCCC ἢ CM = 90	[L] = 5.000.000
VIII = 8	LX = 60		Oἢ [Ξ] = 10.000.000
IX = 9	XC = 90		

2. ΤΑ ΜΕΤΡΑ

a) Μήκοντας

Digitus (δάκτυλος)	1/16 ποδὸς	= 0,018	μ.
Palma (παλάμη)	1/4 "	= 0,074	μ.
Pes (πούς, κτρία μονάς)		= 0,296	μ.
Cubitus (1 πούς + 2 παλάμαι)		= 0,444	μ.
Passus (βῆμα = 5 πόδες)		= 1,481	μ.
Mille passus		= 1,481,50	μ.

b) Έπιφανείας

Jugerum (πλέθρον)	= 25,18 μ. ἢ
-------------------	--------------

c) Χωρητικότητας

Congius = 3,30 λίτρας	}	ὑγρῶν
Sextarius = 0,55 "		
Hemina = 2,270 "	}	στερεῶν
Semodius = 4,329 "		
Modius = 8,640 "	}	

δ) *B áρονς*

Libra ἢ Pondus	= 327	γραμμάρια
Semis	= 163,5	”
Uncia	= 27,3	”
Scrupulum	= 1,15	”

3. ΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Οι Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο κατ’ ἀρχὰς διὰ τὰς συναλλαγάς των πρόβατα ἢ βόδια. Τὰ πρῶτα νομίσματα, τὰ ὅποια ἔσαν ὀρειχάλινα, ἐφάνησαν κατὰ τὸν 4ον π.Χ. αἰῶνα. Τὸ νομισματικὸν σύστημά των ἦτο τότε τὸ ἔξης :

As	= 0,25	φρ. περίπου
Semis (1/2 as)	= 0,125	”
Quadrans (1/4 as)	= 0,062	”
Uncia (1/10 as)	= 0,025	”

Τὸ 269 π.Χ., τέσσαρα δηλαδὴ ἔτη πρὸ τοῦ Α' Καρχηδονικοῦ πολέμου, ἐκυ-
κλοφόρησαν τὰ πρῶτα ἀργυρᾶ νομίσματα :

Denarius	= 0,88	φρ.
Sestertius	= 0,225	”

‘Απὸ τοῦ Καίσαρος ἔξεδόθησαν τὰ πρῶτα χρυσᾶ νομίσματα, ὁ denarius aureus = 26,95 φρ. ‘Ο Μ. Κωνσταντῖνος βραδύτερον ἔκοψε χρυσοῦν νόμισμα, δυο-
μαζόμενον solidus = 15,66 φρ. Σήμερον εἶναι σχεδὸν ἀδύνατον νὰ καθορίσωμεν
μὲς ἀκριβειαν τὴν ἀξίαν τῶν ρωμαϊκῶν νομισμάτων ἐν σχέσει πρὸς τὰ Ἰδικά μας.

4. ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ

Οι Ρωμαῖοι ἀπὸ τοῦ Καίσαρος μετεχειρίζοντο τὸ ‘Ιουλιανὸν ήμερολόγιον, κατὰ τὸ ὄποιον τὸ ἔτος εἶχε 365 ἡμέρας καὶ ἀνὰ πᾶσαν τριετίαν 366 (δισκετον). Τὸ ἔτος διηρεῖτο εἰς 12 μῆνας περιλαμβάνοντας 31,30 καὶ 28 ἡμέρας. Καλένται (Calendae) ἐλέγετο ἡ 1η ἐκάστου μηνός. Εἰδοὶ (Idus) ἀλλοτε ἡ 13η καὶ ἀλλοτε ἡ 15 καὶ Νόναι (Nonae) ἐννέα ἡμέραι πρὸ τῶν Εἰδῶν, ἀλλοτε ἡ 5η καὶ ἀλλοτε ἡ 7η τοῦ μηνός. Οἱ Ρωμαῖοι ὑπελόγιζον τὰς ἡμέρας ἐν σχέσει πρὸς τὰς Καλέντας, τὰς Νόνας καὶ τὰς Εἰδούς. Αἱ ἡμέραι λοιπὸν τῶν διαφόρων μηνῶν δὲν ἦρι-
θμοῦντο κατ’ ἀριθμητικὴν τάξιν 1,2,3, κ.λ.π., διλλὰ κατὰ τὸν ἐπόμενον πίνακα :

‘Ιανουάριος, Ἀπρίλιος, Ἰούνιος,
Αὔγουστος, Σεπτέμβριος,
Νοέμβριος, Δεκέμβριος.

Μάρτιος, Μάιος,
Ἰούλιος,
Φεβρουάριος.

1. Calendae
2. IV ante Nonas
3. III ” ”
4. Pridie Nonas
5. Nonae

1. Calendae
2. VI ante Nonas
3. V ” ”
4. IV ” ”
5. III ” ”

6. VIII ante Idus	6. Pridie Nonas
7. VII " "	7. Nonae
8. VI " "	8. VIII ante Idus
9. V " "	9. VII " "
10. IV " "	10. VI " "
11. III " "	11. V " "
12. Pridie Idus	12. IV " "
13. Idus	13. III " "

*'Ιανουάριος,
Αύγουστος,
Δεκέμβριος.*

*'Απρίλιος,
'Ιούνιος, Σεπτέμβριος
Νοέμβριος.*

*Μάρτιος,
Μάϊος, 'Ιούλιος,
'Οκτώβριος.*

14. XIX ante Cal. ἐπ. μην.	XVIII ante Cal. ἐπ. μην.	Pridie Idus
15. XVIII " " "	XVII " " "	Idus
16. XVII " " "	XVI " " "	XVII ante Cal. ἐπ. μην.
17. XVI " " "	XV " " "	XVI " " "
18. XV " " "	XIV " " "	XV " " "
19. XIV " " "	XIII " " "	XIV " " "
20. XIII " " "	XII " " "	XIII " " "
21. XII " " "	XI " " "	XII " " "
22. XI " " "	X " " "	XI " " "
23. X " " "	IX " " "	X " " "
24. IX " " "	VIII- " " "	IX " " "
25. VIII " " "	VII " " "	VIII " " "
26. VII " " "	VI " " "	VII " " "
27. VI " " "	V " " "	VI " " "
28. V " " "	IV " " "	V " " "
29. IV " " "	III " " "	IV " " "
30. III " " "	Pridie Calendas	III " " "
31. Pridie Calendas		Pridie Calendas

'Ο Φεβρουάριος μέχρι τῆς 13 ὥμοιάζει πρὸς τὸν 'Ιανουάριον. Κατόπιν ἡ ἀριθμησις γίνεται ὡς ἔξης :

14. XVI ante Calendas Martias	22. VIII ante Calendas Martias
15. XV " " "	23. VII " " "
16. XIV " " "	24. VI " " "
17. XIII " " "	25. V " " "
18. XII " " "	26. IV " " "
19. XI " " "	27. III " " "
20. X " " "	28. Pridie Calendas Martias
21. IX " " "	

ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

ΑΙΩΝ	ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ	ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ
Κ' αιών (2000)	Κάθοδος τῶν Ἀχαιῶν	Κάθοδος τῶν Ἰταλιωτῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν.
ΙΑ' αιών (1100)	Ἡ κάθοδος τῶν Δωριέων.	Νέα Κάθοδος Ἰταλιωτῶν εἰς Ἰταλίαν
Θ' - Η' αιών (900 - 700)	Ομηρικοὶ χρόνοι	Ἐγκατάστασις Τυρρηνῶν εἰς Ἰταλίαν
ΣΤ' αιών (600 - 500)	594. Πεισίστρατος κα. νιο. του. 510. Ἐξωσις τῶν τυράννων.	Κυριαρχία Τυρρηνῶν εἰς κεντρικήν καὶ βόρειον Ἰταλίαν. 509. Κατάλυσις τῆς βασιλείας.
Ε' αιών (500 - 400)	Μηδικοὶ Πόλεμοι. Ἀκμὴ ἀθηναϊκοῦ κράτους Περικλῆς. Ἐναρξῖς τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου. 404. Πτῶσις τῶν Ἀθηνῶν	493. Ἰδρυσις τῆς δημαρχίας. Ἡγεμονία τῆς Ρώμης ἐπὶ τοῦ Λατίου. 405. Πολιορκία Βηΐων. Ἀρχὴ παρακμῆς τῶν Τυρρηνῶν
Δ' αιών (400 - 300)	399. Θάνατος Σωκράτους. 371. Μάχη εἰς τὰ Λεύκτρα. 338. Μάχη τῆς Χαιρωνείας. Ἡγεμονία τοῦ Φιλίππου. Κατακτήσεις Μ. Ἀλεξανδρού 323. Θάνατος Μ. Ἀλεξανδρού	390. Ἀλωσις τῆς Ρώμης ὑπὸ τῶν Γαλατῶν. 338. Ἄποταγὴ τῶν Λατίνων Πόλεμοι κατὰ τῶν Σαμνίτων καὶ τῶν Τυρρηνῶν.
Β' αιών (200 - 100)	146. Ἑποταγὴ τῆς Ἐλλάδος εἰς τοὺς Ρωμαίους.	146. Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος.

ΠΙΝΑΞ ΗΓΕΜΟΝΩΝ

1. ΟΙ ΠΤΟΛΕΜΑΙΟΙ ΤΗΣ ΑΙΓΑΙΟΥ

Πτολεμαῖος	A'	δ Σωτὴρ	323 - 285
"	B'	δ Φιλάδελφος	285 - 247
"	G'	δ Εὔεργέτης	247 - 221
"	D'	δ Φιλοπάτωρ	221 - 205
"	E'	δ Ἐπιφανῆς	205 - 181
"	ΣΤ'	δ Φιλομήτωρ	181 - 146
"	Z'	δ Εύπάτωρ	146
"	H'	δ Εὔεργέτης B'	146 - 117
"	Θ'	συμβασιλεὺς	121 - 119
"	I'	δ Σωτὴρ B'	117 - 107 καὶ 88 - 81
"	ΙΑ'	δ Ἀλέξανδρος A'	107 - 88
"	ΙΒ'	δ Ἀλέξανδρος B'	81 - 80
"	ΙΓ'	δ Αὐλητῆς	80 - 52
"	ΙΔ'		52 - 47
"	ΙΕ'	δ Παιᾶς	47 - 44
		Κλεοπάτρα	47 - 40
"	ΙΣΤ'	δ Καισαρίων	42 - 30

2. ΟΙ ΑΤΤΑΛΙΔΑΙ ΤΗΣ ΠΕΡΓΑΜΟΥ

Εύμενης	A'	263 - 241
"Ατταλος	A'	241 - 197
Εύμενης	B'	197 - 159
"Ατταλος	B'	159 - 138
"Ατταλος	Γ'	138 - 133

3. ΟΙ ΣΠΟΥΔΑΙΟΤΕΡΟΙ ΣΕΛΕΥΚΙΔΑΙ

Σέλευκος	A'	321 - 281	
'Αντίοχος	A'	281 - 260	
'Αντίοχος	B'	δ Θεὸς	261 - 246
Σέλευκος	B'	δ Καλλίνικος	246 - 226
Σέλευκος	Γ'	δ Κερουνὸς	226 - 223
'Αντίοχος	Γ'	δ Μέγας	223 - 187
Σέλευκος	Δ'	δ Φιλοπάτωρ	187 - 175
'Αντίοχος	Δ'	δ Ἐπιφανῆς	175 - 164
'Αντίοχος	E'	δ Εύπατωρ	164 - 150
Δημήτριος	A'	δ Σωτὴρ	162 - 152
'Αλέξανδρος	A'	δ Βάλας	150 - 146
Δημήτριος	B'	δ Νικάτωρ	146 - 138 καὶ 130 - 125

'Αντίοχος	Z'	δ Εύεργέτης	138 - 130
Σέλευκος	E'	δ Νικάτωρ	125 - 124
'Αντίοχος	H'	δ 'Επιφανῆς	121
Σέλευκος	ΣΤ'	δ 'Επιφανῆς	95 - 93
Δημήτριος	G'	δ Εύκαιρος	93 - 88
'Αντίχος	II'	δ Εύσεβης	69 - 65

ΟΙ ΡΩΜΑΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΜΕΧΡΙ ΔΙΟΚΛΗΤΙΑΝΟΥ

1. Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ
(31 π.Χ. - 69 μ.Χ.)
4. ΟΙ ΑΦΡΙΚΑΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΡΟΙ
ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ
(193 - 235)

Αύγουστος	31 π.Χ. - 14 μ.Χ.		
Τιβέριος	14 - 37	Σεπτίμιος Σεβήρος	193 - 211
Καλιγούλας	37 - 41	Καρακάλλας	211 - 217
Κλαύδιος	41 - 54	'Ελαχάρβαλος	218 - 222
Νέρων	54 - 68	'Αλέξανδρος Σεβήρος	222 - 235
"Οθών	69		
Βιτέλλιος	69		

5. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗΣ
ΑΝΑΡΧΙΑΣ
(235 - 270)

2. ΟΙ ΦΛΑΒΙΟΙ (69 - 96)	Μαξιμιανός δ Θρᾷξ Γορδιανός Α' Γορδιανός Β'	235 - 238
Βεσπασιανός	Γορδιανός Γ'	238 - 244
Τίτος	Φύλιππος δ "Αραψ	244 - 249
Δομιτιανός	Δέκιος	249 - 251
	Βαλεριάνος	253 - 260
	Γαλλιηνός	260 - 268
3. ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ (96 - 192)	Κλαύδιος Β'	268 - 270

6. ΙΑΛΥΡΙΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ
(270 - 305)

Νέρβας	96 - 98		
Τραϊανός	98 - 117	Αδρηλιανός	270 - 275
'Αδριανός	117 - 138	Τάκιτος	275 - 276
'Αντωνίνος	138 - 161	Πρόβος	276 - 282
Μάρκος Αύρηλος	161 - 180	Κάρος	282 - 284
Κόμμιδος	180 - 192	Διοκλητιανός	284 - 305

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ

1. ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

Δ' ΑΙΩΝ η. χ.

- 323 Θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου.
Λαμπικὸς πόλεμος.
- 322 Ἡττα τῶν Ἑλλήνων. - Θάνατος τοῦ Δημοσθένους.
- 321 Ὁ Περδίκκας φονεύεται εἰς τὴν Αἴγυπτον.
Νέα διανομὴ εἰς τὸν Τριπαράδεισον.
- 319 Θάνατος τοῦ Ἀντιπάτρου.
- 318 Ὁ Φωκίων καταδικάζεται εἰς θάνατον.
- 316 Θάνατος τοῦ Εὐμένους.
- 306 Οἱ διάδοχοι λαμβάνουν τὸ τίτλον τοῦ βασιλέως.
- 301 Μάχη ἐν Ἰψῷ

Γ' ΑΙΩΝ η. χ.

- 300 Κτίσις Ἀντιοχείας.
- 297 Θάνατος τοῦ Κασσάνδρου. - Ὁ Δημήτριος, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας
- 281 Ὁ Λυσίμαχος ἡττᾶται ὑπὸ τοῦ Σελεύκου καὶ φονεύεται. - Τὸ βασίλειον τῆς Θράκης ἔξαφανίζεται.
- 280 Τέσσαρες πόλεις τῆς Ἀχαΐας σχηματίζουν τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν.
Ὁ Ἀντίοχος διαδέχεται τὸν Σέλευκον καὶ ἐγκαθίσταται εἰς τὴν Συρίαν.
- 279 Ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν.
- 277 Ἀντίγονος ὁ Γονατᾶς, βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. - Ἡ δυναστεία τῶν Ἀντιγονιδῶν.
- 251 Ὁ Ἀρατος ἐλευθερώνει τὴν Σικουῶνα.
- 243 Ὁ Βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Ἄγις καταργεῖ τὰ χρέη. - Φονεύεται τὸ 241.
- 240 Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου ἀνεξάρτητον.

- 235 Ὁ Κλεομένης, βασιλεὺς τῆς Σπάρτης.
- 226 Ὁ Κλεομένης ἐπιβάλλει τὴν μεταρρύθμισίν του.
- 222 Μάχη εἰς τὴν Σελλασίαν.
- 215 Ὁ Φίλιππος Ε' πολεμεῖ τοὺς Ρωμαίους.
- 211 Πόλεμος μεταξὺ τῶν δύο Συμπολιτειῶν.
- 200 Ἡ Ρώμη κηρύττει τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Φιλίππου.

2. ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

- Περὶ τὸ 1700 Κάθοδος α' Ἱταλιωτῶν εἰς Ἰταλίαν (ὁρείχαλκος).
- » » 1000 Κάθοδος β' Ἱταλιωτῶν εἰς Ἰταλίαν (σιδηρος).
- » » 950 Ἀφιξις Τυρρηνῶν εἰς Ἰταλίαν.
- 753 Κτίσις τῆς Ρώμης (κατὰ τὴν παράδοσιν).
- 752 - 509. Περίοδος βασιλείας ἐν Ρώμῃ.

Ε' ΑΙΩΝ η.Χ.

- 509 Ἐξωσις βασιλέων (κατὰ τὴν παράδοσιν).
- 493 Δημαρχία.
- 450 Δωδεκάδελτος.

Δ' ΑΙΩΝ η.Χ.

- 395 Ἀλωσις Βηΐων.
- 387 Οἱ Γαλάται κυριεύουν τὴν Ρώμην.
- 338 Ἡ Ρώμη κυριαρχεῖ εἰς τὸ Λάτιον.
- 300 Ἐξίσωσις πατρικίων καὶ πληθείων.

Γ' ΑΙΩΝ η.Χ.

- 272 Ἡ Ρώμη κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἰταλίαν.
- 264 - 241 Α' Καρχηδονικὸς πόλεμος.
- 241 - 218 Ἀνακωχὴ μεταξὺ Ρώμης - Καρχηδόνος.
- 237 - 221 Οἱ Καρχηδόνιοι κυριεύουν τὴν Ἰσπανίαν.
- 218 - 201 Β' Καρχηδονικὸς πόλεμος.
- 216 Κάνναι.
- 212 Οἱ Ρωμαῖοι κυρεύουν τὰς Συρακούσας.-Θάνατος Ἀρχιμήδους.

- 202 Μάχη παρὰ τὴν Ζάμαν.
201 Ειρήνη Ρώμης καὶ Καρχηδόνος.

Β' ΑΙΩΝ π. X.

- 200 - 197 Πόλεμος κατὰ Φιλίππου Ε' τῆς Μακεδονίας.
192 - 190 Πόλεμος κατὰ Ἀντιόχου Γ' τῆς Συρίας.
171 - 168 Πόλεμος κατὰ τοῦ Περσέως.
149 - 146 Γ' Καρχηδονικὸς πόλεμος.
148 Ὑποταγὴ τῆς Μακεδονίας.
146 Ὑποταγὴ τῆς Ἐλλάδος. - Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος.
133 Δημαρχία Τιβερίου Γράκχου.
123 - 122 Δημαρχία Γαῖου Γράκχου.
111 - 105 Πόλεμος κατὰ τοῦ Ἰουγούρθα.
102 - 101 Καταστροφὴ Κίμβρων καὶ Τευτόνων ὑπὸ Μαρίου.

Α' ΑΙΩΝ π. X.

- 90 - 88 Συμμαχικὸς πόλεμος.
89 - 85 Α' Μιθριδατικὸς πόλεμος.
82 - 79 Δικτατορία Σύλλα.
73 - 63 Β' Μιθριδατικὸς πόλεμος.
67 Πόλεμος κατὰ τῶν πειρατῶν.
63 Ὑπατεία Κικέρωνος. - Συνωμοσία Κατιλίνα.
60 Πρώτη Τριανδρία.
58 - 51 Κατάκτησις τῆς Γαλατίας ὑπὸ τοῦ Καίσαρος.
48 Μάχη τῶν Φαρσάλων. - Θάνατος τοῦ Πομπηίου.
46 Ὁ Καῖσαρ δικτάτωρ.
44 Δολοφονία τοῦ Καίσαρος.
43 Δευτέρα Τριανδρία.
41 Μάχη Φιλίππων.
31 Ναυμαχία Ἀκτίου. - Ὁ Ὀκταβιανός, κύριος τοῦ κράτους.

Α' ΑΙΩΝ π. X.

- 31 π. X. - 14 μ. X. Βασιλεία τοῦ Αύγουστου.
14 - 37 Τιβέριος.
37 - 41 Καλιγούλας.

- 41 - 54 Κλαύδιος.
- 54 - 68 Νέρων.
- 68 - 69 Γάλβας - "Οθων - Βιτέλλιος.
- 69 - 79 Βεσπασιανός.
- 70 "Αλωσις καὶ καταστροφὴ τῆς Ἱερουσαλήμ.
- 79 - 81 Τίτος.
- 79 "Εκρηξις Βεζουβίου - Πομπηία.
- 81 - 96 Δομιτιανός.
- 96 - 98 Νέρβας.
- 98 - 117 Τραϊανός.

B' ΑΙΩΝ μ. Χ.

- 117 - 138 Ἀδριανός.
- 138 - 161 Ἀντωνῖνος.
- 161 - 180 Μᾶρκος Αὐρήλιος.
- 180 - 192 Κόμμιδος.
- 193 - 211 Σεπτίμιος Σεβῆρος.

G' ΑΙΩΝ μ. Χ.

- 211 - 217 Καρακάλλας.
- 212 Διάταγμα Καρακάλλα : Ἐπέκτασις τοῦ δικαιώματος τοῦ Ρωμαίου πολίτου εἰς ὅλους τοὺς ὑπηκόους.
- 218 - 222 Ἐλαγχάβαλος.
- 222 - 235 Ἀλέξανδρος Σεβῆρος.
- 235 - 268 Περίοδος στρατιωτικῆς ἀναρχίας.
- 250 Διωγμὸς Χριστιανῶν ὑπὸ Δεκίου.
- 270 - 275 Αὐρηλιανός.
- 272 Καταστροφὴ τοῦ κράτους τῆς Παλμύρας.
- 284 - 305 Διοκλητιανός.
- 292 Τετραρχία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σελίς

ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ 5 - 6

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΙ ΧΡΟΝΟΙ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'

ΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΔΙΑ ΤΗΝ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΝ ΤΟΥ Μ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ

Τὸ ζήτημα τῆς διαδοχῆς. — Ἡ ἐξέγερσις τῶν Ἑλλήνων. — Ἀγῶν τῶν στρατηγῶν διὰ τὴν ἐπικράτησιν. — Τὸ τέλος τοῦ Περδίκκα. — Ἀνοδος τοῦ Ἀντιγόνου. — Εὐμένης. — Ἐπικράτησις τοῦ Ἀντιγόνου. — Δημήτριος ὁ Πολιορκητής. — Ο Δημήτριος εἰς τὰς Αθήνας. — Τὸ βασιλικὸν στέμμα. — Ἡ ἐν Ἰψῷ μάχη. — Διαμελισμὸς τῆς αὐτοκρατορίας. — Τὰ κράτη τῶν διαδόχων 7 - 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'

ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑ ΒΑΣΙΛΕΙΑ

1. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΠΤΟΛΕΜΑΙΩΝ

Ἡ φύσις τοῦ βασιλείου. — Οἱ βασιλεῖς. — Ἡ Αἴγυπτος ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων 20 - 24

2. ΤΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΩΝ ΣΕΛΕΥΚΙΔΩΝ

Ἡ φύσις τοῦ κράτους. — Οἱ βασιλεῖς. — Τὸ βασίλειον τῆς Περγάμου... 25 - 29

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ

Ἡ ἀναρχία εἰς τὴν Ἑλλάδα. — Ἡ ἐπιδρομὴ τῶν Γαλατῶν. — Ὁ Πύρρος. — Αἰτωλικὴ καὶ Ἀχαικὴ Συμπολιτεία. — Ὁ Ἀρατος ἀρχὴ τῆς Ἀχαικῆς Συμπολιτείας. — Ἄγις καὶ Κλεομένης. — Ὁ Φιλοποίην 30 - 39

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΩΝ ΧΡΟΝΩΝ

Σελίς

Α' ΓΕΝΙΚΑ ΓΝΩΡΙΣΜΑΤΑ

Χαρακτήρ τοῦ ‘Ελληνιστικοῦ πολιτισμοῦ. — ‘Η οἰκονομικὴ ζωὴ. — Τὰ κέντρα	40 - 43
-------------------------------------------------------------------------------	---------

Β' ΕΛΛΗΝΙΣΤΙΚΑΙ ΑΘΗΝΑΙ

‘Η ἔξασθένησις. — Πνευματικὴ ζωὴ	43 - 44
----------------------------------------	---------

Γ' ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ

Κτίσις τῆς πόλεως. — ‘Η μεγάλη πόλις. — Περιγραφὴ τῶν ἀρχαίων. — Τὰ μνημεῖα	44 - 49
-----------------------------------------------------------------------------------	---------

Δ' ΑΝΤΙΟΧΕΙΑ

Κτίσις καὶ σημασία. — ‘Η τετράπολις. — ‘Η εύδαιμων Ἀντιόχεια. — Ἀκτινοβολία	49 - 54
-----------------------------------------------------------------------------------	---------

Ε' ΠΕΡΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΡΟΔΟΣ

Πέργαμος. — ‘Ο βωμὸς τοῦ Διός. — ‘Η βιβλιοθήκη. — Ρόδος. — Διολκῆσις καὶ πολιτικά. — Παιδεία	54 - 61
----------------------------------------------------------------------------------------------------	---------

ΣΤ' ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΑΙ

Γενικὰ χαρακτηριστικά. — Ποίησις. — Πε(ο)γραφία. — Φιλοσοφία. — ‘Η ἐπιστήμη. — ‘Η τέχνη	61 - 72
-----------------------------------------------------------------------------------------------	---------

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΡΩΜΑΪΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'

ΠΡΟ·Ι·ΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

‘Η Εύρωπανκή περιοχή. — Γνώσεις τῶν ἀρχαίων περὶ Εύρωπης. — Άλι πληροφορίαι ἀπὸ τὰς ἀνασκαφάς. — Παλαιολιθικὴ ἐποχή. — Νεολιθικὴ ἐποχή. — Ἐποχὴ τῶν μετάλλων. — Διαμόρφωσις λαῶν. — Βορεία ἢ ‘Ινδοευρωπαϊκὴ φυλή. — ‘Εξάπλωσις τῶν ‘Ινδοευρωπαίων	73 - 86
---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	---------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ'

ΑΡΧΑΙΑ ΙΤΑΛΙΑ : ΧΩΡΑ ΚΑΙ ΚΑΤΟΙΚΟΙ

Σημασία τῆς Ρωμαϊκῆς ιστορίας. — Ἡ Ἰταλία. — Διαιρέσις τῆς Ἰταλίας. — Οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῆς Ἰταλίας. — Οἱ Τυρρηνοί. — Αἱ Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. — Οἱ Λατῖνοι	Σελίς
	87 - 95

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'

ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΡΩΜΗΣ. - ΟΙ ΒΑΣΙΛΕΙΣ

Οἱ Ρωμαϊκοὶ μῦθοι. — Αἱ ἀρχαὶ τῆς Ρώμης. — Ἡ Ρωμαϊκὴ κοινωνία. — Πολιτικὴ δργάνωσις. — Ἡ ἐπανάστασις τοῦ 509	96 - 100
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Η'

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΞΙΣΩΣΙΣ

Τὸ νέον πολίτευμα. — Πατρίκιοι καὶ πληθεῖοι. — Ἡ Δημαρχία. — Ἡ ἔξισωσις τῶν τάξεων	101 - 104
------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

ΚΑΤΑΚΤΗΣΙΣ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ

Οἱ πόλεμοι πρὸς τοὺς γειτονικοὺς λαούς. — Οἱ Γαλάται. — Οἱ Σαμνιτικοὶ πόλεμοι. — Οἱ Ἔλληνes τῆς Ἰταλίας καὶ Σικελίας. — Ὁ πόλεμος κατὰ τῶν Ταραντίνων. — Πολιτικὴ δργάνωσις τῆς Ἰταλίας. — Ἀποικίαι. — Ὁδοί	105 - 111
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ο ΡΩΜΑΙ·ΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ

Ο Ρωμαῖος στρατιώτης. — Ἡ λεγεών. — Ὁπλα. — Μηχαναὶ. — Ἡ πειθαρχία. — Ὁ θρίαμβος	112 - 117
----------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ'

ΤΑ ΗΘΗ ΚΑΙ Η ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΤΟΥ ΡΩΜΑΙ·ΚΟΥ ΛΑΟΥ

Οἱ Ρωμαῖοι. — Τὰ ἥθη. — Αἱ προγονικαὶ ἀρεταῖ. — Ἡ ρωμαϊκὴ θρησκεία. — Οἱ θεοὶ τῶν Ρωμαίων. — Ἡ λατρεία	118 - 124
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ'

Η ΠΟΛΙΤΕΙΑ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Τὸ πολίτευμα. — Ἐκολησία. — Οἱ ἄρχοντες. — Ἡ σύγκλητος. — Ἡ οἰκογένεια. — Ἡ γέννησις. — Ἡ ἀγωγὴ τῶν παίδων	125 - 130
------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ'

Η ΠΑΛΗ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΚΑΡΧΗΔΟΝΟΣ

Τὰ αἰτια. — 'Η Καρχηδών. — 'Ο πρῶτος Καρχηδονικὸς πόλεμος. — Μεταξὺ δύο πολέμων. — Δεύτερος Καρχηδονικὸς πόλεμος. — 'Ο Ἀννίβας. — 'Η διάβασις τῶν "Αλπεων. — Αἱ πρῶται νῦκαι. — Φάριος. — Κάνναι. — Μεταβολὴ τῆς τύχης. — 'Η παρὰ τὴν Ζά- μαν μάχη. — 'Η εἰρήνη	Σελίς
	131 - 140

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ'

ΑΙ ΜΕΓΑΛΑΙ ΚΑΤΑΚΤΗΣΕΙΣ

'Η νέα πολιτικὴ κατεύθυνσις. — 'Ανάμειξις εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἀνα- τολῆς. — 'Ο πόλεμος κατὰ τοῦ Φιλίππου. — 'Ο πόλεμος κατὰ τοῦ Ἀντιόχου. — 'Ο πόλεμος κατὰ τοῦ Περσέως. — 'Υποταγὴ Μακεδονίας καὶ Ἐλλάδος. — Καταστροφὴ τῆς Καρχηδόνος. — Αἱ κατακτήσεις εἰς τὴν Δύσιν	141 - 149
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ'

ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΡΩΜΑΙΟΥΣ

*Η Ρώμη κατὰ τὸ τέλος τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνος. — 'Η Ρώμη καὶ δὲ Ἐλλην- σμός. — Μεταβολὴ τῆς θρησκείας. — Τὰ γράμματα. — Αἱ τέχναι — Σκυπίων Αἰμιλιανός. — 'Η πολυτέλεια. — 'Η ἀντίδρασις	150 - 157
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΑΙΟΝ ΙΣΤ'

Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΜΕΤΑΒΟΛΗ - ΟΙ ΓΡΑΚΧΟΙ

Καταστροφὴ τῆς μεσαίας τάξεως. — Αἱ νέαι κοινωνικαὶ τάξεις. — Οἱ δοῦλοι. — Οἱ Γράκχοι. — Τιβέριος Γράκχος. — Γάιος Γράκχος	158 - 163
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΑΙΟΝ ΙΖ,

ΟΙ ΕΜΦΥΓΙΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ - ΚΑΤΑΛΥΣΙΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

*Η πολιτικὴ κρίσις μετά τοὺς Γράκχους	164 - 164
Α' ΜΑΡΙΟΣ ΚΑΙ ΣΥΛΛΑΣ	

*Ο Μάριος. — Στρατιωτικὴ μεταρρύθμισις. — 'Εσωτερικαὶ ταραχαί. Συμμαχικὸς πόλεμος. — 'Ο Σύλλας. — 'Αντιζηλία Μαρίου καὶ Σύλλα. — 'Ο Πόλεμος κατὰ τοῦ Μιθριδάτου. — Προγραφαὶ καὶ πολιτικαὶ μεταβολαὶ τοῦ Σύλλα	164 - 169
-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

Β' ΠΟΜΠΗ·Ι·ΟΣ ΚΑΙ ΚΑΙΣΑΡ

Σελίς

- Πομπήιος. — 'Ο πειρατικὸς πόλεμος. — Δεύτερος Μιθριδατικὸς πόλεμος. — Κικέρων : Συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα. — Καῖσαρ : Πρώτη Τριανδρία. — Ρῆξις Καίσαρος καὶ Πομπήιου. — Δικτατορία καὶ θάνατος τοῦ Καίσαρος 169 - 174

Γ ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΚΑΙ ΟΚΤΑΒΙΑΝΟΣ

- 'Αντώνιος. — 'Οκταβιανός. — Δευτέρα Τριανδρία. Προγραφαί. — Φίλιπποι. — 'Οκταβιανός καὶ 'Αντώνιος. — 'Η ρῆξις. — "Ακτιον. 175 - 179

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ'

Η ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ - Ο ΑΙΩΝ ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

- * Η αὐτοκρατορία. — 'Η διοίκησις τοῦ Αύγουστου. — Πόλεμοι τοῦ Αύγουστου. — Τέλος τοῦ Αύγουστου. — Τέχναι. — Γράμματα ... 180 - 189

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ'

ΟΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΥ ΑΙΩΝΟΣ

- * Η οἰκογένεια τοῦ Αύγουστου. — Τιβέριος. — Καλιγούλας. — Κλαύδιος — Νέρων. — Γάλβας. — 'Οθων. — Βιτέλλιος. — Οἱ Φλάβιοι. — Βεσπασιανός. — Τίτος. — Δομιτιανός 190 - 196

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Κ'

ΟΙ ΑΝΤΩΝΙΝΟΙ

- Οἱ 'Αντωνῖνοι. — Νέρβας — Τραϊανός. — 'Αδριανός. — 'Αντωνῖνος. — Μᾶρκος Αὐρήλιος. — Κόμυμοδος 197 - 204

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ'

ΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ Η ΡΩΜΑ·Ι·ΚΗ ΕΙΡΗΝΗ

- Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. — 'Η διοίκησις. — 'Ο στρατός. — 'Η ἄμυνα τῶν συνόρων. — 'Η ρωμαϊκὴ εἰρήνη. — Οἰκονομικὴ ἀκμή. — 'Ο ἔκλατινισμὸς τῶν ἐπαρχιῶν. — Τὸ ρωμαϊκὸν δίκαιον. — Μεταβολὴ τῆς θρησκείας. — Τὰ γράμματα. — Αἱ ἐπιστῆμαι. — Αἱ τέχναι. — Πομπήια. — 'Η Ρώμη ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων. — Τὰ θεάματα .. 205 - 230

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ'

Ο ΤΡΙΤΟΣ ΑΙΩΝ - Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΣ

- Σεπτήμιος Σεβῆρος. — Καρακάλλας. — 'Ελαγάβαλος — Σεβῆρος 'Αλέξανδρος. — Στρατιωτικὴ ἀναρχία. — Αἱ βαρβαρικοὶ ἐπιδρομαῖ. — Οἱ 'Ιλλυριοὶ αὐτοκράτορες. — 'Ο Χριστιανισμός. — Οἱ διωγμοί. — Διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ 231 - 237

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ'

Η ΑΝΑΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ Σελίς

Διοκλητιανός — Τετραρχία. — *Η νέα μοναρχία. — Τὰ οἰκονομικὰ. Τὰ στρατιωτικά. — Τὸ τέλος τῆς παλαιᾶς αὐτοκρατορίας	238 - 242
--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ'

Η ΠΑΡΑΚΜΗ ΤΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ
ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

Τὰ αἴτια τῆς παρακμῆς. — Ἐξαφάνισις τοῦ ρωμαϊκοῦ λαοῦ. — Τὰ μεγάλα κτήματα. — Οἱ δουλοπάροικοι. — *Η ἀποχέρσωσις. — Ο οἰκονομικὸς μαρασμός. — Οἱ βάρβαροι εἰσέρχονται εἰς τὴν αὐτοκρατορίαν.	243 - 247
---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΕΤΡΙΚΟΝ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΡΩΜΑΙΩΝ Σελίς	
1. Ἀριθμοὶ	248
2. Μέτρα (μήκους, ἐπιφανείας, χωρητικότητος, βάρους) ..	248 - 249
3. Νομίσματα	249
4. Ἡμερολόγιον	249 - 250
ΣΥΓΧΡΟΝΙΣΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ 'Ελληνικῆς καὶ Ρωμαϊκῆς Ιστορίας ..	251
ΠΙΝΑΞ ΗΓΕΜΟΝΩΝ	252 - 258
1. Οἱ Πτολεμαῖοι τῆς Αἰγύπτου	252
2. Οἱ Ἀτταλίδαι τῆς Περγάμου	252
3. Οἱ σπουδαιότεροι Σελευκίδαι	252 - 253
Ρωμαῖοι αὐτοκράτορες μέχρι τοῦ Διοκλητιανοῦ	253
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑΙ	254 - 257

*Έπιμελήτης ἐκδόσεως ΠΡΟΔΡ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ (ἀπ. Δ. Σ. ΟΕΔΒ 1965/18-5-63)

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

‘Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψύτυπον. ‘Ο διαθέτων, πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώχεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἅρθρου 7 τοῦ νόμου 1129 τῆς 15)21 Μαρτίου 1946 (‘Εφ. Κυβ. 1946, Α’ 108).



ΕΚΔΟΣΙΣ Η', 1963 (VIII) - ΑΝΤΙΤΥΠΑ 10 000 - ΣΥΜΒΑΣΙΣ 1169/15-8-63

‘Εκτόπωσις — Βιβλιοθεσία ΙΩ. ΚΑΜΠΑΝΑ Ο.Ε. — Φιλαδελφείας 4 — ΑΘΗΝΑΙ

